

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EGE KİYILARI — ASSOS'TAN KNİDOS'A

ÜMİT OTAN

ÜMİT OTAN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema-Televizyon ve Fotoğrafçılık Bölümü'nü bitirdi. Kısa süre *Nokta* dergisinde çalıştıktan sonra, 1984 yılında *Cumhuriyet* gazetesi İzmir Bürosu'nda muhabirliğe başladı. Emek, insan hakları ve çevre konularına ağırlık verdi. Uzun süre haber müdürlüğü yaptı. *BirGün* gazetesinin kuruluş çalışmalarına katıldı, İzmir temsilciliği görevini üstlendi. Mezun olduğu okulunda medya-iletişim dersleri verdi. Yazın hayatıyla fotoğrafçılığı birlikte sürdürdü. "İşte Kıyılarımız", "İşte Biz", "Çocuk" ve "Suyun İki Yakası" konulu kişisel fotoğraf sergileri açtı, çeşitli karma sergilere katıldı. Halen, dördüncü kuvvet medya internet sitesinde paylaşımlarını sürdürüyor.

Yapıtları şunlardır: *Babıtel* (İzmir Kitaplığı, 1995), *Çaynobil* (İzmir Kitaplığı, 1995), *Öykünün Dışındaysan Üşürsün* (Çağdaş, 1997), *Aşk Geri Dönene Kadar* (Çınar, 1998), *Nükleere Geçtik Maşallah* (Çınar, 1999), *Yaşamın İki Ucu* (Cumhuriyet, 1999), *Komşunun Selamı Var* (Atadost, 2001), *Komedya* (Alfa, 2002), *Kalbim Neden Olmazlarda* (Etikus, 2004), *Medyatelli* (Agora Kitaplığı, 2006), *'Derya Kuzuları' Gurbette*, *Konak Eski Balık Hali* (Heyamola, 2011), *Aşkın Hüzünlü Kentleri* (Agora Kitaplığı, 2012), *'Adalar Denizi'ne Yolculuk – Yunan Adaları* (Agora Kitaplığı, 2014).

Ümit Otan

EGE KIYILARI – ASSOS'TAN KNİDOS'A

a

agorakitaplığı

Ege Kıyıları – Assos’tan Knidos’a

Ümit Otan

Fotoğraflar: Ümit Otan - Engin Yavuz - Ozan Otan

Kapak tasarım ve mizanpaj: Sibel Yurt

Son okuma: Eylem Asrav Akınhay

© 2015, Ümit Otan

© 2015; bu kitabın Türkçe yayın hakları

Agora Kitaplığı’na aittir.

Birinci Basım: Nisan 2015

ISBN: 978-605-103-270-2

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası

Güven İş Merkezi, B Blok, No 318

Topkapı-İstanbul

Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI

Sertifika no: 12761

Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.

No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28

www.agorakitapligi.com

e- posta : agora@agorakitapligi.com

Dağıtım: Punto Kitap Tel: (0 212) 496 10 50

İÇİNDEKİLER

Önsöz: Hayalleriniz Yanınızda mı?.....	vii
Assos – Zamanın Durduğu Yerde	1
Kazdağları – Bin Pınarlı İda.....	17
Ayvalık, Cunda – Dede Yedigârı, Anayurdum	51
Dikili, Çandarlı, Aliğa – Görmeden Geçmeyin.....	89
Foça – Phokaia’nın Fokları.....	109
İzmir – Smyrna’dan Geri Kalan	127
Urla, Karaburun – Ege’nin ‘Burnu’na Doğru.....	153
Kuşadası – Güvercinlerin Adasıydı.....	187
Didim, Güllük, Bodrum – Karya’ya Misafir Olmak	199
Gökova, Marmaris, Datça – Ege’nin Sonunda	221

ÖNSÖZ: HAYALLERİNİZ YANINIZDA MI?

“Yediğin içtiğin senin olsun, gördüklerini anlat...”

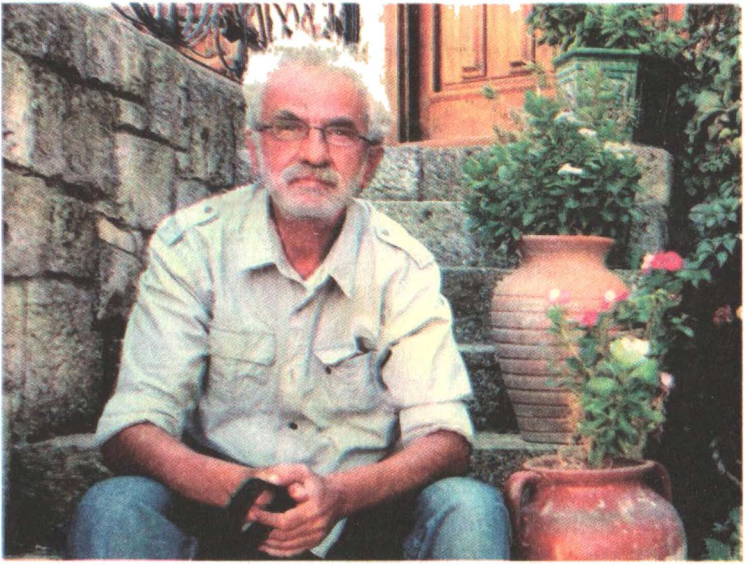
Tatil dönüşlerinde sıkça karşılaştığınız bir cümledir, değil mi?

Aslında cevabı ne kadar da zordur.

Yalnızca gördükleriniz ve fotoğraf makinenizin vizöründen baktıklarınızsa anlatacağınız, bir ‘şeyi’ unutmuşsunuzdur...

‘Her şey dahilciler’ için önemli değil. Onlar unutsalar da olabilir. Onlar bir beton yığınının çıkıp bir beton yığınının girecekler. Asansörlere binip odalarına çıkacaklar, klimalarla serinleyecekler. Yemek kuyruklarına girip, neyi yiyeceklerini şaşıracaklar. Kentlerine döndüklerinde kendilerini yorgun hissedecekler ve sebebini bir türlü bulamayacaklar.

Oysa yollarda, dağlarda, binlerce yıllık mekânlarda gezinirken, serin surlarda yüzerken bir müzik çalar içinizde. Müzik durduğunda bir öykü ‘fış-

kırır' eskilerden bir yerlerden. Hiç olmadık yerlerde hiç olmadık bir fotoğraf gelir oturur önünüze...

"Bir şey unutmayayım" telaşıyla çantalarınızı hazırlarken, hayallerine de yer ayıranlardansanız, ne mutlu size.

Anatole France de, "Bazen yabancı yerlerde geçirilen tek bir gün, insana evinde geçirdiği on yıldan fazlasını verir," derken bize hayallerimizi anımsatmış olmuyor mu?

Yolculuk, hayallerimizle yaşadıklarımız arasındaki derinlik aslında. Yolculuğu yalnızca hayallerinde yaşayanlar da var. Victor Hugo 1829 yılında yayınlanan *Les Orientales* isimli yapıtında "La Captive" şiirini hayatı boyunca hiç gitmediği, görmediği bir kente, İzmir'e ayırıyor:

*İzmir bir prenestir
çok güzel küçük şapkasıyla.
mutlu ilkbaharlar durmaksızın
onun çağrısına yanıt verir.
nasıl vazo içindeki çiçekler gülümserse,
o da denizler arasından ışıldar.
hatta arşipel'in yaratılışından çok daha tutkulu.*

Biz gezdiklerimizi, gördüklerimizi hayallerimizle sarmaladığımız bir yolculuğa çıkacağız. Assos'ta, Smyrna'da, Miletos'ta, Knidos'ta binlerce yıllık görkemli yapılara dokunurken, Goethe'nin sesi cınlayacak kulaklarımızda:

Taşlar seslenin bana, konuşun yüce saraylar...

Tüm Ege'yi gezecek zamanınız da bütçeniz de olmayabilir. Hiç olmazsa bir kısmında bizimle olun. Toprağa basalım, deniz kenarlarına çadırlar kurup yıldızları seyredelim. Çok yorulduğumuzu sanarak ne kadar dinlendirmemizi fark edelim.

Hazır mıyız?

Bu arada *Aşkın Hüzünlü Kentleri, Adalar Denizi'ne Yolculuk - Yunan Adaları* ve şu ân elinizde bulunan *Ege Kıyıları'nı* yazmam için beni destekleyen, hatta kimi zaman zorlayan editörüm Osman Akınhay'a, Kuşadası'nda bizi 'büyülü' bir yolculuğa çıkaran Eylem Asrav Akınhay'a, kitabımın son okumasını her zaman olduğu gibi büyük titizlikle yapan Berna Arıcan Giustino'ya teşekkür ediyorum.

Şimdi yola çıkma zamanı.

Assos'ta buluşuyoruz...

*Ayvalık/İzmir,
Mart 2015*

Assos – Zamanın Durduğu Yerde

***Ön sayfada:* Assos, Antik Liman.**

Sırtımı Athena'ya dayadım. Aşağılara baktım. Birileri dağlara doğru giderken, diğerleri denizle kucaklaşmış...

Özlemişim...

Kaçıncı gelişim, bilmiyorum. Her gelişimde iki ayrı dünya karşılar beni. Hep arafta kalırım. Bir yanımda Assos'a, bir yanımda Behramkale'ye koşar...

Çanakkale yönünden geliyorsanız, Ezine ayrımından Geyikli'ye dönüp sahili izleyerek, Dalyan, Kösedere, Babakale'yi de gezip Behramkale köyüne, daha çok kullanılan adıyla Assos'a varabilirsiniz. "O kadar vaktimiz yok," dersanız, Çanakkale-İzmir yolunun Ayvacık ayrımından on yedi kilometre ilerleyerek ulaşabilirsiniz. İzmir yönünden gelenler için daha kolay. Zeytin ormanlarını, denizi seyrederek Küçükkuyu'ya kadar geliyorsunuz, buradan Assos yoluna giriyorsunuz.

Biz öyle yaptık.

Dar ama dünya harikası bir yol. Zeytin ağaçları neredeyse denizin içinde. Yol ile deniz arasındaki alanda küçük kampingler. Kimi yerlerde çadırlar kurulmuş. Yeşilin, mavinin her tonu, sanki bir rüya yolculuğu.

Yıllar önce, sanırım 2008’de, aralarında bir dostumun da olduğu yedisi kadın on kişi, buralarda bir yerde “İmece Evi Doğal Çözümler” diye bir grup oluşturuyorlar. Dostum, sürekli ballandıra ballandıra anlatmıştı o güzel ‘macera’yı. Yetiştirdikleri ve yöre köylülerinden aldıkları ürünleri işleyip, paketleyip internetten İmece mail grubunun kentlerde yaşayan üyelerine satıyorlar. Zeytin, zeytinyağı dışında domates sosu, salçası, tarhana, erişte de var ürünler arasında. Çadırını sırtlayan hem çalışıp hem tatil yapmak için yöreye koşturuyor. Kimisi domates sıkıyor, kimisi erişte kesiyor. Salçalar, turşular yapılıyor, arada denize giriliyor. Geceleri ateşler yakılıp şarkılar söyleniyor, danslar ediliyor. Yer bulamayanlar kumsalda bir köşeye kıvrılıyor. İda’nın gölgesinde tam bir cennet hayatı...

Çok hoşuma gitmişti dinlediğimde. Şimdi oralardan geçerken anımsayıverdim. Ne yaptılar acaba, sürdürüyorlar mı, bilmiyorum.

Assos’a vardık bile...

Hem denize hem karaya hakim bir tepede kurulmuş kent. Tabakalar halindeki kayalar aslında lav akıntıları. İlk kuruluşundan Osmanlı zamanına kadar deniz tarafında süren hayat, sonra karaya doğru yayılma gösteriyor ve Behramkale köyü böyle doğuyor.

Yorgunluk dinlemem, yokuşa vururum kendimi, doğru Athena’nın yanına, özlem gidermeye. Abarttığımı sanmayın, öyle hissediyorum.

Şu yürüdüğüm parke taşlı Arnavut kaldırımı yoldan Aristo da (Aristoteles) geçmiştir kesin. Yerler taş, binalar taş, duvarlar taş. Assos dendiğinde aklıma önce taştan bir dünya, bir de Felsefe Okulu gelir.

Daracık yolları ve mimarisiyle hemen burun buruna oldukları Midilli’nin Molivos’uyla sanki ikiz gibiler. Sağlı sollu satıcıların bulunduğu cadde biraz Şirince’yi andırıyor. Tam karşımızda lavların yarattığı koca kaya kütleli. Kayanın alt kısmındaki mağaramsı yer dükkân oluvermiş.

Behramkale'de arşı.

Köyün surların içinde kalan bölümüne 1980'li yıllarda koruma amaçlı yapılanma yasağı getiriliyor. Mevcut binalar onarılabiliyor, ama yeni bina yapmak yasak. Aynı yasak sahil için de geçerli. Zaten kıyıya çok dik olan yamaçlar yapılaşmaya izin vermiyor. Doğa da kendini korumuş oluyor. Yapılaşma yasağı olunca, evler altına dönüşüyor ve hızla el değıştiringör. Taş yapılar genellikle antik kentten yararlanılarak yapılmış. İnşaatlarda kullanılan kereste ise Kazdağları'ndan.

Köy içinde dolaşırken yapılara dikkatle baktığımızda 'devşirme' malzeme kolayca anlaşılıyor. Birinci Dünya Savaşı öncesinde evleri Arnavut taş ustaları yaparmış. Taş ustaları, bir yılda ödeme şartıyla teslim edermiş evle-

ri. Eğer evi yaptıran parayı ödeyemezse, ustalar evin önünde ateş yakıp beklerlermiş. Bu durum köyde çok ayıp karşılandığından, ne yapıp ediliş paralar verilirmiş ustalara.

Nefes nefese geldik Zeus'un sevgili kızı sanatçı, barışçı, planıcı, epey de asabi Athena'nın kapısına. Kolay değıl, kıyıda 236 metre yüksekteyiz. Epey kalabalık var, ama bazıları geri dönüyorlar. Eskiden beş lira olan giriş on lira olmuş. Parayı çok bulanlar girmekten vazgeçiyor, hediyelik eşya dükânlarına doğru yöneliyorlar.

Athena, özellikle Kuzey Ege'nin en önemli tanrıçası. Assos'un da koruyucusu olarak kabul ediliyor ve 'tanrıya en yakın yerde' görkemli bir tapınak inşa ediliyor. Smyrna (İzmir), Troy (Truva), Phokaia (Foça) da Athena'ya adanmış antik yerleşimler olarak biliniyor. Atina'nın baştanrıçası, kurucusu ve koruyucusu olduğunu zaten bilmeyenimiz yok. Athena, bu şehrin tanrıçası olma hakkını Poseidon'la giriştiğı yarış sonunda kazanıyor. Olimpos tanrıları bu yarışmada yargıçlık yapıyorlar. Athena ve Poseidon'dan insanlık için yararlı birer hediye isteniyor. Poseidon topraktan güçlü ve kuvvetli bir at çıkarıyor. Athena ise bir zeytin ağacı. Tanrılar zeytin ağacını insanlık adına daha yararlı bularak Athena'yı tanrıça ilan ediyorlar.

M.Ö. 525 yılında tamamlandığı sanılan tapınak, Arkaik dönem Anadolu mimarisinin ilk ve tek Dor örneğı kabul ediliyor. Kısa kenarında altı, uzun kenarında on üç dor düzenli sütunla ayakta duruyor.

Evet, o görkemli sütunlardan birine sırtımı dayadım. Edremit, Akçay ve Ayvalık'a kadar körfez ayaklarımın altında. Tam karşımda Midilli. Molivos'u uzansam tutacaktım gibi. Molivos, Midilli'nin 'eski'yi yaşatan en önemli yerleşimlerinden biri. Taş aynı taş, zeytin aynı zeytin.

Bir volkanın eteğinde, andezit kayalıkları üzerinde oturmuş, antik dönemi yaşıyorum.

Assos'da yerleşimin Tunç Çağı'na kadar (M.Ö. 3000-1200) uzandığı sanılıyor. M.Ö. 7. yüzyılda, Midilli (Lesbos) üzerinden gelen Aioller'in işgaline uğruyor. Tarihçi Strabon da bu işgali doğruluyor. M.Ö. 560'da bu kez yörede hükümlanlığı Lidyalılar ele alıyor. Atina'da M.Ö. 478 yılında kurulan De-

los Deniz Birliği'ne Foça (Phokaia), Sisam (Samos), Teos, Pitane (Çandarlı), Miletos, Lesbos gibi İon ve Aiolia'nın güçlü kentleriyle birlikte kurucu üye olarak Assos da katılıyor, Persler'e bağlı valilerce yönetiliyor. Tüccar Eubolos, M.Ö. 387'de krallığını ilan ediyor, ölümünden sonra da görevi yardımcılarında Hermesias devralıyor.

Hermesias'ın hükümranlığı M.Ö. 345 yılına kadar sürüyor, davetini kabul ettiği Pers generallerinden Rodoslu Memnon tarafından esir alınarak sorgulanmak üzere Pers başkentine götürölüp çarmıha geriliyor.

Şu güzelim doğa içinde sizi fazla da sıkamak istemiyorum, ama oturduğum şu tepecikte ne hayatlar yaşanmış şaşırp kalıyorum.

Biraz daha sabır rica edeceğim...

Büyük İskender M.Ö. 334'de Granikos Çayı (bugünkü bilinen adıyla Biga Çayı ya da Kocabaş Çayı) kenarında yaptığı savaşta Persleri yenerek bölgede egemenliğini kuruyor.

Assos M.Ö. 133 yılında, giderek güçlenen Bergama Krallığı'na ardından Roma İmparatorluğu'na bağlanıyor. Assos'un en görkemli yıllarıdır bu dönem. Anadolu'da Hristiyanlığı en erken kabul eden kentler arasında Assos da yer alıyor. Haçlı Seferleri sırasında Federik Barbarossa, Çanakale Boğazı'nı geçtikten sonra Assos ve çevresini epey tahrip edip yağmalıyor. Daha çok ayrıntıya dalmayalım. Assos Bizanslı komutan Makhron yönetimindeyken 14. yüzyıl başlarında Osmanlılar tarafından ele geçiriliyor.

Assos sikke basımında da öncü. M.Ö. 6. yüzyılın ortalarında başlıyor. Sikkelerin yüzünde Athena başı, Medusa başı, aslan başı, üzüm salkımı figürlerine yer veriliyor.

Birazdan antik limana, yani deniz kıyısına inerken de göreceğiniz jimnazyum, agora, tiyatro, kilise, antik yol ile yol kenarlarındaki antik mezarlar nasıl gün yüzüne çıktı? Şu ân sırtımı dayadığım Athena tapınağının görkemli sütunları nasıl ayağa kaldırıldı?

Assos, 18. yüzyılda yöreyi gezen gezginlerin anlatımına göre, yapıların büyük çoğunluğu zaten ayakta kalmış. Aslında bizim padişahların antik

kentleri hediye etmek gibi bir alışkanlığı olmasa daha da çok kalacaktı. Athena'nın bazı blok parçaları 1838 yılında Sultan II. Mahmud tarafından Fransız arkeolog Raoul-Rochette'e hediye olarak verilmiş ve Louvre Müzesi'ne götürülmüş.

Amerikan Arkeoloji Enstitüsü 1881 yılında Osmanlı Devleti'nden Asos'ta kazı yapma izni alıyor. J. T. Clarke ve F.H. Bacon 1883 yılına kadar kazdıkları yerlerden çıkan buluntuların üçte ikisini Osmanlılara bırakırken üçte birini alıp götürüyorlar.

Tam yüz yıl aradan sonra 1981 yılında Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu kazıları yeniden başlatıyor ve 2005 yılında ölümüne kadar sürdürüyor. 2006 yılından başlayarak Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi adına Doç. Dr. Nusret Arslan üstleniyor görevi.

Ege'nin melteminde zeytin ağaçları bir o yana bir bu yana sanki raks ediyor. Ege, laciverte dönüşmüş. Daha çok görülecek yer, söylenecek söz var, ama karşı kıyıya antik dünyanın en önemli lirik şairi Sappho'ya el sallamayı unutmuyor, Athena'yı da zeytinlerine emanet edip vedalaşıyoruz...

Şimdi aklıma geldi.

Tanrıça Athena'nın yaşayabilmek için sürekli zeytin ağacını görmesi gerektiğini biliyor muydunuz? Doğal olarak sembollerinden biri de barışın simgesi zeytin dalı. Zeytin yalnız barışın simgesi mi? Heybetin, dik durmanın, çürümemenin, sadeliğin de simgesi. Bütün ağaçların ilki olarak biliniyor. Adına kanunlar çıkarılıyor. Solon Kanunları, zeytine zarar verenlere ölüm cezaları veriyor.

İşte tam bu satırları yazarken durdum...

O denli kıymet verilen zeytine biz neler yapıyorduk?

Karşımızdaki Midilli'de üç bin yıllık zeytin ağaçları dimdik ayakta dururken, zeytin toplamak için uzak diyarlardan gemilerle işçiler getirtilirken bizde neler oluyordu? Dikili'den Edremit'e kadar tüm sahilleri zeytinleri keserek 'yazlık ormanı' haline getirdik. Çoğu boş duruyor. Kimi satılık, kimi kiralık.

Athena Tapınağı.

En son olayı anlatayım: Manisa'nın Soma ilçesine bağlı Yırca köyünde, tam da şu satırları yazdığım günlerde bir gecede tam altı bin zeytin ağacı köklendi. Yöre köylüleri, ağaçlara kendilerini bağladılar, "Onlar bizim çocuğumuz gibi," diyerek gözyaşı döktüler. Dinleyen olmadı. Dayak yediler üstelik. Zeytinler termik santrale kurban edilmişti. İşin ilginç yanı, gece zeytinler kesildi, sabah Danıştay santralle ilgili yürütmeyi durdurma kararı verdi. İroniye bakınız. Televizyonlarda her gün bakanlığın, "Üretim alanları küçülüyor, üretim alanlarına sahip çıkalım" anonsları yapılıyor, zeytinine

sahip çıkmaya çalışan köylüler, çevreciler, duyarlı insanlar dayak yiyor, kafaları gözleri yarıyordu.

Aklıma geldikçe içim yanıyor. Homeros'a sığınyorum. Zeytinin diline en iyi o aracılık ediyor: "Herkes aıdım ve kimseye ait değilim, siz gelmeden önce de buradaydım, siz gittikten sonra da burada olacağım."

Athena'nın görmeden hayatını sürdüremeyeceği zeytinlerin durumu bizim ülkede böyle. Babası Zeus, kafasından zorlukla 'doğurduğu' kıymetli kızının zeytinlerine el uzatanları şimşekleriyle, gök gürültüleriyle ve tüm hışmıyla cezalandırır mı? Kim bilir...

Athena'nın doğumu demişken, kısaca paylaşayım dilerseniz.

Tanrılar tanrısı Zeus'un ilk karısı Metis hamiledir. Zeus, doğacak çocuğun erkek olmasından ve kendini devirmesinden korkarak Metis'i yutar. Athena anasının karnında değil, babasının kafasında büyümektedir. Kafası iyice şişen Zeus, ateş tanrısı Hephaistos'u çağırarak, kafasına baltasıyla vurmasını ister. Zeus'un buyruğuna uyan ateş tanrısı, söyleneni yapar. Zeus'un yarılan kafasından güzel bir kız dans ederek çıkar. O, Athena'dır.

Athena hiç evlenmeden bâkire olarak bir ömür sürse de çocuk konusunda mitolojik bir söylence var. Tanrı Hephaistos, bir gün Athena'ya karşı olan hislerine yenik düşer ve tanrıçayı kovalamaya başlar. Koşarken boşalan Hephaistos'un menileri tanrıçanın bacağına gelir. Tanrıça bunları silip toprağa atar ve bu ilişkiden yılan bacaklı Erikhthonios doğar.

"Öylesine bir görüp gideyim" diyenlerden değilseniz, kopamayacağınız, hep görmek isteyeceğiniz, zamanın unutulduğu, durduğu bir yerdir Assos.

İlk kez gidenlerdenseniz, gezinize kara tarafından yani köyden başlayıp daha sonra deniz tarafına geçmelisiniz. Önce taş evleri çevreleyen M.Ö. 4. yüzyılda yapılmış olmasına karşın bugün dimdik ayakta duran 3200 metre uzunluğunda, 20 metre yüksekliğindeki surları ve gözetleme kuleleri dikkatinizi çekecek. Köy girişinde sizi Aristo karşılayacaktır ve bulunduğunuz yerin aynı zamanda 'felsefe diyarı' olduğunu anımsatacaktır. Aristo'ya sarı-

lip bol bol fotoğraf çektirebilirsiniz. O, tüm hoşgörü ve bilgeliğiyle sizi ku-
caklayacaktır.

Köy meydanına bakan görkemli yapının gölgesine oturun, kömürde bir
kahve söyleyin, siz dinlenirken ben de Assos'un felsefe geçmişini anlatayım.

Assos'un felsefe dünyasında özel bir yeri var. Dünyanın en önemli filo-
zoflarından biri olan Aristo (Aristoteles) hayatının üç yılını Assos'da geçir-
miş ve M.Ö. 347-344 yılları arasında burada bir felsefe okulu kurmuş.

Aristo'nun "eniştemiz" olduğunu biliyor muydunuz? Ben değil, Assos'u
yirmi beş yıl kazan Ümit Serdaroğlu söylüyor. Baştan anlatayım.

Assos'un yönetimindeki Hermenias, Atina'da felsefe eğitimi veren Pla-
ton'un (Eflatun) akademisinden Aristo'yla tanışıyor. Hermenias, Platon'un
yanında bulunan arkadaşını Assos'a davet ediyor. Amacı, Platon'un ünlü ya-
pıtı *Devlet*'te amaçladığı ideal yönetim biçimini Assos'ta hayata geçirmek.
Aristo, hocası Platon ölünce M.Ö. 347'de Assos'a geliyor ve Hermenias'ın
hem siyasi danışmanı hem de dostu oluyor. Bu arada Hermenias, yeğeni
Pythias'la evlendiriyor Aristo'yu. Eniştelik buradan geliyor.

Aristo bir felsefe okulu kuruyor ve üç yıl boyunca hayatbilim üzerine ça-
lışıp öğrenciler yetiştiriyor. Üç yılın sonunda karşı kıyıya Midilli'ye geçiyor.
İkinci Philip o sırada oğlu Büyük İskender için bir öğretmen aramaktadır.
Aristo kendine yapılan öneriyi kabul ediyor ve Pella'ya gidiyor. (Pella, Yu-
nanistan'ın Makedonya bölgesinde yer alan, Osmanlıların Alakilise dedik-
leri ve İskender'in de doğduğu kent.)

Assos'ta doğan olarak öne çıkan isim Aristo olsa da, Stoacılığın kurucu-
su Zenon'un öğrencisi olan Kleanthes'i de unutmamak gerekiyor. O da As-
soslu. Stoacılar, doğaya uygun hareket etmeyi ve erdemi öne çıkaran görüş-
leri savunuyorlar. Kleanthes, Zenon'un ölümünden sonra Atina'daki oku-
lun başına geçiyor ve bu görevini otuz iki yıl sürdürüyor. Yaşadığı yıllarla
ilgili çeşitli kaynaklarda farklı bilgiler yer veriliyor. Bazı kaynaklarda, M.Ö.
331-232, bazılarında M.Ö. 300-220 yaşadığı yer alıyor. Bu kaynaklara göre
seksen ya da yüz yıl yaşadığı sanılıyor.

Assos'ta doğan Kleantes, gençliğinde boksörlük yapıyor. Aşk, korku ve kederin zayıflık olduğunu, güçlü bir ruh ile sağlam bir vücut için insanlarn kendilerini kontrol etmeleri, morallerini yüksek tutmaları ve erdemli olmaları gerektiğini savunurken, kaynaklara göre şöyle diyor: "İnsanlar hayatlarının tamamında veya hiç olmazsa büyük bir kısmında günahkârlık içerisinde yürürler. Şayet erdemliliğe ulaşabilirlerse, bu ancak çok geç bir zamanda ve hayatlarının günbatımında olacaktır."

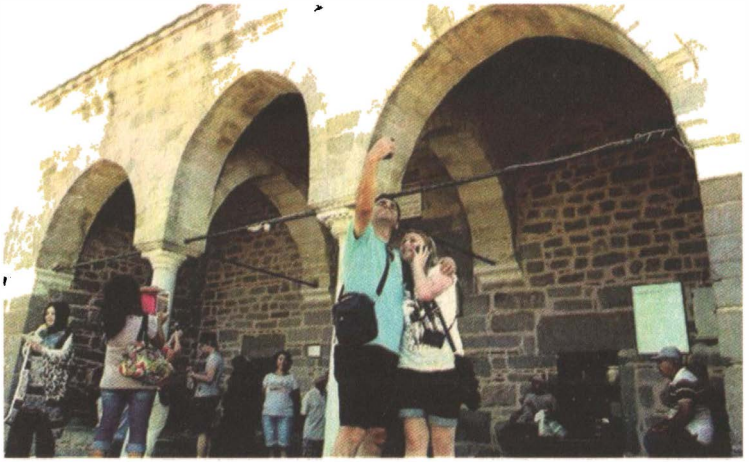
Assos'ta felsefe hiç unutulmadı. Günümüzde de geçerliliğini koruyor.

İşık Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü başkanı Prof. Dr. Örsan K. Öymen, öğrencilik yıllarında hayalini kurduğu Felsefe Okulu'nu 2000 yılında Assos'ta yaşama geçiriyor. Halen kendi üniversitesinde de herkese açık Felsefe Okulu açan Öymen, başkanlığını yaptığı Felsefe Sanat Bilim Derneği'nin öncülüğünde Assos'ta felsefeye gönül verenleri buluşturuyor. Katılımcılar, özgürce düşüncelerini anlattıktan sonra, soru cevap bölümlerine geçiliyor.

Toplantılar ulusal ve uluslararası olabiliyor. Uluslararası toplantıların dili İngilizce ve hatalardan kaçınmak için çeviri yapılmıyor. Toplantılara katılım için bir şart yok. Ücret de ödenmiyor. Katılımcılar kendi masraflarını kendileri ödüyorlar. Yalnız etkinlik altmış kişiyle sınırlı olduğundan başvuru formu doldurmaları gerekiyor. Amacı, "Vaaz vermek değil, tartışmak, diyalog, karşılıklı etkileşim" olarak belirlenen toplantılarla ilgili geniş bilgi için www.philosophyinnassos.org adresine başvurulabilir.

Umarım sıkılmadınız. Assos olunca, taşlardan, Athena'dan, Aristo'dan, felsefeden başka ne konuşulabilir? Köyde biraz daha dolaşıp, aşağıya, denize, antik limana ineceğiz. Orada dilerseniz denize girip serinlersiniz, dilerseniz bir kahve molası verirsiniz.

Assos antik kent akropolünün kuzeyinde, cephesi Behramkale köyüne dönük, ovaya hâkim antik adı Santio Eis olan Hüdavendigar zamanı mimarisinin önemli özelliğini taşıyan camiye görmeden aşağıya inmek olmaz. 14. yüzyılda 1. Murad Hüdavendigar tarafından yaptırılan cami, tek kubbeli ve

Hüdavendigar Camii.

kare planlı olarak inşa edilmiş. İçinde kadirga resimlerinin bulunduğu caminin giriş kapısı, kendisinden daha eski Cornelius kentinin kapısı aslında. Cornelius Kilisesi'ni onartan Kral Anthimos'un kapıya yazdırdığı yazılar bugün ilk günkü gibi korunuyor. Sadece haç işaretinin iki kanadı kırılmış. Kral şöyle yazdırmış: "Skamandros şehri başkanı Anthimos, mükafat olarak kendi günahlarının bağışlanması için istekli bir şekilde dua ederek, gayretle ve emek vererek, Aziz Cornelius Kilisesi'nin sağlam olmayan bölümlerini güzelleştirmek için tamir ettirdi. Her kim bu kilisenin güzelliklerine, durumuna, mozaikğine ve olağanüstü ihtişamına bakarsa, tanrının kölesi olan ve bu binayı tamir ettiren Anthimos'un ölmeden önce işlediği günahların affı için dua etsin."

Cami ibadete açık değil. Turistler gezip bol bol fotoğraf çekiyorlar. Köyün içine bir cami yapılmış.

Tuzla çayı üzerine 14. yüzyılda 1. Murat tarafından yaptırılan köprü de görülmeye değer. Köprünün kemerleri muhteşem. Köprü araç trafiğine kapalı, yanına yeni bir köprü yapılmış. Eğer çok yorulmadıysanız 600 yıllık köprünün üzerinde bir yürüyüş yapmanın keyfini çıkarın derim.

Şimdi aşığıya, iskeleye doğru inmeye başlıyoruz. Yöreden çıkarılan anezit taşından yapılmış pembemsi evlerin arasından batı kapısına doğru yürüyoruz. 200-300 metre sonra görkemli kapı karşımızda. Kutsal yolun sağ solu nekropol, antik mezarlık. Bazıları 5., bazıları 7. yüzyıldan kalma. İnsanlar mezarlarda 'Assos hatırası' çektiriyorlar. Biraz daha ileride yolun sol tarafında amfitiyatro. Antik kentin güney yamacında Midilli adasına karşı kurulmuş tiyatronun bir deprem sonucunda yıkıldığı sanılıyor. Doğal bir kaya oyuğuna yapılmış, tahmini 2.500 kişilik olan tiyatro sonraki yıllarda taş ocağı olarak kullanılmış.

Oturma yerleri aslına uygun olarak yeniden yapılmış. Tiyatronun büyük bölümü restore edilerek sanat etkinliklerinde 1.500 kişiyi ağırlayabilecek kapasiteye getirilmiş. Roma dönemi tiyatrodan, yapılacak daha epey iş var gibi görünüyor.

Kıyıya yaklaştıkça binaların turizme yönelik değiştiği görülüyor. Küçük balıkçı barınağı sanki ressamın elinden yeni çıkmış tablo gibi. Taş binaların ahşap kısımları çeşitli renklere boyanmış. Hepsinin ön yüzleri çiçeklerle bezeli, doğanın bütün tonları toplanıp buraya getirilmiş.

Assos iskelesi oldukça küçük ama bir zamanlar palamut ihracatında epeyce rol oynamış. Geçmişin palamut depoları şimdilerde otel, lokanta olarak hizmet veriyor. Yaşlı bir teyze sahile inen yamaçta sevimli bir baraka oluşturmuş, çay satıyor. Manzarası harika. İki çay içip balıkçıları izledim. Bozuk param yoktu, "Tamam, benden olsun," dedi teyzem, kabul etmedim.

Balıkçılar dedim de aklıma geldi. Behramkale halkının balıkçılıkla hiç mi hiç ilgisi yok. Birkaç aile ekmeğini balıkçlıkla kazanıyor. Fazla tarım alanı da olmayınca yöre halkı zeytincilikle, hayvancılıkla uğraşüyor; kendilerine yetecek kadar meyve sebze yetiştiriyor. Başta da söylediğim gibi antik tari-

Balıkçı barınağı.

hin Assosluları yüzlerini denize çevirirken Behramkaleliler neredeyse sırtlarını dönmüşler.

Assos keşfedilmeye başlandıktan sonra durum yavaş yavaş değişmeye başlamış, ama kadınlar kentin içinde yol kenarlarında ürettikleri el işleri, zeytinyağı, ev tarhanası, erkekler de hediyelik eşya satmayı sürdürüyor. Turizm genellikle 'dışarılıklar'a kalmış. Gerçi, turizm yörelerinin çoğunda öyle. Nerede bir turizm atağı başlamışsa oradan yöre halkı yavaş yavaş geri çekiliyor. Turistik beldelerimizin kendi insanından hizmet almak, sohbet etmek istiyor insan.

Assos sahilinde kumsal yok. Denize doğru uzanan epey lüks görünüm-lü tahta iskeleler kurulmuş. Dilerseniz yemeğinizi yiyip, içkinizi de içebiliyorsunuz. Fiyatlar biraz yakıcı. Bence yemek ve kumsal keyfinizi Kadırga Koyu'na saklayın.

Kadırga koyu yöresinde yapılaşma epey yoğun. Assos bölgesi yapılaşmaya hem yasak hem zaten uygun değil. Kara tarafının da pek cazibesi olmayınca yapılaşma koylarda yoğunlaşmış. Çok uzun ve epeyce geniş bir kumsalı var Kadırga Koyu'nun. Sahil boyunca yan yana restoranlar, kafeler sıralanmış. Buralarda fiyatlar nispeten daha ucuz. Eğer gecelemeye niyetliyseniz köyün içindeki küçük otel ya da pansiyonlarda, iskeledeki otellerde ya da koyalara yakın motellerde kalabilirsiniz.

Assos'u yeterince anlatabildim mi derseniz, hayır.

Daha anlatılacak yığınla öykü var.

Eğer aracınızla geldiyseniz işiniz kolay. Yöre ilçelerden düzenlenen turlar da bir tercih. Assos'u gerektiği gibi gezmeyi planlıyorsanız bir ön çalışma yapmanız iyi olacak. Yüzlerce yıllık taş yollarda yürürken, görkemli yapıların arasında dolaşırken kulağınıza Aristo'nun sürekli bir şeyler fısıldadığını duyumsayacaksınız. Tıpkı şu ân bana fısıldadığı gibi:

"Hayatı bir şölen sofrası gibi bırakmalı, ne susuz ne de sarhoş..."

Kazdağları – Bin Pınarlı İda

Ön sayfada: Kazdağları'nda bir azmak.

Masmavi gökyüzü bir ânda zifiri karanlığa dönüştü.

Gök gürültüsüyle yer yerinden oynadı, şimşekler susmak bilmedi.

İdalılar açısından merak edilecek bir durum yoktu. Biliyorlardı ki, yüce tanrıları Zeus, gözlerden ırak olsun diye kara bulutlarını, kulakları sağır etmek için şimşeklerini göndermişti. İdalılar biliyorlardı ki, Zeus'la Afrodite'in sevişme zamanıdır...

Tam da oradayız...

Ormanları, pınarları, dereleri, kanyonları, endemik bitkileri, doğanın bütün renkleri, anlatmakla bitmeyecek öyküleri, insanı sarhoş eden havasıyla, 'hayvanların anası' Kazdağları'nda, Zeus'un evinde, İda'sındayız...

Ege'nin lacivert sularını gözden kaybetmeden batıdan doğuya bir yolculuğa çıkacağız. Küçükkuyu'nun Yeşilyurt köyünden başlayıp Altınoluk ve

Yeşilyurt'ta taş binalar.

Akçay'dan İda'nın yüksekliklerine çıkıp Edremit Körfezi'ne bulutların arasından bakacağız...

'Tam da orası' dediğimiz yeri, genel olarak anlatayım derseniz.

İda, Biga yarımadasının en yüksek dağı. Edremit Körfezi'nin kuzeyini takiben, yaklaşık 70 kilometrelik bir alanı kaplayan, Dede Dağı, ortada Kazdağı, doğuda Eybek Dağı, kuzeydoğuda Gürgen, Kocakatran, Küçükkatran ve Susuz dağlarından oluşuyor. Beş milyon yıl önce şimdi ayrıntılarına giremeyeceğim jeolojik olaylar sonucunda körfezin bulunduğu kara parçası çökerken bir taraf da yükselerek Kazdağları'nı, çok sayıda dereyi, akarsuyu, yarıkları, kanyonları oluşturuyor.

Çanakkale yönünden geliyorsanız Küçükkuyu'ya varmadan iki kilometre kadar önce, İzmir'den geliyorsanız Küçükkuyu'yu geçip keskin bir viraja vardığınızda Yeşilyurt köyü levhasını göreceksiniz. Yolculuğumuz buradan başlıyor.

Siz bakmayın köy dendiğine, burası tam anlamıyla İstanbul olmuş. Yeşilyurt, diğer adıyla Çetmi köyü, Kazdağları'nda ilk keşfedilenlerden. Daha ilk girişte afallayıp kaldım. Özene bezene yenilenmiş taş binalar ve önlerinde sırayla çok lüks otomobiller.

Çam ormanlarının içinde sessiz ve sakin yılları artık çok gerilerde kalmış. Ama şu da var: Ege'nin mimarisi bozulmamış ve olduğu gibi korunabilmiş ender yerlerinden Yeşilyurt.

Meydana arabamı park ettim. Yeşillikler içinde kaybolmuş binanın önündeki bordo renkli masa ve sandalyelerin tablo görünümünü kayıt altına aldıktan sonra oturdum. Bir çay söyledim. Tertemiz havayı içime çektim.

20. yüzyıl başlarında tamamı Rum 480 kişi yaşıyormuş. Adı da, Büyük Çepni, sonra Çetmi Kebir, şimdilerde de Türkiye'de yaklaşık yetmiş yerle birlikte aynı adı alıp Yeşilyurt olmuş. Yıllar önce birkaç doğasever gelip köye yerleşiyor, küçük birer otel de açıyorlar. On beş yıl kadar önce başlıyor asıl büyük akın. Bazı gazetecilerin köyü görüp ballandıra ballandıra köşelerinde yer vermeleri İstanbulluları harekete geçiriyor. Dizi setleri bile yöreye taşınmaya başlıyor.

Görkemli taş binalar ve meydandaki cami Rum taş ustalarının eseri. Köy kahvesine bayıldım. Manzara müthiş. Hemen yanda gözleme yapılıyor, mis gibi kokuyor ortalık. Çınarın gölgesinden insanın kalkası gelmiyor. Kentlerde alışmamışız onca oksijene. Bir rehavet çöküyor ki sormayın...

Köyün neredeyse yarısı kalacak yer, restoran, kafe. Fiyatlara gelince. Öyle köy fiyatı beklemeyin, epeyce pahalı. En azından bana çok pahalı. Bir gece için ödeyeceğim parayla ben on beş gün çadırda kalabilirim. Nitekim öyle yapacağım.

Yeşilyurt'un, eski adıyla Büyük Çetmi'nin tam karşı tepesinde bir de Küçük Çetmi var. Arada bir vadi bulunuyor, direk yol yok. Küçükkuyu'ya ini-

yorsunuz ve biraz ileriden yine yukarı çıkıyorsunuz. Burası hem daha küçük hem de büyüğü kadar tanınmış değil. Girişteki ev köyün en ilgi çeken yapısı. Yarım saatte dolaşılıp çıkılacak bir yer.

Kazdağları'na benim yaptığım gibi uzun bir zaman ayıracaksanız kendinize bir merkez belirlemelisiniz. Küçükkuyu'da deniz kenarı pansiyonlarında kalabilir, çadır kurabilir, gündüz dağda, geceleri kıyıda keyif yapabilirsiniz. Ben, Küçükkuyu ile Akçay arasında tam orta noktayı kamp için seçtim ve çadırımı kurdum. Doğuya da batıya da aynı uzaklıkta. Adatepe ve Mihliçay'ı da gezelim, çadırılı kampla ilgili epey anlatacaklarım olacak.

Yeşilyurt'tan Çanakkale-İzmir yoluna çıktıktan sonra Küçükkuyu'ya doğru dört kilometre ilerliyoruz. Küçükkuyu'yu biraz geçince Adatepe levhası görünüyor. Yukarıya doğru dört kilometrelik yolumuz daha var. Köye varmadan az önce Zeus Altarı'na ayrılan köşedeki harika kır bahçesinde bir soluklanın isterseniz. Çayı da mis kokuyor.

Adatepe de mimari dokusunu bugünlere sağlıklı biçimde taşımayı başlıyor. Mübadele öncesi Rumlar ve Türklerin birlikte gül gibi geçindikleri 400 haneli köy, Cumhuriyet döneminde terk ediliyor, hane sayısı on-on beşe kadar düşüyor. 1990'lı yıllara doğru yeniden canlanma başlıyor. Öğrendiğim kadarıyla bugün 130 haneli köyün neredeyse yarından fazlası kentlilerin eline geçmiş.

Ama şu var: Talan yok, açgözlülük yok. Eski taş yapılar özgün biçimde restore edilmiş, güzelleştirilmiş. Yöre SİT alanı, taş evler de koruma altında. Fazladan tek duvar yapamıyorsunuz. Böyle olunca yoğun talep fiyatları uçurmuş. Duvarları yıkık, köhnemiş eski bir taş evde satılık ilan gördüm. İlandaki telefonu aradım, nasılsa çok pahalı değildir diye düşünüyordum. "Kaç lira?" diye sordum, karşımdaki ses, "1 istiyorlar," dedi. Eski parayla 1 trilyonmuş. Dondum kaldım.

Kentten taşınanların bir kısmı yaz kış oturuyor. O güzelliklerde bir süre yaşayıp tekrar kentlere dönmek çok zor. Otel, restoran sahipleri yalnız ticaret yapıp çok para kazanmanın peşinde değiller. Konuklara rehberlik yapıp

Adatepe evleri.

yorlar, gezdiriyorlar, yürüyüş yollarını çizerek gösteriyorlar. Sonuç olarak konukların rahat etmeleri için elden gelen her şey yapılıyor.

Adatepe denince akla ilk gelenler, Zeytinyağı Müzesi, Zeus Altarı ve Taş Mektep.

Zeytinyağı Müzesi'ni, yöreye yerleşmeye karar vermiş doğaya âşık üç arkadaş kurmuş. Eski bir fabrikayı restore edip zeytinin dalından toplanıp masamıza zeytinyağı olarak gelene kadar geçtiği bütün aşamaları tarihsel süreç içinde sergilemişler. Eski sıkma presleri, zeytin toplama aletleri, çeşitli kaplar yer alıyor müzede. Bunun dışında geleneksel zeytinyağı ve sabun yapma teknikleri de gösteriliyor. Hediyeelik sabun, zeytinyağı alma olanağı da var.

Aldığınız hediye lik ürünlerin ambalajında dünya güzeli bir kadın göre-
ceksiniz. Daha önce ‘dersini’ iyi çalışmamış olanlar o kadının kim olduğu-
nu bilmeyecek. Ben söyleyeyim, Refika takma adlı bir Rum kızı. 20. y zyı-
lın başlarında yaşamış. Türklerle Rumların birlikte hayatı paylaştığı zaman-
lar. Refika köyün en güzel, en neşeli kızı. şarkılar söylüyor, danslar ediyor.
Köyde sevmeyen yok. Refika’nın  n  Adatepe’yi de aşıyor ve  evre köyle-
re ulaşıyor. Zeytin toplama zamanları şenliğe dönüşüyor, Refika’nın şarkı-
ları ortalığı  ınlatıyor. Bütün düğünlerin, eğlencelerin baş konuğudur Re-
fika. Mübadeleyle birlikte Refika da Anadolu’dan ayrılmak zorunda kalı-
yor. Sakız adasına gittiği sanılıyor. Refika’nın oralarda güzellik kraliçesi se-
 ildiği söylentileri yayılıyor. Aradan uzun yıllar geçse de Refika adı hiç unu-
turmuyor. Günümüzde hâlâ adına şarkılar söyleniyor, Refika’sız düğün ol-
muyor.

*Sancakta saçlı Refikam
Adatepe yolunda
Aman da Refikam
Altın saat kolunda
Ben de ölmek isterim
Sürmeli g zli Refikam
Ah Refika’mın yoluna*

Zeytinyağı Müzesi’nin yetkilileri Sakız adasında Refika’nın izini sürü-
yor, ama hiçbir ipucu bulamıyorlar. Bir antikacıda buldukları resmi daha
 nce köyün yaşlılarından dinledikleri Refika’ya çok benzetiyorlar. Resmi alıp
Adatepe’nin yaşlılarına gösterip, “Evet, o,” cevabını alınca Adatepe zeytin-
yağlarının ambalajlarında kullanarak Refika’yı  l ms zleştiriyorlar.

Adatepe’nin ilkokulu  ğrencisizlik yüzünden kapatılınca bakımsız kalı-
yor. Yıllar sonra Kamil Fırat, Zerrin İren Boynudelik ve Erhan şengel adlı
Üç arkadaş okulu yeniden hayata döndürüyorlar.  anakkale Valiliği’nden
kiraladıkları binayı restore edip Yaz Okulu’na dönüştürüyor, adını da Taş-

mektep koyuyorlar. 1997 yılından bu yana her yıl Temmuz-Eylül arasında üç günlük seminerler düzenlenen Taşmektep'e tatilciler de büyük ilgi gösteriyor. Taşmektep internet sitesinde katılım koşulları ve seminerlerle ilgili bilgiye ulaşabilirsiniz.

Adatepe içinde dolaşmaktan bıkmıyor insan. Yeşillikler içine gömülmüş taş binalar, dar sokaklar, öğlen dinlencesine çekilmiş keçiler, el ele tutuşmuş yaşlılar, her ân bir fotoğraf karesi oluşturuyor.

Adatepe'nin çıkışında 300-400 metre ileride sola doğru toprak bir yol var. Çam ormanlarının, zeytinlerin arasından dünyanın bütün kokularını duyumsayarak yirmi dakikalık hafif bir yokuş tırmanıyorsunuz. Yolun sonu sizi Zeus Altarı'yla buluşturuyor.

Burası antik çağdaki adıyla Gargaran tepesi. Eski Yunanlılar, savaşlarda galip gelmek, kuraklıktan, hastalıktan kurtulmak, bereketli ürün almak, felaketlerden korunmak gibi sebeplerle tanrılara kurban adıyorlar. Taş duvarlarla örülü küçük bir oda kadar olan; içinde su bulunan sarnıç, halk arasında 'Zeus Mağarası' olarak biliniyor. Ortada sunak taşı. Çanakkale Savaş'ında kahramanlık gösterdiği söylenen, yöre halkınca yatır olarak kabul edilen Erdem Dede'nin mezarı da burada. Yatırlara küçük kumaş parçaları yerine artık naylon bağlanıyor. Yeni Türkiye böyle bir şey olmalı.

Gargaran tepesi aynı zamanda Zeus'un, kıskanç eşi Hera'yla evlendiği yer. Homeros, *İlyada*'sında şöyle anlatır, Zeus-Hera aşkını: "Hera, dosdoğru yürüdü Gargaran doruğuna, İda'nın en yüksek tepesiydi bu. Bulutları devşiren Zeus, onu gördü. Görür görmez aşk sardı düşünceli kafasını."

Zorla evlendiği ilk karısı titan Metis'ten onu tuzağa düşürerek kurtulan Zeus, sadakat tanrıçası olan ikinci karısı Hera'yı guguk kuşu kılığına girerek evliliğe razı ediyor. Bu arada anımsatalım, en yükseklerde oturan gök tanrısı Zeus, yağmurlar yağdırıp şimşekler çaktırıp adaleti ve huzuru sağlarken sürekli kılık değiştiriyor. Bir de çok çapkın. Hera ise sadık bir eş. Zeus'un ilişkide bulunduğu kadınlara dünyayı zindan ediyor. Kallisto'yu ayıya çeviriyor, Ekho'nun sesini alıyor. Ama nafile. Zeus kara bulutların ar-

dında, ortalığı g mb rt ye boğarak sevgilileriyle buluşmayı sürdürüyor.

Laf hazır kadınlardan açılmışken, İda'da yapılan dünyanın ilk güzellik yarışmasıyla ilgili efsaneyi de kaynaklardan aktaralım:

Bütün tanrılar toplanmış, şölen yapıyorlar. Kavga tanrısı Eris, üzerinde "en güzele" yazılı altın elmayı masanın ortasına atıyor. Zeus'un karısı Hera, "En g zeliniz benim," diyerek altın elmayı almak istiyor, ama Afrodit itiraz ederek, "Benden güzel kimse olamaz," diye bağırıyor. Akıl ve zeka tanrıçası Athena durur mu, "Ben de varım," diyor ve Zeus 'tan hakemlik yapmasını istiyor. Zeus'un işi zor. Seçimi kendisinin değil, İda dağında çobanlık yapmakta olan Paris'in yapacağını söylüyor. Ağaç altında otururken    güzelin yanına gelip niyetlerini açıklamasıyla önce şaşıran Paris, Hera'nın Asya Kralı olma, Athena'nın akıl ve başarı verme vaadine ald rm yor. Afrodit ise dünyanın en güzel kadını olarak aşkını teklif ediyor. Paris, aşkın peşinden giderek altın elmayı Afrodit'e veriyor. Bütün tanrılar altın elmaya sahip olan Afrodit'i en güzel tanrıça kabul ediyorlar. Dikkatinizden kaçmasın, ilk güzellik yarışması aynı zamanda ilk rüşvet verme olayıdır da...

Ellerinizle bulutlara dokunacaktışsınız gibi. Küçükkuyu ve bütün körfeze 'kuşbakışı' h kimsiniz. Yavaş yavaş aşağıya doğru inmeli. Yola çıkmadan kır bahçesinde bir kahve molası vermeli. Kuş sesleri arasında,  am kokularıyla başka bir dünyaya geçmiş gibi olmalı...

Altınoluk'a doğru yola koyuldum. Bir CD koydum. Cohen söyledi, ben gaza bastım.

I'm your man...

Alışık olduğumuz erkek şarkıcıların neredeyse tümü, "benimsin" der. Cohen "seninim" diyor. Çok hoş...

Mıhlı ay köprüsüne vardık bile. Köprüyü az geçince solda Başdeğirmen yol ayrımı var. Direksiyonu kırdım. Mıhlı ay, Kazdağları'ndan süzülerek gelen ve Ege'yle buluşan çok sayıda dereden biri. Beş kilometre sonra yol bitiyor. Dar patika yolda epey yürüyerek Başdeğirmen'e varmanız gerekiyor. Yolu göze alamıyorsanız oturup piknik yapacaksınız.

Bence, en azından Başdeğirmen'e kadar yürümeye değer. Rumlardan kalma değirmen restore edilip bakımlı hale getirilmiş. Değirmen taşı, suyolları ilk günkü gibi, birazdan gürültüyle çalışacakmış gibi. Değirmenin karşısındaki Romalılardan kalma köprü hemen ilginizi çekecektir. Truva'ya giden antik yolun Mıhlıçay'ı aşan tek geçişi Roma köprüsü. Değirmenden sonra çayın kenarından bazı zamanlar içinden yürüyerek şelale ve yarattığı göle varılıyor. "Benden bu kadar," dedim ve geri döndüm. Sizi bilemem, trekingcilerin sürekli gittikleri yerler, denemekte yarar var. Bana gelince, bir ân önce Altınoluk'a gidip sahil tarafında zeytinlikler altına çadırımı kurmalıyım. Gece olmadan yatacağım yer belli olmalı.

Altınoluk merkezinde hiç durmadım. Güneye doğru üç-dört kilometre devam ettim. Avcılar sapağından, sağa içeriye girdim. Bu alan, Çanakkale-İzmir karayolu ile deniz arasındaki en büyük yer. Zeytin ağaçları denize kadar ulaşıyor. Sahilde yan yana dizili çadırlı kamplar, küçük ağaç evler güzel bir gece yaşatmak için beni bekliyor.

Kampların dışında sakın bir yeri gözüme kestirdim. Görkemli bir zeytin ağacının altı tam da çadırıktı. Sabah erkenden kalkıp, direkt geçtiğim Altınoluk'u gezip, size de anlatacağım.

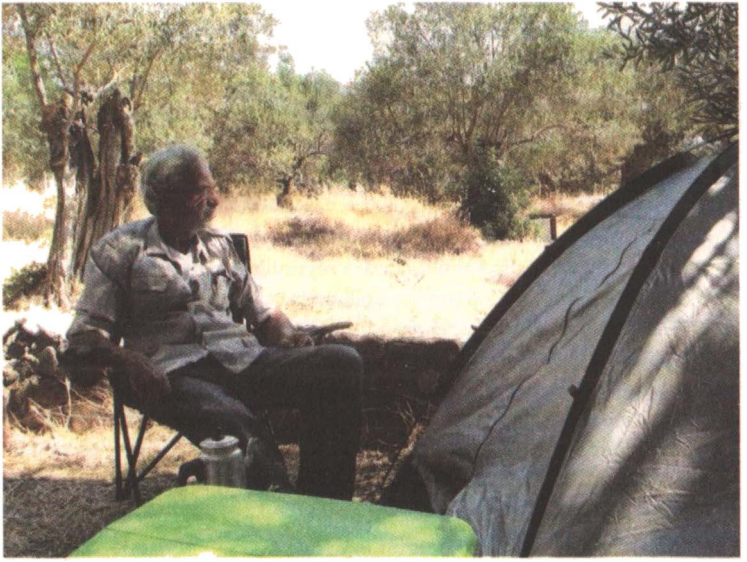
Gün battı batacak, şimdi çadır kurma vakti.

Çadır kurmak, çadırdaki geceleme, birçoğuna hele 'her şey dahil' otellere alışkın olanlara zor görünebilir. Çadırımı kurarken, konuyla ilgili bazı deneyimlerimi sizinle paylaşmak istiyorum.

Bir kere çadırla gezmek, daha az parayla daha çok yer görmek anlamına geliyor. İlk başta yapacağınız masrafı da ilk gezinizde fazlasıyla çıkarıyorsunuz. Benimki gibi minicik ve az yakan bir aracınız varsa harika, yoksa da sorun etmeyin.

Kamp malzemelerini dükkân dükkân gezip aramanıza gerek yok. İnternette her şey elinizin altında ve çok daha ucuz. Hele bir de 'ucuzun da ucu-zu' siteler var ki gözlerinize inanamıyorsunuz. Kendi alışverişimi anlatayım:

İnternetin altını üstüne getirirken bir siteye rastladım. İndirimplus diye bir site. Ürünlerin çoğu 1 lira. Evet, gerçekten 1 lira. Eğer 1 liralık ürünler-

Kazdağları'nda çadırılı kamp keyfi.

den birini almaya kalkarsanız 20 liralık bir ürün daha almak zorundasınız. Şans bu ya, sayfanın en başında kamp koltuğu fotoğrafı var ve fiyatı bir lira. Tekrar tekrar baktım, evet, bir lira. Koltuğu sepete attım. Yirmi liraya da kamp için naylon yemek seti ve küçük bir radyolu kamp lambası alarak alışverişi tamamladım. Siteyi iyi anlamam için başka alışveriş yapmadım ve gelecek ürünleri bekledim. Ne istediysem aynıları geldi. Bu kez bir koltuk daha ve yanında da kamp için gerekli el feneri, küçük çakı, şimdi aklıma gelmeyen 'ıvır zıvırlar' aldım.

Kamp ihtiyacımın büyük kısmını bu siteden edindim. Çok kolay kurulan, iki çapraz çubukla şimdi benim yaptığım gibi beş dakikada havaya kal-

dırılan çadırımı bir başka siteden, çok hafif ve kullanışlı uyku tulumunu bir başka yerden aldım. Arabam olduğu ve taşıma sorunun olmadığı için tek kişilik şişme yatağı tercih ettim. Arabası olmayanlar çok ucuz ve hafif, çadırlar için mat alabilirler. Kamplar için üretilmiş, minik tüpleriyle altı-yedi saat sürekli yanabilen ocağı da alınca, artık kampa hazırdım.

Şimdi inanmayacaksınız, biliyorum, ama bütün malzeme için en fazla üç yüz lira harcayacaksınız. Şu satırları yazdığım 2014 yılı ortalarında sizin için fiyatları kontrol ettim. Yatmak için matlar on, uyku tulumları yirmi beş liradan başlıyor. Benim de şu ân kurduğum iki kişilik, cibinlikli, yağmur geçirmez üç mevsimlik çadır, kargo parası dahil otuz beş lira. Aracınız yoksa büyük ve çok kullanışlı sırt çantanız olmalı. Ben altmış lira olanından aldım. Kamp ocağı ve kartuşu toplam yirmi lira. Küçük naylon hafif bir sehpa, kamp koltukları, küçük bir tava ve diğer ayrıntılarla birlikte inanın harcayacağınız para, bir liralık ürünlerden alamazsınız bile üç yüz lirayı geçmiyor.

Ben büyükçe bir buzluk da aldım. Naylon şişelere su doldurup buzluğa atıyorum. Buz haline dönüşen şişeleri buzluğa koyup aralarına da domates, salatalık, peynir, yumurta gibi kahvaltılık ya da atıştırmalık yiyecekleri koyuyorum. İyi bir buzlukta ve en sıcak günlerde bile üç gün idare ediyor.

Umarım faydalı olmuşumdur. Şimdi işime bakmalıyım. Çadırımı kurdum, kazıklarını çaktım, cibinlikli üst havalandırma penceresini açtım. El pompasıyla yatağımı şişirdim. Buzluğumu ağacın altına en serin olacak yere koydum. Sehpamı açıp, tüpümü çıkardım, ama bir şeyler pişirmeye üşendim. Yorulmuşum. Yandaki çadırılı kampa geçip büfede biraz atıştırdım, kahvemi içtim. Kampın kibar işletmecisi Hüseyin Titrek'le bir süre sohbet ettim. Yaz-kış kampta yaşıyormuş. Nisan başında hareket başlayıp Kasım ayına kadar sürüyormuş. Sabah kahvaltısı için ekmek alıp çadırıma döndüm.

Dolunay romantik bir ortam için ne gerekiyorsa yapıyor, tahta barakanın önünde bir çift müzik dinleyip, içkilerini yudumlayarak sohbet ediyorlar. Yatağıma uzandım. Havalandırma penceresinden yüzüme vuran ay ışığı, zeytin ağacının her salınışıyla çeşitli şekiller alıyor, yüzüme yıldızlar yağıyordu. Uyuyakalmışım...

Sabah erkenden kalktım. Dünyanın Alpler'den sonra en çok oksijenini bize armağan eden İda'nın temiz havasını ciğerlerime çektim. Ocağımı yakıp demliğimi koydum. Domates, biber, salatalık, yumurta, peynir ve bal-dan oluşan harika bir sabah kahvaltısı hazırladım.

Şimdi kendinizi bir otelde sabah kahvaltısı için kuyrukta düşünün, bir de benim olduğum yerde. Karar sizin...

Ayrıntılarıyla ve ballandıra ballandıra neden anlattım bunları?

Gençlerimiz yavaş yavaş sırtlarına çantalarını, çadırlarını alıp doğaya açılmaya başladılar. Biz orta yaşlılarda henüz bir hareket yok. 'Her şey dahil' otellerde yerler ayrıtılıyor, beton duvarlar içinde uyunuyor, kalabalıklar ve karmaşa içinde günler tüketiliyor ve yorgun olarak eve dönülüyor. Abartmıyorum. Şimdi, lütfen düşünün tatil dönüşlerinizi. Çadırılı ve doğada geçirilecek günlerin yorucu olduğuna inanılıyor. Bir kez deneyin, böyle olmadığını göreceksiniz.

Assos'tan Datça'ya doğru sürdürdüğümüz bu geziyi dilerseniz on günde tamamlayabilirsiniz. O kadar vaktiniz yoksa örneğin Kazdağları bölümünü gerçekleştirebilirsiniz.

Size bunları anlatırken kahvaltımı yaptım. Eşyalarımı çadırın içine koydum, fermuarını çektim. Sabah yürüyüşüne çıktım. Zeytinliklerle Çanak-kale yolu arasındaki bölgede çok olmasa da yapılaşma var. Küçük bir cami, etrafında sebze meyve satanlar, biraz ileride ulu çınarların altında mor sandalye minderli çay bahçesi, sessizlik ve huzur...

Çay bahçesinde kahvemi içip masaların üzerindeki gazetelere şöyle bir göz attım. İçim daraldı. Kaç gündür televizyon seyretmedim ve yokluğunu da hissetmedim. Şimdi arabaya atlayıp doğru Altınoluk merkeze ve etrafındaki yerleşimlere.

Kuzey Ege'nin en gözde tatil yerlerinden biri Altınoluk. Daha çok da orta gelirli ileri ilgi gösteriyor. Asıl yerleşim, Çanakkale-İzmir yolunun kara tarafında tepede kurulu. 1927 yılına kadar adı 'Papazlık' olarak geçen köy, 16. yüzyıl başlarında Kanuni Sultan Süleyman döneminin (1520-1566) ilk yıllarına kadar uzanıyor. Osmanlılar, vergi muafiyeti sağlayarak, Papazlık'a

ilk olarak Söğütlü Yörükleri yerleştiriyor. Midilli adasından 1820 yılında çalışmak için yöreye gelen Rumlar da burada giderek çoğalıyor ve kendi kültürlerini oluşturuyor, bir de kilise yapıyorlar.

Deniz keyfi, Çanakkale yolunun altında, gezi keyfi ise yukarısında yapılıyor. Yörenin 'oksijen deposu' olmasını sağlayan da Şahinderesi Kanyonu. Yirmi yedi kilometre uzunluğunda ve yedi yüz metre yüksekliğe varan bir baca düşünün. Endemik bitkilerle bezeli kanyon dağların çam kokan oksijenini kıyıya ve bütün ovaya dağıtırken, Ege'nin iyodunu da yukarılara taşıyor. Bölgede klima görevi gören kanyona yürüyüş, Avcılar köyünden orman yoluna girilerek başlıyor. Doyran köyünde son bulan otuz yedi kilometre uzunluğundaki Şahindere Kanyonu size başka hiçbir yerde çekemeyeceğiniz fotoğraf kareleri sunuyor.

İlk durağımız, 'ağlayan çam'. Yöre halkına göre çam kavuşamayan sevdalılar için ağlıyor. İki kilometre kadar sonra kanyonunun ilk seyir noktasına ulaşıyoruz. Ürkütücü bir derinlik. Şahinderesi'yle buluşmak için dört kilometre kadar daha ilerliyoruz. Genelde konaklamalar ve piknikler burada yapılıyor. Soğuk sulara giriliyor.

Kanyonun buz gibi suyuna girmeyen yöreyi gezmiş sayılmıyor. Dilerse-niz çeşitli acentelerin düzenlediği safari turlarına da katılabilirsiniz. Benim vaktim bol, safari turunu en sona bıraktım. Siz zamanınıza göre programınızı yapabilirsiniz.

Rum ve Türk sivil mimarlık örneklerinin iç içe görüldüğü Altınoluk'un büyük bir kısmı, 1991'de Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na kentsel SİT bölgesi ilan ediliyor. Otuz altı yapı tescilli durumda. Belde sınırları içinde bulunan Antandros Antik Kenti de görülmesi gereken yerlerden.

Avcılar köyünün eski camisinin duvarlarında devşirme olarak kullanılmış taşlarda Roma dönemine ait bir yazıt üzerinde Antandros ismini gören araştırmacı H. Kiepert yörede antik kentin yerini ilk saptayanlardan. Fabricius isimli araştırmacı da aynı yerde Antandros yazılı ikinci bir yazıtla karşılaşılıyor. W. Leaf 1911'de Karataş tepesinin batı yamaçlarında önceden açıl-

miş mezarları görerek nekropol alanının yerini saptıyor. B.F. Cook bu ön araştırmaların ışığı altında 1959 ve 1968’de iki kez buraya gelerek yerleşimin tepenin batı yamaçlarında olduğuna kesinlik kazandırıyor. Antandros’un bilimsel kazılarına Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü’nce 2001’de başlanıyor ve halen sürüyor.

Antandros sakinleri, bulundukları şehri terk ederek Şahindere Kanyonu’nda bulunan Şahin Kale’ye taşıyorlar. Bugün tepenin eteğinde ve üzerinde kale kalıntıları, yerleşim yerlerinin temelleri hâlâ yerli yerinde.

Günü, Tahtakuşlar, Çamlıbel ve Güre’yi gezerek noktalayacağım.

Altınoluk’tan, İzmir yönüne doğru on üç kilometre, İzmir’den gelenler de Akçay’ı geçtikten altı kilometre sonra Tahtakuşlar levhasını göreceklerdir. Beş kilometre kadar dağa doğru çıkıyorsunuz.

Köyün tam girişinde Alibey Kudar’ın gerçekleştirdiği Tahtakuşlar Özel Etnografya Müzesi. Dıştan bakınca kasvetli bir bina. Benim hayalimde yaşadığımla çok farklı. Alibey Kudar, Köy Enstitülü emekli bir öğretmen. Aynı zamanda uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinde birlikte çalıştığım dostum Barış Kudar’ın amcası. Türkmen kültürünün kaybolup gittiğini görünce, önce dedelerinden kalan eşyaları toplamaya başlıyor, sonra müze fikri oluşunca ne bulabildiyse toplamayı sürdürüyor. 1980’li yıllardan itibaren Ressam Selim Turan’la birlikte çalışmalara başlayan Kudar, 1991 yılında müzeyi açıyor. Müzede Türkmenlerin Anadolu’ya gelişini, Toroslar’dan Kazdağı’na göçlerini, kültürlerini adım adım izleyebiliyorsunuz. Türkiye’de ilk kez bir köyde kurulan müzenin, aralarında UNESCO’nun da bulunduğu dokuz ödülü var.

Tahtakuşlar köyü ve Kazdağı Türkmenleri, 13. yüzyılda Moğol baskısından kaçarak Horasan’a, ardından Irak’a, en son Toroslar’a göçüyorlar. Tahta işlemedeki ustalıkları nedeniyle, onlara ‘Tahtacılar’ deniyor. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul’u almayı kafasına koyduğu zaman, kullanacağı gemi ve kızakların kerestelerinin İda Dağı’ndaki ağaçlardan işlenmesini istiyor. Bu işi en iyi yapabileceklerin Toroslar’da yaşadıkları anlaşıncı, Tahtacı Türk-

Tahtakuşlar'da hatıra fotoğrafı.

menler için yeni bir göç başlıyor. Padişahın fermanı üzerine develerini yükleyip İda'nın yolunu tutan Tahtacılar, burada Midilli isyanlarını bastırmada da kullanılan 67 geminin yanı sıra, birçok ahşap malzeme de yapıyorlar. Daha sonra yöreyi terk etmeyip geleneklerini kurdukları köylerde sürdürüyorlar.

Alibey Kudar'la bir süre sohbet ettim. Çıkışta yöre bitkilerinden 'şifalı otlar' satın aldım. Önce arabayla köyü şöyle bir dolaşayım dedim. Dar yollarda inşaat malzemeleri yığılı, vazgeçtim. Küçük meydana park ettim ve fotoğraf çekmek için yürümeye başladım. Köyün yapılaşmasını da sevemedim. Tuğla örülmüş, sıvanmamış yarım evler ve özensiz bir yapılaşma. Kazdağları'nın diğer köylerine benzer bir yöreyle karşılaşacağını umanlar ha-

yal kırıklığına uğrayabilir. Sokakta tahta bir sedire oturup güneşlenmeye çalışan üç yaşlı kadın, köye ait içime sinen tek kare fotoğraf oldu.

Köy kahvesine oturup çay içerken yöredeki çirkin yapılaşmadan ve özensizlikten yakındım. Kimileri beni haklı buldular, kimileri de, "Sen iyice dolanmamışsın," diye beni haşladılar.

Tuncel Kurtiz ağabeyin soluk aldığı topraklarda yürümek, aynı kokuları duyumsamak için bir kilometreyi bulmayan yoldan Çamlıbel'e uğradım. Tuncel Kurtiz'in konuklarını ağırladığı, röportajlar verdiği, o babacan sesiyle türküler söylediği, şiirler okuduğu yerlerde onun hayaliyle uzun zaman geçirdim. Bir çam ağacının gölgesine oturdum. 27 Eylül 2013'te yitirdiğimiz, 29 Eylül 2013'te Çamlıbel'de sonsuzluğa uğurladığımız Tuncel ağabeyin bir televizyon programında ağırladığı konuğuna dillendirdiği dörtlüğü İda'yla yeniden paylaştım:

*Açar kapıları bir el bazı
Can evimi tutar bir hoş gazel bazı
Alev alev yakınlaşmak için sana
Senden uzaklaşmak bile güzel bazı*

Geldiğim Tahtakuşlar yolundan değil, bu kez diğer yoldan anayola beş dakikada indim. İzmir yönüne bir kilometre kadar ilerledikten sonra Güre levhasından dağa yeniden giriş yapıyorsunuz. Bu yol sizi dört kilometre sonra buz gibi kaynak suları, sımsıcak kaphıcalarıyla ünlü Güre'ye çıkarıyor.

Çanakkale yönünden de gelseniz İzmir yönünden de gelseniz sırayla dizili termal otellerde Güre bölgesine girdiğinizi anlıyorsunuz. Bütün kıyıda olduğu gibi, anayolla deniz arasındaki dar alanlar deniz keyfi için.

Güre kaplıca kaynakları, ana yerleşimin biraz yukarısındaki Kavurmacılar köyünde başlıyor.

Altınoluk ile Midilli adası arasında denizin 90 metre derinliğinde krateri bulunan Kardela volkanının olduğu yere kadar uzandığı saptanmış. Termal suyun sıcaklığı 70 dereceyi aştığı oluyor. Mineral yoğunluğu ve kalite-

si bakımından Amerika'daki Virginia ve Çek Cumhuriyeti'nin Karlovy Vary kaynaklarının ardından en iyi üç sudan biri olarak biliniyor.

Banyo kürü, içme kürü, solunum kürü ve çamur banyo kürlerine uygun en önemli termal merkez olarak biliniyor. Termal banyolardan yararlanmak için ille de tesislerde kalmak gerekmiyor. Haftalık, on beş günlük kürler için tesislerde kalanlar da var. Güre'ye kadar gelmişken Afrodit'in de yıkandığına inanılan Roma döneminden kalma belediyeye ait Afrodit Termal Tesisleri'nin 'güzellik suları'nda termal keyfi yapmanızı öneririm.

Çok eski iki depo restore edilerek günümüze taşınmış. 1880 yapımı eski cami yöreye güzellik katıyor. Mimar ve yazar Cengiz Bektaş'ın yaptığı bin kişilik anfiteatro da sanat etkinliklerine ev sahipliği yapıyor.

Kazdağları'nın birçok yöresi gibi Kavurmacılar köyü de, efsanelere konu olmuş Sarıkız'ı sahipleniyor. Her yıl Ağustos ayında köyde kurbanlar kesiliyor, keşkek dövülüyor, pilav ve nohut pişiriliyor. Çevre köylerden ve tatilcilerden kim katılırsa misafir kabul ediliyor, yemek sonrası buz gibi koruk suları içiliyor. Sarıkız Efsanesi'ni, 1700 metre yükseklikte, Sarıkız Zirvesi'ni gezerken paylaşırsam daha iyi olacak.

Güre'yi Kızılkeçili'ye bağlayan bir yol var. Oradan da iki kilometre kadar yukarıda Sütüven şelalesi ve meşhur Hasanboğuldu alanı. Önce devam edip oraları da gezelim diye düşündüm. Sonra planımı değiştirdim. Geceyi çadırımda geçirip, sabah erkenden toparlanıp anayoldan Kızılkeçili'ye gidelim. Kızılkeçili ile Hasanboğuldu arasında tahta evlerin bulunduğu 'cennet köşesi' var. Mutlaka orada en az bir gece geçirilmeli. Yöreye gidecek dostlarıma önce orasını öneriyorum. Yarnın ola hayrola. Uzun uzun anlatırım...

Güre sahiline indim. Sıcak deniz sevenler için Güre epey üşütür. Aslında yalnız Güre değil, bütün Edremit körfezinin suyu, güney sahillerine göre soğuktur. Sahilde her bütçeye uygun kalınacak yer var. Bir geceliğine para ödmeden çadır kurabileceğiniz kuytular da bulabilirsiniz.

Akşam olmak üzere. Çadırda yemek yapmayı da canım hiç istemiyor. Sahilde güzel bir yer buldum. Kendime zeytinyağlılardan oluşan bir ziyafet çektim. Sonra doğru, Altınoluk, Avcılar sahilindeki mekânıma...

Çadırımın etrafında şöyle bir dolandım. Her şey normal. Buzluğumu kontrol ettim. Buz şişelerimi yan kamptaki büfenin buzdolabına koydum, üç gün daha idare etsin diye. Ocağı yakıp bir fincan kahvelik su kaynattım. Ocağı idareli kullanmak lazım. Gerçi yedek tüpü var. Olsun.

Bol oksijen rahat uyutuyor. Gündüz saatlerinde de epey mayıştıyor. Kahvemi içip yatağıma uzandım. Sabah erkenden kalkılacak. Yolcu yolunda gerek. Zeytin ağacının hıştırtısı müzik gibi. Doğada uyumanın da zevki bir başka...

Sabahın sessizliğini bozmamak 'komşuları' rahatsız etmemek için sessizce çadırımı topladım. Kahvaltıyı Akçay'da deniz kenarında meydana yakın bir yerde yapmayı planladım. Yola koyuldum.

Avcılar sahili Akçay arası on bir kilometre. En fazla on dakikalık yol. Meydan yoluna girdim. Arabayı zar zor bulduğum bir yere park ettim. Meydana çıkan yola doğru yürümeye başladım. Akçay güne uyanmamıştı. Gece-nin yorgunluğuyla kendilerini yatağa atan tatilcilerin kalkmasına epey zaman vardı.

Akçay, doğal güzelliklerinin yanında, denizin içinden fışkıran tatlı su kaynakları, güneşi, denizi ve kumsallarıyla Edremit Körfezi'nin en gözde tatil yörelerinden. En büyük özelliği, naylon bidonlarda satılan suların bu yörede geçerliliği yok. Akçay İskelesi'nin sağ ve sol taraflarında, etrafı taşlarla çevrili tatlı su artezyenleri Akçay'ın simgesi. Akçaylılar ve tatilciler, içme sularını bu kaynaklardan sağlıyorlar. Bir yer düşünün ki, hem buz gibi, hem kaynar sular yan yana. Böyle bir güzellik dünyanın başka neresinde vardır, bilmiyorum.

Akçay'ın kıyı şeridi boyunca her yerde denize girilebiliyor. Meydanın hemen önündeki kumsal birazdan cıvı cıvı olacak. Belediye plajı, ince kumu, temiz kumsalı ve merkezde olması nedeniyle öncelikle tercih ediliyor.

Yaz mevsimi boyunca akşamları Akçay'ın kalbi kordonda atıyor. Kordon boyunca kafeler, çay bahçeleri ve her bütçeye uygun küçük atıştırmalık yerlerin yanı sıra lüks restoranlar da müşterisini bekliyor.

Meydanın tam ortasında söylencelere konu olan ve yörenin simgesi durumundaki Sankız heykeli etrafındaki kazları ve koltuğunun altındaki su testiyle güzel bir görünüm oluşturuyor. Yarın safari turla Sankız'ın yanına gideceğim. Tam Kazavlusu'na vardığımızda uzun uzun Sankız'ı anacağız.

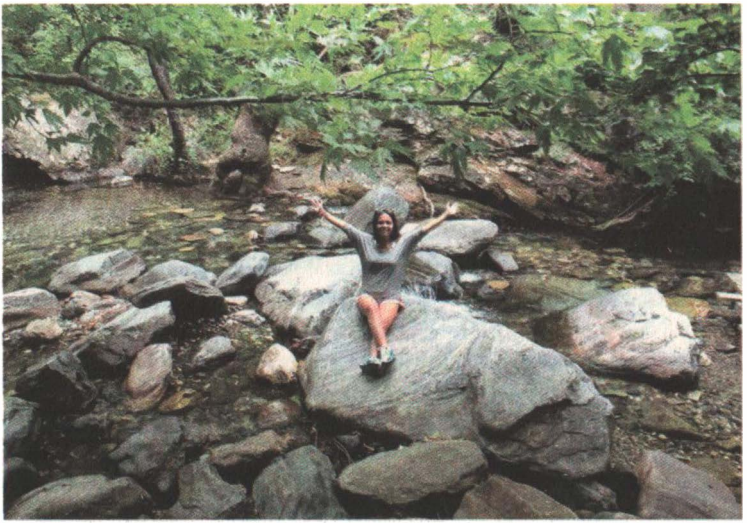
Meydanın hemen yan sokağında bulunan küçük çay ocağından mis gibi çay kokusu geldi. Pastaneden sıcak poğaça alıp çay ocağının önündeki tabureye çöktüm. İştahımı Kızılkeçili'de otlu gözlemeye sakladım.

Akçay'ın İzmir'e doğru çıkışında bir üst geçit var. Geçidin hemen altından dağa doğru dört kilometrelik yol sizi Kızılkeçili'ye götürüyor. Kızılkeçili'den üç buçuk kilometre daha ilerlerseniz Hasanboğuldu bölgesine, Sütüven şelalesine varıyorsunuz. Kızılkeçili'den sonra yol epey bozuk olduğundan daha çok İzmir yönünden gelişt Zeytinli'ye ayrılan yol kullanılıyor. O yol dar olsa da en azından asfalt. Ama sizi götürdüğüm yolu kullanmayanlar çok şey kaybediyor.

Kızılkeçili'nin çınar ağaçlarının gölgelendirdiği küçük ama çok sevimli bir meydanı var. Tahta masalar, sandalyeler rengârenk. Etraftan mis gibi kokular geliyor. Ortada dolaşan garsonlar siparişi alıp kayboluyor. Yan sokağa dalıp bir süre sonra istediklerinizi getiriyor. Merak ettim, garsonun birini izledim. Evin altında küçücük bir yerde kadınlar gözleme yapıyorlar. Biraz sohbet ettim. Hayatlarından memnun görünüyorlar. "Ne önerirsiniz?" diye sorduğumda hep bir ağızdan, "otlu," dediler. Ben de aynı düşünceyle geldiğimi söyledim. Geçip masama oturdum. Kahvaltı ile öğle yemeği birleşmiş gibi oldu. Gözleme harikaydı, ayrılan da öyle.

Yine taş evler, parke döşeli daracık yollar ve sürekli tebessüm eden güzel insanlar. Kentteki yüzlerden ne kadar farklıydılar. Otobüste, metroda heykel gibi duranlardan, yolda omzunuza çarpıp geçtikten sonra bir de pis pis bakan yüzlerden sonra, nasıl huzur verici yüzlerdi onlar...

Hasanboğuldu'ya doğru yola çıktım. Köyü az geçtikten sonra yol bozuluyor ama çok da fena değil. Asıl bozuk olan taraf, ağaç evlerden sonra. Ağaç evler dediğim köyden bir buçuk kilometre kadar ileride doğanın içine

Hasanboğuldu'da bir dere.

gizlenmiş, dikkat etmezseniz önünden geçip gideceğiniz harikalar diyarı. Kapıda sıkı sıkıya bağlı Sivas kangalı bir hamle yaptı ve ortalığı ayağa kaldırdı. İçeriden biri geldi, beni kurtardı.

Zeytin ve çam ağaçlarının altına gizlenmiş on bir tahta evden oluşan sakin bir mutluluk yuvası. Karadenizli bir aile işletiyor. Evleri gezdirdiler. Ormanın derinliklerini gören evi beğendim. Daha önce internetten de çok beğenmiştim o evi. Evlerin geceliği kahvaltı dahil yüz lira. Adam başı değil. İki-üç kişi de olsanız eve yalnızca yüz lira ödüyorsunuz. Yalnız ahşap kullanılarak çok şirin ve kullanışlı evler yapmışlar. Elektrik yok. Sabahları on bire kadar, akşamları da karanlık çökmeye başladıktan sonra on ikiye kadar jeneratör çalıştırılıyor. Sıcak su devamlı. Güneş enerjisiyle ısıtılıyor.

Çantamı taşıdım, bir gece kalabileceğim. Zamanınız olursa siz daha çok kalın. Bir kahve içip biraz soluklandıktan sonra Hasanboğuldu'ya doğru yola çıktım. Aslında en fazla iki kilometrelik yol, ama yoldan başka her şeye benziyor. Çok alçak aracınız varsa hiç önermem. Ben bir kez girmiş oldum. Yalnız çok güzel bir yürüyüş parkuru. Sağınız solunuz yemyeşil. Doğa mis kokuyor. Ağaç evlerde kalıp yürüyerek gitmelisiniz bu yolu.

Tahta bir köprü'nün ardında Sütüven gürültüyle aşağıya dökülüyor. Epey kalabalık var. Onlar diğer yoldan gelenler. Arabayla karşıya geçme olanağı yok, mecburen aynı yoldan geri dönmek zorundayım. Girişte bekçi bilek siyor. Giriş ücretli. Kişi başı beş lira. Eğer araçla girecekseniz yirmi lira ödöyorsunuz. Araç içindekilerden ayrıca para alınmıyor.

Tahta köprü'nün tam ortasına gelip durdum. Müthiş bir manzara. Yüzüme su zerrecikleri vuruyor. Herkes fotoğraf çektiyor. Karşı tarafta ağaçların altında güzel bir kafe-restoran. Ortadaki havuzda balıklar üst üste zorlukla yüzüyor. Balığınızı seçiyorsunuz, az sonra masanıza pişmiş olarak geliyor. Bana göre değil...

Merdivenlerden aşağıya, Sütüven'in döküldüğü yere iniyorum. Ulu çınarlar kayaların arasına kök salmış, altından sular akıyor. Az ileride şelalenin oluştu rduğı gölcük. Yukarısı ne kadar sıcaksa aşağı o kadar serin. Bir kayanın üzerine oturup gençlerin suda şakalaşmalarını izledim. Önce ayaklarını sokup hızla çekiyorlar buz gibi sudan. Kimileri soğuk dinlemeyip atlıyorlar suya. Ama bağırarak dışarı atıyorlar kendilerini. Herkesin görmesi gereken bir yer, anlatmak yetmiyor.

Epey oturdum. Oksijen beni neredeyse uyutacaktı ki kalkıp yukarı çıktım. Bir kahve içip, yavaş yavaş az ilerideki Hasan'ın kendini attığı gölete doğru yürümeye başladım. Etrafı yüksek ağaçlarla çevrili küçük bir gölcük. Hasanboğuldu efsanesiyle, ilk kez edebiyat dünyamızın en önemli yazarlarından Sabahattin Ali'nin 1942 yılında yazdığı öyküsüyle tanıştım.

Demek Zeytinli köyünün yakışıklısı Hasan burada canına kıymıştı. Ef-sane çok değişik biçimlerde anlatılır. Ben özetleyerek paylaşayım.

Sarıköz tepesinin eteğinde kurulu bir obanın güzel kızı Emine ile Zeytinli köyünün yakışıklısı Hasan, Edremit pazarında karşılaşırlar. Birbirlerine âşık olan gençler, pazar bahanesiyle her hafta buluşurlar. Evlenmek isteyen gençlerin karşısına bir töre engeli çıkar. Hasan'ın bir sınavdan geçmesi gerekir. Hasan'ın obadan kız almayı hak ettiğini göstermesi için 60 kiloluk tuz çuvalını dört saatlik dik bir yokuştan obaya çıkarması gerekmektedir. İki saatin sonunda Sütüven Şelalesi'ne ulaşan Hasan burada gücünü tüketir ve düşer. Emine'ye daha fazla yürüyemeyeceğini söyler ve beraber başka yerlere kaçalım diye yalvarır. Ancak Emine töresine ve ailesine karşı gelmeyi kabul etmez ve Hasan'ı orada bırakarak obasına döner. Sabah pişman olan Emine, Hasan'ı bulmak için şelaleye geri döner ama Hasan'ı bulamaz. Biraz ilerideki göletin içinde Hasan'a hediye ettiği çevreyi bulan Emine onun öldüğünü anlar ve kendini göletin başındaki bir çınar ağacına asar. O günden sonra buranın adı Hasanboğuldu, çınarın adı da Emine Çınar olur.

Sabahattin Ali, öyküsünü Emine'nin kendini asmadan dile getirdiği koşmasıyla bitirir. Koşmanın son iki dörtlüğünde şunları söylüyor Emine:

*Sarp dağlara getirdiğim,
Kavuşmadan yitirdiğim,
Ak kefensiz yatırdığım
Hasan'ım ardından geldim.*

*Emine'yi yash eden,
Kerem olup Ash eden,
Dağı taşı sesli eden
Hasan'ım ardından geldim.*

Sizin de dikkatinizden kaçmamıştır: İda antik söylencelerinin çoğu, içinde güzellikleri de barındırırken, yakın zaman söylenceleri, bize ait söylencelerde sürekli hüznün ve ağıt var.

Arabanın altını vurmamaya çalışarak ve çok yavaş ağaç evlere döndüm. Mutfak bölümünden çıkan kadın, "Aç mısınız?" diye sordu ve henüz yap-

Sütüven şelalesi.

tıgı yemekleri saymaya başladı. "Harika olur," dedim. Zeytin ağacının altındaki tahta masayı donatıverdiler. Domates domates gibi, biber biber gibi, salatalık salatalık gibi kokuyordu.

Ağustos böcekleri ortalığı çınlatıyor ve susmak bilmiyor. Ağustos böceklerinin hayatı çok ilginç. Amerika'da yaşayan türleri on yedi yıl toprak altında kalıyor. Bizdekiler dört yıl kadar. Ağaç köklerine yapışıp besleniyorlar. Güneşliğine çıktıktan sonra sürekli ses yaparak dişilerin ilgisini çekiyor-

lar. Çiftleştikten birkaç gün sonra ölüyorlar. Şu ân şakıyanlar da sanırım henüz bir eş bulamamış olanlar.

Kazdağları'nda mümkünse bir safari turuna katılın. Araçlarınızla gidemeyeceğiniz ve göremeyeceğiniz birçok yeri çok keyifli bir yolculukla gezme olanağı bulursunuz. Sabah erkenden kalkıp akşama değin sürecek Sarıkız tepesine doğru safari turuna katılacağım. Bu arada sona sakladığım yörenin endemik bitkilerini ve doğasını ayrıntısıyla paylaşmaya çalışacağım. Tabii Sarıkız söylencesini de...

Kızılkeçili Çanakale yolu kavşağının hemen yanında Land Rover'lar sırayla dizili bizi bekliyor. Bir grup çağlayanlar bölgesine, biz de Sarıkız tepesine doğru yola çıkacağız. Arabamı hemen yan taraftaki boşluğa park ettim. Geç kalanları beklerken ayaküstü sohbete daldık. Herkes gördüğü güzel yerleri birbirine anlatıp çeşitli öneriler getiriyor. En başta ben olmak üzere, çadırdı ve ağaç evlerde kalanlar oteli tercih edenlere çok şey kaçırdıklarını anlatıyor.

Kızılkeçili'ye doğru yola çıktık, ama varmadan Zeytinli'ye döndük. Zeytinli, Kazdağları Milli Parkı'na ve Sütüven şelalesine gidenlerin mola verdikleri yer. Büyük bir meydan ve ulu çınar ağaçlarının altında çayhaneler. Biz de kahvaltı molasını burada verdik. Simitçiler yerlerini almış bekliyorlar.

Zeytinli'nin yakın tarihi 1700 yıllarında Türkmenlerin yerleşimiyle başlıyor. 1800'den sonra Bulgaristan, Selanik, Girit ve Midilli'den aldığı göçlerle bölge önemli bir yerleşim yerine dönüşüyor. Önceleri şu ân kahvaltı yaptığımız sırtını Kazdağları'na yaslamış bölgede kurulan yerleşim, kıyıya doğru genişliyor. Zeytinli'nin iki mahallesi dağda, üç mahallesi sahilde bulunuyor. On beş bin olan kış nüfusu yaz aylarında beşe altıya katlanıyor.

Kahvaltımızı yapıp, arka arkaya çaylarımızı içip yeniden yola koyulduk. Ayağından rahatsız olduğunu söyleyen öğretmen önde oturuyor. Arkada Ankaralı bir çift ve gezginci bir kadınla birlikte zeytin ormanlarının arasından Mehmetalanı'na doğru ilerliyoruz. Şoförümüz, aynı zamanda rehberimiz, yani alan kılavuzumuz. Safari kıyafetleri içinde kovboy filmlerinden

fırlamış gibi. Her yöreyi ayrıntılarıyla anlatıyor. Milli parka rehbersiz giremiyorsunuz. Kendi grubunuzla da gitseniz yanınıza bir rehber almak zorundasınız. Kılavuz ücreti her yıl değişiyor; 2014 yılı için seksen lira. Adam başı giriş dört, çadırli konaklama dört kişiye kadar on beş, otomobil on beş, küçük minibüs otuz, büyük minibüs altmış lira.

Mehmetalan'a varmadan yol ikiye ayrılıyor. Sol taraf Beyoba köyüne ve Hasanboğuldu'ya ulaşıyor. Biz sağdan devam ederek bir kilometre sonra Türkmen köyü Mehmetalan'a ulaştık. Köyün içinden kahvelerin önünden geçerek Kazdağları'na tırmanmaya başladık. Ara sıra duruyoruz, muhteşem doğayı izliyoruz, fotoğraflar çekiyoruz. Eğer kendiniz geziyorsanız Mehmetalan yakınlarında konaklayabileceğiniz güzel kamp yerleri var.

Milli park girişinde biraz mola veriyoruz. Eller yüzler yıkanıyor. Suya dokunmak bile zor, buz gibi. Giriş ücretleri ödenip yolumuza devam ediyoruz. Kılavuzumuz bulunduğumuz yükseklikte Mart-Mayıs aylarında renk renk orkidelerin olağanüstü bir görünüm sağladığını söylüyor. Kızılçamlar arasında devam eden yolumuz üç kilometre kadar sonra ikiye ayrılıyor. Sağa giden yol Ayı deresine ulaşıyor. Biz keskin virajlı olan yola giriyoruz. Körfezi seyrederek ilerliyoruz. Gözümüz yolda, sanki tekerlekler boşluğa düşecek gibi.

Yaklaşık 800 metre yükseklikteyiz ve Yaylatepe'ye doğru tırmanışımızı sürdürüyoruz. Aşağılara baktığımızda yeşilin her tonunu barındıran bir halı ve yeşilin bittiği yerde lacivert Ege. 1300 metrede Kapıdağ tepesinde orman gözetleme kulesinde mola verdik. Sanki başka bir dünyadayız. Kuzevimiz Ayı deresi, arkamız Kızılkeçili çayının derinleştirdiği vadiler.

Tırmanışımızı beş kilometre kadar sürdürüp 1470 metreye Tozlu yaylasına ulaşıyoruz. Çeşmelerden buz gibi sular akıyor. Doğanın bütün renkleri burada toplanmış. Kazdağı Göknarı'nı yakından görmek ve incelemek için yürüyüş yolu buradan başlıyor. Kazdağı Göknarı, diğer adıyla Troia Çamu, Fatih'in donanmasını Haliç'e indirirken üzerinden kaydırıldığı kalas görevi görmüş. Troia antik kentindeki tahta at heykelinin de aynı ağaçtan ya-

pıldığı söylencelerde yer alıyor. Yalnızca Kazdağları'nda yetişen ve gelişen Göknar, (Köknar da deniliyor) 1988 yılında çıkarılan yasayla koruma altına alınıyor. 1993 yılında çıkan yasayla da yöre Milli Park Alanı ilan edilerek, Kazdağı'na özel koruma geliyor. Nasıl özel korumaysa günümüzde altın madencileri yörede cirit atıyor. Dönüşte aynı yerde, göknarların gölgesinde, mor çiçeklerin arasında yemek molası vereceğiz.

Yola devam...

Yükseldikçe kulaklar çınlamaya başladı, tıpkı uçaklarda olduğu gibi. Neredeyse bulutların üzerindeyiz. Altımızdan akıp giden küçük bulut kümeleri ayrı bir hoşluk yaratıyor. 1650 metreye geldik. Epeyce düzlük bir bölge. Bir tarafta Sarıkız, karşısında Baba Tepe. Yöre halkı, ağaçsız ve taşlık olduğu için Cıplak tepe diyor. Ama endemik bitkilerin 'deposu' da bu 'cıplak' bölgeler. Kaz Dağları'nda yaklaşık 800 farklı bitki çeşidi bulunuyor. Bunlardan otuz ikisi endemik bitki, yani dünyanın başka hiçbir yerinde rastlanmayan. Yirmi dokuz tanesi de Milli Park alanında yer alıyor. Yani şu gezdiğimiz yörede. Yöre, Önemli Bitki Alanı olarak belirleniyor.

Arabalardan indik. Kayaların, bodur ağaçların ve bitkilerin arasından yukarıya 1726 metre yüksekliğe Sarıkız tepesine doğru yürümeye başladık. Kayalar sanki jilette kesilip üst üste konmuş gibi. Gün ışığında da pırıl pırıl parlıyor. Sebebinin, taşlar arasındaki mika olduğu söylendi. Nefes nefeseyiz. Tabii aşğılarda alıştığımız oksijen bu yükseklikte yok.

Artık Türkmenlerin gözünde büyük önem taşıyan Sarıkız'ın yanındayız. Üst üste konmuş yassı taşlardan yapılan mezar yeri kale görünümünde. Bir tarafta çeşitli renklerde bez parçaları asılı. Bir süre dinlendikten sonra, kılavuzumuz Sarıkız Efsanesi'ni anlatmaya başladı. Zeus'un İda'sıyla ilgili mitolojik öyküler eskilerde kaldıkça yeni söylenceler ortaya çıkıyor.

Sarıkız Efsanesi de onlardan biri.

Kaz çobanlığı yapan Sarıkız babasıyla yaşamaktadır. Kızının üstüne titreyen baba, hacca gitmek için kızını güvendiğı bir aileye teslim eder. Babanın yokluğunu fırsat bilip Sarıkız'a evlenme teklif eden gençlerin hepsi ret

Sankız tepesi; yükseklik 1726 metre.

cevabı alınca Sarıkız hakkında dedikodular çıkarırlar. Baba hacdan döndüğünde bu dedikoduların ağırlığını kaldıramaz ve Sarıkız'ı öldürmeye karar verir. Sarıkız tepesine geldiklerinde baba kızından abdest almak için su ister. Çabucak gelen suyun tuzlu olduğunu fark eden baba, dağda tuzlu suyu nasıl bulduğunu sorar. Sarıkız çabuk oluversin diye suyu denizden aldığını söyleyince bu sefer tatlı su ister. Elini toprağa daldıran Sarıkız bir pınar yaratarak tatlı su çıkarır. Babası kızının ermiş olduğunu anlar, kızından özür diler. Ancak kızına olan güvensizliği yüzünden utanç duyan baba biraz dolaşmaya çıkacağını söyler ve Babatepe'ye giderek orada kendini öldürür. Sarıkız ise bulunduğu tepede yaşamak için eteğine doldurduğu taşları saçarak bir kilometre çapında bir kaz avlusu yapar.

Kazdağları'nın en yüksek tepelerinden birinde kızı, diğerinde babası; 'cıblak' yerlerin koruyucusu gibiler.

Kaz Dağı Türkmenleri bu inanış nedeniyle her yıl Ağustos ayının ikinci haftasında Sarıkız türbesini ziyaret edip on beş gün burada konaklıyor, adaklar adayıp kurbanlar kesiyor, şenlikler düzenliyorlar. Kutsal pınarın suyunu içen genç kızların evlilik dileklerinin yerine geleceğine inanıyorlar. Türbede açılan dilek defterine dilekler yazıyorlar. Bu dilek defterleri Tahtakuşlar Köyü Özel Etnoğrafya Galerisi'nde korunmaya alınıyor.

Sarıkız'la vedalaştık, karşı tepeye 'baba'ya el salladık. Yokuş aşağı inerken cilalanmış gibi taşlar bizi kaydırıyordu. Birbirimize tutunarak arabaların bulunduğu meydana indik. Etrafı dolaştık. Epeyce acıkmışız. Hızlıca geldiğimiz yoldan Tozlu'ya indik. Yemek molası için hazırlıklar başladı. Karpuzlar buz gibi suların içine bırakıldı. Araçların ön kaportalarına gazeteler yayıldı. Domates, her çeşit peynir, zeytin, salatalık, biber, helva, tereyağ, çeşit çeşit reçeller, köy ekmeği, tam bir kır sofrası. Ayrıca yörenin börek ve kurabiyelerinden de ikram edildi. Yemeklerini kapan, bir su kenarı buldu kendine. Karnımız doyunca bir ağırlık çöktü. Onun da çaresi var. Karpuzlar kesildi.

Tam yola koyulacaktık ki, gruptan bazıları Hasanboğuldu'ya ne zaman gidileceğini sordular. Rehberler şaşırdı. Bu turda Hasanboğuldu olmadığını söylediler. Sonra telefonlar çalıştı. Yolcuların bazıları sabah yanlış araca binmişler.

"Sorun yok," dedi, hem rehberlik hem şoförlük yapan, "Sizi kimsenin bilmediği ara yoldan Hasanboğuldu'ya da götüreceğim..."

Dönüş yolunda bir süre daha ilerledikten sonra, sağa dar bir yola kıvrıldık. Aslında yol da değildi. Ağaçlar arasında bir aracın zorlukla geçebileceği taşlık, keçi yolu gibi bir şeydi. Ağaçlardan hiçbir yeri göremiyorduk ve bazı zamanlar öne eğilerek dallardan korunmaya çalışıyorduk. Aracımız zıplaya zıplaya ilerliyor, başımızı bir yerlere vurmamak için yan korkuluklara sıkı sıkı tutunuyorduk.

Kendimi Amazon ormanlarında sandım. Önde oturan öğretmen kadın, "Indiana Jones," diye bağırmasaydı mı? Gerçekten tam bir safariydi. Nihayet

ağaçların arasından Zeytinli-Sütüven arasında bir yere çıktık. Ben soldan gitmiştim, bu kez sağdan geldik Hasanboğuldu'ya. Rehber, dörder lira topladı giriş için. Tek güzergâh olarak başlayan safarımız iki güzergâh oldu ve herkes mutluydu.

İki gün arka arkaya Sütüven'in serinliğinde kahve içmek de varmış. Herkes Hasanboğuldu'ya gitti. Ben bir daha gitmedim. Aşağıya inip şelalenin sesini dinledim. Gölette şaka yapan gençleri seyrettim.

Kazdağları'nı gezdik gördük.

Ne yazık ki, bu güzelliklerin geleceği tehlikede.

Kanadalı Alamos Gold Şirketi tarafından yapılacak olan madencilik faaliyetinin yirmi dört köyün içme suyunu tehdit edeceği, yöredeki bitki, hayvan ve bütün hayat alanını etkileyeceği uzmanlarca belirtiliyor. Çanakkale İl Özel İdaresi Su ve Kanal Hizmetleri Müdürlüğü, madenle birlikte su kaynaklarının kullanılamaz hale geleceğini belirtiyor, madenci şirket de 'kullanılamaz' hale getireceği yirmi dört köyün suyu karşılığında bir adet gölet yapmayı taahhüt ediyor.

Bizim ülkede çevre korumacılığı palavradır. Bunu bizzat yirmi yılı aşkın gazetecilik yıllarımda yaşadım. Eğer işin içinde rant varsa gözler kör oluyor. Ne mahkeme kararı ne yöre insanı dinleniyor. Kazdağları'nın önemli kısmını SİT, Doğal Koruma Alanı, Milli Park ilan ediyorsunuz, sonra kalkıp bunların neredeyse orta yerine altıncıların gelmesine göz yumuyorsunuz. Ne Göknar, ne endemik bitkiler, ne sulak alanlar, ne kültür varlıkları sizi durdurabiliyor. Bakanlığınızın adında çevre var, ama altıncılara ÇED (Çevre Etki Değerlendirmesi) olumlu raporu veriyorsunuz.

Şaka gibi, değil mi?

Değil...

Gidişat kötü. Madencilerin dünyanın en gözde doğasına yerleşmesiyle neler olabileceğini Bergama'nın Ovacık'ı başta olmak üzere birçok yerde gördük, yaşadık. Gerçekleştirilmesi planlanan proje, Kaklım avlağına sadece beş, Kazdağı Göknaarı koruma alanına on, Kazdağı Milli Parkı'na on dört kilometre uzaklıkta.

Dünyada ender bulunan bir doğa parçasına sahipsiniz ve gözünüz gibi korumanız gereken yere madenci sokmaya çalışıyorsunuz.

İda'yı geride bırakırken onca güzelliğin 'başına' bir haller gelir mi endişesi beynimizi tırmalıyor.

Koca Zeus, bu işe ne der. Zifiri karanlığını, şimşeklerini bütün haşmetiyle bu kez evini talan etmeye gelenlere yönlendirir mi?

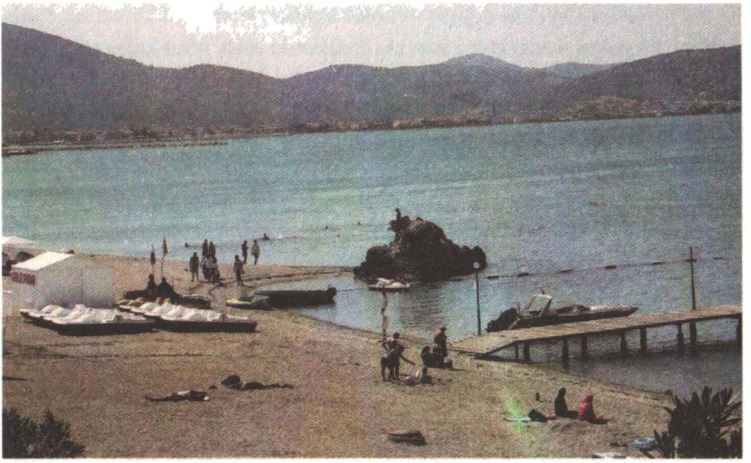
Arabama atladım. Doğru Ayvalık-Altınova arasındaki saklı cennetime, kulübeme. Edremit denizden epey içeride, ama görülmesi gereken önemli yerleri var. Kuzey gezilerimde çok dolaştım. Şimdi direkt geçeceğim. Siz bence bir tur atın. Önce yerleşimi 'kuşbakışı' görmek için şelalesi, seyir terasları, kafeleriyle güzel bir yer olan Ülkü Tepe'ye çıkın. 1231'de yapılan Kurşunlu Cami ve Emir Ali Türbesi'ni gezmeyi unutmayın. Eğer zamanınız uygunsa Sıdika Erke Etnografya Müzesi'ne mutlaka uğrayın. Müzede, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden eserler yer alıyor. Antandros kazılarında bulunan üç bin yıllık vazoyu da görebilirsiniz.

Ören'de kahve molası...

Burhaniye'ye yaklaşırken bir zamanlar üç yılını geçirdiğim Ören'e uğramadan geçmek içime sinmedi. Kesinlikle siz de çok seveceksiniz. Burhaniye girişinde sağa, Ören yoluna döndüm. İki kilometre sonra Ege'nin en güzel kumsallarından birindeyiz. Geniş ve uzun kumsal, sırtını yan yana sıralanmış çay bahçelerinin lokantaların bulunduğu ağaçlık yükseltiye dayanmış. Merdivenlerle kumsala iniliyor. Aşağıya inmeden biraz dolaşalım. Meydanın hemen girişinde, uçan at Pegasus heykeli karşılıyor sizi. Hemen yan tarafında bir 'hoş geldin' duyurusu:

"Antik çağın en zengin kralı Krezüs'ün kardeşi Adramys'ın kurduğu, limanı, anayasası, bölge mahkemeleri, hayıt ve böğürtlenli kremi ile ünlü Adramytteion kentine, Ören'e hoş geldiniz."

Biraz yanda kazı alanı. Tarih, deniz kucaklaşmış gibi. Üzerinde bulunduğumuz tepeyi de içine alan geniş bir alanda, Mysia halkı tarafından inşa

Ören kumsalı.

edilen antik Adramytteion, Edremit körfezinde bulunan (eski Anadolu yerleşimi olarak kabul ediliyor. Ören, Truva ve Bergama yolu üzerinde olması nedeniyle sık sık saldırılara uğradığından günümüze çok az şey kalmış antik kentten. Gerçi kentin büyük kısmı yazlıkların altında ve kazılar sahil kesiminde sürüyor.

Yazlıklar; evet, yazlıklar...

1977-1980 yılları arasında, Ören'de önü kumsal olan şirin bir evde oturdum. Kumsalı yürüyüp denize atıyorduk kendimizi. Ruhi Su ağabeyimizin kumsalda ayışığı altında söylediği türküler bugün hâlâ kulağımda. "*Mahsus mahal derler, kaldım zındanda, kalırım kalırım dostlar yandadır...*"

Ruhi ağabeyimize hasta yatağında bir pasaportu çok gördüler. Çok hüznüldür, insan olanın içini ateş basar. İnsanın gerçekten "*sabahın bir sahibi var*" mı diye sorası gelir...

Yıllar sonra Ören’de o şirin evimizi aradım, inanın bulamadım. Fazla vaktim de yoktu, vazgeçtim. Sonraki gidişimde artık iyice kafaya koydum ve aramaya koyuldum. Evi doğal olarak sahil kesiminde kumsala bakan tarafta arıyordum. Hesaplayamadığım bir şey vardı. Bizim evin önündeki kumsala koca bir mahalle yapılmıştı. Benim kumsalın kenarındaki evim ta içerilerde kalmıştı.

Evet; işte o yazlıklar...

Sürdürülen yüzey araştırması çalışmaları, Roma döneminde şehrin güneyde, bugünkü Öğretmenler Mahallesi siteler yöresi, yani şu ân gezindiğimiz bölge, doğuda Ayaklı’ya Altın Kamp yolu üzerine doğru uzandığını gösteriyor. Kumsala inen merdivenlerin sol tarafında tahrip edilmemiş ve yeri değiştirilmemiş bir halde yer alan, bir erken Roma sütun kaidesi ve alt parçaları biraz yüreğimizi ferahlatıyor. Kazılarda bulunan sikkelerin bir yüzünde Zeus diğer yüzünde Pegasus motifi bulunuyor. Antik kentin simgesi, bugün de Ören’in simgesi durumunda. Kuruluşu M.Ö. 1300’lere uzanan kentin, M.Ö. 499-494 yılları arasında yaşanan Batı Anadolu isyanları sırasında yakılıp yıkıldığı ve terk edildiği sanılıyor.

Ören’in sakin bir ortamı vardır. İnsana huzur verir. Günbatımı saatleri muhteşemdir. 2005 yılından bu yana Mavi Bayraklı denizi epey soğuktur. Alışık değilseniz girmenizle kendinizi dışarı atmanız bir olur. Yolunuz Ağustos ayı son haftasında Ören’e düşerse gerçekleştirilen festivali de yaşamış olursunuz.

Gün battı batacak. Anamın yurdu Ayvalık’a doğru yola çıkma zamanı. Yılın belli bölümünü geçirdiğim Ayvalık ve yöresini uzun uzun anlatmak istiyorum size. Dedem Giritli Hüseyin Efendi’nin sevdasını da tesadüflerin her zaman tesadüf olmadığını da...

**Ayvalık, Cunda, Altınova –
Dedemin Yadigârı, Anamın Yurdu**

Ön sayfada: Cunda.

Kucaklıyor, sarmalıyor, büyülü dünyasına alıyor; âşık ediyor, âşık oluyorsunuz...

Giden çarpılıyor, şeytan bile...

Evet, zeytin; evet, balık; evet, rakı; ama daha ötesi de var. Bedri Rahmi de fena çarpılanlardan:

Önde zeytin ağaçları arkasında yâr

Sene 1946

Mevsim

Sonbahar

Önde zeytin ağaçları neyleyim neyleyim

Dalları neyleyim.

Yâr yoluna dökülmedik dilleri neyleyim...

Dede yadigârı, anamın yurdu Ayvalık'tayız...

Sarımsaklı kumsalında Ege'nin lacivert sularıyla bir ân önce buluşmak için kıpır kıpırsınız, biliyorum. Ama Ayvalık yalnızca bir tatil beldesi değil. Daha önce görenler zaten biliyor, ilk kez gidenlerdenseniz, bana hak vereceksiniz.

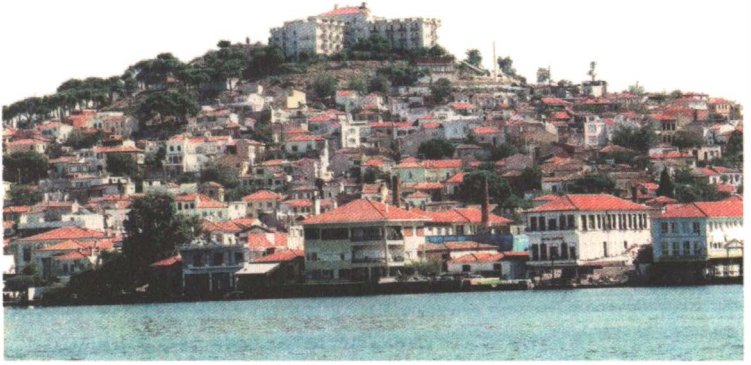
Güne dedem Giritli Hüseyin Efendi'nin mekânı Orfanos'un kahvesinde başlarım. Sıcak poğaçalarımı alır, denizin en yakınındaki masaya kurulum. Sabah kahvaltımı balıklarla, kedilerle birlikte yaparım. Bizim balıklar çok kibar, simit sevmiyorlar, martılar boş durmayıp kapıyorlar. Poğaçaların peynirli kısmı kedilerin. İsterseniz vermeyin, elinizden alıp kaçıyorlar.

Karşıda Çamlık. Ayvalık'ın direnen son çamları. Aradan sızan yapılar geleceği gösteriyor. Hadi, kahvaltımızı yaparken biraz eskilere gidelim.

Bölgeye ilk yerleşimin Midilli'nin Kydona köyünden ya da Girit'in Kydonies bölgesinden gelmiş olabilecekleri sanılıyor. Ayvalık anlamına gelen Kydonie, M.Ö. 330 yılından beri biliniyor. Yörede öyle kayda değer ayva yok. Ayvalık'ı tüm dünyaya tanıtan, yapıtlarıyla bilinen yakın zamanda yitirdiğimiz Ahmet Yorulmaz ağabeyimiz, "Ayva savı kabul edilseydi, zeytine haksızlık edilmiş olurdu," diyor.

Neyse, uzatıp canınızı sıkmayayım. Yalnız 1770'lerdeki şu özerklik meselesini paylaşsam olmayacak.

Cezayirli Hasan Paşa 5 Temmuz 1770'te, Çeşme önlerinde Rus donanmasıyla çarpışmakta bulunan Osmanlı donanmasının sağ kanat komutanı. Çarpışmada gemisi ateş alıp kendisi de yaralanınca bir salla karaya çıkarılıyor. İstanbul'a giderken Ayvalık'ta bir süre dinlenmek isteyen paşanın karpısını çaldığı ilk kişi Papaz İkonomou. Hasan Paşa'yı çok iyi karşılayan, gerekli her türlü yardımı yapan papaz, daha sonra bunun mükâfatını fazlasıyla görüyor. Hasan Paşa sadrazamlığa yükseliyor. O sıralarda Ayvalık epeyce karışık. Ekonomik ve sosyal sıkıntı yaşanıyor. Papaz İkonomou, soluğu İstanbul'da alıyor ve paşadan Ayvalık için bir özerklik fermanı istiyor. Paşa kabul ediyor.

Denizden Ayvalık.

Ekonomik özgürlüğüne kavuşan kentte, sanayi ve ticaret hızla gelişiyor. Bu gelişim kültüre, sanata ve mimariye de yansıyor. Kıyı limanlarında konsolosluk kurulma izni de verilince, Ayvalık dünyaya açılmaya başlıyor. Başta Yunanistan olmak üzere İngiltere, İtalya, Avusturya-Macaristan, Fransa ve Norveç konsoloslukları açılıyor. 1803'te Ayvalık Akademisi kuruluyor. Akademide felsefe, filoloji, mantık, fizik, matematik dersleri veriliyor.

Zeytinyağı ve sabun fabrikaları ekonominin lokomotifi oluyor. 1800'lü yıllarda yüzden fazla zeytinyağı sıkma yeri-mengene, otuzdan fazla sabunlukla ihracatta patlama yaşanıyor. Ayvalık Ticaret Odası'nca belirtildiğine göre 1900'lerde, dört ayrı çarşıda bine yakın dükkânda zeytinyağı satılıyor. Dönemin gezginleri, Ayvalık'ı doğunun Boston'u diye tanımlıyorlar.

29 Mayıs 1919'da üç buçuk yıl süren Yunan işgaliyle zaman duruyor. Kurtuluş Savaşı sonrası imzalanan Lozan Anlaşması gereği, Rumlar suyun öte yanına, karşıdaki Türkler de bu yana taşıyorlar. Mübadele olarak bilinen bu karşılıklı değişimle bizim ailenin de öyküsü başlıyor.

Cennet Tepesi.

Sözü uzattım. Kahvaltımızı yaptık. Şimdi Ayvalık'ın hayata direnen, dimdik ayakta duran taş evlerinin sıralandığı o dar sokaklarında kaybolalım.

Ayvalık demek yaşanmışlık, ayakta kalmışlık, direnmişlik, hatıralar demek. Taş evlerin kalın duvarlarına, kapı tokmaklarına dokunan hayatlar, gözyaşları, sevdâ öyküleri demek. İki milyona yaklaşan zeytin ormanı içinde, İda'nın oksijeni, Ege'nin meltemiyle başka bir dünyaya geçmek, azıcık durmak, alıcı gözle bakmak, dinlemek demek...

Çanakkale yönünden geliyorsanız girişteki apartman yığınlarını görmezden gelin, orası Ayvalık değil. Direksiyonu sola kırın, kaçın o beton kirliliğinden, kendinizi Cennet Tepesi'ne atın. Seyir terasında derin derin nefes alın, karşınızda Cunda, biraz ötede Midilli, sağ yanınızda Kazdağları olsun.

İzmir yönünden geliyorsanız, solda mezarlığın arka tarafında üzerinde dumanlar tüten çöp dağlarını da görmezden gelin, orası da Ayvalık değil. Yokuş aşağı inerken biraz durun. Kiremit çatılarıyla, hâlâ ayakta kalmayı başaran yüksek bacalarıyla, kiliseleriyle, Ege'ye serpiştirilmiş adacıklarıyla, işte Ayvalık. Adacıklar dedim de aklıma geldi. Ateşli ve yüz kollu tanrı Enkelados, Anadolu'yu güçlü kollarıyla belinden yakalayıp öyle ateşli sıkıyor,

öyle sarsıyor ki, Ayvalık'ın önündeki yirmi iki ada bu şehvetli sarılıştan sonra Ege'ye dökülüveriyor. Nasıl hikâye ama...

Karadan denize küçük ırmaklar gibi akıyor sokaklar. Denize paralel kat kat sokaklar da kenti ağ gibi örüyor. Hem denizin meltemi en içerilere kadar ferahlatıyor, hem rahat bir ulaşım sağlanmış oluyor. Parke döşeli yolların ortasındaki oluklardan akıp giden sular denizle buluşuyor, ilk günlerdeki gibi. Ayvalık, sağda solda birkaç eski güzel evin bulunduğu yerleşim değil. Bütünsel bir mimarlık örneği. Yakın zamanlarda açgözlülüğe kurban olmuş yerler de var. Örneğin meydandaki yüksek, çirkin, arkadaki güzellikleri örten binalar. 1968-1973 yılları arasında belediye meclislerinin aldığı kararlarla yapılan bu binalar tam anlamıyla yüz karası. Ayvalık'ın tam orta yerinde 'rant' diye bağırıyor gibiler. O yıllarda bu binalara onay verenlerden yaşayanlar var mıdır ve bu binaları her gördüklerinde neler düşünüyorlardır?

Dar sokaklara, direnen tarihe attık kendimizi. Meydandan içerilere doğru ilerledikçe bütün olumsuzluklar silinmeye başladı. Kapısında 1897 tarihi bulunan muhteşem yapının önünde durun. Sarımsak taşından köşe sütunları, alınlıkları, pencere pervazlarıyla, "ben hâlâ tüm güzelliğimle ayakta'yım" der gibi. 1842 ile 1914 yılları arasında yapılmış 363 kayıtlı ev, depo, dükkân olduğu saptanmış. Tabii yapıların birçoğu harap durumda.

Ayvalık'taki eski taş evlere ağız alışkanlığıyla 'Rum evleri' deniyor. Konunun uzmanları bunun doğru olmadığını, Ayvalık'ın kendine özgü mimarisi olduğunu savunuyorlar. Taş evler 1800'lü yılların sonlarına, 1900'lü yılların da başlarına endeksleniyor. Evlerin taş ustası Rumlar tarafından yapıldığı kesin. O yıllarda ortaya çıkan mimari tarzına, Sarımsak taşının eklenmesiyle yeni bir boyut kazandırılmış, buna neo-klasik tarz diyorlar. Yunan adalarında ve anakarasında, Ayvalık evleri tarzına rastlanmamış olması da bu taş evlerin yöreye özgü bir mimari olduğunu gösteriyor. Taş ev diyoruz da ikinci katların ahşap olduğunu da gözden kaçırmayalım. Üst katlar, Anadolu'da sıkça kullanılan 'ahşap çatki' tekniğiyle yapılmış.

Gerek Ayvalık'ta gerek Cunda'da estetikten nasibini almamış o eğri büğ-rü yapıları gördükçe insan hayretler içinde kalıyor. Önlerinde yığınla örnek var. Bu nasıl oluyor, bir türlü aklım almıyor.

Çarşı içinde çok güzel bir manav vardı. Meyveler, sebzeler, otlar o kadar güzel düzenlenip sıralanıyordu ki bir sanat yapıtı önündeymişsiniz hissi uyandırıyor. Bir gün baktım, manav yerle bir olmuş. Çok az süre sonra da iki katlı bir bina kondurulmuş. Şu ân önünden geçerken imrenerek baktığımız yüz yıllık taş evlerin nasıl bugüne vardığının cevabına bakalım mı?

Bir taş evin yapımından yıllarca önce kireç söndürülüyor ve bir çukur-da dinlenmeye bırakılıyor. Yeniçeri köyü, Sarımsaklı'nın Küçükköyü'nde özel üretilmiş, çok iyi pişirilmiş tuğlalar, demir bağlamak için de kurşun kullanılıyor. Kereste yıllarca dinlendikten ve iyice kuruduktan sonra ahşap yapılarda yerini alıyor. Tabii en önemlisi de Sarımsak Taşı. Sarımsak bölgesinde dokuz ayrı ocaktan çıkarılıyor taşlar. Kiremit ve tuğla üreten on dört, testi ve bardak üreten de yedi ocak bulunuyor o zamanlar.

Evlerin alt katı salon mutfak ve tuvalet. Mutfaklar genelde arkada küçük de olsa bir bahçeye, havalandırmaya açılıyor. Üst kat yaşama alanı. En üstte de teras. Eski evlerde banyo yok. Sonradan eklemeler yapılmış.

Meydana çok yakın Fevzipaşa mahallesindeki Saatli Cami'nin önündeyiz şimdi. Aslında eski bir kilise, Aya Yani. Ekonominin en güçlü olduğu dönemde 1870 yılında yapılmış, 1928 yılında bir minare yapıp camiye çevrilmiş. Ayvalık'ın en yüksek yapılarından biri. Nereden bakarsanız bakın görüyorsunuz. Çan kulesinin üst kısmı 1944 depreminde yıkılmış. 2003 yılının Eylül ayında yaşanan kuvvetli fırtınada da minare, kilisenin üzerine yıkılınca kubbe büyük zarar görüyor. Kubbenin üzerinde iki tarafında kare iki tarafında da yuvarlak saatler bulunuyor. Bu yüzden Saatli Cami adını almış.

Biraz daha yukarıda Alibey Caddesi'nde yer alan Aya Yorgi Kilisesi de etrafındaki çınar ağaçlarından esinlenerek, bir minare eklenip Çınarlı Cami olmuş. 1790 yılında tamamlanan kilise, hemen mübadele sırasında cami olmuş. Kilisenin planı haç şeklinde. Camiye dönüştükten sonra mihrap ekleniyor, ikonlar kayboluyor, panoların, iç süslemelerin üzeri de alçıyla kapatılıyor.

Panayia Kilisesi de camiye dönüştürülmüş Ayvalık'ın önemli ve en eski yapılarından. Hayrettin Paşa Camisi adını alan yapı 1850 yılında inşa edilmiş. Panayia, Ortadoksların Meryem'e verdikleri bir isim. Bu yapının onlar için büyük önemi var. Dini eğitim veren okulların kilisesi olarak görev üstlenmiş. Kilise duvarları, düzgün kesme taştan yığma tekniğiyle inşa edilmiş. Merdivenler, pencere kemerleri ve söveleri de geleneksel sarımsak taşından. Hristiyanlığa ait dinsel konularla ilgili ikonaların yer aldığı panolar burada da üzeri sıvanarak kapatılmış.

Ayvalık'ın en önemli camilerinin hepsi kiliseden bozma. 1900'lü yıllarda Ayvalık'ın on bir mahallesinde tam on iki kilise, altı manastıra karşılık yalnızca bir cami varmış. O tek cami de Sakarya Mahallesinde İkinci Abdülhamit tarafından yaptırılan Hamidiye Camisi. Ali Çetinkaya mahallesinde 2001 yılında tamamlanarak ibadete açılan iki minareli Şehitler Camisi ise körfez bölgesinin en büyüğü sayılıyor.

Keşke diyorum, kiliseler orijinal halleriyle korunmuş olabilseydi ve Ayvalık bir müze kente dönüşmüş olabilseydi. En az o kiliseler kadar görkemli, mimari açıdan yöreye uygun camiler yapılabilseydi.

Gezindiğimiz yerler Ayvalık'ın tam merkezi. Aslında her yer merkez. En uzak yerine beş-on dakikalık yürüyüşlerle ulaşabiliyorsunuz.

Peki, cami olmayıp kilise olarak kalanlar? Var, ama çok azı ayakta. En iyi korunmuşu, restoresi yakın zamanda bitirilen Ayvalık'ın en gözde yapısı Taksıyarhis Kilisesi. İsmet Paşa mahallesinde daracık yollarda ilerlerken duvarlara yerleştirilmiş panolar size yol gösteriyor. Bana sorarsanız, hayran kaldım. Kilise duvarındaki kitabeden 1844 yılında yapıldığı anlaşıyor. Restore edilen ve 2013 yılında 'anıt müze' olarak ziyarete açılan Merkez Taksıyarhis Kilisesi'nin, Başmelek Cebrail'in adına yapıldığı sanılıyor. Dış görünüşüyle ne kadar sadeyse, iç mekânıyla o denli etkileyici bir görselliğe sahip. Eğimli bir tepenin düzleştirilip dolgu yapılmasıyla yola göre biraz daha yüksek bir alan üzerine inşa edilmiş. Kilisenin toplam alanı 1200 metrekare olmasına karşın 500 metrekarelik alan üzerine inşa edilmiş. Yüksekliği on altı, çan kulesinin yüksekliği ise otuz metre.

Öğrendim ki, kilisenin röleve, restitüsyon ve restorasyon projeleri yakın zamanda aramızdan ayrılan çevre dostu sevgili arkadaşım Savaş Emek'in eşi, mimar Semra Dinler Emek tarafından gerçekleştirilmiş. Duvarlarda İsa'nın çarmıha gerilişi, kutsal yemek, İsa'nın gökyüzüne yükselişi, vaftizi, ölümden sonra dirilişini betimleyen ikonalar, orta kapının üzerinde de melek figürleri yer alıyor. Uzun yıllar tek el deposu olarak kullanılan yapı, Anıtlar Yüksek Kurulu kararıyla boşaltılarak koruma altına alınıyor. Epey tahribata uğramış olsa da yeniden hayata katılmış şekliyle Ayvalık'ın en iyi korunmuş kilisesi Taksiyarhis.

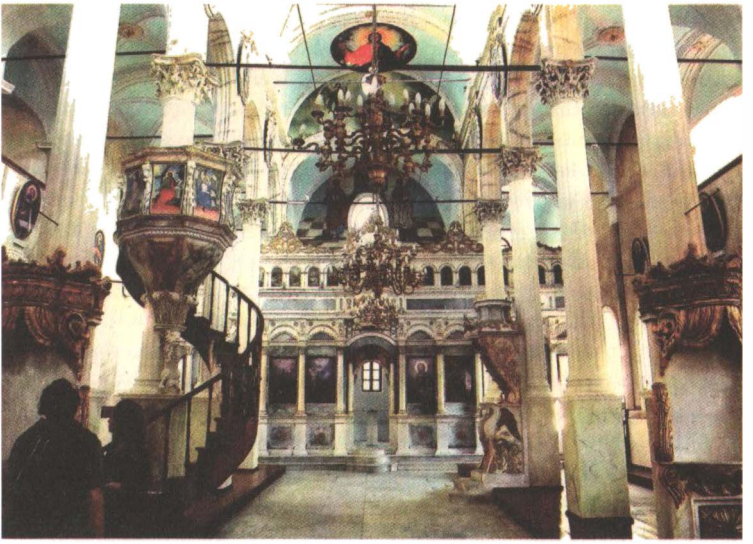
Kilise avlusuna iki sütunla taşınan yedi basamaklı kemerli bir giriş kapısından giriliyor. Kapı üzerindeki çan kulesi bugüne kadar gelememiş. Kapı sütunları ve merdiven basamaklarında sarımsak taşı kullanılmış. Bahçe giriş kapıları demirden orijinal, ancak kiliseye giriş kapısı daha sonradan değiştirilmiş. Bu giriş kapısını hiç beğenmedim. Sanki bir demirci, kafasına göre bir kapı yapmış ve o görkemli yapıya hiç yakışmamış. Semra Dinler Emek'i kutlamak için aradığımda, o dış kapının kendileriyle ilgisi olmadığını söyledi. Cunda'da da bir Taksiyarhis Kilisesi var. Yeni restore edildi ve açıldı. Kişisel bir müzeye dönüştürülmüş. Bir ayın mekânında gerçekleştirilen komikliği Cunda'yı gezerken siz de göreceksiniz...

Bana göre Ayvalık'ın en önemli yapılarından biri, Faneromeni Kilisesi. Diğer kullanılan adıyla, Ayazma. Onca önemli özelliklerine karşın, gözden çıkarılmış, bakımsız, kaderine terk edilmiş gibi. Futbol sahasına giden yolda daracık bir yere sıkışmış görkemli sütunlar gördüğünüzde işte orası Ayazma'dır. Kilise içinde kutsal su olduğuna inanıldığından bu anlama gelen ayazma denmiş.

Epeyce yorulduk mu?

Ayazma Kilisesi'ni de gezelim, sonra yemek molası verelim. Ayvalık'ın meşhur esnaf lokantalarından birine götüreyim sizi.

Faneromeni, 1890'da iki yüz metrekare arsa içine yüz elli metrekareye izgara planlı olarak inşa edilmiş. Kiliseden çok içindeki 'kutsal suyu' konuşuluyor uzun yıllardır. Yapılan kazılarda iki ayrı içilebilir su damarına rastlanı-

Taksiyarhis Kilisesi.

lıyor. Yağmur suyunun tarihi sütunların içinde oluşturulan su oluklarıyla yönlendirildiği ve biriktirildiği bir kuyunun dışında, kilisenin tam ortasında bir başka sarnıç daha bulunuyor. Yerin altına merdivenle inilebilen bir havuz, Hristiyanlık dininin azizlerinin yüzlerine ait kabartma figürlerin bulunduğu çeşmeye benzeyen mermer sunaklar da ortaya çıkarılıyor. Gördüğü rüyalarla kutsal ayazma suyunun bulunmasını sağlayan küçük Rum kızının melek olarak sembolize edildiği figürlerle, suyun debisini ve akış hızını ölçmek amacıyla yaptırıldığı düşünülen değişik mimari yapıya da ulaşıyor.

Konunun uzmanları, "Hâlâ soru işaretlerimiz var," diyorlar. Ama kesin olan bu sarnıç ya da kuyunun içinde temiz içme suyu olduğu ve Hristiyan inancına göre kutsal sayıldığı. Mübadele döneminden sonra Ortodoks Rum

Rahiplerin sık sık gelip, Ayazma suyundan alıp, Midilli'ye götürdükleri söyleniyor. Ayazma, uzun yıllar zeytinyağı fabrikası olarak kullanıldığından ve su kaynağının da üzeri betonla kapatıldığından rahipler artık suya ulaşamaz olmuşlar. Binaya yapılan asma tavanın yıkılması için Bursa Anıtlar Kurulu'ndan izin isteniyor. Kazıların yeniden başlatılması planlanıyor. Güler misin, ağlar mısın? 'Elin oğlu' küçük ayrıntılarla dünyayı yerinden oynatıp turist çekerken, bizde nedense sürekli bir sessizlik...

Evet, epey acıktık. Sebze halinin içindeki esnaf lokantalarından birinde biraz atıştıralım. Esnaf lokantaları, zeytinyağlıların yanı sıra etli yemeklerden oluşan geniş bir mönü sunuyorlar. Saat dört-beş gibi yemek kalmıyor. Kömürde ızgara köfte kalıyor bir tek. Zeytinyağlı bamya ve mevsim salatası istedim. Ziraat Bankası'nın karşı tarafındaki yılların tatlıcısından sakızlı lor tatlısı ve sakızlı dondurma için de biraz yer ayırdım midemde...

Yemek sonrası kahvelerimiz sahilde, Orfanöz'da. Kahvelerimizi içerken bir mübadil çocuğu olarak mübadeleyi anlatayım size.

Bir sabah uyanıyorsunuz, size, "Bavulunuzu toplayın, gidiyorsunuz," diyorlar. Rüyardaymışsınız gibi, şaka gibi. Ama gerçek. Çarpılıyorsunuz. Çocukluğunuzu, gençliğinizi, evinizi, şarkılarınızı, her şeyinizi bırakıp bilmediğiniz bir yere doğru yol alıyorsunuz. Kimileri analarının kucağında, kimileri karnında. Kimilerinin baharı yaşayan sevdaları mübadeleye yenik düşüyor, kimileri aşklarını da yanında getiriyor. Ayvalık, Cunda bir ânda Girit oluyor, Midilli oluyor, Selanik oluyor.

O daracık sokaklarda gezinirken kapı önünde oturan yaşlı teyzeleri anneannem, amcaları da dedem yerine koyar, onlara dokunmadan sarılırım. Bugün de gezinirken aynı duygulardaydım, şimdi Orfanöz'da kahvemi yudumlarken de. Ne zaman Ayvalık'ı anlatmaya kalksam içinde ille de dedem Hüseyin Efendi'nin bir tutam tuzu olur. Onsuz olmaz.

Ayvalık'ta Orfanöz'un kahvesinin önünde çayını yudumlayan mı yoksa Cunda'nın Taş Kahve'sindeki mi dedemdi? Cunda'nın dar sokaklarında evlerinin önünde oturan yaşlı kadınların hangisi anneannem, hangisi teyzemdi? Aslında hiçbiri yoktu.

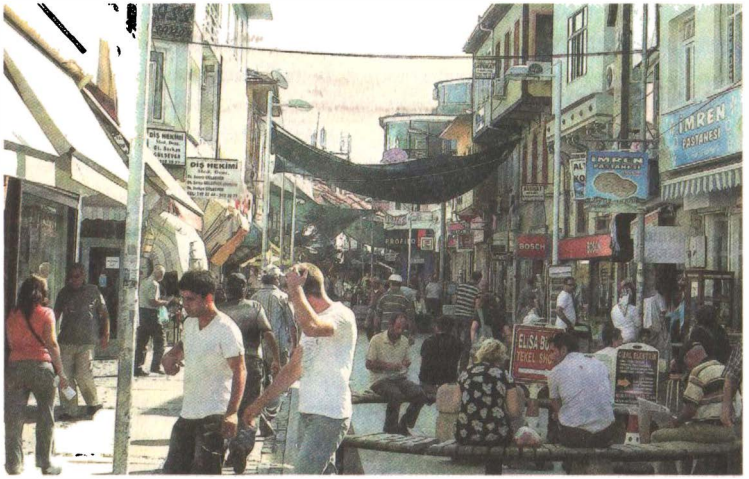
Resmo'nun dar gelirli bir Türk ailesinin yakışıklı oğlu Hüseyin Efendi, yörenin zengin ailesinin kızı Hamide Hanım'a tutulduğunda çaresizdi. İki gencin sevdaları mübadele zamanının tam ortasına denk düştü. Zengin aile, kızlarını Hüseyin Efendi'ye vermek istemiyordu. İki genç bir gece buluştular ve Türkiye'ye dönen kalabalığa karıştılar. Uzun ve çileli gemi yolculuğu Ayvalık'ta noktalandı. Sonra Cunda...

Hüseyin Efendi sevdalısıyla Cunda'da evlenir. Beş çocukları olur. Mutludurlar. Devlet göçmenlere zeytinlik, ev ve biraz da arazi verir. Ancak Cunda'nın ekonomisi onları uzun yıllar besleyecek durumda değildir. Hüseyin Efendi İzmir'e açılmaya başlar. İzmir'de bir kadına âşık olur. Ayvalık bu, ille de aşk olacak. Cunda'yı, sevdalısını terk edip İzmir'e yeni aşkına gider. Dört çocuğu da babalarıyla birlikte İzmir'e taşınırken büyük oğul annelerinin yanında kalır. Hamide hanım bu 'vurgun'u kolay atlatamaz. Kısa bir evlilik denemesi de bir işe yaramaz; genç yaşında çeker gider dünyamızdan.

Dedem uzun yıllar bizim evde yaşadı. En son İzmir'deki evimizdeyken, sabahları kalkar, hasır fötr şapkasını giyer, sokağa çıkmaya hazırlanırdı. Annem nereye gittiğini sorduğunda, "Orfanoz'un Kahvesi'ne," derdi. Annem, "Baba Orfanoz'un kahvesi Ayvalık'ta kaldı," diye gülüşürdü.

Türkçesi hep yarımdaydı. Annemle gizli gizli Rumca konuşmalarına babam çok sinirlenirdi. Mandolini buzuki gibi çalardı, Rumca şarkılar söylerdi. Ayvalık'ta annesinin yanında kalan büyük oğul, dayım Mustafa uzun yıllar babasına da bize de uzak durdu. Ben dayımı ancak kırklı yaşlarımda tanıdım. Ayvalık'ta yaşlılara, "Kokucu Mustafa'yı tanır mısınız?" diye sorup, "Harika bir insandı," cevabını alınca çok sevinirim. Dayım, Maden adasında pudra taşı çıkarmış uzun yıllar. Sonra İstanbul'dan getirdiği çeşitli eşyaları halin üzerindeki küçük dükkânında satmaya başlamış. Cebinde hep bir koku taşır, merhabalaştığı herkese sürermiş. Göğsünde de hiç eksik olmayan karanfil.

Ayvalık dendiğinde çocukluğumdan beri içim titrerdi. Annemin Rumca söylediği "Samyotisa" şu ân bile kulaklarımda:

Ayvalık'ta çarşı.

*Deli oluyorum senin için
zeytinlerle birlikte Sisamlı kız
ve de kara gözlerle
kalbimi kırk iki parçaya bölüyorsun Sisamlı kız*

Kazdağları gezisini bitirirken, Ayvalık'ta tesadüflerin her zaman tesadüf olmadığını söylemişim ya, ben anlatayım, siz karar verin.

Gerek gençliğimde gerek gazetecilik yıllarımda her fırsatta Ayvalık'a uğrar, dedemin unutamadığı kahvesinde bir çay içerdim. Merkezde olmasa da yakın bir yerde küçük bir evim olmasını çok istiyordum. Gazetelerde ve internette sürekli ilanlara bakıyordum. Oğlum, "Baba, cebinde paran yok, ne bakıp duruyorsun," der, dalga geçerdi. Dokuz yıl önce Dikili Festivali'ni izlerken yine bir Ayvalık kaçamağı yaptım. Daracık sokaklarda gezinirken bir züccaciye dükkânının önünde oturan dedemi görür gibi oldum. Ellili

yaşlarda, mavi gözlü, şirin mi şirin bir adam. Dükkânın önünden kaç kere gidip geldiğimi şimdi anımsamıyorum. En sonunda, o hiç tanımadığım insana, “Dedeme ne kadar benziyorsunuz,” dedim ve kısaca öykümüzü anlattım. “O benim de dedem,” demez mi? Dayımın oğlu Coşkun’la ellili yaşlarımızda böyle tanıştım.

O gün büyük bir heyecanla eve döndüm. Bilgisayarı açtım. Ayvalık’ta satılık evlere bakmaya başladım. İlk sırada 14 bin liraya bir ev ilanı duruyordu. Sahibine ulaştım. Altınova ile Ayvalık arasında küçük bir ev. Hiçbir sorunu da yok. Gidip gördük. Verimli bir ovanın ortasında, zeytin ve çam ağaçlarının arasında şirin bir kulübecik. Ben oraya ‘saklı cennet’ diyorum. Sağdan soldan parayı denkleştirip aldık. Ayvalık’ın ilk ve sonbaharını orada yaşıyorum.

Çok mu uzattım? Bir şey daha. İsveç’te yaşayan arkadaşım, Ayvalık’tan bir ev almak istediğini söylediğinde yine internete oturdum. Yine ilk sırada bir ev vardı. Başka evlere bakmadım. Bilmem inanır mısınız, o evi aldık arkadaşşıma. Ayvalık’ın merkezinde de bir evim var sayılır. Eski, iki katlı bir taş evde ara sıra kahve içmeyi çok görmez sanırım arkadaşım...

Yalnız Orfanos’a takılıp kalırsak diğer ‘meşhur’ kahvelere ayıp etmiş olacağız. Palabahçe meydanındaki Şeytan’ın kahvesinde koruk suyu içmeden olur mu? 1950 yılından beri aynı aile tarafından işletilen, birçok filme ve diziyeye de mekân olan kahvenin önündeki koca çınar ağacının altında güzel sohbetler oluyor. Kahvenin duvarları yılların hatırası fotoğraflarla kaplı, köşede bir de kitaplığı var.

Dar sokaklarda, tarihi duyumsayarak biraz daha yürürseniz Camlı Kahve’nin bulunduğu üzeri sarmaşıklarla kaplı sokağı göreceksiniz. Yandaki fırından sakızlı kurabiyenizi alıp güzel bir akşamüzeri keyfi yapabilirsiniz. Bilmem inanır mısınız, 1800’lü yılların sonunda yirmi bin nüfuslu Ayvalık’ta tam yetmiş kahve, bir de kitap, gazete okunabilen kıraathane varmış. Ayrıca üç gazino, beş de meyhane. Doğrusu, öğrenince ben çok şaşırdım.

Arabacılar Meydanı’nı da unutmamak lazım. Süslü at arabaları, dükkânlarda rengârenk boncuklar, at koşumları, bol bol fotoğraf çekebilirsiniz.

Şimdi biraz yorulacağız. Yukarılara doğru, Ayvalık'ın eteklerine kurulduğu Profitilya, diğer adıyla İlk Kurşun Tepesi'ne tırmanacağız. Rengârenk çiçekler, taş evlerin pencerelerinden sokağa taşıyor. Tabii bu tür geziler ilk ya da sonbahar aylarında daha zevkli. Yaz sıcaklarında ve kalabalıklarında epey zor gelebilir. Bütün Ayvalık, Cunda, adalar ayaklarınızın altında gibi. Ayvalık, 29 Mayıs 1919'da işgal edildiğinde 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Çetinkaya ilk direnişi örgütlüyor ve bulunduğumuz tepeden işgalcilere ilk askeri kurşun atılıyor. Cunda'ya bu nedenle 'Alibey' adı veriliyor.

Sahile doğru inerken Tenekeçiler, daha çok bilinen adıyla Meyhaneciler Sokağı'nda bir tur atalım. Eski gümrük meydanında Ayvalık Palas'ın altında bulunan pasajdaki Antikacılar Çarşısı'nda soluklanırken, yıllar öncesinden günümüze gelen objelere bakarak hatıralara dalalım. Ayvalık'ın değişik sokaklarında 'eskiden kalan' eşyalarla dolu epeyce yer var. Bunlardan birinden neredeyse 70-80 yıllık bir komodini aldık. Yenilediler, cilaladılar ve fiyatı da 150 lira gibi çok ucuz. Bu eskici dükkânlarından eviniz için çok ucuza küçük eşyalar alabilirsiniz.

Zeytinin ve zeytinyağının neredeyse 'başkenti' olan Ayvalık'ın Zeytin Müzesi'ni gezmek büyük eksiklik olur. İki milyon zeytin ağacı aynı zamanda pek çok insanın en önemli geçim kaynağı. Binlerce yıllık ömürleriyle tarihe tanıklık eden, dostluğun, barışın simgesi olan, doğa harikası bir örtüyü andıran bu ağaçlar yüzyıllar önce 'delice' olarak adlandırılan yabani zeytin ağaçlarının aşılınmasıyla oluşmuş. Ayvalık zeytinini kendine özgü karakteristik özelliklerini yörenin toprak yapısından, Kazdağları'ndan geçip zeytin bahçelerine uzanan hakim kuzey rüzgârından ve zeytinlik alanı oluşturan hafif eğimli, tarıma elverişli doğasından alıyor. 1960'lardan 1980'li yılların sonlarına değin Vakıflar Zeytinyağı Fabrikası olarak hizmet veren bina, 2012 yılından bu yana Ayvalık Belediyesi Zeytin Müzesi'ne ev sahipliği yapıyor. Zeytin hamuru hazırlayan taş ve bıçaklar, bu hamuru taşıyan arabalar, hamurdan zeytinyağı çıkaran presler, kara su ile yağı ayrıştıran düzenekler ve zeytinyağı üretim teknolojisine ait çok sayıda araç ve gereci her yerde göremeyebilirsiniz.

Orfanos'un kahvesi.

Duvarlarda asılı panolarda ise zeytin, zeytinyağı ve sabunun öyküsü anlatılıyor. Ayvalık'ın 'zeytin diyarı' olmasında önemli katkıları bulunanlar için de bir saygı bölümü yer alıyor. Müze, pazartesi hariç her gün açık.

Ayvalık'ta bulunduğunuz günler perşembeye denk geldiyse şanslısınız. O gün bütün Ayvalık sokakları pazaryerine dönüşüyor. Perşembe pazarı bütün Ege'de olduğu gibi Yunan adalarında da nam salmış. Perşembe sabahları 'komşular' akın akın geliyor. Rumca ve Türkçe pazarlıklar, bağırışlar birbirine karışıyor. O daracık sokaklar insan seline dönüşüyor. Rum dostlarımız sebze de dahil bütün alışverişlerini bu pazardan yapıyorlardı. Ancak Yunan adalarındaki esnaf bu işe epey bozulunca şimdilerde bazı kısıtlamalar getirilmiş. Perşembe günleri dayıoğlu Coşkun'un dükkânında oturuyorum. Müşterilerin çoğu Rumlar...

Chez Nebahat; Nebahat'ın Yeri.

Sahil her zaman olduğu gibi kalabalık. Eskiden bir tek Orfanos'un kahvesi vardı. Taş bina sahilin simgesi gibiydi. Şimdilerde sağı solu ve neredeyse bütün sahil kafelerle dolu. Güneşlikler ve reklam panoları da eklenince güzelim binayı görmek artık çok zor.

Akşam keyfini Chez Nebahat'te yapacağız...

Gezi notlarımda mekân adları vermekten kaçınıyorum. Görmediğim, bilmediğim yerlere haksızlık olacaktı gibi düşünürüm. Ama Nebahat'ın yeri bir başka. Ayvalık'ta bir akşamınızı buraya ayırın, çok seveceksiniz.

Meydanın önündeki ana caddede Garanti Bankası'nın hemen yanında dar bir sokak. Aslında sokak bile değil, iki masanın yan yana zor sığıdığı bir aralık. Eğer bilmezseniz, geçip gidebilirsiniz. Ama gördüğünüzde, çakılıp kalır, o şirin sokağın bir kadının 'elinden çıktığı'nı hemen anlarsınız. Duvardaki güzel panolar, resimler, mavi çerçeveli pencerelerden sarkan sardunyalar ve her işi tek başına omuzlamaya çalışan Nebahat. Sokağa bakan küçük mekânda da dört-beş masa, duvarlarda eski meyhane fotoğrafları,

özel filmlerin afişleri, başköşede de rakı yudumlayan, altında “babam” yazılı özel fotoğraf.

Girit ve Ayvalık mutfağından ne isterseniz hazır: Deniz börülcesi, istifno salatası, sarımsaklı radika, ısırgan otu salatası, turp otu, arapsaçı, kabak çiçeği dolması. Neyi seçeceğinizi şaşıırıyorsunuz. Ben en çok bol zeytinyağlı ve limonlu favayı seviyorum. Hani, kuru bakla kaynatılarak ve ezilerek yapılıyor ya. Ada köftesi, saçaklı mantı da Ayvalık’a özgü lezzetlerden. “Yarına balıklı bamya ya da ahtapot köftesi yapsan” diyebilirsiniz Nebahat’e.

Ayırt etmeden bütün konuklarıyla tek tek ilgilenir, masalara oturur, sohbetlere katılır, güldürür; en önemlisi, âşıkların dert anasıdır Nebahat. Terk edilmiş, gözü yaşlı âşıklar ona koşarlar. Artık akraba gibi olduklarına, nazı geçenlere açar telefonu, “Oğlum, kızı göklere çıkarıp sonra yerin dibine atmışsın, ayıp ya,” diye bağırır. Siz de duyarsınız çoğu kez...

Bol mevsim salatası, biraz da kalamar bana yetti. Sizi bilmem artık. Papalina’yı unuttum sanmayın. Sardalye’nin yavrusunun tadına Cunda’da bakacağız.

Yarın çok yoğun bir gün bizi bekliyor. Önce Cunda, sonra geri dönüp Çamlık tarafından Şeytan Sofrası, Küçükköy ve bütün yorgunluğumuzu Ege sularına bırakacağımız Sarımsaklı plajları. Hele Altınova’nın kum ada-sına hayran kalacaksınız.

Ayvalık’ta her bütçeye uygun pansiyon, çadırılı kamping, butik otel ya da çok yıldızlı oteller var. Dilerseniz Ayvalık’ın merkezinde, dilerseniz Cunda’da, Sarımsaklı’da geceleyebilirsiniz.

* * *

Kokulu Ada, Cunda

Sabah erkenden Cunda’ya yola koyulduk. Kahvaltı Taş Kahve’de, Ayvalık tostuyla...

Cunda'ya kara yoluyla da, saatte bir kalkan küçük teknelerle de gidilebiliyor. Yarım saatte.bir belediye otobüsleri ve dolmuş taksiler de çalışıyor. Cunda'ya ada dediğimize bakmayın, artık orası bir yarımada. Karadan Lale Adası'na kadar olan bölüm deniz doldurularak, Lale Adası'ndan da Cunda'ya Türkiye'nin ilk boğaz köprüsü yapılarak Cunda Ayvalık'la birleşmiş. İyi olmuş mu, derseniz; hayır.

Ayvalık körfezinin kuzeyinin neredeyse açık denizle irtibatı kesilmiş. Dolgu yapılan yol her geçen yıl biraz daha genişletilirken gelgite katkıda bulunacak menfezleri yapmak unutulmuş. Ayvalıklı yazar Ahmet Yorulmaz, 1970'li yıllarda bu konuya dikkat çekmiş, "Ayvalık iç limanının temizlenmesi için en az dört beş büyük menfezle su dolaşımı düşünülmemediğinden, acıdır ki bu çalışma yararlı olmayan bir ciladan öteye geçemeyecek. İç deniz kokacak, florası ölecek. Tabii bir haftada değil, zamanla olacak bu ölüm..." diye yazmış. Ne yazık ki o günler yaklaşmış gibi görünüyor. Önlem almak gerekiyor, ama çok zor...

Dolgu yoldan Lale adasına doğru gidiyoruz. Gerçi o da iki tarafından karaya bağlı artık. Adanın tam girişinde sağda bir halk plajı var. Mavi Bayraklı olduğu söyleniyor. Az ileride de çirkin ve adaya hiç yakışmayan Turizm, Otelcilik Uygulama Otel'i'nin sevimsiz insanın içini karartan binası. 1952 yılına kadar teknelerle gidilen adaya arabamızla gidiyoruz. Dolap Boğazı'nı 1964 yılında inşa edilen elli dört metre uzunluğundaki Türkiye'nin ilk boğaz köprüsüyle aşıyoruz. Köprüyü geçtikten az sonra yol ikiye ayrılıyor. Alt yol Mevlana Caddesi, merkeze daha yakın, üst yol 15 Eylül Caddesi biraz daha uzak, ama ben o yolun manzarasını daha çok seviyorum.

Alt yoldan girişte görkemli, ama 'ölüme mahkûm' bir bina var. Despotun Evi.

Despot kelimesini biz baskıcı olarak biliriz. Buradaki despot, Ortodoks Rumlarının dini başkanı olarak kullanılıyor. Yunanistan'dan çok miktarda altın ve parayla Cunda'ya gelen Papaz Grigorios, 1862 yılında sarımsak taşından çok güzel bir bina yaptırıyor. Yöre insanı, 'Papazın Sarayı' ismini koyuyor. 1877 yılında hırsızlık yapmak için eve girenler despotu öldürüyorlar.

Cunda, sahil.

Osmanlı devletince satın alınan ve bir süre hükümet binası olarak kullanılan yapı 1921’de çocuk yurdu, o zamanlardaki adıyla öksüzler yurdu olarak kullanılıyor. 1980’de çocuk yurdu yeni yerine taşınınca, bina kaderine terk ediliyor. Başınızı ağrıtmayayım kısa keseyim. 2010’da bir ihale açılıyor, ihaleyi kazananlar sonradan vazgeçiyorlar, sonuçta bina Maliye Bakanlığı’ndan alınıp Kültür ve Turizm Bakanlığı’na devrediliyor. Tabii geçen sürede binanın içi talan edilirken, en son çatısı yıkılıyor ve bugün taşıma sütunları da ayakta zor duruyor.

Bu güzelim bina bir kültür sanat merkezine dönüştürülebilecekken, sanki birileri yok olup hayatımızdan çıkmasını bekliyor. En son, ünlü yazarımız Sabahattin Ali’nin kızı Prof. Dr. Filiz Ali, binayı uluslararası düzeyde Klasik Müzik Yaz Okulu’na dönüştürmek için başvurmadık yer bırakmıyor, ama sonuç alamıyor.

Cunda'da Taş Kahve.

Evet, Cunda güzel, ama her yanı da böyle hüzünlü öykülerle dolu. Yol üzerinde yan yana sıralanmış bankamatikler 'gelişim'in derecesini gösteriyor. Neyse, sabah sabah sizi üzmemeyim. Doğru Taş Kahve'ye, Ayvalık tostuyla kahvaltıya.

Yakın zamana kadar restoranlar ve Taş Kahve'nin masaları deniz kıyısındaydı. Hepsini kaldırıp kara tarafına sıraladılar. Deniz kenarı bomboş, kara tarafı sıkış tepiş bir hal almış. Deniz kenarında en köşedeki masada kahvaltı yapmaya, gazete ve kitabımı okumaya alışmışım, bana tuhaf geldi. Taş Kahve, Cunda'nın en önemli simgelerinden biri. Yüz elli yıldır hep insanlarla birarada olmuş, yaşayan bir mekân. Tek katlı kare yapının bütün cephelerini çok yüksek ve geniş tutulmuş vitraylı pencereler süslüyor. Yüksek ahşap tavan kırlangıçlara ev olmuş; biri grip biri çıkıyor. Cunda Ayvalık'ın, Taş Kahve de Cunda'nın mücevheri olarak görülüyor.

Tostlarımız geldi. Ayvalık tostı öyle sıradan tostlardan değil, tabii gereği gibi yapılırsa. Biraz anlatayım:

Öncelikle tost ekmeği nohut mayasıyla yapılmış olacak. Ekmeğin içi-dışı margarine bulanmayacak. İçine Ayvalık kelle peyniri ya da eskiden Midilli göçmenlerinin 'lovuturi' dedikleri kaşar peyniri konulacak. Bence sadece peynir yeter ama eğer isterseniz sadece Balıkesir ya da Gönen'in meşhur sucuklarını tercih edin. Salam, sosis asla ve asla konulmayacak. Üzerine yumurta da kırılmayacak, tatlandırmak için ketçap-mayonez de kullanılmayacak. Sadece salatalık turşusu ve az miktarda ev yapımı domates salçası kullanılacak. Yanında ayran ya da çay. Aklıma gelmişken söyleyeyim, Ayvalık'ın peynircilerini de gezmeyi unutmayın.

Yediğimiz tost ekmeğinin nohut mayasıyla yapılıp yapılmadığını sormayın. Anlattığım anlamda çok az yer var Ayvalık tostı yapan.

Cunda sokaklarına daldık. Burada iyi korunmuş ve içlerinde uzun yıllardır yaşanan Ayvalık'a göre daha çok ev var gibi. Dışarıdan gelip küçük pansiyon ve butik otel yapanlar genellikle adanın mimarisine uymaya çalışmışlar. Adanın arkalarına gidildikçe beton yığınları almış başını gidiyor. Sahilde de 'çürük diş' gibi duran yapılar var. Arnavut kaldırımını dar sokaklar, özenle korunmuş cumbalı taş evler, sokaklara taşan rengârenk çiçekler, kapı önlerinde sohbet eden yaşlı kadınlar...

Cunda'ya yükseklerden bakmak için Bakkal Sokağı'na doğru yürüyoruz. Yalnızca üç duvarı ve güzel pencereleri kalmış 1850 yapımı Panaya Kilisesi'nin içinde bir tur atıyoruz. Pencerelerin arasından muhteşem bir Cunda manzarası...

Şimdi biraz daha yükseğe, denizle gökyüzünün birbirinin içine girdiği Âşıklar Tepesi'ne doğru adımlarımızı sıklaştırıyoruz. Tepenin sembolü haline gelen Aya Yani, küçük bir inziva kilisesi olarak inşa edilmiş. Yeni sevgililer ilk kez bu tepede Cunda'nın insanı sarhoş eden güzelliğinde öpüşüp evlilik sözü verirlermiş.

Çay molasını, kütüphaneye çevrilen eski şapelin kafesinde veriyoruz. Arkada çok güzel restore edilmiş yel değirmeni. Yel değirmenleri rüzgârın ken-

dini çok hissettirdiği tepelerin en bilindik görüntüsü olmuşlar. Ayvalık ve Cunda Adası da rüzgârı bol yerleşimlerden olduklarından geçmişte yetmiş kadar yel değirmeni varmış bölgede. Sanayileşmeyle birlikte unutulmuşlar geriye dördünün kalıntısı kalmış. Hemen yanda görkemli taş bina. Önde seyir terasları. Buradan da bir başka açıyla görüyoruz Cunda'yı. Şapel, Sevim Necdet Kent Kitaplığı'na mekân olmuş.

Çaylar kahveler içildi, şimdi doğru adanın en önemli yapısına, Metropol Kilisesi Taksiarhis'e. Kilise adanın tam orta yerinde. Yukarılara çıkarken de inerken de ayaklarınız sizi o yöne götürüyor.

Restorasyonu bitip açıldığı ilk zamanlarda gidip görmüştüm. Giriş kapısının altında 'Rahmi M. Koç Müzesi' yazısını okuyunca ilk şaşkınlığım başlamıştı. Görevliye, "Taksiarhis Kilisesi nerede?" diye sordum. Bana gülererek, "Burası," dedi. "Ama etrafta Taksiarhis'i anlatacak hiçbir kelime yok," dediğimde, sustu görevli.

Bir dinin ibadet mekânına giriyorum sandım. Yanılmışım. Önce eski bir otomobil, sonra faytonla burun buruna geldim. Afalladım. Meryemana gözünü dikmiş eski su dalgıcı elbisesine bakıyor. Kilisenin içinde yok yok. Motosiklet ve bisikletler, buharlı iş makineleri, denizcilik araç ve gereçleri, çocuk oyuncakları, bebek oyuncakları, geçmişten günümüze saat, daktilo ve fotoğraf makinelerinin değişik modelleri, oyuncak arabalar, önemli yapıların modelleri ve maketleri, günlük hayatta kullanılan ev araç ve gereçler. Bir eskici dükkânında eşyalara çarpmamak için zar zor yürüyorsunuz ve mekânla özdeşleşmenin imkânı yok. Tam bir komiklik; evet, komiklik.

Sonra kendime acaba yanılıyor olabilir miyim, başka yerlerde örnekleri var mıdır, diye sordum. Epeyce ülke, kent, müze, kilise gezmiş hiç böyle bir durumla karşılaşmamıştım. Telefona sarıldım, tanıdığım tanımadığım bütün mimar, iç mimar, arkeologları aradım. Durumu anlattım. Hepsi de durumu 'tuhaf' olarak yorumladılar.

Taksiarhis 1873'de neo-klasik, tek kubbeli bazilika tarzında yapılıyor. Çok uzun yıllar bakımsız kalsa da ana gövde zamana direniyor. En son Rah-

Koç'ların içine her şeyi doldurdıkları kilisenin içi.

mi M. Koç Müzecilik ve Kültür Vakfı tarafından restore edilip ziyarete açılıyor.

Ayvalık'taki kilisede 'Taksıyarhis Müzesi' yazılı. Tamamen boş bırakılan alanda sergiler açılıyor, sanat etkinlikleri yapılıyor. Orayı gezerken mekânla doğrudan iletişim kurma olanağı buluyorsunuz. Cunda'daki tam tersine. Eklektik ve ne olduğuna bir türlü karar veremediğiniz bir mekân.

Koç Vakfı kiliseyi restore ettirdi diye elindeki tüm 'eskileri' getirip kiliseye koyamaz. En kısa zamanda o mekânın 'Taksıyarhis Kilisesi' olduğunu belirtecek bir pano konulmalı. O hediyelik eşya dükkânında bir ailenin değil, kilisenin simgeleri satılmalı.

Koç Vakfı derhal orayı boşaltmalı; müzeciliğini satın alacağı başka bir binada sürdürmeli. Cunda sanki Cundalıların değil de birilerinin egemenliğinde gibi. Kıyıdaki önemli restoran, kafe, butik oteller dışarıdan genellikle de İstanbul'dan gelenlerin. Tepelerden aşağıya doğru da yığınla beyaz, çirkin, rant evlerinin kuşatması var. Cundalılar sanki ortalarda kısıp kalmış gibi. Sabancı, Koç ve Boyner aileleri çok sevmişler Cunda'yı. Araziler almışlar. Güle güle otursunlar.

Evet, şimdi de sizinle gezelim kiliseyi.

Kilisenin temellerinin aslında Fatih Sultan Mehmed zamanında 1462'de atıldığı, deprem, savaşlar ve bakımsızlıktan yıkıldığı, 1873'te Cunda'daki Rum Ortodoks cemaati tarafından eski temeller üzerine yapıldığı, baş melekler Cebail ve Mikhael'e adandığı söyleniyor.

1927-1928 yılları arasında minaresiz olarak camiye çevrilen kilisenin ikonlarının çoğu sökülüp kaybolursa da çeşitli ikonlar günümüze kadar gelmeyi başarıyor. En ilgi çeken de Yunus peygamberin uzun süre denizde kalıp bir balığın içinde yaşadıkdan sonra balığın ağzından çıkışını tasvir eden ikon. 11 Eylül 2003'teki fırtınadan sonra duvarlarında derin çatlaklar oluşan kilise ziyaretçi girişine kapatılıyor. 2 Mayıs 2011'de Koç Vakfı'na devredilen müze, 1 Haziran 2014'te restorasyonu bitirilerek açılıyor.

Bir de kayıp çan meselesi var. Bergama Müzesi'ndeki kilise çanının bazı kaynaklarda Taksiarhis'e ait olduğu belirtiliyor. Ancak o çanın kilisenin çan kulesine sığamayacak kadar büyük olduğunu düşünenler de var. Çanın Panayia Kilisesi'ne daha uygun olduğu görüşünü savunanlar, Taksiarhis çanının 1920'li yıllarda yerinden sökülerek Despot evinin önüne getirildiğini, daha sonra Midilli'ye götürüldüğünü öne sürüyorlar.

Evet, sizler de gezdiniz. Kilise'deki izlenimlerin yazıldığı deftere görüşlerinizi yazınız. Çökmekte olan bir güzel yapıyı yaşama kattıkları için Koç Vakfı'na tabii ki teşekkür ederiz, ama 'parayı veren düdüğü çalar'sa olmaz. Çünkü o mekân bir kültür mirası, parayı verenlerin dilediğini yapabileceği bir yer olamaz.

Bir de şöyle bir şey sezinledim: Bizim yetkililer kilise adından hoşlanmıyorlar sanırım. Adı kilise olmasın da ne olursa olsun. Oysa yüzlerce yıl önceden zamanımıza gelmiş ve belki yüzlerce yıl daha insanlarla buluşacak yerler onlar.

Acıktık mı, evet. Denizi seyrederek Papalina keyfi yapalım. Sardalye'nin küçükleri patates gibi kızartılıyor ve kılçık ayıklama derdi olmadan çıtır çıtır yiyorsunuz. Tabii yanında mevsim otlarıyla dolu kocaman bir tabak salatayla. Cunda'ya gelip de lokma tatlısı ve sakızlı dondurma yemeden olur mu?

Cunda bir manastırlar adası. Manastırların çoğu denize yakın tepelerde kurulu ve artık enkaz halindeler. Adanın kuzeyindeki Pateriça Yarımadası'nın en uç kısmındaki Ayışığı Manastır'ını gezmeden olmaz. Pateriça, Rumca'da koltuk değneği anlamına geliyor. Haritaya bakarsanız göreceksiniz. Cunda'ya girişteki üst yoldan, solunuzda zeytin ağaçları, sağınızda Ege ilerliyorsunuz. Bıyıklı denilen ilk köyde mola verip denize girebilirsiniz. Sonra ikinci köy ve daha kuzeye. Eskilerin Aya Dimitri ta Selini dedikleri Ayışığı, yalnız, sessiz, denizin hemen kıyıcığında yüzlerce yıllık uykusunu sürdürüyor. 1771 ya da 1795 yılında yapıldığına ait bilginin manastırdaki iki taş üzerinde yazılı olduğu söyleniyor, ama taşlar ortada yok. Merkezden epeyce uzak olan manastırın, o yıllardaki gelişmişlik düzeyinde yapılmış olmasının imkânsız olduğunu söyleyenler de var.

Eğer zamanınız uygunsa sahilden yarım saatlik bir yürüyüşle Panayia Manastır'ına ulaşabilirsiniz. Manastır'ı 1992 yılında Halis Komili Zeytincilik satın almış, etrafını tel örgülerle çevirmiş. Elinizi kolunuzu sallayarak gezemiyorsunuz, ziyarete kapalı. Dedim ya, Cunda'da tuhaf şeyler anlatmakla bitmiyor.

Yine merkeze yakın, tepedeki iki yıkılmış yel değirmeni arasındaki Ai Dimitri Manastır'ı da ilginizi çekebilir. Manastırın, yöresel granit taşlarından adada inşa edilen ilk iki manastırdan biri olduğu söyleniyor. Sonradan kullanılan sarımsak taşlarından 1850'li yıllardan sonra yeniden inşa edildiği sanılıyor.

Cunda'da çürüyen tarih.

Günlerden cumartesi ise Cunda pazarında yöredeki bütün otları birarada görebilirsiniz. Cibezleri canım çekti. Küçük lahanaya benzerler; kaynatıyorsunuz, üzerine bol zeytinyağı ve limon, işte size hem yemek hem salata.

Yürüyüşü seviyorsanız Cunda'da on kilometrelik şahane bir parkur var. Yolun üst tarafında ormanlardan, alt sahil kesiminde de zeytinliklerden geçerek güzel bir yürüyüş yapabilir ya da bisiklete binebilirsiniz.

Ayvalık'ta olduğu gibi Cunda'da da dalgıçlık kursları veriliyor. Ege'nin derinliklerinde kaybolabilir, balık avlayabilirsiniz. Eğer karavanla ya da çadırınızla geziyorsanız Ada Camping'de konaklayabilir, hem denizin hem ormanın tadını çıkarabilirsiniz.

Ayvalık'tan kalkan adaları ve koyları gezdiren tekne turlarına mutlaka katılmalısınız. Doyuncaya kadar Papalina, salata ikram ediliyor ve fiyatlar da çok ucuz. Uzun ve kısa turlara göre 20-30 lira ödüyorsunuz. En güzel

koylarda denize giriyor, iskân olmayan adaları geziyorsunuz. Tabii bütün adaları gezmeniz zor. Adalar, Cunda'nın etrafına sanki püskürtülmüş, saymakla bitmiyor. Çıplak, Yuvarlak, Kamış, Güneş, Yumurta, Kılavuz, Timarhane, Yelken,Yalnız, Küçük Maden, Maden, Alibey (Cunda), Hasır, Dolap, Kutu, Balık, Kayabaşı, Çiçek, Kız, Poyraz, Tavuk Adası, Güvercin, Yellice.

Rumlar bu adalara Kokuluadalar manasına gelen Hekatonisa demiş. Cunda da genelde 'kokulu ada' olarak söyleniyor.

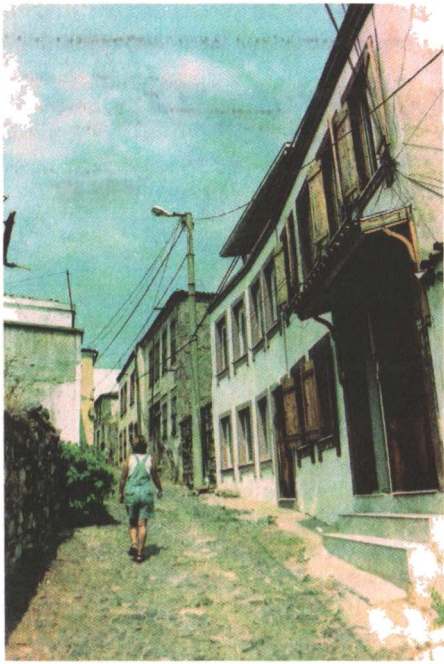
Şimdi Ayvalık'ın içinden Çamlık yönüne doğru yola çıkma zamanı...

Adı üstünde, çamlık. Ayvalık körfezinin insanı yeşile doyuran bölgesi. Deniz kenarında eski yapılar da var, yeni inşaatlar da. Ayvalık Devlet Hastanesi ve amfiteyatro da bu yeşilliklerin arasında. Devlet hastanesi yeni yapılan yerine taşınacak. Yöreye ilgili bazı planlar duydum. Emin olmadığım için açıkça yazmıyorum, ama bölgede bir talan hazırlığı olduğu kesin. Ormanın içlerine doğru bazı yapılar gördüm. Bir yerlerde 'delinme'ye çalışılıyor Ayvalık'ın oksijen deposu.

Sahil kesiminde güzel, insana huzur veren yerlerden benim en sevdiğim, Kır Kahvesi ve Belediye Gazinosu. Kuşların sesini dinliyorsunuz, bir huzur merkezi gibiler. Belediye Gazinosu'nda bir mola verin. Geniş taş merdivenlerden aşağıya Çamlık koyuna inip en uca kadar yürüyün. Tam karşınızda Timarhane Adası. Aslında yarımada, Cennet koyuna dilini uzatmış gibi duruyor.

Rumların yaşadığı zamanlarda meyhanesi bol, halkın içmeyi sevdiği bir köymüş Ayvalık. Bu yıllarda içkinin dozunu kaçıranları, Timarhane Adası'na götürüp bırakırlarmış. Sürekli ve sert esen rüzgârda akılları başlarına gelenler geri dönerlermiş. Yetmiş yıl öncesine kadar bölgede psikoterapi merkezi ve çiftlik binaları varmış. Bölgede son kalıntıları kalmış bir de manastır var. Rumların yöreye adını da verdikleri Agia Paraskevi Manastırı. Türkler ise 'Taşlı Manastır' diyorlar.

Yörede gezinirken ve Dalyan boğazını maviliklerine bakarken denizin ortasında 'fışkırmış' gibi duran kapkara, ortası delik bir taş kütle göreceksiniz. Ayvalık'ın neredeyse simgelerinden biri haline gelen, 'Delikli taş'tır

Cunda sokakları.

orası. Yörede kamp yapmak isterseniz, deniz kenarında çamların arasında güzel bir dinlenme yeri olan Çamlık Kamping'e uğrayın derim. Teknenizle dolaşıyorsanız, aman dikkat, bölge epeyce sığdır.

Şimdi bütün bu güzellikleri tepeden izleyelim. Sarımsaklı'ya doğru ilerlerken Badavut yol ayrımından az önce 'Şeytan Sofrası' levhasını göreceksiniz. Çam ormanlarının arasından dar, ama bakımlı yolda güzel bir yolculuk sizi bekliyor. Yuvarlak bir masayı andıran kocaman bir kaya kütesine

vardığınızda az önce yakınında olduğunuz Tımarhane adasını ve neredeyse adaların çoğunu, küçük koylarını yüksekten gören manzaraya çarpılacaksınız. Yan tarafta etrafı demirlerle çevrili bir çukur, şeytanın ayak iziymiş. Dilek tutup para atanlar, demirlere bir şeyler bağlayanlar, bol bol fotoğraf çekenler. Diğer yanda da dinleneceğiniz gazino ve teraslar.

Zeus'un süt annesi İda, Zeus'a zarar vereceğinden kuşkulandığı şeytanı bölgeden kovalıyor. Ama üç ayaklı olduğuna inanılan şeytanın bir ayağı İda dağı eteklerinde, bir ayağı Midilli adasında, bir ayağı da Şeytan sofrasındadır.

Günbatımı saatlerinde muhteşemdir Şeytan Sofrası. Deniz doğanın bütün renklerine boyansa da altın sarısı bir manzara oluşur. Turistlerin en çok ilgilendiği yerlerden biridir, tabii âşıkların da.

Burada da bir yürüyüş parkuru var. Şeytan Sofrası'na çıkış yolunda işaretleri göreceksiniz. Hakkıbey Feneri'ne kadar gidiş-dönüş on kilometrelik rüya gibi bir parkur.

Artık serinleme ve dinlenme zamanı. Çam ormanlarının arasından geriye dönüp Sarımsaklı kumsalına gideceğiz, ama Küçükköy'ye kısacık da olsa bir zaman ayırmazsak gezimiz eksik kalacak. Önceleri ağaçlarla Rumların yaşadığı yöreye 1893 ve 1913 yıllarında Balkanlardan gelen Boşnaklar yerleştirilmiş. Bu yüzden adı Boşnak köyü olarak bilinir. İri yarı, sağlıklı, biraz sert insanların yaşadığı bir köy. Küçücük meydanını, 19. yüzyıl mimarisi evlerini, dar sokaklarını, Merkez Camisi'ne dönüştürülen Aya Athanasius Kilisesi'ni, cami avlusundaki göç anılarının yer aldığı müzeyi gezdikten sonra Boşnak böreği tatmayı unutmayın. Köy yolu pek iyi sayılmaz. Sarımsaklı heyecanı, köyün tanınmasını engellemiş gibi.

Hani, 'iğne atsan yere düşmez' derler ya, yaz aylarında aynen bu durumdadır Sarımsaklı çarşısı, restoranları, kafeleri ve tabii ki kumsalı. Dondurma kuyruğunun onlarca metre uzayıp gittiğini gördüm. Bu arada aklıma geldi, Sarımsaklı diyen de Sarımsaklı diyen de var yöreye. Herkes konuyla ilgili bir şey söylüyor. Ben genel kullanımı tercih ettim.

Sekiz kilometrelik geniş ve her yerde rastlayamayacağınız kumuyla hayran kalınacak bir sahil. Kara tarafını ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Kumsalı tamamen çevreleyen yüksek katlı otelleri, çirkin binaları bence görmezden gelmeye çalışın; keyfiniz kaçmasın. Ayvalık'tan sonra yöredeki yerleşim, mimari, özensizlik tam bir düş etkisi yaratır. 'Sarımsaklı'da satılık yazlık' ilanları görürsünüz gazetelerde. Sakın aklınıza tek ya da iki katlı evler gelmesin. Sarımsaklı'da bütün yazlıklar dört-beş katlı biçimsiz apartmanların, çoğu 'eften-püften' daireleridir.

Yıllar önce İspanya'dan gelen bir turizmci güzelim kumsalı bir de etraf-taki yapılaşmayı görünce, "Siz intihar mı ediyorsunuz?" diye soruyor. Kış nüfusuna anca yeten su, yaz sıcaklarının kalabalığına yetmez oluyor. Su, buraya ve bütün Ayvalık'a Altınova sahilinde açılan kuyulardan geliyor. Temmuz-Ağustos aylarında ne kumsalda ne de yollarda adım atacak yer bulabiliyorsunuz. İnsanın içi daralıyor. Araçlar park edecek yer bulamıyor. Gerek Ayvalık-Cunda yolunda, gerek Sarımsaklı tarafında trafiğin tamamen durduğuna, jandarmanın yol keserek araçları geri çevirdiğine çok tanıklık ettim. Bu kalabalık günlerde ben Altınova'nın sakin Kum adasına sığınıyorum, ne yalan söyleyeyim, buralara hiç uğramıyorum. Benim için Ayvalık, Mart-Nisan-Mayıs ve Eylül-Ekim-Kasım, hatta Aralık ayları...

Ege'nin en temiz, serin denizindesiniz. Kumsalda yürürken ve yatıp güneşlenirken kumların kendiliğinden döküldüğünü ve bedeninize yapışmadığını fark edeceksiniz. Bu emsalsiz kum, Kozak yaylasını çevreleyen granit tepelerin çeşitli etkilerle 'un ufak' olmasının sonucu. Deniz sefasının ardından sakızlı dondurma keyfini hak ettik. Siz sakızlı dondurmalarınızın tadına varırken, ben de Ayvalık'la ilgili son notlarımı satırbaşlarıyla aktarayım:

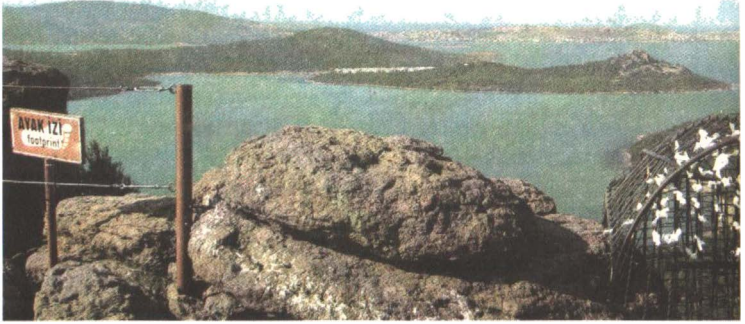
Ayvalık Adaları Tabiat Parkı sunduğu çeşitlilik bakımından Türkiye'de tek sayılıyor. Kızılçamları, denizle dost zeytin ağaçları, dev okaliptuslar, kilise ve manastırlarıyla tam bir düş dünyası. 17.950 hektar alanı ve yirmi adayı kapsıyor. Haritayı önünüze açın, Sarımsaklı plajlarının altından Tımarhane adasına, oradan Lale adasına bir çizgi çekin. Lale adasından daha kuzeydeki Yumurta adasına doğru çizgiyi uzatın. Sonra batıya Cunda'nın üs-

tünden Maden adasına doğru devam edin. Maden adasından güneye Güneş adasını da içine alacak şekilde sürdürün çizginizi. Çıplak adanın altından ilk çıktığınız noktayla birleştirin. İşte sözünü ettiğimiz Tabiat Parkı'nın kapsadığı alan.

Park'ın sınırları içinde tam 752 farklı bitki var. Türkiye'nin başka hiçbir yerinde bulunmayan beş bitki türünü barındırıyor. Dört de ülkemizde dar yayılış gösteren bitki bulunuyor. Bölgedeki kuş türü sayısı 243. Ülkemizde günümüze kadar saptanmış kuş türünün 470 olduğu düşünülürse, bunların yarısının Ayvalık Adaları Tabiat Parkı sınırları içinde görüldüğü ortaya çıkıyor. Park alanı dışında kalan Altınova yolu üzerindeki Ayvalık Tuzlası da tam bir kuş cenneti. Flamingo, Gümüş Martı, Uzunbacak, Akbalıkcıl, Kumkuşu, Kara Leylek başta olmak üzere 150'ye yakın kuş türü bu bölgede on iki ay boyunca gözlenebiliyor.

Ayvalık'ta kültür ve sanat etkinlikleri bütün yıla dağılmış durumda. En önemli etkinlik, Prof. Dr. Filiz Ali Laslo'nun kurduğu ve yönettiği Ayvalık Uluslararası Müzik Akademisi. Her yaz dünyaca ünlü sanatçıları ağırlayan akademi, düzenlediği dinleti ve bestecilik atölyesi, yaratıcı yazarlık, piyano-gitar ustalık kursları ve çocuk yaz atölyeleriyle Ayvalık'ta müzik adına önemli bir birikime imza atıyor. Ayvalık Kültür Sanat Derneği ve Ayvalık Sanat Derneği çatısı altında yer alan Sanat Fabrikası da yıl boyu düzenledikleri etkinliklerle yörenin kültür sanat yaşamına katkıda bulunuyor.

Zeytin Hasat Günleri, yörenin en önemli etkinliklerinden. 2014'de onuncu yılını dolduran ve uluslararası nitelik kazanan etkinlik, Ayvalık Belediyesi, Ayvalık Ticaret Odası ve Ayvalık Ziraat Odası'nın işbirliğiyle gerçekleştiriliyor. Ekim ayının son günleriyle Kasım'ın ilk günleri arasında yapılan Zeytin Hasat Günleri'nin ilk hedefi, Ayvalık zeytin ve zeytinyağının dünyaca ünlü kalitesine dikkat çekerek yeni pazarlar bulmak ve ülkemizdeki zeytinyağı tüketimini artırmak. İkinci önemli hedef ise, 'doğa, tarih, mimari ve lezzet kenti' olarak kendine özgü güzellikler barındıran Ayvalık'a, sadece Türkiye'nin değil dünyanın da dikkatini çekerek, kentteki turizm canlılığını daha da artırmak.

Şeytan Sofrası.

Şenlik havasında geçen Hasat Günleri'nde her yıl yurt içinden ve dışından konuklar katılıyor. Seçilen bir köyde zeytin hasadı başlatılıyor, zeytin toplamada en son teknoloji tanıtılıyor.

Ayvalık'ta sualtı turizminin de son yıllarda büyük gelişme kazandığı gözleniyor. Her mevsimde dalış olanağı sağlayan atmış kadar dalış noktası bulunuyor. Ayvalık adaları sualtı florası ve faunası bakımından çok önemli sayılıyor. Derin, gece ve akıntı dalışları yapılıyor.

Adalar çevresinde otuz dört ayrı yerde kırmızı mercan saptanmış. Bu özelliğiyle, Kızıldeniz mercanlarını bile gölgede bıraktığı söyleniyor. Türkiye'de kırmızı denizyıldızı da sadece bu yörede görülüyor. Meraklıları için gününbirlik dalgıç eğitimleri, deneme dalışları yaptırılıyor. Ayrıca daha uzun süreli kurslar da var. Önce kuramsal bilgiler aktarılıyor, ardından eğitim dalışlarına ağırlık veriliyor. Zıpkınla avcılık ve su altı fotoğrafçılığı için de Ege'nin berrak suları sizi bekliyor.

Edremit yakınlarındaki Kocaseyit Havalimanı'nın uluslararası uçuşlara da açılmasıyla yöre turizminin daha da hareketlenmesi bekleniyor...

Keşke daha çok zamanınız olabilseydi. Bir seferle olmaz. Yine gelin. Anlatmayı unuttuğum ya da bilmediğim görmediğim yerleri, yeni tatları siz keşfedin. Orfanos'nun Kahvesi'nde mola verdiğinizde aşkları mübadeleye denk düşenlerin kırk öykülerine de zamanınızın küçücük bir bölümünü ayırın. Gülbahar'ı dinleyin:

*Ah maziyi anıyorum
Sevdan içimde sarhoş
Bir busende öldürür
Ay Gülbahar aşkıyla*

* * *

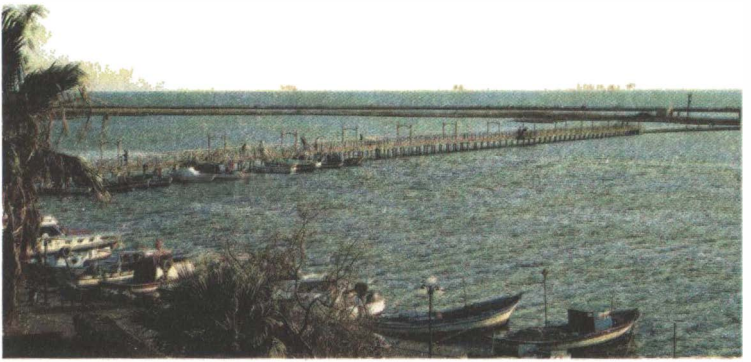
Bakımsız Güzellik: Altınova

Bizim mahalleye doğru gidiyoruz. Dört kilometre ötesi Altınova. Önünden geçip gitmek olmaz. Hele kum adada deniz keyfi yapmadan...

Solumuzda tuzla, flamingolar keyif yapıyor. Sağımızda Ege, ortada biz, güzel bir yol. Tuzla'yı az geçince sağa kıvrılırsanız, önce bizim kulübeye, sonra sahile ulaşırsınız. Eğer sağa sapmayıp, üç kilometre daha giderseniz Altınova girişine varırsınız. Daha ileride bir giriş daha var. Giriş çok da yollar berbat mı berbat. Bir çukurdan kaçarken diğerine yakalanıyorsunuz. Hele yağmurlu havalarda çukurları görmeniz de mümkün olmuyor. Eğer, yörede sürekli oturanlarsanız ve aracınızı kullanıyorsanız her yıl alt takım yaptırmak zorunda kalabilirsiniz.

Hep düşünmüşümdür, onca güzelliği barındırıp bu kadar bakımsız ve ilgiden yoksun başka bir yer var mıdır?

Altınova Belediyesi'ne gitmekten ve önüme gelene çatmaktan artık yorulmuştum. En son bir görevliye, "Su, atık bedeli, emlak vergisi toplama bürosu musunuz? Bari kapatın şu belediyeyi kendi başımızın çaresine bakalım," demiştim.

Altınova, Kumada'ya köprü.

Öyle de oldu. Yerel seçimler sonrası Balıkesir, büyükşehire dönüştü, Altınova da Ayvalık'ın bir mahallesi oldu.

Bir olay daha var, aklıma geldikçe hep gülerim:

Sahilin tam karşısında yöre halkının kum burnu, benim kum ada dediğim iki kilometrelik şahane bir kumsal var. Kıydan uzun bir köprüyle kumsala ulaşıyorsunuz. Sağınız, solunuz deniz. Sanki denizin üzerinde yürüyorsunuz. Kumsala varış yerinin kirli bir görünümü var. Bir belediye görevlisine, "Sağa ve sola saksılar koyulsa, insanlar çiçekler arasında yürüse," diyecektim, "Belediyenin parası yok," diye lafı ağzıma tıktı. "Saksıları ve çiçekleri ben alayım ve buraya taşıtayım," dedim. "Kardeşim, her dileyen dilediği yere bir şey koyamaz," cevabıyla gülmeye başladım. Her aklıma geldiğinde hâlâ gülerim.

Geçmiş Tunç Devri'ne kadar giden Altınova kutsal ve şifalı su kaynağı anlamına gelen Ayazmend olarak anılıyor. Dikili'den başlayıp Altınova'ya kadar bütün sahil, aralıksız yazlık sitelerle dolu. Çoğu boş, satılık ya da kiralık. Altınova merkezinde zeytinyağı fabrikası olarak kullanılan, dizi set-

lerine mekân olan 1888 tarihli bina ile 15. yüzyıldan kalma evleri saymazsak, Ayvalık'taki mimariyi unuttun. Hacı Bayram Veli ve Küçük Cami, Altınova'nın en önemli yapılarından. Hacı Bayram Veli Camisi'nin girişindeki kitabeden 1490 yılında İkinci Beyazıd döneminde yapıldığını anlıyoruz. Küçük Cami, Şeyh Muhyiddin Camisi olarak biliniyor. Osmanlı mimari özelliklerini taşıyan caminin ne zaman yapıldığıyla ilgili kayıt yok. Ayazmend, Karesi Beyliği'nin sancağıymış. Fatih Sultan Mehmet'in Midilli adasına Ayazmend üzerinde yürüdüğü biliniyor. Piri Reis de meşhur Kadırga İskelesi'nden söz ediyor.

Altınova, adı gibi 'altın' bir ovaya sahip. Kırk bin dönüme yakın araziyi Madra Çayı ve Karakoç Deresi suluyor. Altınova, yeraltı su kaynakları olarak da çok zengin; içme suyu, memba suyu özelliği taşıyor. Ayvalık'ın içme suyu da buradan gidiyor.

Zeytin en başta olmak üzere aklınıza ne geliyorsa yetişiyor yörede. Yöresel tohumlarla yapılan sebzeciliğin yanı sıra tütün, şeker pancarı her türlü tahıl ovoidan sanki fıskırıyor. Altınova'dan sahile uzanan iki kilometrelik yolun her iki yanı sebze bahçeleri ve yan yana sıralanmış satıcılar. Bahçeye girip domates, biber, salatalığını kendiniz topluyorsunuz. Domates, domates gibi kokuyor. Keyifli demek az gelir. Çarşamba günleri kurulan pazar da sanki bir renk cümbüşü. Bir de sahil kesiminde akşamları hareketlenen Odak Pazarı var. Bu pazarda yok yok. Kafeler, çay bahçeleri, dondurmacılar tıklım tıklım. Hem alışveriş hem eğlence birarada.

Dinlenmek, sessiz bir tatil yapmak için bulunmaz bir yer Altınova. İster çam ağaçlarının altında piknik yapın, ister yöre köyleri gezin. Hele Aktepe'den ovanın seyrine doyum olmuyor. Ekmeğiniz taş fırından alın. Tadını unutamayacaksınız. Kalabalıklara dalmak isterseniz, Sarımsaklı beş dakika, Ayvalık on dakika. Her yarım saatte bir karşılıklı belediye otobüsleri ve minibüsler çalışıyor.

En güzel yeri tabii ki yöre insanının iskele dediği sahil. Hele köprüden kum adaya yürümenin keyfi hiçbir şeyde yok. Hava ne kadar sıcak olursa

olsun, rüzgâr sürekli yüzünüzde. Köprü üzerinde balık tutanlar, banklarda sohbet edenler arasından geçip uzun kumsala varıyorsunuz. Arkanız deniz, önünüz deniz ve ileride Midilli.

Yörenin müdavimi olanlar her yıl kumsalın biraz daha daraldığını bilirler. Altınova sahilinin en büyük derdi erozyon. Deniz kumsalı alıp götürüyor. Hele o denize sıfır diye kumsalların üzerine yapılan yazlıklar neredeyse denizde yüzecek.

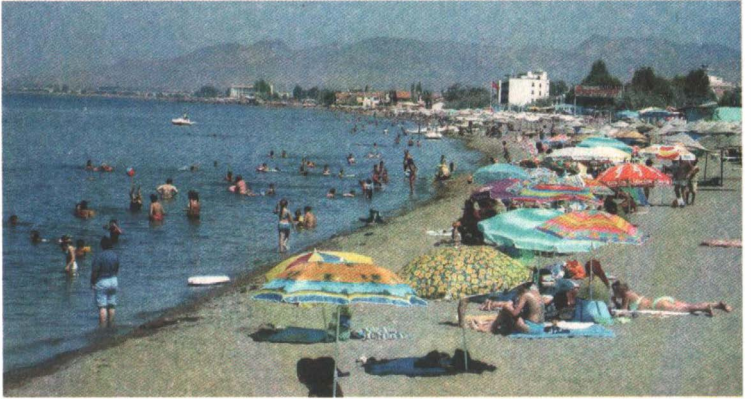
Özellikle Öğretmenler Sitesi ile SSK tesisleri arasındaki evlere yıllar önce 300-350 metre mesafede olan deniz, şimdilerde kapıya dayanmış. Yazlık sahipleri, denize sıfır hale gelen evlerine dalgaların girmemesi için beton duvarlar örerken, kimileri kamyonlar dolusu kayalar döktürüp suları durdurmaya çalışıyor. Öğretmenler Sitesi'ndeki deniz fenerinin yeri üçüncü kez değiştirildi. Profesörler Sitesi'ndeki kafeterya da zaman içinde denize gömüldü. Altınovalılar, erozyonun özellikle 2007 yılında şiddetlendiğini, sahilin tamamen yok olduğunu söylüyorlar.

Konunun uzmanları, yıllar boyu sahillerden alınan kaçak kumun erozyonu hızlandırıldığını savunuyorlar. Arka arkaya yapılan dalgakıranlarla erozyon tehdidi önlenmeye çalışılıyor. Kum adanın önüne de dalgakıran yapılmaya başlandı. Siz bu satırları okuduğunuzda umarım bitmiş olur.

Sahildeki otelde de, pansiyonlarda da konaklama fiyatları Ayvalık'a göre daha ucuz. Tatilcilerin büyük çoğunluğu yöredeki yazlık sahipleri. Gençlere ilk günler sıkıcı gelebilir, ama bir süre sonra ayrılmak istemeyeceklerdir.

Yakınlarından geçiyorsanız hiç olmazsa iki-üç saatinizi ayırın. Sahilde bir çay için. Bagajınızda epey yer olsun. Bahçelerden hormonsuz, zehirsiz domates, biber ne varsa toplayın. Kente döndüğünüzde bir hafta boyunca eviniz Altınova koksun...

Dikili, Çandarlı, Aliağa – Görmeden Geçmeyin

Ön sayfada: Dikili plajı.

Doğası, havası, termal kaynakları, adacıkları, gölleri kısaca ne ararsanız var güzel bir tatil için. Ama onları asıl tanıtan bu güzelliklerinden çok, 'Dostluk ve Barış Festivalleri', dar gelirli'lere bedava su, siyanürle altın çıkaranlara karşı verilen mücadele oldu...

Kuzeye ya da güneye tatile gidenler, bir ân önce yerlerine varma telâşıyla 'içerilere' dalıp zaman kaybetmek istemezler. Dört kilometrelik yolu ve kısa bir zamanı göze alamayanlar neler kaybettiklerini bilemezler.

* * *

Yolumuz Dikili'ye...

Ayvalık tarafından geliyorsanız otuz kilometre daha ilerledikten sonra Dikili kavşağına varıyorsunuz. Beş dakika sonra da Dikili'nin halk plajıyla

buluşuyorsunuz. İzmir'den gelenlere önerimse Zeytindağ ayırımından hemen sonra sola dönerek, Çandarlı yolunu izlemeleri.

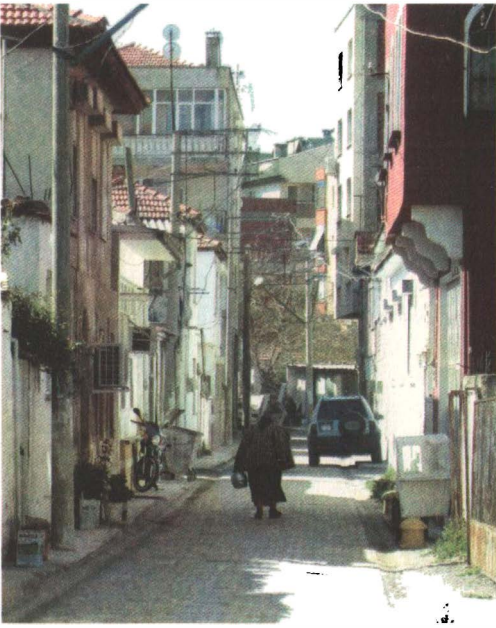
Dikili'nin en önemli özelliklerinden biri kafeteryalar bölümü hariç, merkezin her yerinin denize girilebilir kuşsal olması. Sessiz, sakin, insana huzur veren sahile 2000 yılında hançer gibi saplanan liman, kapkara betonuyla epey sıkıntı yaratmış. Tam merkezde girip çıkan koca kamyonlar tedirginlik yaratıyor. Limanı geçer geçmez rahatlıyorsunuz. Yan yana sıralanmış balıkçı tekneleri, ağlarını onaranlar, çay bahçelerinde sabah kahvaltılarını yapanlar sizi başka bir dünyaya taşıyor.

Bölge, Mysia adıyla biliniyor. İlk yerleşimciler, Luwiler'le Helenler'in Leleg ve Peselag dedikleri kavimler. Lidyalılar, Persler, Frigyalılar, Romalılar ve Bergamalılar da yöreye konuk olmuşlar, kentler kurmuşlar. Bu kentlerin en gelişmiş, bir dönem Aristoteles'in de yaşadığı Atarneus. Kent kalesinin Pergamon'dan daha eski olduğu ve yapımının tunç devrine kadar dayandığı sanılıyor. Yöreden çıkarılan en eski buluntu M.Ö. 1200'lere ait. Kentin seramikleri üzerinde yapılan araştırmalar, ikinci yüzyıla kadar yaşamın kesintisiz sürdüğünü gösteriyor. Kentin toprağın çok altında bulunması nedeniyle kazıların epey zaman alacağı söyleniyor. Buluntular da şimdilik Bergama, İzmir, Balıkesir müzelerinde sergileniyor.

Dikili'nin yeri ve adı hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanmıyor. Şu ânki yerleşimin 1800'lü yıllara rastladığı sanılıyor. Bugünkü Beylik zeytinliğinin olduğu yere Bergama Voyvodası Karaosmanoğlu bir çiftlik kuruyor ve civarlarına da zeytin ağaçları diyor. Zeytinlerin dikildiği yere 'dikmelik' dendiğini, Dikili sözcüğünün buradan geldiğini öne sürenler var.

Bu kadar tarih yeter, daha fazla sıkmayalım.

Dikili'den Ayvalık'a kadar uzun sahil şeridi aralıksız yazlıklarla dolu. Tepelerden kıyıya doğru sanki hücumla kalkmış toplu yapılar da geleceğin kötü habercisi gibiler. Balıkçı barınağında soluk alıp çayınızı içerken yukarılara bakmayın, içiniz daralır. (Dikili'nin arka sokaklarında dolaşırken tek tük eski evlere rastlayabilirsiniz, ama diğerlerinin çoğu yeni ve çirkin yapı-

Dikili sokakları.

lar.) Sabah yürüyüşüne çıkanlar, yorulup terlediklerinde hemen kıyıda denize girip yürüyüşlerine devam ediyorlar. Bu özelliği çok hoş.

Türk-Yunan dostluğunun ağza alınmaya korkulduğu 12 Eylül sonrası yıllarda, zamanın belediye başkanı Osman Özgüven'in büyük çabalarıyla başlayan 'Barış ve Dostluk Festivali', ilçenin adını ülke gündemine oturttu. 1985-1986 yıllarındaki ilk festivaller epey sancılıydı. Baskılar yapıldı, ancak ülkenin neredeyse bütün aydın ve sanatçıları destek verince ortalık duruldu. Başta Midilli olmak üzere adalardan komşular katılmaya başladı. Bizler

de 'komşu'ya misafir olduk. Hatta festivallerin birinde Midilli'de fotoğraf sergisi açtım. Adaya zeytin toplamak üzere Irak'tan gelmiş Kürtlerle arkadaş oldum, çay içtim.

Dikili'nin ülke gündemine oturmasındaki ikinci olay, halka bedava su verilmesi. Belediye başkanı Osman Özgüven, sosyal devlet anlayışı gereği suyun bir hayat kaynağı ve hayat hakkı olduğunu savunarak, on tona kadar su harcayanlardan ücret alınmaması uygulaması başlattı. Sen misin bunu yapan? Acilen kamuyu zarara uğratmaktan dava açıldı. Uzun zaman süren davaları bizzat ben de izledim. Aslında uygulanan yöntem, zaten su sıkıntısı çeken Dikili'de on ton sonrası para ödememek için daha dikkatli ve tasarruflu olunması alışkanlığı getirdi. Sonuçta belli bir para alınması gereği doğdu. Üç tona kadar su harcayanlardan bir kuruş ücret alındığı ilk belediye, Dikili.

Suikast sonucu hayatını yitiren İsveç başbakanı Olof Palme anısına Türkiye'de ilk anıt ve park da Dikili'de açıldı. Yine epeyce gürültü koptu. Sonraları İzmir Karşıyaka ve Konya'nın Kulu ilçesinde de anıtlar açıldı.

Dikili'nin çok yakınında bulunan Ovacık'ta, siyanürle altın çıkarılmasına karşı başta belediye olmak üzere yöre halkının mücadelesi yıllardır sürüyor. Yörede bulunan jeotermal kaynaklarla konutların belirli kısmının ısıtılmasıyla hava kirliliği önemli ölçüde önlenmiş. Bunun yanı sıra seracılığın gelişmesinde de önemli payı var jeotermal enerjinin. Türkiye'nin en büyük seralarının Dikili'de olduğu söyleniyor. Seralarda özel yöntemlerle üretilen California Wonder tipi biber, domates ve salatalık, çeşitli ülkelere satılıyor.

Dikili'ye yakın birçok yerde sıcak su kaplıcaları var. Zamanınız uygunsa bunlardan birinde keyif yapabilirsiniz. Dikili- Ayvalık yönünde, anayola çıktıktan on iki kilometre sonra sağa dönerek 57 derece sıcak suyu bulanan Nebi Ilıcası'na, Bergama yönüne gidenler, Dikili çıkışından az sonra solda bulunan Oba Ilıcası'na ya da Bademli tarafındaki ılıcalara uğrayabilirler. Benim gittiğim kaplıcaı anlatayım: Yeşillikler içinde küçük odalar. Odaların bir tarafı havuz, diğer yanı yatak. Havuza sıcak suyu doldurup giriyorsunuz, sonra kurulanıp yatağa uzanıyorsunuz. Her taraf çiçek kokusu ve kuş sesleri. Bence bu keyfi siz de yaşamalısınız.

Ege'nin çoğu sahil yerleşiminde olduğu gibi, Dikili'de de günbatımı saatleri doyulmaz güzellikler yaratıyor. Deniz kenarındaki balıkçı lokantalarında ucuz fiyatlarla balık sofraları kurabilir, dilerseniz esnaf lokantalarında kuru fasulyeyle geçiştirebilirsiniz...

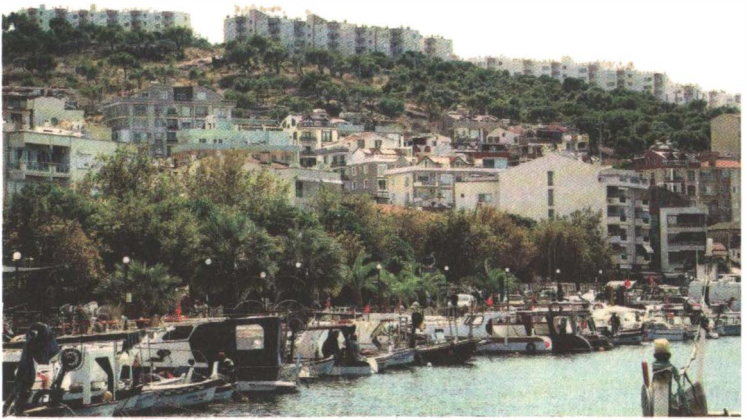
Sahilde gezinirken ünlü heykeltıraşların ellerinden çıkma granit heykeller göreceksiniz. Dikili, aynı zamanda dünyanın en kaliteli granit kaynaklarına sahip. Yörede beş granit işletmesi bulunuyor. Özellikle Kozak bölgesinde çıkarılan granit taşlarının, renk çeşitleriyle, iç ve dış piyasalarda alıcı bulduğu belirtiliyor.

Şimdi hayatta olmayan Macit Ersoy'un Dikili'ye armağan ettiği botanik bahçesini mutlaka görmelisiniz. Doğa âşığı Macit Ersoy, Dikili Belediyesi'nin gösterdiği 30 hektarlık alanda çeşitli ülkelerden getirdiği bitki tohumlarından oluşturuyor botanik bahçesini. Yüzlerce ağaç ve çalı türü yetiştiriyor. Ayrıca, kurutulmuş bitki türlerinin örneklerinin korunduğu ve üzerinde bilimsel araştırmalar yapılan bir Herbaryum Merkezi de oluşturuluyor. Tropik bölgelerden Alp dağlarına kadar, çok geniş bir bölgeye ait üç bine yakın bitki türü yer alıyor. Dikili'nin her yerinden görülebiliyor, Atatürk Botanik Bahçesi nerede diye kime sorsanız gösterebilir.

Dikili'nin halıcılığını unutmak mümkün mü?

Dünyaya nam salmış 'Yağcı Bedir Halıları' yöre köylerinde dokunuyor. Renk ve özelliklerinin yanında, öyküleriyle de ilgi çekiyor. 'Kız Bergama' denilen halıları dokuyan Yağcı Bedir Aşireti'nin bir öyküsü de halının içine sığdırılmış. Öyküye göre, Yağcı Bedir Aşireti, Bergama Küçükkaya'da konaklarken aşiretin oğlu ile obanın güzel kızı birbirlerine âşık oluyor. Ama kızın babası tüm ısrarlara karşın inat mı inat. Kız verilmeyince ortalık karışıyor, iki taraf kanlı bir kavgaya tutuşuyor. Beyin oğlu kavgada ölüyor. Oğlan tarafı yöreden ayrılıp Sındırgı'ya göçüyor. Kız tarafı Dikili yöresindeki köylere yerleşiyor.

Aşığı ölen kız üzüntüsünden eve kapanıyor ve halı dokumaya başlıyor. Dokuduğu halıya aşkını, kederini renklerle, şekillerle örüyor ilmik ilmik.

Dikili, kayıklar kuşatmada.

Söylendiğine göre bu halılarda kırmızı ayrınlığı, siyah üzüntüyü, beyaz umudu, dört nokta aşkı engelleyenleri, yıldız beyin oğlunu anlatıyor. Solmasın ve parlaklığını yitirmesin diye kök boya, yani bitkilerden elde edilen boyalar kullanılıyor. Ancak son yıllarda evde halı dokumacılığının giderek azaldığı, yeni üretilen halılarda da kök boya kullanılmadığı belirtiliyor.

Dikili'nin en gözde yeri eski bir Rum köyü olan Bademli'ye gidiyoruz şimdi...

Her yer dağ taş zeytin, ama adı Bademli olmuş. Dikili'den on kilometre güneyde. Günöbirlikçilerden çok konaklayanlar var. Çünkü görmek için gidenler kalıyor.

Bademli eskiden Dikili'nin son durağıydı. Bademli'den sonra dar, ancak arabalarının geçebileceği bir yol vardı. Çandarlı'ya ancak Dikili'den gidebiliyordu. Artık sahil yolu var. Ege'yi gözden kaybetmeden Çandarlı'ya gidebiliyorsunuz.

Zamanında Levantenlere mekân olmuş Bademli. Bunlardan biri de ünlü Balladur ailesi. Köylülerin dillerden düşürmediği Madam Lily Balladur, maliye, ekonomi ve özelleştirmeler bakanlığı da yapmış olan, 1993-1995 yılları arasında Fransa'da başbakanlık görevinde bulunan Edouard Balladur'un babaannesi imiş. Madam'ın çiftliği, Bademli'nin geçmişinde önemli bir yer tutuyor.

Bademli'nin en ilgi çekici yerlerinden biri eski zeytinyağı fabrikası. Öyküsü de dilden dile dolaşıyor, ne kadarı gerçektir, bilemiyorum. Üç yüz yıllık fabrikayı kalın duvarlar çevreliyor. İçinde büyük yağ küpleri, eski makine parçaları var. Şimdilerde derin bir sessizliği yaşıyor. Anlatılanlara göre, Kurtuluş Savaşı öncesinde Yannis adlı bir Rum'a aitmiş fabrika. Savaş sonrası Midilli'ye göçmüş ama buralardan hiç kopmamış. Bizim balıkçı dostlarını ağırlar, ziyafetler çekermiş. Yıllar sonra oğlu Makaro Haralambos, Bademli'ye gelmiş. Fabrikaya girer girmez yerleri öpmüş. Toprağı avuçlayıp ağlamış. Bana, Şirince'de babasının meydana diktiği ağaca sarılıp ağlayan Rum arkadaşı anımsattı. Mübadele 'hatıraları' ne çok acıyla dolu.

Bademli balıkçı barınağı harikadır. Kahvelerin önünden geçip ulaşıyorsunuz barınağa. Bence kahvelerde küçük bir mola verip buz gibi koruk şerbeti içmelisiniz. Yöreye özgü bir tadı var koruk şerbetinin; Ayvalık'taki koruk suyundan çok farklı. Barınağın bir adım ötesi Kalem Adası. Bitki örtüsü, doğası ve tarihi dokusuyla çok şirin bir adacık. Zengin sualtı dünyası ve turkuaz deniziyle, tatilcilere güzel bir atmosfer yaratıyor. Adada özel bir işletme tarafından hizmet sunuluyor. Mavi bayraklı denizi, güneşi, kumu, yemyeşil doğası, lezzetli yemekleri, lüks odaları, masaj, jakuzi gibi konforlarıyla kendinizi ödüllendirmek isterseniz önceden rezervasyon yaptırmanız. Bademli barınağından özel teknelerle alınıp adaya götürülüyorsunuz. Ada, birilerinin özel mülkü. Ege'de öyle çok adamız yok. Bu adaların satışına bir türlü aklım ermiyor. Kimin malı kime satılıyor, anlayamıyorum. Bu arada kıyıya yakın küçük kaya parçası üzerindeki Aya Nikola Kilisesi'nden geriye kalanları da gözden kaçırmayın.

Dilerseniz adaya şöyle uzaktan bakıp kendinizi dağlara vurabilirsiniz. Nebiler Şelalesi'ni ve etrafındaki çok yaşlı ağaçları görüp Kemente Yaylası'na doğru bir safari tura katılabilirsiniz.

Özellikle genç yabancı turistlerin ilgisini çekiyor bölge. Bergama'daki acenteler özel turlar düzenliyorlar. Nebiler köyüne varmadan önce dere yatağından başlayıp zeytinlikler arasında yürüyorsunuz. Yol gösterici levhalar yok, ama köy muhtarının gönüllü rehberlik yaptığı, karşılık da beklemediği söyleniyor. Şelaleye kadar olan parkur trekkingciler için bulunmaz bir yer.

Antik Karine'ye de bir selam verin. Kanai yarımadasının bu önemli kentinde Lelegler ve Klikyalılar yaşamış. O dönemde, dünyanın en büyük deniz savaşı da bu bölgede olmuş. Kilik koyu, akvaryum gibi temiz ve güzel bir denize sahip. Hemen karşıda Midilli Adası'nı, arkada ise Kane Dağı'nı (Karadağ) görebilirsiniz.

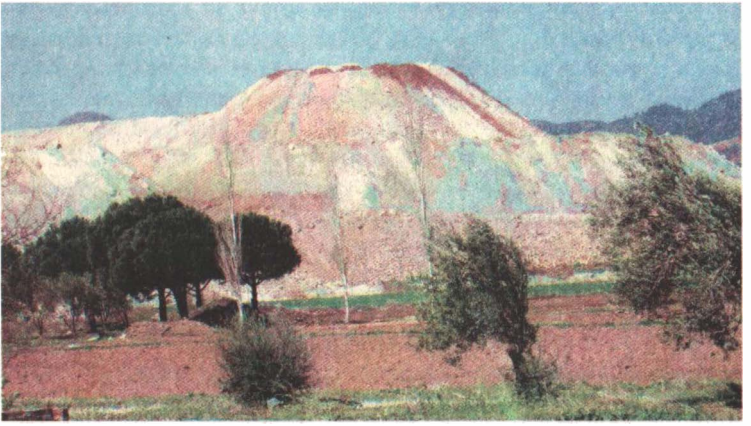
Kanai, 'kutsal ananın yurdu' anlamına geliyor. Roma donanması, 191-190 yıllarının kış dönemini, Seleukos devletine karşı yürütülen savaş sırasında, Bergama Krallığının ülkesi kapsamındaki bu kentte, yani Kilik kumsalında geçirmiş. Ünlü coğrafyacı Strabon da yapıtlarında yöreden söz ediyor.

Merdivenli köyün kuyusuna taş atma yarışı yapıp Şehitler Mezarlığı'yla devam eden yol üzerinden, Karadağ'a çıkabilirsiniz. Yemyeşil doğada yürüyüş yapıp biraz yorularak Karagöl'ün muhteşem güzelliğiyle buluşabilirsiniz. Volkanik bir göl ve etrafı ağaçlarla, rengârenk çiçeklerle bezeli saklı bir cennet. Çok yoruldunuz. Şimdi Denizköy'ün maviliklerine atın kendinizi.

* * *

Amazonların Pitane'si: Çandarlı

Dikili'den zeytinlikler arasında dar, biraz virajlı ama asfalt yoldan da Bademli'den sonra sahil tarafından da gitseniz zaman bakımından çok farklı değil.

Altın uğruna talan edilen Ovacık.

Buralara gelmişken Bergama'yı da gezmek isterseniz, Dikili'den Çanak-kale-İzmir asfaltına geri dönüp yirmi kilometre sonra Bergama kavşağına geleceksiniz. Bergama kavşağına gelmeden önce Ovacık'tan geçerken sol tarafınıza dikkatlice bakın. Siyanürle altın çıkaranların doğayı nasıl 'hallaç pamuğu' gibi attıklarını göreceksiniz. Bergama kavşağından on dakika sonra güzel sanatların, kitap aşkının, barışseverliğin, kanunlara saygının, muhteşem bir mimarinin, şehircilik ve belediyeciliğin kenti Bergama'dasınız.

Biz Ege'yi kıyı kıyı geziyoruz, ama Bergama'yı birazcık anlatayım. İki bin beş yüz yıl öncesinin Pergamon'u için ardi ardına sıralanan güzellikler bugünün Bergama'sında burukluğa dönüşmüş. Dünyanın en ünlü hastanesini, akropolünü, tiyatrolarını inşa etmiş, kentlerine 56 kilometre uzaklıktan su getirerek olmaz denileni başarmış, kültürde bir zamanların ünlü İskenderiye'siyle boy ölçüşüp, papirüs yerine ürettiği parşömenle dünyaya nam salmış Pergamonluların torunları, bugünlerde verimli topraklarını siyanürden, atalarının 'hatıralarını' baraj sularından kurtaramamanın hüznünü yaşıyor.

Yunan tarihçilerinin ‘iyi idareci’, ‘barışçı’, ‘bilim ve sanatın koruyucusu’ diye nitelendirdikleri Pergamon krallarının mekânlarının bulunduğu Akropol’ü; on beş bin kişilik dünyanın en dik tiyatrosunu; hastaları, “ölüm tanrısına kapalıdır” diye karşılayan Asklepion’u gezin. Yortanlı baraj sularında boğulan Allianoî’den ‘hatıra’ Afrodit’e, Bergama Müzesi’nde bir “merhaba” deyin.

Bergamalılar’ın ‘Kızıl Avlu’ dedikleri bazilikada soluklanın. Bazilika, Roma hamamı, agora, tapınak, kitap sarayı ve adliye sarayına benzetilen yapının ayakta kalan kısmı her geçen gün doğa şartlarına yenik düşüyor. Mene-men’in meşhur testi, saksı ve çeşitli süs eşyalarının hammaddesi kırmızı toprağın kilometrelerce uzaktaki Bergama’da görkemli bir yapıya dönüşmesinin öyküsü Kızıl Avlu’yu daha da ilginç kılıyor. Kırmızı toprak Mene-men ovasında karılıp, kalıplara dökülüp, tuğlaya dönüştürülüyor. Mene-men’den Bergama’ya oluşturulan ‘insan zinciri’yle elden ele aktarılan tuğlalar, bugünkü görkemli yapıya dönüşürken, emek yoğunluğunun ve nakliye yönteminin ilginç örneğini oluşturuyor.

Bergama’ dan ayrılmadan önce Pergamon’un çeşitli yapılarının maketlerini satan yaşlı teyzenin tezgâhına uğrayın. Yalnızca temelleri kalmış Zeus Sunağı’nın asıl halini, Kızıl Avlu’yu, Akropol’ü hatıra olarak koyun çantanıza. Belli mi olur? Kazmanın, suların girmedığı yer yok. Bir daha gidip de görmemek var...

Biz şimdi kendi yolumuza kaldığımız yerden devam edelim. Bademli’den koyuları, izleyerek Çandarlı’ya gidiyoruz.

Dikili’de olduğu gibi burada da bütün kıyı plaj. Denize en uzak yazlık, yürüyerek dört-beş dakikalık mesafede. Çandarlı merkezi özgün yapısını korusa da çevre yazlıklarla kuşatılmış.

Ege’ye sanki dilini çıkarmış bir yarımada Çandarlı. Hangi yoldan gelerseniz gelin, önce çok iyi korunmuş kaleyi göreceksiniz. Beldeye ismini veren İkinci Murad’ın sadrazamı Halil Paşa, M.Ö. 13-14. yüzyıla tarihlenen Cenevizlilerden kalma köhne kaleyi beş burçlu, on altı metre yüksekliğinde görkemli bir duruma getirmiş. Kalede kullanılan taşların çoğu antik

dönemlerden. Halil Paşa, taşları Foça'dan kölelere taşıtarak getirtmiş, en çok taş taşıyan köleleri de azat etmiş. Kale duvarlarına dikkatlice baktığımızda, aralardaki eski taşlar görülebiliyor. 1955 yılında aslına sadık kalınarak restore edilen Pitane Kalesi, Anadolu'nun en sağlam ve en iyi korunmuş yapılarından sayılıyor.

Çandarlı beş bin yıllık Pitane Antik Kenti'nin üzerinde bulunuyor. Pitane isminin Yunan değil Anadolu kökenli olduğu savunuluyor. Bir kadın kenti, Amazon kenti Pitane. Asıl anlamı, 'ana kenti, kraliçe kenti'. Kraliçe Pitane, Çandarlı'nın yanı sıra Kyme ve Priene'yi de kuruyor, ama adını Çandarlı'ya veriyor.

Uzun kumsalın yanından kaleyi gözden kaybetmeden merkeze doğru yürüyoruz. Kıyıda balıkçı barınağı, etrafında çay bahçeleri ve hemen arkasında at arabalarında kavun, karpuz satıcıları. Çandarlı'da öyle boğucu kalabalıklar göremezsiniz. Kumsallar genelde تنها. Çünkü tatilcilerin büyük çoğunluğu yazlık sahibi. Sahilin batı kesimi yazlık sitelerle dolup taşmış.

Çandarlı demek, rüzgâr demek. Tatlı tatlı esen poyraz, bir anda fırtınaya dönüşebilir ve şaşırp kalabilirsiniz. Yöre balıkçıları, fırtına tahminlerini Deniz Kestaneleri'ni izleyerek yapıyorlar. Fırtınayı önceden hisseden Deniz Kestaneleri, sırtlarına taşlar yükleyip, ağırlaşp dibe çöküyorlar. Böylece kıyıya sürüklenip martılara yem olmaktan kurtuluyorlar. Denizciler de açılmaktan vazgeçiyorlar. Çandarlı Körfezi, denizcilerin hep korkulu rüyası olmuş. "Çandarlı'yı geçince, Çanakkale'yi bulursun," sözü hep ağızlarda.

Tatilcilerin epeyce soğuk ve rüzgârlı bir denizi göze almaları gerekiyor. Ama, tertemiz yirmi iki kilometrelik kumsalı olan bir deniz. Rüzgâr karadan estiğinde rahatsızsınız. Yöre halkı, soğuk deniz ve rüzgârın insanı dinçleştirildiğini söylüyor.

Çandarlı denince tabii ki yalnızca rüzgâr gelmiyor akla. Göz alabildiğince zeytinlikler, küçük adacıklar ve bol balık. Bir de yörede şöhret olan 'beş musluk çeşmesi' var. Bu çeşmenin suyunun idrar yolları hastalığı çekenlere ve böbrek taşı düşürenlere çok iyi geldiği söyleniyor. Çeşmenin önünde ellerinde kaplarıyla insanlar kuyrukta.

Çandarlı'da sahil ve kale.

Çandarlı'nın dar sokaklarına bırakın kendinizi. Bütün yollar kaleye çıkacaktır. Kalenin burçlarından yöreyi 'kuşbakışı' izleyin. Yorgunluğunuzu sahildeki çay bahçelerinden birinde demli çay eşliğinde giderin. Ege'nin bütün zeytinyağlıları, otları, deniz ürünleri Çandarlı'da sizi bekliyor. Ama 'tırnaklı pide' üzerine et, mantar ve mısır yayılıp, üzerine kızgın tereyağı dökülerek hazırlanan Çandarlı Kebabı'nı tatmadan yöreden ayrılırsanız geziniz eksik kalır.

Kebabın tadı damağımızda, şimdi Aliağa'ya doğru yola çıkma zamanı. Zeytinlikler arasında on iki kilometrelik çok güzel bir yolculuktan sonra İzmir-Çanakkale yoluna çıkıyoruz. Birazdan Aliağa'da olacağız, ama bu 'kirlilik' diyarını nasıl anlatacağımı bilemiyorum...

* * *

Kirliliğin ‘Başkenti’ Aliğa

Aliğa'nın uzun uzun anlatıldığı bir gezi dergisi gördünüz mü hiç? Sanmam. Kirliliğinden başka anlatılacak o kadar az şey var ki. On iki Aiol kentinden dördü bu yörede olmasaydı ben de direkt geçerdim.

Çanakkale yoluna çıktıktan sonra güneye Yenişakran'a doğru ilerliyoruz. Sağımız Ege'nin mavisini, solumuz yemyeşil. Havamız henüz bozulmadı, burnumuza o tuhaf koku henüz gelmiyor. Yol beldeyi ortadan ikiye bölüyor. Yöre insanı kara tarafında, yazlıkçılar deniz tarafında. Yazlıkçıların çoğu aslında yaz kış burada yaşıyor. Hem İzmir'e hem kuzeydeki tatil belelerine yakın sayılır.

Yol boyunca 'Ünlü Yenişakran Böreği' tabelaları göreceksiniz. Bir tadına bakayım dedim. Doğruyu söylemek gerekirse neyinin ünlü olduğunu pek anlayamadım. Kalamarına diyecek sözümüz yok. İzmirli de Yenişakran kalamarının ününü bilir.

Yenişakran'ın Bozburun mevkiinde yapımı planlanan yat limanı projesi yöre insanını tedirgin ediyor. Yıllardır halk plajı olarak kullanılan, yakın ilçelerden, illerden gelenlerin denize girebildiği koya yapılması planlanan yat limanına karşı çıkan Şakranlılar, projenin iptali için girişimlerde bulunuyorlar.

Yenişakran'ı geçtikten az sonra, denizin içine uzanmış bir yarımada göreceksiniz. Aiol bölgesinin on iki kentinden biri olan Gryneion antik kenti buradadır. Prof. Dr. Bilge Umar hocamız, sonradan Gryna olmuş adın, aslında Luvi dilinde çıkıntı anlamına gelen Krawana olduğunu öne sürüyor. Gerçekten de Temaşalık denilen yarımada denize doğru bir çıkıntı durumunda. Zamanınız uygunsa Strabon'un, "Apollon mabedlerinin en ünlüsü burada," diye tanımladığı kenti gezebilirsiniz. Çevreye yayılmış sütunlar, sütun başlıkları gerçekten önemli bir tapınak bölgesinde olduğumuzu gösteriyor. M.Ö. 300 yıllarına ait sikkelerde de Apollon kabartmaları yer alıyor.

Çaltılıdere'ye doğru ilerliyoruz. Yöre, göçmen kuşların, özellikle de Flamingoların uğrak alanlarından. Burada da sıkıntı var. Doğal sit alanı statü-

sündeki bölgede köylüler yıllardır taş ocaklarından yakınıırken, şimdi de termik santral kurulacağı söylentileriyle tedirgin.

Burnunuza hani mutfaklarda kullandığımız tüplerin kokusu var ya işte o koku gelmeye başlayınca bilin ki Aliğa'ya geldiniz. Ben geliş ve gidişlerimde arabanın camlarını sıkı sıkıya kapatıyorum. Kimileri abartılı bulabilir, ama bilenler biliyor.

Denizle birlikte Petrol Rafinerisinin boğucu görüntüsü yan yana. Tahta iskelelerden denize atlayan çocuklar sanki kirliliğe dalıyor gibi. Dünyanın ne kadar kirliliği varsa gelip bu güzelim yere sıkış tepiş yerleştirilmiş. Rafineri, petro-kimya, demir-çelik, gemi söküm, akaryakıt gaz dolum... Saymakla bitmiyor. Gerçekten kirliliğin başkenti olmuş. Bunu ben söylemiyorum. Bilimsel kaynaklar, veriler, uzman görüşleri ve yapılan araştırmalar söylüyor.

1961 yılında 'Ağır Sanayi Bölgesi' ilan edilen Aliğa'da, üç bin civarında sanayi kuruluşu ve işyeri bulunuyor. Bunlar yetmezmiş gibi, 1989 yılında çevrecilerin, yöre halkının ve yargının 'dur' demesiyle yapılamayan termik santral, yine gündemde. Yöre halkı ithal kömürle çalışacak termik santrale karşı yine eylemler yapıyor, yine etkinlikler düzenliyor. Bölgeyle ilgili en dikkat çekici açıklama Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu'nun 2013 yılı raporunda yer alıyor: "Aliğa'da üretilen tehlikeli atık miktarı bütün Türkiye'deki tehlikeli atık miktarının yüzde yirmi beşini oluşturuyor."

Bütün ülke tehlikeli atıklarının dörtte birini üreten bir turizm bölgesi düşünebiliyor musunuz? Batılı ülkelerin terk ettiği gemi sökümü de Aliğa'da denizin kıyısında doğayı kirletiyor, insan sağlığını tehdit ediyor. Sökülen gemilerdeki asbestin mikronlarla ölçülebilecek küçük parçasını soluduğunuzda ve bu parçacık ciğerinize saplanıp kaldığında kanser olma riskiniz çok büyük.

Yıllar önce gemi söküm yöresinde *Cumhuriyet* muhabiri olarak röportajlar yapmıştım. Orta Anadolu'nun çeşitli kentlerinden en çok da Çorum'dan gelen işçiler korumasız, maskesiz çalışıyorlardı. Risklerden söz ettiğimde, işçiler, "Açıktan öleceğimize böyle ölürüz. Çocuklarımız için buradayız," demişlerdi. Unutmam mümkün değil.

Aliağa'da kirlilik ve deniz iç içe.

Şu güzelim gezi yolunda içinizi bunalttım, biliyorum. Üzüntüm, deniziyle, doğasıyla, antik yerleşimleriyle turizm merkezi olabilecek bir yer ne yazık ki kirlilikle savaşıyor.

Sultan 4. Murad, Bağdat seferi sırasında kendisine yardımda bulunan ve faydası görülenleri beraberinde getirip Batı Anadolu'da topraklar veriyor. Bunlardan Abdülkerim Ağa'ya, Aliağa yöresini başışlıyor. Abdülkerim Ağa'nın ölümünden sonra topraklar oğulları arasında paylaşıyor, Ali Ağa'ya bugünkü Aliağa yöresi düşüyor. Yörenin adının buradan geldiği söyleniyor.

Aslında bir ân için kirliliği unutsanız, deniz kenarındaki geniş parkları, yürüme alanları, çay bahçeleri ve bugüne kalmış korunaklı binalarıyla içinizin ısınacağı bir yerdir Aliağa. Ülke gündemine de her yıl yapılan festivalleriyle adını çokça duyurdu. Dikili'de gerçekleştirilen barışa, Türk-Yunan dostluğuna yönelik katkılar bu yörede de karşılık buldu.

Aliağa'nın kirliliklerden arındırılması için hiçbir çabanın bulunmayışı, tam tersine termik santraller kurma yarışı, geleceğin de pek parlak olmadığını gösteriyor. Yörede yaratılan kirliliğin Ege'nin en önemli yerleşimlerinden ve turizm merkezlerinden Foça'yı da etkilemeye başladığı ve giderek Menemen ve İzmir'e ulaşabileceğinden endişe duyuluyor.

Alman Şair Goethe'nin şu sözleri sanki Aliğa için söylenmiş: "Kim ki üç bin yılın bilincinde değildir, günübürlük yaşamında karanlıklar içinde kalmaya mahkûmdur."

Tarım alanlarının, sulak alanların, denizin, havanın yok edilme pahasına yaratılan 'gelişmişlik' ortamları aslında biz canlıların sonu olmuyor mu? Kızılderililerin dediği gibi, son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde paranın yenmeyen bir şey olduğunu anlayacağız ama çok geç kalmış olacağız...

Bugünün kötümserliğinden sıyrılıp Amazonların kentine, Hitit rahibelerini, Pers krallarını, Büyük İskender'i ağırlamış, Romalıların hukuk düzenini yaşama geçirmiş, kendi parasını basmış, Bizanslıların mozaikleriyle bezenmiş, Türkmen beylerine yurt olmuş Kyme'ye gidelim.

Aliağa'yı az geçip sağa toprak yola sapıyoruz. Dört-beş kilometre sonra Nemrut limanının yanı başında şimdilerde sessizliğe bürünmüş Aioli kentlerinin en büyüğüne ulaşıyoruz. Bilge Umar hocamız "Ana Tanrıça'nın kenti" diyor buraya da. Taşları yeni kurulan kentlere taşınarak yağmalanmış geriye çok fazla bir şey kalmamış gibi görünüyor.

Bizans ve Ortaçağ dönemlerine ait geniş bir bilgi olmamakla birlikte, bulunan az miktardaki kalıntılar ile bir kardinalin ikamet yeri olduğu şeklindeki bilgi, bu dönemde de belli bir öneme sahip olduğunu düşündürüyor. Bölgede ilk incelemelere 19. yüzyıl sonlarında Myrina yakınlarında kazılar yapmakta iken Kyme'de de deneme çukurları açan Reinach tarafından başlanıyor.

Kazılarda bir nekropol ve Arkaik Dönem'e ait taş heykeller bulunuyor. 1980 yılından itibaren İzmir Arkeoloji Müzesi'nin yapmış olduğu çalışma-

larda Agora ve çevresindeki yapılar gün ışığına çıkarılıyor. Sur kalıntılarından geriye kalan bölüm yakınında güzel bir mozaik ile örtülü zemini olan bir oda bulunuyor. 1982-1985 yılları arasında İzmir Arkeoloji Müzesi ile Catania Üniversitesi'nin sürdürmüş olduğu ortak çalışmada sadece kıyı şeridi üzerinde yoğunlaşıyor. Büyük bir kısmı denizde gömülü olan ve şu anda bizim de görebildiğimiz taş yapılar ortaya çıkarılıyor..

1986 yılından itibaren Catania Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sebastiana Lagona başkanlığında yürütülen çalışmalarda, Arkaik, Helenistik başta olmak üzere, Roma ve Bizans Dönemleri'ne ait önemli kalıntılar bulunuyor. Roma dönemlerine ait agora, tiyatro, sıcak su kaplıca hamamı, sarnıçlı tüccar evi, su kemeri, sütunlu yol ve kale duvarları, atık su, fosseptik ve lağım sistemi, sayısız amfora kalıntıları, Bizans dönemine ait kilise gün yüzüne çıkarılıyor. Kazılar, 2008 yılından bu yana İtalya Calabria Üniversitesi'nden Prof. Dr. Antonio La Marca başkanlığındaki bir ekip tarafından yürütülüyor.

Deniz kenarında binlerce yıllık taşların arasında gezinirken o eski hayatları hayal ediyor insan. O hayatların bir kısmı şimdilerde denizin içinde kalmış. Ege'nin en önemli limanı olmuşlar, zengin yıllar yaşamışlar, üzerinde at başı olan kendi paralarını basmışlar. Biz şimdi o hayatların üzerinde başka bir hayatta yürüyoruz.

Bir dönem o kadar rahatlanmış ki, limanlarından gelip gidenlerden vergi almayı unutmuşlar. Tarihçi Strabon 'akılsızlık' ve 'alay konusu' olarak yorumluyor bu durumu: "Aiolis kentlerinin en iyisi ve en büyüğü Kyme'dir. Burasının Lesbos ile birlikte sayıları otuza varan ve halen çoğu yok olmuş bulunan diğer kentlerin Metropolis'i olduğu söylenebilir. Kyme, akılsızlığından dolayı alay konusu olmuştur. Bazılarının anlattığına göre, kuruluşundan ancak üç yüz yıl sonra liman vergisi alınmaya başlanmıştır ve bundan önce halk bu gelirden yararlanamamıştır. Bu yüzden, deniz kıyısında bir kentte yaşadıklarını geç öğrenmiş bir halk olarak ün kazandılar."

* * *

Yolumuz Foça'ya...

Anayola çıkıp belli süre gittikten sonra gökyüzünün toz bulutuyla kaplı olduğu bölgeye doğru yaklaştığınızda bilin ki Yeni Foça yol ayrımına geldiniz.

Şimdi size bir soru: Yeni Foça yol ayrımından girip ortalığı kirliliğe boğan işletmelerin, üst üste yığılıp dağlara dönüşmüş hurdalıkların, araba mezarlıklarının arasından geçerek mi gidelim, yoksa biraz daha ilerleyip zeytinliklerle yeşilliklerle bezeli Foça ayrımından mı gidelim?

Cevabınızı biliyorum. Ben de aynı görüşteyim. Biraz daha ilerleyip Foça, ağzımızın alışkın olduğu adıyla 'Eski Foça' yolundan gideceğiz. Peki, Yeni Foça ile Foça arasındaki güzellikleri, koyları görmeyecek miyiz? Tabii ki göreceğiz. Biraz uzun olacak, ama Foça'dan gideceğiz. Yani tersine gitmiş olacağız. Olsun. Tatildeyiz ve güzellikler önceliğimiz...

Yeni Foça yol ayrımını geçip ilerliyoruz. Sekiz kilometre sonra Foça yol ayrımından sağa sapıyoruz. Güzellikler içinde on üç kilometre daha ilerliyoruz. Şimdi Phokaia'nın foklarıyla buluşma zamanı. Ege'nin en iyi korunmuş, insanı rahatlatan, iki denizli turizm beldesi Foça'dayız...

Foça – Phokaia'nin Fokları

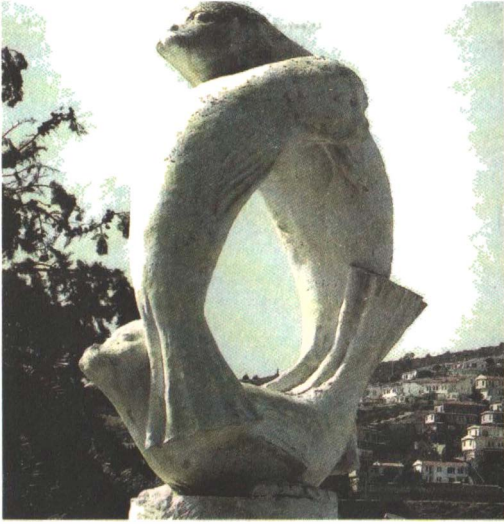
Ön sayfada: Bir Foça evi.

“Onlar kentlerini, bizim yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzü ve en güzel iklimde kurdular.”

Herodot’un dediğı yerde, denizin, doğanın, tarihin, arkeolojinin, söylen-
celerin kentinde, fokların yuvası Phokaia’de, Foça’dayız...

Büyükdeniz sahilinde fok heykeli önünde durdum. “Kaçınıcı gelişim,”
diye düşündüm, bulamadım. Gelişlerimin birinde o ‘Karataş’a basmış ol-
malıyım. Söylence de olsa inanır oldum.

Panoyat ve Hüseyin iki balıkçı arkadaşlar. Aynı dönemde doğan çocuk-
larına Deniz adını koyarlar. Böylece Hüseyin’in kızı Deniz, Panoyat’ın da
oğlu Rumca ‘deniz’ anlamına gelen Talaşa olur. İsimlerin karışmaması için
Hüseyin’in kızı Megola Talaşa (Büyük Deniz), Panayot’un oğlu Mikro Ta-
laşa (Küçük Deniz) diye çağrılır.

Foça'nın simgesi foklar.

İki Deniz yıllar sonra birbirlerine âşık olup zamanlarının çoğunu Köprübaşı olarak bilinen yerde geçirirler. Nişanlandıktan bir süre sonra Küçük Deniz İzmir'e, çalışıp para kazanmaya gider ama bir daha dönmez. Büyük Deniz, günlerce Köprübaşı'ndaki Karataş'ın üzerinde oturup sevgilisi Küçük Deniz'i beklerken hastalanır ve hayatını yitirir. Panayot ve Hüseyin, Büyük Deniz'in ölümü üzerine bu Karataş'ı kırıp başka yere taşırlar ve "Her kim ki yeri meçhul Karataş'ın üzerine basarsa, Foça'ya olan tutkuları artsın ve Foça'ya kuvvetli bir bağla bağlansınlar," dileğinde bulunurlar.

Sanırım o Karataş'a basanlardanım ve şu ânda Büyükdeniz'in kıyısında yatların önünde yürüyorum. Biri seslendi. Uzun yıllardır görüşemediğim dostum Gürkan kahvesini yapmış, sabah keyfindeydi. Sanırım o da Karataş'a basanlardan. İzmir'de işini bırakıp gelmiş, küçük teknesinde hayatını sürdürüyor. Sohbet ettik. Arka tepeyi ablukaya almış zevksiz binaları gösterdim. "Ben sırtımı dönüyorum görmemek için," dedi.

Büyükdeniz'in uzun kumsalı kalabalık. Tatilciler de yöre halkı da genel-de burada denize giriyorlar.

Ege'de eski dokusunu koruyabilmiş az sayıdaki sahil yerleşimlerinden biri Foça. Eski ve Yeni Foça olarak iki bölgeye ayrılmış. Korunmuş olanı Eski Foça; Phokaia'nın üzerine kurulmuş olanı. Şu ân sardunyalarla bezeli daracık sokaklarında gezip eski korunmuş taş evlerine hayranlıkla baktığımız, balıkçı tekneleri arasında irili ufaklı adacıklarıyla büyüleyen Foça...

Ara sokaklardan sahile inip Küçükdeniz'e doğru yürüyorum. Birkaç binada Cemil Midilli adına rastladım, ilgimi çekti. İzmir'de oturduğum evin hemen yakınında da aynı isimde bir okul var. *Cumhuriyet* gazetesinde uzun yıllar birlikte çalıştığım Foça muhabirimiz Şevki Avcı'dan öğrendim ayrıntıyı.

Midilli'de baskılara dayanamayan ve kardeşiyle birlikte, yvalık'a kaçan Cemil, 1915 yılında Foça'nın Bağarası köyüne yerleşiyor. Burada Bedia hanımla evlenip merkeze taşıyorlar. Ticaret, ziraat, hayvancılık ve inşaat işleriyle uğraşan Cemil Midilli, para kazandıkça Foça Bağarası'nda orta-okul, Foça'da lise yaptırıyor. Cemil Midilli'nin ölümünden sonra karısı da Foça'da kendi adını taşıyan Bedia Midilli İlkokulu'nu yaptırıyor. Meğer bizim evin yanındaki okulu da yaptırmışlar. Huzur içinde uyusunlar. Cemil ve Bedia Midilli çiftinin beş çocuğundan biri olan, Foça'da iki dönem belediye başkanlığını yürüten Mehmet Reha Midilli de okullar, sağlık ocakları, yaşlılar evi, kapalı spor salonu, sosyal tesisler, kültür merkezi, hastane ve son olarak da Foça Anadolu Lisesi'ni yaptırıyor. Hayran kaldım. Neredeyse Foça'yı donatmış bu aile.

Büyükdeniz’le Küçükdeniz arasındaki bölgede kent surlarının önündeyim. Şehrin etrafını çevreleyen surların en iyi korunmuş bölgesi burası. Alta yan yana kapılar. Burası kentin ana girişi, Beşkapılar Kalesi. Bizans, Ceneviz ve Osmanlılar zamanında onarımlardan geçen kalede kazı çalışmaları sürüyor. Osmanlı döneminde kayıkhanesi olarak kullanılmış. Buradaki yazıta göre Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1538-1539 yıllarında onarım görmüş. 1983 ve 1994 yıllarında da restore edilmiş.

Kale duvarlarıyla deniz arasında daracık bir yol. Bu görkemli yapının önünde durup epey gerilere gidelim.

Phokaia, sevimli Akdeniz foklarıyla simgeleşmiş, ama çok daha öncekileri dirliğin, erken uyanmanın sembolü horozmuş. Eski sakinler, tahtadan horoz heykellerini meclislerine, tapınaklarına ve gemilerinin burunlarına koyarlarmış. Foça’da bugün de bir yerlerde bir altın horoz olduğuna inanılıyor. Bir yerlerde altın horoz var mı yok mu bilmiyoruz, ama şimdiki sakinler o yılları unutmamış ve kent girişine bir horoz heykeli koymuşlar.

Milattan önce on birinci yüzyılda Aioller tarafından kurulan kente iki yüzyıl sonra İonlar egemen oluyor ve bu dönemde, yani M.Ö. 9. yüzyılda kenti baştan başa korumaya alan beş kilometrelik bir sur inşa ediyorlar. M.Ö. 6. yüzyılın ortalarında önünde hiçbir kuvvetin dayanamadığı Persler kenti kuşatıyorlar. Ya köle olacaklar ya özgür. Foçalı savaşçı Diyonizos ortaya çıkıp güzel bir konuşma yapıyor: “Ey lacivert şarkılar söyleyen denizin ve hep gülümseyen yemyeşil toprağımızın üzerinde uygarlığın türküsünü söyleyen İyonya yurttaşları... Ey İzmirli Homeros’un, Miletoslu Thales’in, Efesli Heraklitos’un çocukları... Ustura ağzı üzerindeyiz. Kıl payı farkla özgür ya da köle olacağız...”

Karşı kuvvetler çok güçlü ve acımasız. Köle olmaksızın yurtsuz kalmayı göze alan Phokaialiler, Pers komutanı Harpagos’tan teslim olmak için süre istiyorlar ve bu süreden yararlanarak değerli eşyalarını alıp, yeraltı tünellerinden gemilerine ulaşıp denize açılıyorlar.

Foça'yı çevreleyen surlar.

Batı Akdeniz'de yirmiye yakın koloni kuruyor, yurtlarını terk eden Phokaialiler. Bu kolonilerin çoğu bugün Avrupa'nın en önemli kentleri durumunda. Güney İtalya'da Velia, Korsika'da Alalia, İspanya'da Ampuria, Mısır'da Naukratis ve Fransa'da Marsilya başlıcaları bu kentlerin. Marsilya'da eski limanın girişinde yazılı belgesi var bugün: "Oturduğunuz bu şehir M.Ö. 600 yılında Phokaia'dan gelen denizciler tarafından kurulmuş ve uygarlıkları buradan yayılmıştır."

Pers egemenliğine Büyük İskender son veriyor, ama kentin güzel yılları geride kalıyor. İskender'in ölümünden sonra önce Seleukosların, sonra Bergama Krallığı'nın, Roma'nın ve Cenevizlilerin, en sonunda Bizans'ın egemenliğine giren kent, 1455 yılında Osmanlı topraklarına katılıyor.

Yürümeyi sürdürüyoruz. Kale duvarının bitiminde taş köprüye varmadan hemen sağda karada başlayıp denize kadar inen kutsal alandayız. Anadolu'nun en eski tanrıçalarından Kybele'ye ait olduğu sanılıyor. M.Ö. 580 yılına tarihlenen tarihi alanda kayaların içine oyulmuş nişler görünüyor. Bu

nışlerden orta bölümdeki beş tanesinde kraliçenin heykel ve kabartmalarının diğerlerinde de fenerler bulunduğu sanılıyor. Buradan kent surlarının yan kesiti iyi görünüyor. Arkaik, Roma, Ceneviz ve Osmanlı dönemleri birlikte 'yoğurmuşlar' surları.

Nereye baksanız nereye dönseniz her yerden tarih 'fışkırıyor'. Kazıldıkça yeni güzellikler ortaya çıkarılıyor. 12 iyon kentinden biri olan Phokaia'de, ilk arkeolojik kazı çalışmalarını 1913'te Fransız Arkeolog Felix Sartiaux başlatıyor. 1952-1955 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal ve 1989 yılından günümüze değin Prof. Dr. Ömer Özyiğit, yürüttükleri çalışmalarla Phokaia'ya ait çok önemli eserleri günışığına çıkarıyorlar. Ekrem Akurgal'ın çalışmaları sonucunda, antik kentin Athena Tapınağı ve daha sonraki dönemlere ait birçok tarihi eser bulunuyor. 1989'da yeniden başlayan kazılar Foça'nın tam anlamıyla bir tarihin üzerinde oturduğunu gösteriyor. Ünlü tarihçi Herodot'un söz ettiği kent surunun, bir inşaat temelinin kazısı sırasında ortaya çıkmasıyla tüm arkeoloji çevrelerinin dikkati Foça'ya yoğunlaşıyor. Bulunan kent suruna da 'Herodot Duvarı' deniyor.

Kutsal alanı geçer geçmez taş köprüdeyiz. Önümüz Küçükdeniz ve balıkçı barınağı. Zaman tünelinden geçip de bugüne varıyormuşuz gibi. Foça'nın en kalabalık yeri burası. Deyim yerindeyse, can damarı. Meydanda çeşitli heykeller, kent mobilyaları. Balıkçı teknelerini kafeler, restoranlar kuşatıyor. Hemen kıyıya kasalarla çıkarılmış balıklar hâlâ canlı, kıpır, kıpır. İnsanlar kuyrukta. Balığınızı buradan alıp pişirtebilir, roka salatasıyla kendinize güzel bir ziyafet çekebilirsiniz.

Küçükdeniz tarafındaki dar sokaklara dalıyoruz. Tepede ayakta durmayı başarabilmiş yel değirmeni görünüyor. Rumlardan kalma taş evlerin çoğu bakımlı ve dimdik ayaktaiken çatısı çökmüş harabeye dönüşmüş olanlar da var. Foça evleri, Foça taşı olarak da bilinen yerel tüften yapılmış. 19. yüzyılda yapılan evlerde surlardan dökülen taşların kullanıldığı da saptanmış.

Tarihi evlerin birçoğu günümüze ulaşamamış, ama yeraltındaki 'hazine' her geçen gün hayatımızda yerini alıyor. Foça, hem arkeolojik SİT hem de kentsel SİT alanı olarak koruma altında. Bunun yanı sıra Foça, Türkiye'deki

on iki Özel Çevre Koruma Bölgesi'nden de biri. Gerek yerel yönetimler gerek yöre halkı titizlikle uysa da arada yine de o çirkin yapılar insanın gözünü tırmalıyor. Foça SİT alanı olunca yapılaşma Yeni Foça tarafına kaymış. Yazlıkların büyük çoğunluğu o tarafta. Yeni Foça'nın Cenevizli tüccarlar tarafından kurulduğu biliniyor.

Şimdi yukarılara doğru çıkalım, hem kenti yukarıdan görelim hem de Athena Tapınağı'nı gezelim. M.Ö. 590 yıllarında yapımuna başlanan tapınağın türünün erken dönem örneklerinden olduğu söyleniyor. Sütunları tuf taşından. 1998 yılında kazılmaya başlanmış. Yöredeki kazılarla ilgili son gelişmeleri gezimizin sonunda özetleyeceğim.

Son dönem kazılarında bulunan, M.Ö. 340 yıllarına tarihlenen Anadolu'nun en eski tiyatrosunu görmeden olur mu? Kazı, iki ayrı bölümde yapılmış. Önce iyi korunmuş dört buçuk metre yüksekliğindeki duvar, ikinci bölümde de dört basamak bulunmuş. Yapıda Foça taşı kullanılmış.

Foça'da bütün tarihi yürüyerek dar bir alanda gezebilirsiniz. Antik çağlarda kayalar oyularak Şeytan Hamamı diye bilinen aile mezarını, Foça girişindeki yel değirmenlerini şu ân benim bile farkında olamayabileceğim ayrıntıları keşfedebilirsiniz. Osmanlı döneminde 1531'de yapılp, daha sonra genişletilen Fatih Camisi'ni, 15. yüzyılda yapıldığı sanılan Kayalar Camisi'ni, Hacı Süleyman Mescidi'ni; taşları gül, üzüm salkımları, nar ve hurmayla süslenmiş Osmanlı Mezarlığı'nı görmeyi de ihmal etmeyin. Her yeri uzun uzun ayrıntılarıyla anlatıp sizi şu güzel gezide fazla da sıkmak istemiyorum.

Phokaialilerin denizcilikte ne denli güçlü olduğunu bütün dünya biliyor. Herodot, beş yüz denizci taşıyabilen elli kürekli gemiler kullandıklarından söz eder. Piri Reis de Kitab-ı Bahriye'sinde bu gemilerin sığındığı limanı, yüz parça gemiyi alabilecek kadar büyük olarak anlatır.

Ayvalık gibi Foça da adalar yönünden şanslı. Yöredeki adalara gününbirlik turlar yapılıyor. Zamanınız uygunsa bunlara mutlaka katılmalısınız. Hiç olmazsa Siren Kayalıkları'nı, fokların özel yaşama alanlarını görmelisiniz. Gidemeyenler için anlatayım. Foça'nun hemen ön tarafına sıralanmış bulunan İncir, Fener, Hayırsız, Orak, Kartdere ve Metelik adalarında yerleşim ya-

sağı var. Günübirlık gidilip geliniyor. Biz foklarıyla, söylenceleriyle Foça'nın ününe ün katan Orak Adası'na gideceğiz.

Foça'ya yarım saat uzaklıktaki Orak adasının girişinde küçücük bir göl bulunuyor. Göle paralel ilerlemeye devam ettiğimizde karşımızda Siren kayalıkları. Sert rüzgârların ve dalgaların aşındırmasıyla çok değişik bazı yerleri sanki dantel gibi örülmüş. Bazı yerleri de sanki üzerinize yıkılacakmış gibi ürkütücü.

Şimdilerde artık Sirenlerin sesi duyulmuyor, fokların evi orası...

Odesa Destanı'nda Achelous'un kızları olarak anlatılan Sirenler, vücutları kuş, başları insan olan, yaptıkları büyülü müzikle ve güzellikleriyle bilinen kadınlar. Efsaneye göre, Sirenler, yaptıkları doğaüstü müzikle buradan geçmekte olan denizcileri büyülüyorlar. Müziğin ve Sirenler'in güzelliğine kapılan denizciler, ölene kadar burada kalma isteğine kapılıyor; gemilerini kıyıya yönlendirince kayalara çarpıyorlar.

Büyücü tanrıça Kirke, denizcileri Sirenlere kapılmamaları için uyarıyor:

*Sirenlere varacaksın sen en önce,
onlar büyüler yakınlarına gelen bütün insanları
kim yaklaşırsa bilmeden ve dinlerse onları, yandı,
bir daha evinde onu ne karısı karşılar, ne çocukları.
Sirenler onu çayırdı çınlayan ezgileriyle büyüler,
çayırın çevresinde kemikler vardır, öbek öbek,
bunlar kemikleridir etleri çürüyen insanların,
büyük küçük durur kemiklerin üstünde deriler...*

Sonuçta çare bulunuyor. Kaptanlar kendilerini geminin direğine sıkıca bağlatıyorlar. Tayfaların da kulakları balmumuyla kapatılarak duymaları önleniyor. Gemiler Siren kayalıklarından geçerken kaptan Sirenlerin sesine kapılsa da, tayfalarına, "Kıyıya kıyıya," diye bağırırsa da olmuyor. Ne kaptan yerinden kımıldayabiliyor ne de tayfalar sesleri duyuyor.

Günümüzde burası tertemiz sularıyla, sessizliğiyle yalnızca nesli tükenmekte olan foklara ait bir yaşam alanı, koruma alanı. Mağara yakınlarında denize girmek ve kayalıkların üzerine çıkmak kesinlikle yasak.

Antik devirlerde yağı ve derisi değişik amaçlarla kullanıldığı için ekonomik bir değere sahip olan Akdeniz fokunun, mitolojide de yeri var. Fokların, deniz tanrısı Poseidon ve güneş tanrısı Apollon'un koruması altında olduğuna inanılıyor. Phokaia'da yapılan kazılarda, M.Ö. 500 yıllarına tarihlenen fok figürlü sikkelere rastlanıyor. Eski Yunanlılar, Akdeniz fokunu, tom-bul hayvan anlamına gelen phoka (foka) sözcüğüyle adlandırıyor.

Akdeniz foku, yapılaşma olmayan, insanların kolay ulaşamadığı veya insan faaliyetlerinden uzak kalmış, kıyı mağara ve kovuklarına sahip, sessiz ve تنها kayalık sahilleri yaşama alanı olarak seçiyor.

Şu anda önünde bulunduğumuz biri su altında, beşi de su üstündeki mağaralar, foklar için cennet köşesi. Çevre Bakanlığı, Dünya Doğa Vakfı, Foça Yerel Fok Komitesi, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Balıkçılar Derneği, çevre gönüllüleri ve belediyenin ortak çalışmasıyla, nesli giderek yok olan ve dünyamızda 400-500 tane kaldığı sanılan foklara korkusuz, rahat bir hayat oluşturuluyor.

Foça'nın tam.karşısında bulunan ve on beş dakikalık yolculukla ulaşabileceğiniz İncir Adası da antik izler taşıyor. Mezar odasını, mağaraları, tapınak kalıntılarını gezip ormanlı alanda piknik yapabilirsiniz. Adada ayrıca küçük de bir çadır kampı bulunuyor.

Bugünün denizcileri de Foça'nın hakkını veriyorlar Ege'deki en büyük trol filosunun burada olduğu söyleniyor. Karadenizli balıkçılar da yöreye avlanmaya geliyorlar. Orkinoz, Kırlangıç, Kefal, Mezgit, İşkine, Kupez, Kolyoz, Sinarit, Pisi, Dil, Levrek, Çinekop, Adabeyi, Barbunya, Mercan, Tranca, Çipura, Karagöz, Sargoz, Kalamar, Sübye, Ahtapot, Istakoz, Midye, Kari-des, say say bitmiyor. Canınız neyi çekiyorsa Foça'da...

Şimdi kıyı yolundan Yenifoça'ya doğru gideceğiz. Sağ tarafımız yamaç, solumuz uçurumlar ve altta dünyanın en güzel koyları, koycukları. Mersinaki'de denize girmezseniz geziniz eksik kalır. Turkuaz sular zaten sizi çekecektir. Aşağıya inerken aman çok dikkat...

Daha önce söz ettiğimiz gibi Yenifoça'yı Cenevizli tüccarlar kuruyorlar. Selçuklu akınlarından korunmak için şehri çevreleyen bir kale inşa etmişler.

Foça sahili.

1275 yılında Cenevizli tüccar Zaccaria ailesi Yenifoça'ya yerleşerek şap yataklarını işletmeye başlıyor. Saruhan Beyliği'ne vergilerini ödüyor. 1298 yılında 650 kantar olan üretim 14. yüzyılda 14 bin kantara ulaşıyor. Ayrıca Asya üzerinden gelen malların Avrupa'ya sevkıyatı Yenifoça limanından yapılıyor.

Bugün Foça'nın bir mahallesi olan Yenifoça'da yeni yerleşim alanlarının çokluğu dikkat çekiyor. Kırk yıl önceye kadar çalışır durumda olan yel değirmenlerinden geriye yalnızca iki tane kalmış. Bir zamanlar Türklerle Rumlar birlikte işletirlermiş bu değirmenleri. Burada da bir Fatih Camisi var. Eski bir kiliseden Fatih Sultan Mehmed döneminde camiye dönüştürülmüş. Cami avlusunda Helen zamanından kalma mezar, şadırvan görevi üstlenmiş. 1059 tarihli mezar taşının bulunduğu Osmanlı mezarlığı, Yunan prensi ve prensesine ait olduğu söylenen Rum mezarlığı Yenifoça'nın görülmesi gereken yerlerinden.

Buralara kadar gelmişken Kozbeyli'ye gidip dibek kahvesi içmeden olmaz. Kahvelerimizi içerken bu köyün ülke çapında tanınmasının öyküsünü, bende bıraktığı izleri de anlatırım. Kozbeyli çok eski bir yerleşim. Kor-

sanlardan korunmak amacıyla iki tarafı uçurum bir bölgede yedi yüz yıl önce kurulmuş. Ana geçim kaynağı zeytincilik. Yıllar boyu Türk ve Rumların birlikte kardeşçe yaşadığı, taş evleriyle, eski camisiyle, Alaçatı'yı andırır görünümüyle şirin bir köy. Tarunmaya başladıkça restorasyon önem kazanmış; sanat evleri, kafeler açılmaya başlamış. Köyün en meşhuru yüz seksen yıldır kahve olarak kullanılan taş bina. Kahve, köyün meydanında. Dibek kahvesiyle ün yapmış, ama bence esas tanınırlığı termik santrallere karşı eylemlerde ev sahipliği yapması. Siz, 1994 yılından beri kahveyi işleten Şakir beyin dibek kahvesini yudumlarken ben de o yılları paylaşıyım.

1989 yılında yöreye termik santral yapılması girişimi, Türkiye'nin en önemli çevre eylemleriyle önlendi. Eylemlerin ve etkinliklerin merkezi bu kahve oldu. Kahve pankartlarla, flamalarla süslendi. Türkiye'nin önemli sanatçıları bu kahvenin önünde toplandılar. Ayşegül Aldinç meydanda şarkılarını söylerken, Cem Karaca, Bulutsuzluk Özlemi'nden Nejat Yavaşoğulları halk konserleri verdi. İzmir'e kadar uzanan insan zincirinin bir halkası oldu.

Küçük bir dükkânın nasıl 'harikalar' dünyasına dönüştüğünü görmek için Turuncu Sanatevi'ne, uzun uğraşlardan sonra küllerinden yeniden doğan müze, meyhane, sanatçı evi olarak hizmet veren Çapkınoğlu'na da uğramayı ihmal etmeyin.

Geldiğimiz yoldan Foça'ya döneceğiz. Öyle güzel bir yol ki, aynı günde iki kez görmeye değer. Bu kez o güzelim koylar sağ tarafımızda.

İzmir'e gitmeden önce Küçükdeniz'de dinleniriz. Ben bu arada Foça'yla ilgili son gelişmeleri aktarırım. Şimdi arabanıza park edecek bir yer bulun ve doğru aşağıya, koylara. Bir daha böyle bir deniz bulamazsınız...

Foça'da günümüzde de çok güzel şeyler oluyor. Neredeyse her gün yeni bir gündemle uyanıyor Phokaialilerin torunları. Önce restorasyonla ilgili son bilgileri paylaşayım: Athena Tapınağı bölgesindeki kazılara hız veriliyor. Yeldeğirmenlerinin hemen altındaki tiyatro da tümüyle günışığına çıkarılıyor. UNESCO'nun kalıcı miras listesine girmek için gereken her şey yapılıyor. Kazılara maddi bakımdan İzmir Büyükşehir Belediyesi tam destek

Foça, yeryüzü pazarı.

veriyor. Kazı başkanlığı ile yapılan protokol gereği, 2012 ve 2013'te aylık 75 bin lira olan destek 85 bin liraya çıkarılıyor.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığındaki ekip tarafından yürütülen çalışmalarda, onarımı yapılan bütün kent duvarlarının yüzeylerinde eskitme yapılmış. Duvarlarda görülen bütün dönemlere ilişkin özgün harçlar, analiz edilip özgün harca yakın, fakat daha güçlü harçlar kullanılmış. Bizans dönemi duvarları için toprak harç, Ceneviz dönemi için horasan harç kullanılırken, Osmanlı dönemi kent duvarları restorasyonunda ise dönemine göre toprak ve kireç harçtan yararlanılmış.

Foça'da 'eski'ye yönelik çalışmalarda son durum böyle. Peki, Foça'nın 'Yeryüzü Pazarı' olduğunu biliyor muydunuz?

Foça 'Zeytindalı Grubu', Uluslararası Slow Food Örgütü'nce ilan edilen Dünyanın 28'inci Yeryüzü Pazarı (Earth Market). 2011 yılında oluşturulan Foça Yeryüzü Pazarı, Mart 2012'de Slow Food tarafından onaylanıyor ve Türkiye'den kabul edilen ilk ve tek yeryüzü pazarı oluyor. İyi, temiz ve adil gıdayı savunan Slow Food Hareketi, 'en düşük karbon ayak izi bırakan' ürünlerin ve yerel tatların buluştuğu 'Yeryüzü Pazarı'na öncülük ediyor.

İki yılda bir değişik başlıklarla Yeryüzü Pazarı düzenleniyor. 2014 yılının teması, "Dünyada kaybolmaya yüz tutmuş ancak yeniden yaygınlaştırılmasına çalışılan ürünler, bunlarla yapılan yemekler ile her ailenin satış yapabilmeleri esasına dayanan aile tarımı".

Şimdi sıkı durun. Foça, 2014 yılında İtalya'nın Torino kentinde düzenlenen Yeryüzü Pazarları yarışmasına koruk ekşisi, çekme makarna, Foça Karası'yla katılarak dünya birincisi oluyor. İtalya'da yaşananları Foça Zeytindalı Birliği lideri Gül Girişmen anlatsın bize: "İtalya'da 220 bin kişinin ziyaret ettiği Salone del Gusto gıda fuarında Foça'yı ve ülkemizi başarıyla temsil ettik. İtalya'ya çekme makarna, koruk ekşisi ve erik turşusu ürünlerimizi götürdük. Bu ürünler, testlerden geçerek kabul gördüler. Uluslararası Slow Food Örgütü'nün 'Ark Of Taste' kaybolmaya yüz tutmuş ürünler listesine, Foça Karası ve çekme makarnayla girdik. Bundan sonra bu listeye, Foça Tarhanası ve yine Foça'ya özgü karabaş otu, püren, menengiç (üzümle birlikte yapılan bir çeşit tatlı) ile Afgus'u (bakla çeşidi) dahil etmek amacıyla çalışmalar yapacağız. Slow Food'un 'iyi, temiz, adil gıda' temel ilkele-ri çerçevesinde, insanın iyi gıdaya hakkı olduğuna inandık. Dünya birinciliğini kazanmamız, bizleri yeni güzel işlere imza atmamız için teşvik etti. Yeryüzü Pazarımız her pazar günü, Foça'daki Marsilya Meydanı'nda kuruluyor. Üreticilerimiz kendi tarla ve bahçelerinde en sağlıklı biçimde ürettiklerini, stantlarında tüketicilerimize sunuyor. Tüm halkımızı bekliyoruz."

İzmir'e doğru yola çıkma zamanı...

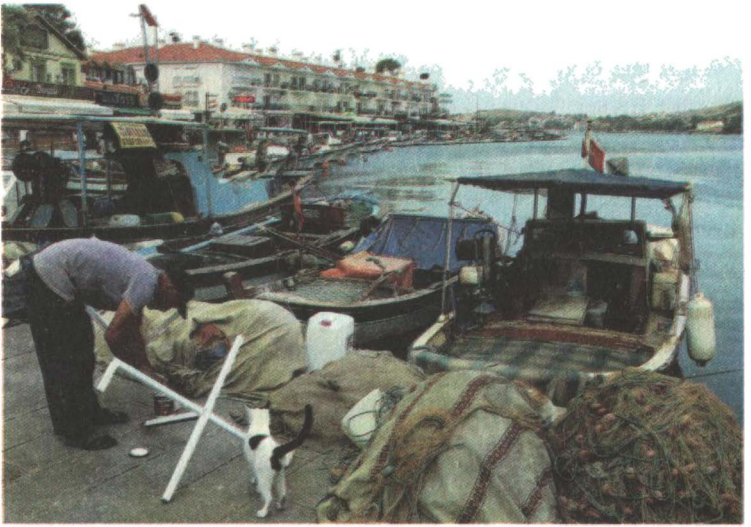
Unutmadan Foça'nın İzmir'e artık 'komşu kapısı' olduğunu da söyleyeyim. İzmir Banliyösü (İZBAN) ile Hatundere'ye geliyorsunuz. Burada besleme otobüsler sizi bekliyor. Rahat bir yolculukla Foça'ya ulaşıyorsunuz. İki bilet, bir tost yanında iki çay içerek ve hatta dondurmanızı da yiyerek denize giriyorsunuz, yirmi liraya harika bir gün geçiriyorsunuz. Benden anımsatması... Yaz ayları ve hafta sonları trafik epey sıkışık oluyor. Hafta içi genelde rahat ve güzel bir yol. Menemen'den geçerken yolun her iki yanında sıraya dizilmiş dükkânlar ilginizi çekecektir. Yörenin kırmızı özel toprağından üretimli, saksı, testi ve değişik bibloları almayı unutmayın.

İzmir'e girmeden Dünyaca ünlü Doğal Yaşam Parkı ve hemen ilerisindeki İzmir Kuş Cenneti'ni 'ıskalamak' olmaz. Ulukent'e vardığınızda sağa dönüş için hazır olun. Ulukent'i biraz geçtikten sonra Sasalı yönüne yol ayrılıyor. İşaret levhalarını izleyerek yirmi kilometre sonra 'doğal cennet'e ulaşıyorsunuz. İzmir tarafından gelenler Atatürk Organize Sanayi Bölgesi yoluna girip yönlendirme levhalarını izleyecekler. Aracı olmayanlar Karşıyaka Vapur İskelesi'nden hareket eden 777, Çiğli Aktarma Merkezi'nden de 751 numaralı otobüslerle parka ulaşabilirler.

Anayoldan ayrıldıktan kısa bir süre sonra yeşillikler, güzellikler arasındayız...

1937 yılında Türkiye'nin ilk hayvanat bahçesi olarak Kültürpark'ta 18 dönüme kurulan Fuar Hayvanat Bahçesi, 2008 yılında Sasalı'daki 425 dönümlük alanda Türkiye'nin ilk Doğal Yaşam Parkı'na dönüştürülüyor. 120'den fazla türde 1.200'ü aşkın hayvanı bünyesinde barındırıyor. İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisi, 11 Ocak 2010'da oybirliğiyle aldığı karar doğrultusunda İzmir Doğal Yaşam Parkı Avrupa Hayvanat Bahçeleri ve Akvaryumları Birliği'ne (EAZA) adaylık başvurusunda bulunuyor. İnceleme ve denetlemelerden sonra 3 Nisan 2011 tarihinde EAZA'ya tam üye oluyor.

Kuşlar, ördekler için göletler, küçük atlar, keçiler, tavşan ve kaplumbağaların bulunduğu çocuk hayvanat bahçesi, barınaklar, akvaryumlar ve saymakla bitmeyecek değişik türleriyle başka yerde göremeyeceğiniz bir yer

Foça'da küçük deniz.

burası. Fıskiyeler, mini şelaleler, adacıklar arasında dolaşıp büyük göletin kıyısında yer alan Kuğulu Kafeterya'da dinlenebilir; çayınızı, kahvenizi keyifle yudumlayabilirsiniz. Hele çocuklarınızla seyahat ediyorsanız mutlaka zaman ayırmalısınız Doğal Yaşam Parkı'na...

Yaşam Parkı'nda gezdiniz, nesilleri tehlikede olan Asya fillerini, zürafaları, zebraları, su aygırlarını, kaplanları, deve kuşlarını, pumaları, papağanları, balıkları gördünüz. Çaylarınızı içip serinlikte dinlendiniz. Şimdi yedi kilometre yakınızdaki Kuş Cenneti'ni de gezmeye ne dersiniz?

Gidemeyecek olanlar için ben anlatayım: Başta kuşlar olmak üzere memeliler, sürüngenler, iç su balıkları ile tatlı su, tuzlu su ve acı su ekosistemleri, kumullar, lagünler, tuzcul kıyı çayıruları, sazlık alanlar, geçici sulak çayıruları

gibi birçok önemli kaynağı bünyesinde barındıran İzmir Kuş Cenneti, Türkiye'nin dördüncü büyüklükteki Gediz deltasında yer alıyor. Bölge yalnız ülke için değil uluslararası öneme de sahip bir alan. Sukuşları ve sulak alanların korunmasına yönelik sözleşme'ye (RAMSAR) uygun olarak korunuyor.

Delta'nın oluşumu yaklaşık iki milyon yıl sürmüş. Kırk bin hektarlık alana sahip deltanın yarısı sulak alan özelliği taşıyor. Büyük bir bölümü Çamaltı Tuzlası içerisinde kalan ve Orta Gediz Deltası olarak adlandıran alan her ne kadar yapay olarak canlandırılrsa da kuşlar için önemli bir beslenme ve üreme alanı oluşturuyor. Tuzcul ekosistemlere bağımlı olan ve Türkiye'de sadece Tuz Gölü ve Gediz Deltası'nda üreyen Flamingolar, tuz yoğunluğunun yüksek olduğu adacıklarda yavruluyor.

Yapılan çalışmalar sonucu deltada 61 familyaya ait 314 bitki türü belirlenmiş. Bu bitki türlerinden iki tanesi (*Campanulalyrata* subsp. *lyrata* ve *Stachys cretica* subsp. *smymaea*) endemik olarak saptanmış. Deltanın özellikle güney kısmında bulunan süpürge otu bitkisinin oluşturduğu habitatlar Avrupa Birliği Habitat Yönetmeliği ile öncelikli korunması gereken bir habitat tipi olarak koruma altına alınmış.

Gediz Deltası'nda kuşlar çok önemli bir yere sahip. Adı üstünde: Kuş Cenneti. Delta, Türkiye'nin en fazla kuş çeşitliliğine sahip alanlarından. Araştırmalar ve amatör kuş gözlemcilerinin gözlemlerinde 289 kuş türü kaydedilmiş. Bu türlerden bazıları, alanda uzun yıllardan bu yana görülmeyen Toy, Mezgeldek, Akkuyruklu Kartal, İzmir Yalıçapkını.

Gezebilenler şanslı. Daha çok ayrıntıyla sizi yormayayım, ama görmeyenler mutlaka uğramalı, en azından gözlem evinden şöyle bir sulak alan manzarası görmeli. Hele kuşlar da günündeyse harika fotoğraflarınız olacak...

İzmir'in kalabalığına yaklaştık. Onca dinginlikten sonra biraz bunalabiliriz, ama Amazonların en önemli kentindeyiz.

Karşıyaka'dan Konak Alanı'na doğru ilerliyoruz...

İzmir – Smyrna'dan Geriye Kalan

Ön sayfada: İzmir'in Saat Kulesi.

Ömrünüzün büyük bölümünü geçirdiğiniz kentinizi özlemeniz, bazı zamanlarda çocukluk, gençlik dönemlerinizden ufak kıpırtılar doğuracak mekânları aramaya çıkmanız ne tuhaf bir duygudur. Sekiz bin yıllık bir kentte, son elli yılı arayıp da bulamamanın hüznü nasıl anlatılabilir? Anlatılabilir mi?

Karşıyaka'dan giriyoruz İzmir'e.

İzmir Körfezi'nin kuzeyinde bulunan Karşıyaka, pırıltılı bir gerdanlığı gibidir körfezin. 'Eskilerden' bugüne bir şeyler kaldı mı derseniz, 'hayır'. Sahilde direnebilmiş birkaç yalı hemen gözünüze çarpacaktır. Adı bugün hâlâ dillerde gezen köşklerin üzerinde artık çok katlı binalar yükseliyor.

Yamanlar Dağı'na yaslanır Karşıyaka. Zeus'un, oğlu Tantalos'u Yamanlar Dağı'ndaki bir yarıktan içeri attırarak ağzını kapattığı, bu yarığın mesire yeri Karagöl'de olduğu söyleniyor.

Karşıyaka.

Haçlı ordularının baskınları sırasında Aslan Yürekli Richard'ın askerlerinin, komutanlarına olan sevgilerini göstermek için buraya 'Coeur de Lion' dedikleri biliniyor. Çakabey döneminde de 'karşı sahil' anlamında 'Karşı yaka' adını alıyor.

Karşıyaka'nın kuruluşundan bu yana hiçbir dönem sanayi şehri olarak düşünülmemiş olması insanı ferahlatıyor. 1876 yılında demiryolu hattının gelmesiyle, yamaçlarda yaşayanlar, demiryolunun sağ ve soluna yerleşmiştir. 1890 yılında ise vapur seferlerinin başlamasıyla ikinci nüfus yoğunlaşıyor. Bölgede yerleşim ve ekonomik faaliyetler 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlıyor. Sahili, vapur iskelesinin tam karşısından başlayan, aradığınız her şeyi bulabileceğiniz, kafelerinde dinlenebileceğiniz çarşısıyla çağdaş bir yerleşim Karşıyaka.

Sağımızda denizi kaybetmeden tüm sahili geçip eski adıyla Punto, şimdinin Alsancak meydanına ulaşıyoruz. Tarihi tren istasyonu önündeki yol, İzmirlilerin eğlence ve gezme mekânı Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne götürü-

yor. Sokaklarında hâlâ güzelliğini koruyan cumbalı, bakımlı yapılarla karşılaşabilirsiniz.

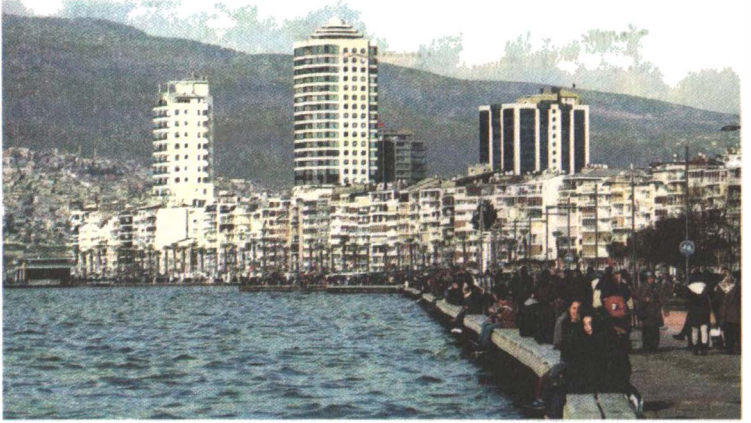
İstasyonun karşı çaprazında küçük, sevimli Anglikan Kilisesi yer alıyor. 7 Nisan 1902'de hizmete giren kilise, İncil yazarı Saint Jean'a adanmış. Alsancak bölgesi eskiden beri, daha çok yüksek gelirliilerin, Levantenlerin bölgesi olmuş. Önemli kiliseler de Alsancak bölgesinde. Şehit Nevres Bulvarı'nda, Türk Amerikan Derneği yanındaki Saint John Kilisesi. Yapımına 1862 yılında başlanıyor, 1874 yılında hizmete giriyor. Papa 9. Pion'un armağanı. 1863'te Padişah Sultan Abdülaziz, kilise inşaatında kullanılmak üzere büyük miktarda altın veriyor. Kilise halen hem Protestan hem de Katolikler kullanıyor. İtalyan Katolik Kilisesi Santa Maria ise Halit Ziya Bulvarı'nda. Kilisede Fransisken rahipleri görev yapıyor.

Biz istasyonun önünden değil, deniz tarafından İzmir'in meşhur Kordon-boyu'ndan yürüyoruz. Şimdilerde Kordon denebilir mi, bilmiyorum. Daracık yolun bir yanı tarihi köşkler, yalılar, diğer yanı deniz. Böyle bir yerdi Kordon. Şimdilerde deniz epeyce ötelere 'taşınmış' durumda. Denizin doldurulmaması için çok çaba harcadı İzmirliiler, ama başaramadılar. Yol ile deniz arasında yeşil alanlar, gezinti yolları var, insanlar çimenlere yayılıp günbatımı seyrediyorlar, ama Kordon'un eski havası ne yazık ki yok...

Bir kent, insanların sevincini, kederini, ümitlerini, hayallerini paylaştığı; sarmalandığı, sarmaladığı, maziye baktığı ve bazı şeyleri eliyle koymuş gibi bulmak istediği yer değil midir?

Çocukluğumuzun İtalyan, İngiliz bahçeleri, kıyıdaki o güzelim yalı evleri, sokak arası parkları, Konak'ta küçük bedenlerimizi berrak mavi sulara bırakışımız, çipuralar, eski balık hali, deniz kokusu. Gençliğimizin açık hava sinemaları, köhne Meserret'i, Kemeraltı aşkları, Veysel Çıkmazı'nda anason kokusuyla ilk tanışıklık, Meles Çayı'nın romantik dönemi, temiz denizlere ilk yolculuklar, İnciraltı, Narlıdere, masal dünyasının son yılları...

Mithatpaşa'nın masal evlerini, yasemin, ıhlamur kokulu bahçelerini, Asansör Sokağı'nın tahincilerini, o güzelim hanları, Rum evlerini, üzüm bağlarını ve tertemiz denizimizi kim geri getirebilir?

Kordonboyu artık biraz ileriye taşındı.

İzmir'i gezerken ara sıra eskilere dalıp gitmemi lütfen hoşgörün...

Kordon'da uzaktan baktığımız denizle Pasaport İskelesi'nde yeniden buluşuyoruz. Şimdilerde Konak-Pier olarak bilinen eski balık haline kadar denizle birlikte yürüyoruz. Denizin içindeymiş gibi oturdukları tahta iskelelerde çaylarını, kahvelerini yudumlayanlarla dolu bütün sahil.

Eski balık halı, otuz yıl önce İzmirliğin uğrak yeri idi. Görkemli bina da yan yana sıralanmış balıkçı tablalarında yok yoktu. Şimdilerde mağazaların, sinemaların olduğu bir çarşı. İzmir'de alışveriş merkezlerinin her yeri kaplamasıyla müşteri sıkıntısı çekiliyor. Trafik yoğunluğu ve park yeri sorununu da engel. Oysa denizin içindeki bu güzelim yapı, İstanbul'daki Çiçek Pasajı benzeri düzenlenebilir ve buluşma yeri olabilirdi.

Eskiden dümdüz geçtiğimiz yolu, şimdi köprüyle aşarak İzmir'in simgesi Konak Alanı'na yürüyoruz. Konak Alanı'nın üç ünlü simgesi var. Saat

Kulesi, Hükümet Konağı ve Yalı Camisi. Meydanın en güzel yerlerinde üçgen oluşturmuşlar gibi.

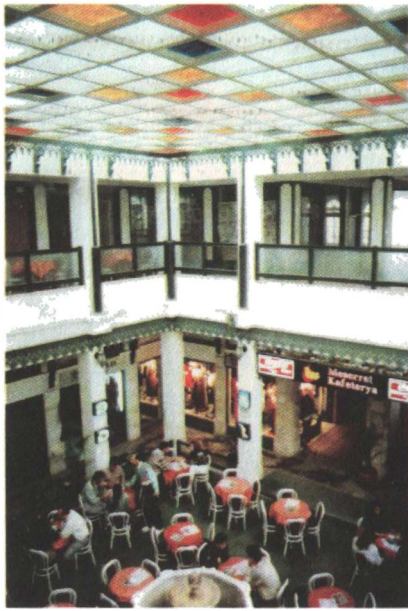
Hükümet Konağı, mimari özelliğinden çok, 9 Eylül 1922’de Türk ordusunun kente girip bu binanın balkonuna Türk Bayrağı çekilmesi görüntüsüyle tanındı. 1970’te yanan konak, 1980’den sonra cepheleri orijinaline çok yakın restore edilerek yaşamımızda yerini aldı:

Konak Alanı’nın tam orta yerinde sanat yapıtı gibidir Saat Kulesi. Bir zamanlar denizin çok yakınındaydı. Şimdilerde arada yol var. 1901 yılında Sultan Abdülhamit’in tahta çıkışının yıldönümü nedeniyle yaptırıldı. Saat, Alman İmparatoru 2. Wilhelm’in armağanı İzmir’e. Seksen bir metrekare taban üzerine sekizgen şeklinde ve dört basamaklı haç biçiminde mermer bir platform üzerine yapılan Saat Kulesi, yirmi beş metre yüksekliğinde ve dört katlı. 1 Şubat 1974’teki depremde zarar gören kule, iki yıllık çalışmanın ardından yeniden eski görünümüne kavuştu.

Konak Yalı Camisi, klasik Osmanlı mimari tarzında. 1754 yılında Kâtipzade Mehmet Paşa’nın eşi Ayşe Hanım tarafından yaptırıldığı söyleniyor. Firuze çinilerle süslü cami, küçücük yapısıyla alanın en önemli köşesi.

Konak Alanı’nın etrafında da önemli yerler var. 1831 yılında vebalılar için yapılmış ve bugün Etnografya Müzesi olarak işlev gören yapı ile varyant çıkışının Bahribaba Parkı’na bakan yüzündeki İzmir Arkeoloji Müzesi iki önemli gezilecek yer.

İzmir’de ilk arkeoloji müzesi üç yıllık eser toplama ve derleme çalışmalarından sonra 1927 yılında Tepecik semtinde bulunan Ayavukla Kilisesi’nde ziyarete açılıyor. 1951 yılında Fuar alanında ikinci bir arkeoloji müzesi daha hizmete giriyor. Çevre il ve ilçelerden getirilen buluntulara yer yetmeyince Bahribaba Parkı içindeki alana beş bin metrekarelik müze yapılıyor ve 11 Şubat 1984’te hizmete açılıyor. Müzede, açık ve kapalı alanlarda Ege’nin antik kentlerinden getirilen 1500’ü aşkın eser bulunuyor. Konak Alanı’nın diğer ucunda Ziraat Bankası, Vakıfbank, Borsa binaları eskiden günümüze kalan önemli yapılardan. Belediye binası önündeki Hasan Tahsin, tüm meydanı selamlıyor...

Kemeraltı'nda Meserret.

Hükümet Binası'nın yanından Kemeraltı Çarşısı'na giriyoruz. Her caddesinde, sokağında, kapısında sizi eskiye götüren bir şey var. Her yeri tarih kokuyor.

İpek Yolu'nun batı ucundaki ticaret merkezi durumunda olan İzmir'de liman, Hisar Camisi'nin bulunduğu bölgeye kadar gelirmiş. Limanın ağzında 12. yüzyılda Bizanslılar tarafından kurulan İzmir Liman Kalesi bulunuyormuş. Frenk tüccarlarının dükkânları, kervansaraylar hep bu bölgedeymiş. Kemeraltı Çarşısı'nın oluşumu da oldukça ilginç olaylara dayanıyor.

Kemeraltı bölgesini almak için Yıldırım Beyazıt döneminde birçok saldırı düzenlenmiş, ancak başarılı olunamamış. İzmir Liman Kalesi'ni 1402 yılında, iç limanı taşlarla doldurarak kaleyi savunmasız bırakan Timurlenk almış. Timur'un askerleri, Kadifekale sırtlarından sürükleyip getirdikleri taşlarla limanı doldurmuşlar. İşte şu ân üzerinde yürüdüğümüz yerler Timur'un askerlerinin doldurduğu yerler.

Zaman içinde bu bölgede yerleşim geliyor; hanlar, hamamlar, camiler, kiliseler, havralar, şadırvanlar inşa ediliyor. Bölge, bir ticaret merkezine dönüşüyor. Çarşı ismini ana caddeyi boydan boya aralıklarla süsleyen 'arasta' adı verilen kemerlerden alıyor.

Kemeraltı girişinin iki önemli yapısı neo-klasik tarzda inşa edilen Milli Kütüphane ve eski Elhamra Sineması. Milli Kütüphane 29 Ekim 1933'te Cumhuriyet'in 10. yıl şenliklerinde, Elhamra Sineması ise 1926 yılında hizmete açılıyor. Elhamra Sineması bugün İzmir Devlet Opera ve Balesi'ne ev sahipliği yapıyor.

İlk durağımız Meserret Oteli olsun. Küçük Barut Han'dan 1911'de düzenlenerek otele dönüştürülen bina, bugünlerde çarşıların ve altında kafeteryaların yer aldığı buluşma yeri. Alt katta renkli vitrayların yarattığı renk cümbüşünde dinlenip kahvelerimizi yudumlarken, 'zaman tüneli'nden geçip, ayrıntılara fazla takılmadan Bayraklı sırtlarından bir gezintiye çıkmanın tam zamanı.

Menemen, Karaburun ve Bayraklı yörelerinde bulunan kalıntılar, İzmir'in 'doğumu'nu M.Ö. 8000 yıllarına kadar götürüyor. Kemalpaşa'da bulunan Eti kabartmalarının İzmir'in M.Ö. 1500-200 yıllarına kadar Eti hakimiyetinde kaldığını gösteriyor. Bazı uzmanların görüşü, ilk İzmir'in yöredeki Yamanlar Dağı üzerinde kurulduğu ve Karagöl civarında bulunduğu yönünde. Büyük bir deprem geçirdiği sanılan kent, etkinliğini yitiriyor ve yerleşim Yamanlar ile Bayraklı arasına kayıyor. Bu yörede Tantalos'un mezarının bulunması kentin adının o zamanlar Tantalos olduğunu düşündürüyor. Ord. Prof. Ekrem Akurgal'la Bayraklı gecekondü sokaklarını nasıl

arşınladığımızı, bazı buluntuların bir gecekondu altında kalmasının hocayı nasıl üzdüğünü anımsıyordum şimdi.

Karyalılar, Lidyalılar onların arasına yerleşen Amazonlar, Frikyalılar, Lelegler, İyonlar sonraları Romalılar, Bizanslılar binlerce yılda kentimizin konukları olmuşlar.

Tarihçiler İzmir'in kuruluşu ve bu ismi alışında üç ayrı yaklaşım getiriyorlar. Birinci yaklaşıma göre, Pelops'un soyundan geldiği söylenen These, kenti Spil dağı eteklerine kurdu. İkinci görüştekiler, Smyrna adındaki Amazon'un kenti kurduğunu savlıyorlar. Uzmanlar, bulunan paralar ve madalyonların bu görüşü desteklediğini belirtiyorlar. Üçüncü görüştekilerse Amazonları yenip Amazon Smyrna ile evlenen These'nin kenti kurduğunu, kente karısının adını verdiğini öne sürüyorlar.

Amazonların M.Ö. 1232 yılları dolayında İzmir'den çıkarılması, bölgede yaşayan yerli halkın Eolyalıların saldırılarından bıkip usanması; M.Ö. 727 yılına kadar kenti İyonlara vermemek için direnen Eolyalıların pes etmesi; M.Ö. 628'de bu kez Lidyalıların kenti ele geçirmeleri...

Bu savaş ve karmaşa yılları yöre halkının uzaklara kaçışmasına yol açıyor. İzmir yakınlarında küçük yerleşim merkezleri kuruluyor. Bugün görkemli binaları, alışveriş merkezleri ve gezinti alanlarıyla kendi başlarına kent görünümünde olan Balçova, Narlıdere, Buca, Kokluca gibi yerlerin temelleri o yıllarda atılıyor. Yani neredeyse iki bin beş yüz yıl önce. İskender'in (M.Ö. 333), daha sonra Antigon'un (M.Ö. 320) yöreye gelmelerinden sonra kentte bir durulma ve toparlanma dönemine giriliyor. 440 yıllarında Atilla ve Hunları daha sonra kısa sürelerle Arapları 'ağırlayan' İzmir, 1079'dan sonra Türklerin egemenliğindedir artık...

Yörede ilk kez görülen (1332) Osmanoğulları'nın, 1402'de Timur'un İzmir'e gelişiyle ağırlıklarını iyice hissettirdiği kentte yeni bir dönem başlıyor. Osmanlı idaresine giren İzmir bu kez kıyıda yaşayan yabancılarla iç kesimlerde yaşayan Türklerin karpışmasına sahne oluyor; buna depremler, yangınlar, salgın hastalıklar da eklenince sıkıntılı yıllar başlıyor.

Kıyı kesiminde yaşayan yabancılar ticarete egemen olup, Dominikan Ki-

lisesi, Alsancak Garı, İngiliz Hastanesi, Kordonu yörelerinde; ticarete fazla istekli görünmeyen Türkler de kıyıya inmeyip, Basmane, Agora, Yangın Yokuşu, Kestelli, Yapıcıoğlu, Kemeraltı, Eşrefpaşa, Damlacık bölgelerinde kendi hayatlarını kurup kendi kültür, sanat ve mimarilerini yaratıyorlar.

Birinci Dünya Savaşı sonrası işgal yıllarında yangın yerine dönen İzmir, Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte hızla gelişmeye başlıyor. 1927'de 153.924 olan kent nüfusu şimdilerde 4 milyonu aşıyor. Yoğun göç alan İzmir, dağlarını saran gecekondularına direnemiyor, çarpık yapılaşma kentin bütün özelliklerini ne yazık ki bir bir siliyor.

İzmir'in en önemli yapılarından biri, benim de en keyif aldığım yer Kızlarağası Hanı ve çevresi. Hisar Camisi'yle yan yana. Küçük meydandaki ulu çınar ağacının altı sürekli kalabalık. Yan tarafta çiçekçiler. Orta yerde eski şadırvan. Harika bir yer. Yöredeki işyerlerinde çalışanların öğle arasında buluşma noktası.

Yapımı konusunda çok kesin bilgiler olmamasına karşın, Kızlarağası Hacı Bekir Ağa'nın yaptırdığı sanılıyor bu güzel hanı. İzmir Liman Kalesi'nin hemen arkasında, 1744 yılında hanın inşasına başlanıp 1745 yılında tamamlanıyor. Bugünkü Yemişçiler ve Halim Ağa Çarşısı'yla anılan yerde. Osmanlı mimarisinin günümüze gelen, İzmir'deki nadir eserlerinden olan han, diğer hanlar gibi genelde kare bir forma sahip. İki katlı hanın üst katında otel odaları, alt katında da uzun yollardan gelen yorgun develer ve bakıcıları kalıyor. Ulaşımında yeni gelişmelerle Kızlarağası Hanı yavaş yavaş önemini yitiriyor. Gece konaklamaların sona ermesinden sonra, sadece malların indirildiği ve depolandığı bir yer durumuna gelen han, 1993 yılında restore edilerek hayata yeniden katılıyor. Şu ân gezmekte olduğumuz hanın küçük dükkânları cıvı cıvı. Turistik bir çarşı burası. Çeşitli el sanatları, halılar, deri giysiler, eski kitaplar, plaklar, hediyelik eşyalar alıcısını bekliyor. Hanın orta boşluğunda güzel düzenlenmiş çayhane keyifli dakikalar yaşıtıyor.

Hanlar ve bedestenlerin, İzmir'in Osmanlı-Türk döneminde önemli bir yeri var. Özellikle 17. ve 18.yüzyıllarda gelişen bu mimarinin tipik örneklerinden bugüne kalanlar son derece az, olanlar da bakımsızlık nedeniyle

harap durumda.. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın yapımını başlattığı ve kendisinden sonra tamamlanan 'Vezir Han' oldukça büyük ve geniş. Yangınlara karşı son derece dayanıklı ve korumalı inşa edilen 'Küçük Vezir Han' da önemli hanlar arasında yer alan diğer önemli bir yapı. Duvarları taş ve tuğla dizili olarak inşa edilen, üzeri beşik tonozlarla örtülü merdivenli bir girişten çıkılıyor. Bugün orijinallliğini tümüyle yitirmiş durumda. Girit Hanı ne yazık ki yok olmuş. 19. yüzyıl Osmanlı eserleri arasında olup, bugüne belli ölçüde kalabilen hanlar arasında, Mirkelam Han, Esir Han, Küçük Demir Han sayılabilir.

İzmir'in eski anıtsal yapılarının en önemlilerinden olan Hisar Camisi'nin önüne çıkıyoruz. Daracık sokaktaki dükkânların vitrinleri rengârenk boncuk, tespihlerle süslenmiş. Cami, Aydınoğlu Yakup Bey tarafından 1592 ile 1598 yılları arasında yaptırılıyor. Caminin ortasında merkezi büyük kubbe ve iki yanda uzunlamasına ikişer kubbe bulunuyor. Son cemaat kısmı yedi kubbeli bir revaktan oluşuyor. 1813, 1881, 1927 ve 1980 yıllarında onarım gören cami, günümüzün en iyi korunmuş tarihsel yapılarından.

Kemeraltı, camileriyle de ünlü. Salepçizade Hacı Ahmet Efendi tarafından 1906 yılında yaptırılan Salepçioğlu Camisi, ince, zarif mimarisiyle öne çıkıyor. 1652'de zahire tüccarı Hacı Hüseyin tarafından yaptırılan Başdurak Camisi 1894'te onarım görüyor. Son yıllarda yeniden restore ediliyor. 1667 yılına tarihlenen Kestanepazarı Camisi kare mekân üzerine büyük bir kubbe ve etrafında dört kubbeden oluşuyor. Caminin çok güzel olan mihrabının Selçuk'taki İsa Bey Camii'nden getirildiği söyleniyor. Şadırvan Camisi Ünlü seyyah Evliya Çelebi'ye göre 1636 yılında yapılmış. 1815 yılında onarım gören cami, adını yanında ve altında bulunan şadırvanlardan alıyor. Evliya Çelebi'nin beyaz bir inciye benzettiği caminin doğu kısmında tek şerefeli bir minaresi, batısında da bir kütüphanesi bulunuyor.

Kemeraltı günün her saatinde kalabalık. Genellikle orta ve dar gelirlilerin ilgi gösterdiği bir çarşı. Aslında çarşıydı demek daha doğru. Kentin her yerini saran alışveriş merkezleri çarşı esnafının durumunu güçleştirdi. Son yıllarda sokaklara bakan binaların restore edilip renklendirilmesi, çeşitli et-

Havra Sokağı.

kinlikler düzenlenmesi de ilgiyi çekmiş pek benzemiyor. Kemeraltı'nın tümünden turistik bir merkez haline dönüştürülmesi çabaları da sürüyor.

Kuyumcular çarşısının yanından Havra Sokağı'na sapıyoruz. Sebze, meyve, balık, et ne ararsanız burada. Her yer rengârenk, insanın içi açılıyor. Eski tenekeçilerden geriye küçük bir dükkân kalmış. Burası havralar bölgesi. Salom Sinagogu, en eskilerinden. 1610 yılında İzmir'de bulunan 6 havradan biri. 1500'lü yıllarda inşa edildiği sanılıyor. 'Aydınlılar Sinagogu' diye biliniyor. Bilkur Halim Sinanogu, biraz ileride İkiçeşmelik Caddesi'nde. İzmir'in en güzel sinagoglarından sayılıyor. 1724 tarihinde Salamon de Claves isminde Hollanda asıllı bir İzmirli tarafından inşa ettirilmiş. 1772 yan-

gınında yanan sinagog, yine aynı aileden Manuel de Claves tarafından 1800 yılında yeniden yaptırılmış.

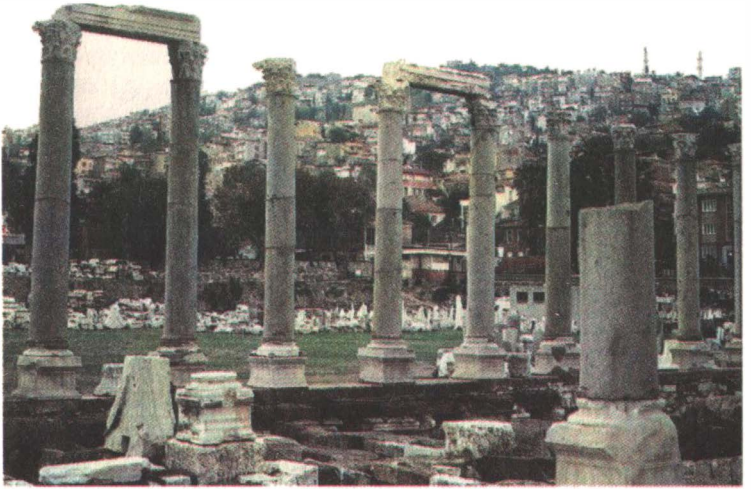
Kemeraltı'ndan İkiçeşmelik yoluna çıktığınızda sizi kapkara, çirkin, yüksek bir bina karşılıyor. Burası katli otopark. İzmir'in en önemli tarihi bölgesi Agora bu binanın gölgesinde. Eskiden daracık bir yoldan girilirdi. Bazı binalar yıkıldı da Agora biraz da olsa nefes almaya başladı. Katli otoparkın da yıkılıp Agora'nın tamamen ortaya çıkması için yapılan çalışmalar henüz sonuç vermiş değil.

Hepimizin bildiği gibi agora, toplanılan yer, kent meydanı, çarşı, pazar yeri gibi anlamlara geliyor. Antik Çağ'da agoralar, ticari, siyasal ve dini fonksiyonlarının yanı sıra sanatın yoğunlaştığı ve birçok sosyal olayların geçtiği kentlerin odak noktası.

İzmir Agorası, M.Ö. 4. yüzyılda antik Smyrna Kenti'nin taşındığı Pagos'un (Kadifekale) kuzey yamacında kurulu. Dönemin önemli kamu binalarıyla çevrilmiş olan bu yapı kentin devlet agorası işlevini görüyor. Günümüze gelebilmiş kalıntıların çoğu, M.S. 178 depreminden sonra İmparator Marcus Aurelius'un destekleriyle yeniden inşa edilen Roma Dönemi agorasına ait.

Kazılarla açığa çıkarılan kuzey ve batı stoa bodrum katı üzerinde yükseliyor. Günümüze ulaşan görkemli bodrum katının doğu ve batı uçlarında görülen çapraz tonozlar Roma Dönemi mimarlığının en güzel örnekleri olarak gösteriliyor. Avludan üç sıra basamakla çıkılan zemin kat ve ahşap tabanlı ikinci kat Antik Çağ'da insanların yağmur ve güneşten korunarak gezinti yaptığı yerler. Batı yönünde iki gözlü olduğu düşünülen giriş kapısı kemeri üzerinde güzel bir kadın kabartması bize bakıyor. Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un eşi, Faustina.

Sarı saçlı mavi gözlü dünya güzeli bir kız, Faustina. Babası Roma İmparatoru Antoninus Pius'nu görkemli sarayında yaşıyor. Savaşçı aileden gelen İspanyol kökenli Marcus'a âşık oluyor. Evleniyorlar. Asya seferine çıkan Marcus, yanında eşini de götürüyor. Toroslar'ı aşarken Faustina hastalanıp ölüyor. Marcus sefer dönüşü Smyrna'ya döndüğünde depremle yerle bir

İzmir, Agora.

olmuş kentin imarı için epey para harcıyor. Kent halkı da Marcus'un sevgili eşinin kabartmasını Batı kapısının üzerine yaptırıyor.

Kadifekale'ye bakan dev sütunların altında dolaşıyoruz.

2002 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi'yle koordinasyon halinde hazırlanan "Agora ve Çevresi Koruma-Geliştirme ve Yaşatma Projesi" çerçevesinde başlayan çalışmalarda öncelikle Agora'da 1930'lu ve 1980'li yıllarda yapılan, ancak tamamlanamayan kazılar sürdürüldü. Proje çerçevesinde batıda Eşrefpaşa Caddesi'ne (İki Çeşmelik Yokuşu), kuzeyde ise Anafartalar Caddesi'ne kadar olan alanda kapsamlı bir çevre düzenleme çalışması yapılıyor. Proje, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izni, İzmir Valiliği, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Ticaret Odası'nın katkılarıyla İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nce yürütülüyor.

İkiçeşmelik'ten Eşrefpaşa yokuşuna tırmanıyoruz.

Öğretmenevi'ni az geçtikten sonra Eşrafpaşa'nın pazaryerine varıyoruz. Çok önemli bir özelliği var. İzmirli, pazar alışverişi yaparken yürüdükleri mermer taşların 'hikâyesi'ni biliyorlar mı acaba? Üzerinde yürüdüğümüz yol, M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen bir Roma yolu. Döneminin de en önemli yapıları arasında yer alıyor. SİT alanı yolun bugün görünen kısmı yüz metre kadar. Kadifekale ve Agora'yla birlikte İzmir'in arkeoloji tarihine uzanan üç önemli noktadan biri kabul ediliyor. Yıllardır pazarın kaldırılması ve bu önemli yolun kurtarılması konuşuluyor ama her pazar yine araçlar geliyor, çadırlar kuruluyor ve pazar devam ediyor.

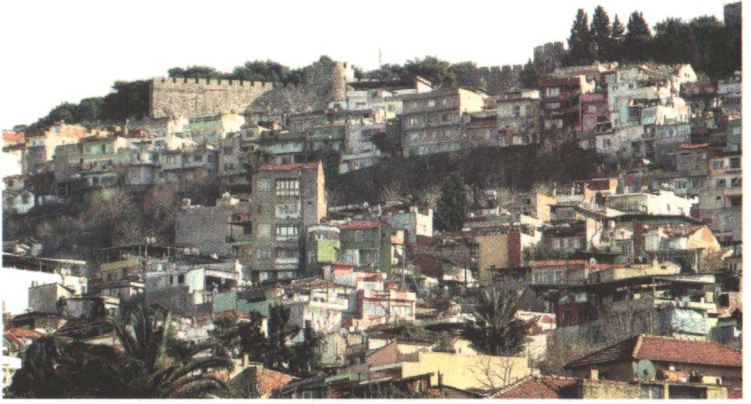
Eşrefpaşa Camisi önünde duruyoruz. Kako Yokuşu başında bizim ev. Babamın emekli olduğu yıllarda zorlukla aldığı o kalabalık evimiz. Mübeccel Hanım, Niyazi Bey, teyzeler, dayılar, yengeler, bakkal Çetin, anahtarcı, Giritliler, kap önü çayları, yazlık sinemalara mahallece gidişler... Şimdi yoklar...

Kadifekale'deyiz...

Körfez ve kentin büyük bölümü neredeyse ayaklarımızın altında. Orta-da görünen 'bir avuç' yeşillik Kültürpark; İzmir'in meşhur Uluslararası Fuarı. Orası da olmasa yeşile hasret bir kent. Fuarın hemen yanında tarihi binasıyla Basmane Garı. Fransız mimar Eiffel tarafından tasarlanan gar binası, 1876 yılında inşa ediliyor. Bina yine aynı tarihlerde inşa edilen Fransa'daki Lyon Gar binasının bir ikizi olma özelliğini taşıyor. 1922'de büyük İzmir yangınında büyük hasar gören bina, 1926 yılı sonrasında onarımdan geçiriliyor.

Gelelim Pagos'un eteklerine kurulan kentin ve kalenin öyküsüne. Büyük İskender'in gördüğü rüyayı yorumlayan kâhinler, şöyle diyorlar: "Kutsal Melez Çayı kenarındaki Pagos Tepesi eteklerinde yerleşecek İzmirli, eskisinden dört kez daha mutlu olacaklardır."

Söylenceye göre bu rüya etkin olmuş, Smyrnalıların Bayraklı Tepeku-le'den sonra ikinci yerleşimlerinin kurulmasında. Ama başka ve somut bir gerçek var. M.Ö. 334 yılında Büyük İskender, Anadolu'da Pers egemenliğine son verip Helen dönemini başlattığı sıralarda zaten Smyrnalılara Bay-

Agora'dan Kadifekale.

raklı tepeleri yetmemektedir. Helenler beraberlerinde kendi şehircilik anlayışlarına uygun şehirleşme projeleriyle geliyorlar. Smyrna'yı yeniden inşa ederek Efes, Bergama gibi zamanın ticarete ve liman işletmesinde ileri gitmiş şehirleriyle boy ölçüşebilecek düzeye gelmesini istiyorlar. İskender, şu ân üzerinde gezdiğimiz kalenin bulunduğu yere ikinci yerleşimi kurmaya karar veriyor.

Smyrna, Kadifekale'de ikinci kez kurulduktan sonra güçlü bir liman kenti olarak öne çıkıyor. Helenistik, Roma ve Bizans dönemleri ile Ortaçağ'da diğer çağdaşı kentler gibi, Akropol, tiyatro, tapınaklar, su kemerleri, sur duvarları, geniş caddeleriyle tepeden denize doğru uzanan canlı bir ticaret ve liman kentine dönüşüyor.

Kadifekale'den günümüze yalnızca kalenin batısındaki beş kulesi ile güneyindeki duvarlarının bir bölümü kalmış. Kale içerisindeyse bir dehliz ve su sarnıcı kalıntısı var. Sarnuçlara, Şirinyer'deki su kemerleri yoluyla gelip biriken sular, künk ve kanalizasyon sistemleri ile kentin her yerine dağıtılıyor.

Yapılan kazılarda, İzmir'in antik çağdan bugüne bir liman ve ticaret kenti olma özelliklerinin net bir şekilde ortaya çıkarılmasının yanı sıra son zamanlarda yapılan çalışmalarla genç Bizans ve beylikler döneminde İzmir Limanı'nın ne kadar işlek olduğunu gösteriyor.

Hemen ön tarafta Antik Tiyatro alanı görünüyor. 16 bin kişilik tiyatronun, kuzeye bakan seyirci tribünü denize karşı romantik ve muhteşem bir manzara sunduğu ve 1638'e kadar tiyatro duvarlarının ayakta olduğu biliniyor. Gecekondular arasına sıkışıp kalan tiyatronun çıkarılması için yaklaşık 12 bin 972 metrekaarelik alan üzerinde bulunan 164 adet parsel için İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından kamulaştırma kararı alındı. Yüz binanın yıkım işleminin gerçekleştirildiği alanda kazı çalışmaları sürüyor.

Kadifekale'nin etekleri bugünlerde heyelan bölgesi. Özellikle Ballıkuyu tarafı. Yöredeki evler yıkılıp yerlerine ağaç dikiliyor. Doğa, kendinden alınanları geri istiyor. Yıllar önce bakla tarlaları ve yeşilliklerle çevrili bölgede, ağaçlar kesilip yerine gecekondu doldu. Pagos o yükü taşıyamadı.

Agora, tiyatro, Kadifekale ve Antik Yol çalışmaları bittiğinde İzmir görkemli bir arkeolojik alana, Smyrnalılar da eski yurtlarına kavuşmuş olacaklar...

Çok acıktınız, biliyorum. Yemek 'iş'i'ni biraz geciktirdim. Şükrü Tül anlatsın istedim. Ege yöresini neredeyse adım adım gezerken bize rehberlik yapan, hiç duymadığımız öykülerle buluşturan Arkeolog Şükrü Tül, izmirizmir.net'te öyle bir anlatmış ki, yemek seçimi size kalıyor:

...Sabahları oburca 'boyos' yiyin. Bir tane, iki tane, üç tane, on tane. Yanında mutlaka odun talaşında, tavada ve fırında pişmiş yumurta olsun. Yanında mutlaka karadut şerbeti bulunsun. Ya da derin Demir Han içinde koruk şerbeti. Hiçbir şey olmadı limonata. Şeytan Çarşısı'ndan geçiyorsanız kaldırımda şeftali-vişne karışımı için. Yiyecek gücünüz varsa Tepecik'e uzanın orada 'hamal böreği' var ya da yokuş yukarı Eşrefpaşa'da 'çiğbörek'.

Öğleyi bulduysanız, içinde koruk çekirdekleri yüzen bir bamya söyleyin kendinize. Cumaysa günlerden, iç pilav üstü kuzu fırında söyleyin. Beklen-

medik sürprizlere hazır olun dünyanın en iyi lokantalarının dizili olduğu Kemeraltı'nda. Kefal pilakisi, akya çorbası ya da temiz Karaburun midyesinden yapılma bir buğulama. Enginar, iç baklanın içi bir başka burada. Roka, maydanoz, dereotu hep taze. Kentin yitik bahçelerinden, Roka cumhuriyetinden, Roka bürokrasisinden gelip dağılıyor.

Tatlı aramaya çıktıysanız, içi sarı yumurtalı, kalın manda kaymaklı 'sütlü börek' var. Hâlâ 'Dilber Dudağı', hâlâ 'Bülbül Yuvası' var. Hiç olmadı, ayaküstü 'Şambali'.

Bütün bunların ardından damak cilasını meyve ararsanız, kuytularda, merdiven aralıklarında iyi meyveciler vardır. Biri Hisarönü'nde, biri Kardiçalı'da, biri Gaffarzade oteli yanında (Kemeraltı camisi karşısı), bir başkası Turgutlu geçidinde Çankaya'da. Bunlar hep iyisini, en süzmesini nasıl bulup getirirler İzmir'e?

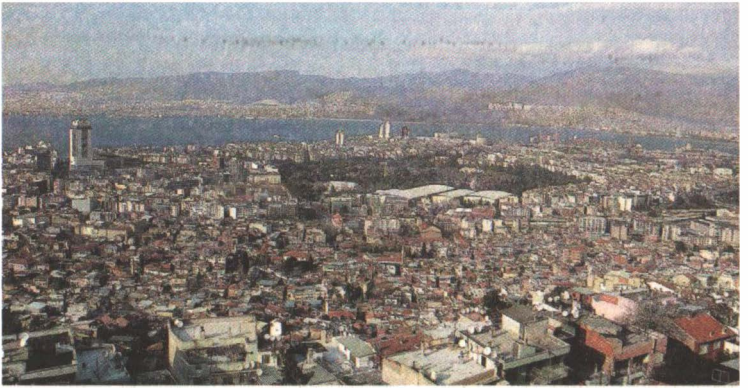
Akşam çöktüyse bir masa gerek; artık Şükran yok! Bir Veysel Çıkmazı sizi bekler, bir de Yalova'nın ekâbir kibarlığı...

İzmir'in meşhur imbatına verelim kendimizi. Konak'tan Mithatpaşa Caddesi yoluyla Narlıdere'ye doğru gidelim.

Sahildeki 'otobanvari' yol, deniz doldurularak yapıldı. Gençliğimizde yalı evlerinin önü denizdi. Küçük tahta iskeleleriyle sahil hile benziyordu. Mustafa Kemal Sahil Bulvarı oldu bugün. Yalıların bulunduğu yerlerde çok katlı kara binalar, kentle denizin arasında kale duvarı gibi. Bir karışlık boşluk da mı bırakılmaz? Bu kadar mı hoyrat davranılır bir kente?

Biz eski yoldan yürüyoruz. Hemen girişte yolun sağ tarafında Devlet Tiyatrosu'nun Orduevi binalarının altında ezilmiş görüntüsü. Vali Kazım Dirik'in isteğiyle 1926 yılında yapımına başlanıyor. 1927'de Türkocağı, 1932'de Halkevi olarak kullanılıyor. 1957'de Devlet Tiyatrosu Sahnesi şekline dönüştürülen yapı, 1971'den sonra İzmir Devlet Tiyatrosu'nun yerleşik mekânı oluyor.

Sol taraf boydan boya İzmir Kız Lisesi. 1917 yılında İttihat ve Terakki Mektebi, 1922-1923 yıllarında bugünkü anlamıyla eğitim vermeye başlıyor. 1936'den sonra kız lisesi olarak hizmet veriyor. 1985 yılında yangın sonucu ana bina tamamen tahrip oluyor. 1990-1991 öğretim yılından itibaren tüm

Kale'den İzmir.

binalarda yeniden eğitime başlanıyor. Okul merdivenleri, yeşillikler içindeki tarihi bina yolun önemli yapılarından. Okulun karşıdaki eski sayaç atölyesi de caddeye güzellik katıyor. 1880'li yıllarda yaptırılan tarihi bina, şimdilerde kültür ve sanata hizmet veriyor.

Şimdi, Mithatpaşa Caddesi'nin ve de İzmir'in en önemli mekânında Tarihi Asansör'ün sokağındayız. Burası İzmir âşığı sanatçı Dario Moreno'nun sokağı. Daracık çıkmaz sokağın her iki yanında restore edilmiş cumbalı evler. Bunlardan biri Dario'nun bir süre yaşadığı ev. Kapısındaki plakette Dario'nun son istemi yer alıyor:

*İzmir, tatlı ve sevgili şehrim,
Bir gün şayet senden uzakta ölürsem,
Beni sana getirsinler. Fakat mezarıma götürülürken,
Öldü demesinler. Uyuyor desinler, tatlı İzmirim...*

Mithatpaşa Caddesi ile elli metre yüksekte yukarıda bulunan Halilrifatpaşa semtine 155 basamaklı merdivenle çıkıldığı yıllarda yapılıyor asansör.

1907 yılında dönemin Bayraklı Mağazası sahibi Musevi işadamı Nesim Levi Bayraktaroğlu Paris ve İtalya'dan getirttiği mühendislerle yaptırıyor. Eski taş ocağının bulunduğu yere inşa edilen asansör, üç kattan oluşuyor. Birinci Dünya Savaşı yıllarında alt katı kumarhane, orta katı fotoğrafhane ve üst katı da sinema olarak kullanılıyor. Su gücüyle çalışan ve Karataş Yahudi Hastanesinin başlıca gelir kaynaklarından birini oluşturan asansör zaman içinde çeşitli kişilere kiraya veriliyor.

Sokağın 1930'lu yıllardan yakın zamana kadar gelişimini yaşayan Tahinci ailesi vardı. Aslında yöredeki arazinin büyük bölümü de onlarınmış. Aleksandır Tahinci, babasının helva fabrikasını, sonra mallarının tek tek nasıl ellerinden gittiğini kirada abisiyle birlikte yaşadığı o köhne evde anlatmıştı bana. *Cumhuriyet* gazetesi için yaptığım röportajda, Fransızca, İspanyolca, İngilizce bilen, Türkçeyi de çok iyi konuşan Aleksandır, 1930'ların sokağından izlenimler aktarmıştı:

Sokaklar havagazı fenerleriyle aydınlanırdı. Hava kararırken görevli bir kişi elinde uzun bir değnekle gelir, sokak lambalarını yakardı. Su, evlerdeki tulumbalardan temin edilirdi. Yöredeki sinagog mahallemize renk katardı. Burada çok sık nikâh törenleri olurdu. Bu sokak dut ağacı kaplıydı. Mahalle sakinleri ipekböceği yetiştiriyordu. Mahalleden bir kişi kozaları toplayıp satar, parası da fakirlere dağıtılırdı. Herkes zorda olanın yardımına koşardı...

1942 yılında Şerif Remzi Reyent satın alıyor asansörü. Reyent'in ölümünden sonra bir süre boş kalan asansörü 1983 yılında yeğeni Ayla Ökmen İzmir Belediyesi'ne bağışlıyor. Çok iyi restore edilen yapı bugün günbatımlarının en iyi seyredildiği kafe ve restoranların bulunduğu uğrak yeri. Kahvelerimizi içip, Dario Moreno'nun, *"Deniz ve mehtap, sordular seni neredesin..."* şarkısını mırıldanarak ayrılıyor...

Az ilerideki Beth İsrail Sinagogu, Sultan 2. Abdülhamid'in İzmir Valisi eski Sadrazam Kamil Paşa'ya hitaben yazmış olduğu bir ferman uyarınca, Karataş semtinde oturan Musevilerin dini ibadetlerini yerine getirebilmeleri için inşa edilmiş. 1907 yılında 1.200 altın liraya mal olan sinagog, İzmir'in

en büyük havrası. Günümüzde Musevi vatandaşlarımızın dini nikâh törenleri bu havrada yapılıyor.

Şimdilerde Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi olan görkemli binanın önünde babamın hatıralarına dalıyorum. Burada okumuş 1940'lı yıllarda. O zamanlar Sanat Okulu. Babam öğle arasında tütün mağazasında çalışan sevgilisini görebilmek için eski balık halinin yanındaki liman bölgesine nasıl koşarak gidip geldiğini anlatır, "Aşk bizim zamanımızdaydı," diye öğünürdü. 1881 yılında islâhhane olarak kurulan yapı, daha sonra öksüzlere ait Mekteb-i Sultani oluyor. İkinci Abdülhamid döneminde Hamidiye Sanat Mektebi adını alan tarihi bina, zaman içinde yeni atölyeler eklenerek gelişiyor. 31 Mart 1997'de çıkan yangında büyük ölçüde yanarak yalnızca dört duvar olarak kalan bina, yeniden yapılarak hayatımızdaki yerini sürdürüyor. Göztepe semtindeki Notre Dame Lourdes Katolik Kilisesi de yolun önemli yapılarından. Kilise yapısal özelliklerini hâlâ koruyor. Yöredekililer sokağı 'kilise sokağı' diye biliyor.

Eski ve uzun yıllar bilinen adıyla Kennedy, günümüzdeki adıyla Fahrettin Altay Meydanı'na varmadan Güzelyalı'daki Trolleybüs deposunda biraz duralım. Tabii bir zamanlar öyleydi. 'Çift boynuzlular' meydana iki yöne hareket ederdi. İnönü Caddesi'nden İkiçeşmelik yönüne, Mithatpaşa Caddesi'nden de Konak, Alsancak'a yolcu taşırlar; akşamları da şu ân önünde durduğumuz Ahmed Adnan Saygun Kültür ve Sanat Merkezi'nin bulunduğu yerde toplanırlardı. Sessiz, çevreye duyarlı, o şirin otobüsler bir gün ortadan kayboluverdi. Toplandıkları sahayı, mazotla çalışan, gökyüzünü siyaha boyayanlar doldurdu. Şimdilerde, konser, tiyatro, sergi ve toplantı salonlarıyla önemli bir sanat merkezi olarak İzmirliileri ağırlıyor.

İzmir'in en sıkıntılı meydanlarından, Fahrettin Altay Meydanının tam göbeğine açılan metro çukuruyla uzun yıllar büyük sıkıntı çeken yöre halkı, şimdilerde biraz rahatlasa da trafik bazı saatler neredeyse düğüm oluyor. Ben de bu meydanın sakini olarak, o metro çukurunun neden bomboş pazaryeri sahasında açılmadığını hep merak ettim. Meğer orası çok büyük bir

Asansör'den sahil bulvarı.

alışveriş, eğlence merkezi olacakmış. Siz bu satırları okuduğunuzda inşaat başlamış, belki de bitmiş olabilir.

Bizim bölge AVM'lerin 'başkenti' oldu neredeyse. Meydanın biraz ilerisinden başlayan ve bütün Balıova'da aralıksız hükmünü sürdüren AVM'ler neredeyse Narlıdere'ye kadar uzanıyor. Önlerindeki daracık yollar ve üst geçitler de bu alışveriş merkezlerine göre düzenleniyor. Hafta sonları bu yollarda araba kullanmak maharet işi. Bu yollarda ve bir AVM önünde kardeşim sarhoş bir sürücünün 'kurbanı' oldu.

İnsanlar artık bu alışveriş merkezlerinde yaşıyorlar. Abartmıyorum, gerçekten yaşıyorlar. Alışverişlerini yapıp, yemeklerini yiyip, sinemalarına gidip, çocuklarını eğlendirdiklerini sanıyorlar. Çocuklar toprağı basmadan, gün yüzü görmeden, buralarda beslenip büyüyorlar. Velhasıl, akıllara durgunluk veren bir durum. Çok mu abarttım?

İnciraltı kent ormanı.

Şu ân yan yana dizili AVM'lerin olduğu yerlerde çok kısa zaman önce narenciye bahçeleri ve seralar vardı. Şimdi bu bina ve insan kalabalığını aşıp, sağa kıvrılıp İzmir'in son yeşil alanlarından birine, İnciraltı'na gidiyoruz. Son seracılar diremiyor. Çiçekçiler kovalanacakları günü sayıyor. Çünkü bütün gözler burada. Yeni imar planları yapılıyor, bozuluyor, tekrar yapılıyor. İnciraltı'ndaki Kent Ormanı, sulak alanıyla küçük bir Kuş Cenneti olma yolunda. Yürüyüş yollarıyla kentin kalabalığından 'arınma' yeri. 1970'li yıllara kadar plajımızdı buralar. Şimdi deniz yalnızca bakmak için. Kıyıdaki çay bahçeleri, restoranlarda hafta sonları yer bulmak epey zor.

"Balçova teleferiğine binsek, şöyle tepeden baksak," diyeceğim, ama çalışmıyor. Deneme seferleri başladı, ama ne zaman tam randımanlı çalışır, bilemem. Teleferik dağının eteğinde, bir zamanlar Agamemnon'un yaralı

askerlerinin şifa bulduğu kaplıcalar var. Romatizmal sorunu olanlar jeotermal sıcak sulardan yararlanabilir. Bölgedeki havuzlarda kış aylarında yüzmenin tadını da çıkarabilirsiniz.

Narenciye bahçeleriyle iç içe Narlıdere'yi hiç sormayın. Uzun yıllar yaşadığım Narlıdere'de yolun her iki yanı da satsuma bahçeleriyle çevriliydi. Sırtımızı dayadığımız dağ, ormanlarla kaplıydı. Ağaçlar düzlüğe kadar inerdi. Önce küçük yangınlar çıktı. Sonra her geçen gün ağaçların bir kısmı ortadan kayboldu. Dağımız kel oldu, yerine çarpık gecekondu yerleşti. Bir gün çok şiddetli bir yağmur yağdı. Sel, dağ üzerindikileri alıp denize götürdü. Evlerin içi tamamen çamur doldu, insanlar öldü.

Bugün o gecekonduların yerini çok katlı apartmanlar aldı. Dağın her yeri bir karış boşluk kalmamacasına doldu. O yapılara bakınca içim ürperiyor. Sanki aşağı düşeceklermiş gibi. Aklıma yıllar önce yaşanan seller geliyor.

Farkındayım, rüzgâr gibi geçtik İzmir'i. Güneye ya da kuzeye tatile gidenleri kentte bu kadar zaman tutabilmek bile mucize...

İzmir'i 'doya doya' gezmek ve tadını çıkarmak isteyenlere bazı önerilerim var:

Aracınız varsa, Konak Alanı yakınlarındaki katlı otoparka bırakın. Çünkü hiç ihtiyacınız olmayacak. Yüz metre uzağınızdaki metroya girin. Banliyö ve metrodan yararlanarak, İzmir'in görülmesi gereken her yerini gezebilirsiniz.

Bornova son durakta inin, vurun kendinizi dar sokaklara. Eski köşkleri sorun. Restorasyonu yapılan Peterson Köşkü'nü, Perili Köşk'ü, Santa Maria Kilisesi'ni gezin. Ağaçlı yolda serinleyin. Dönüşte Hilal istasyonunda tren değiştirip İZBAN'a geçin. Şirinyer'de inip Buca'yı gezin. Kızılçullu su kemerlerini, Forbes Köşkünü dolaşıp, belediye otobüsüyle Buca Gölet'e gidin...

Yine de zamanınız kaldıysa;

Kordon'dan Alsancak Limanı'na denizden esen güzel bir imbat eşliğinde fayton kiralayabilir, bol bol fotoğraf çekebilirsiniz.

Basmane garı.

Göztepe ya da Karşıyaka iskelesinden vapurla karşı tarafa geçerek kenti denizden görme olanağı yakalayabilirsiniz.

Deniz kenarında kurulan 29 istasyonun birinden bisiklet kiralayıp, körfezi kıyından gezebilirsiniz. İlk saat için iki, daha sonraki saatler için bir lira ödeyeceksiniz.

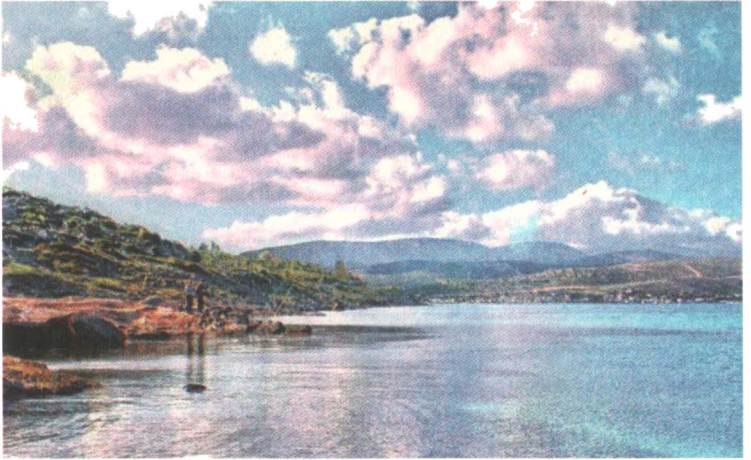
Sokaklarda yağ kazanının önünde kuyruk olmuş insanların arasına siz de katılın. Hayır lokması dağıtılıyor. Bir tabak da siz alın.

Alsancak, alternatif eğlence mekânları ve barların merkezi. Kordon'da, Gazi Kadınlar Sokağı ya da Muzaffer İzgü Sokağı'nda kendinize uygun bir mekânda İzmir gecesi yaşayabilirsiniz.

Artık yola çıkma zamanı...

Otobana girmeden sahilten, Güzelbahçe'ye selam vererek Ege'nin 'burnu'na doğru...

**Urla, Karaburun, Çeşme,
Alaçatı, Sığacık –
Ege'nin 'Burnu'nda**

Ön sayfada: Balıklıova sahili.

“Fenere kadar yürüdüm. Badana edilen fener beyaz kirecin altında tuzla kaplı gibi görünüyordu. Ürkütücü bir diriliği vardı denizin. Rüzgâr ölü bir kızın yüzünü düzeltircesine esiyordu suların üzerine. Kokas amcamın evinin yemek odası hâlâ yerli yerindeydi. Duvarlardan birine on yaşındayken malayla kazıdığım adımın ilk harflerini bulamadım...”

Tam da oradayım. Yorgo Seferis’in (Gheorghios Seferiadhis) çocukluğunu, ilkgençlik yıllarını geçirdiği Urla’nın iskelesinde.

Ne zaman Urla’ya gelsem, Seferis’in anayurdu Urla’ya duyduğu özlemin hüznünü, Necati Cumalı’nın dizelerini de yanımda götürürüm. Kulağımda, ömrünün son demini Urla’da yaşayan Tanju Okan’ın ‘davudi’ sesi olur: “Öyle sarhoş olsam ki...”

Cumalı, içkisini yudumlarken konu Urla’dır:

Urla, Çeşmealtı.

*Diyelim bir masa var önümde
Elimde bardak
Oturmuş içiyorum
Bardak mı Urla mı tuttuğum?*

Yazarken de öyle:

*Diyelim oturmuş yazıyorum
Birden duruyor kalem
Bir görüntü ak kâğıtlarda
Ev ev sokak sokak
Yine Urla oluyor konum*

İzmir'den Çeşme yönüne giderken otobanı değil de eski kıyı yolunu izleyerek, Güzelbahçe, Zeytinalanı'nı geçip Urla'ya birkaç kilometre kala sizi İskele'ye götürecek dar yola sapıyorsunuz. Sağınızda Güladası'nı geçip öykünüze başlıyorsunuz. İskele çarşısı, yılların balıkçısı, deniz feneri, Batis'in kahvesi...

İskele sakinleri yılların alışkanlığını sürdürüyorlar. Büyük çoğunluk öğle sıcaklarını uykuda, dinlenerek geçiriyor. Kıyıdaki tekneler boş, yalnızca iki balıkçı ağlarını temizliyor.

Tarihi M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzanan Klazomenai, biraz ötede denizin içine kadar uzanmış kalıntılarıyla, ağaçlı yoldaki zeytinyağı fabrikasıyla ses veriyor. Arkeolojik bulgular Klazomenai'de yerleşimin M.S. 5'inci yüzyıla kadar sürdüğünü gösteriyor.

Otlu gözleme kokusu meydana taşıyor. Yanında ayrılan. Biraz keyif yapıyoruz. Deniz kıyısındaki dar yolun hemen başlangıcında, köşede, tahta panjurlu taş bina. Şimdilerde pansiyon. Seferis'in çocukluğunu geçirdiği ev.

"Batis'in kahvesinin kemerlerine ve üstündeki yapıya bir şey olmamış. Sonra hatırlayamadığım birkaç yapı ve işte evimiz. Alt kattaki pencerelerin camları kırılmış, öndeki demir kapı iyice paslanmış. Biz orada oturduğumuzdan beri hiç boyanmamış belli ki. Üst kattaki kanatlı pencereler çürümüş. Bir daha kapanamazmış gibi görünüşleri var. Duvarların sıvası dökülmüş. Evin içine bakmaya çalıştım. Ancak yemek odasını ayıran cam bölmeyi görebildim. Daha içerileri görülemeyecek kadar karanlıktı. Fotoğraf çekerken çocuklar seğirtti eski kapının önüne..."

Seferis'in evi çok değişti. Değişmeyen çocuklar. Neden fotoğraf çektiğimi soruyorlar. Dünyaca ünlü, duyarlı, insan sevgisiyle yoğrulmuş şiirleriyle ve yazılarıyla tanınmış, 1963 yılında Nobel Edebiyat Ödülü almış Yorgo Seferis adlı bir şairin yıllar önce bu sokaklarda onlar gibi koşuşturduğunu anlatıyorum. Büyük çocuk arkadaşlarını uyarıyor, "Yorgo Seferis Sokağı" yazılı tabelayı gösteriyor onlara...

Şimdi deniz kenarından doğru Çeşmealtı'na. Kıyı boyunca her yerde denize girebilirsiniz. İzmirli yazlıkçıların mekânı burası. Yaz kış hafta sonları genelde burada olurlar. Halk plajı genelde sakin. Tatilciler yeni yeni keşfediyorlar bölgeyi. Güvendik tepesine çıkıp Ege'ye yukarıdan bakmak büyük keyif. Zeytinlikler arasında güzel bir yoldan çıkılıyor. Tepedeki kır bahçesinde kahve molası iyi olur.

Burasının benim açısından çok ayrı bir önemi var. Hemen yan taraftaki mezarlıkta, çevre dostu, güzel insan, sevgili dostum Avukat Noyan Özkan sonsuz uykusunda. Ona uğruyorum. Ülkede hiçbir şeyin değişmediğini, aç gözlülük ve talanın sürdüğünü, altın uğruna zeytinlerin köklendiğini, sulak alanların bile umursanmadığını anlatıyorum...

Ağaçlı yoldan Urla'nın merkezine gidiyoruz. Sağ tarafımızda Klazomenai'nin zeytinyağı işliklerinden bugüne kalan. Kısa bir mola verilmeli. M.Ö. 6. yüzyıla tarihlenen, Anadolu'da bilinenler arasında en eski zeytinyağı üretim tesislerinden birisi burası. Profesör Güven Bakır hocamız kenti günışığına çıkarmak için uzun yıllardır çalışıyor. Klazomenai ızgara planlı düzenli kent yapılaşmasıyla da öne çıkıyor. Planı ilk kez Miletoslu Hippodamos uyguladığından, onun adıyla anılıyor. Yeri gelmişken Urlalı filozof Anaksagoras'ı da selamlayalım. M.Ö. 500-428 yılları arasında yaşayan felsefeci Anaksagoras, bilimsel araştırma ruhunu Atina'ya taşıyanlardan. Güneş'in bir taş kütle olduğunu söyleyince dinsizlikle suçlanıyor. Doğacı felsefecilerin öncüsü olarak biliniyor.

Urla'da uğranılacak ilk yerlerden biri, şimdi müze haline dönüştürülen Necati Cumalı Anı ve Kültür Evi. Selanik'te doğan Cumalı, mübadele sonrası ailenin Urla'ya yerleşmesiyle şimdi çeşitli eşyalarının sergilendiği merkezdeki bu taş evde geçiriyor çocukluğunu. Seferis çocukluğunu geçirdiği yerden 'karşıya' gitmek zorunda kalırken, Cumalı da mübadil çocuğu olarak burada büyüyor. Urla, iki ünlü insanın mübadele hüznünün ortak noktası olmuş.

Belediye Meydanı'ndan çarşı sokağına girin. Ara sokaklarda eski taş evlerin güzelliğiyle büyülenin. Farklı sanat dallarını ve bu dallarda ürün veren sanatçıları bir araya getiren Sanatçılar Sokağı epey zamanınızı alacak. Urla Belediyesi ve Urla Sanat Sokağı Derneği işbirliğiyle düzenlenen Urla Sanat ve Antika Pazarı her ayın son pazarı önemli etkinliklere sahne oluyor. Urlalıların yanı sıra ilçe dışından da pek çok kişinin ziyaret ettiği sanat sokağına ilgi giderek artıyor.

Urla, Sanat Sokağı.

Yöre halkının Alman Adası diye bildiği Yassıcıada'ya Urla iskelesinden kalkan motorlarla gidebilirsiniz. Adada çok güzel bir kafeterya var. İzmir'den de hafta sonları gününbirlik turlar düzenleniyor.

Buralara kadar gelmişken, Necati Cumalı'nın *Susuz Yaz* romanının filmine mekân olan Bademler köyüne de uğramayı ihmal etmeyin.

Urla'yı daha çok gezmek isterdik, ama yolumuz uzun.

Seferis'le gezmeye başladık Urla'yı. Yine onun hüznünlü anlatımıyla ve da edelim: "Yeniden, daha doğrusu her zaman bu toprağa olan bağlılığımı duyuyorum. Bu meltem, bu renkler, bu sıcaklık, bu ışık onları geride bırakmayı güçleştiriyor. Ayrılış saatini durmadan geriye atmaya zorluyor insanı. Bir güz dirilişi duygusu bu. Gözlerim onlarla dolu: Başka bir şeye yer yok gözlerimde..."

* * *

Karaburun'a Doğru...

Zaman yitirmemek için Çeşme otobanını tercih edenler İçmeler-Karaburun kavşağından çıkıp Gülbahçe yoluna giriyorlar. Biz, eski Çeşme yolundan doğayla iç içe ilerliyoruz. Ana yoldan Gülbahçe'ye dönüyoruz. Küçük bir sahil kasabasıyken İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün gelmesiyle bir üniversite kampüsüne dönüşüyor. Balıkçılıkla uğraşan yöre halkı turizme yöneliyor. Daha çok orta gelirliilerin yazlık bölgesi. Yazlıkların çoğu da prefabrik küçük yapılar. Eski taş evler dimdik ayakta ve hayat sürüyor.

Meşhur virajlara başlıyoruz. Karaburun'a kadar yumuşak sert 313 viraj olduğu saptanmış. İyileştirme çalışmalarındansa dağ eteğinde yeni bir yol çalışması başlatılmış, inşaat sürüyor. Sağımızda yer yer korkulu uçurumlar ve lacivert Ege. Karaburun minibüsçüleri yolları ezberlemiş, araçlarını otobandaymış gibi rahat kullanıyorlar.

En iyisi, Balıklıova'da mola vermek...

Karaburun'a gidenlerin büyük çoğunluğunun mola yeridir Balıklıova. Hafta sonları İzmir'den yalnızca kahvaltı yapmak için gelenler de epey çoğunlukta. Eski taş evler giderek yazlıkların arasında boğulmaya başlamış. Sahil genellikle kayalık ve çoğu zaman rüzgârlı. Tarihteki ilk ismi Polikhne. Osmanlı zamanında da bu isimle anılan eski bir Rum köyü. Mübadeleyle köy boşalmış, köyün eski yerleşim yeri terk edilmiş. Şu ânkî ismi Polikne'den Türkçeye Balıklı ve Balıklıova olarak gelmiş. Turizm giderek gelişiyor. Yaz aylarında Akdağ yürüyüşleri başlıyor. Yöre halkının balık çiftlikleriyle başı dertte. Çiftliklerin engellenmesi için sürekli eylem yapıyorlar.

Balıklıovalılar, tiyatrolarıyla büyük gurur duyuyor. 2011 yılında dostum Prof. Dr. Semih Çelenk'in çabalarıyla kurulan tiyatro, *Rumuz Goncağül, Midas'ın Kulakları* ve *Vatan Kurtaran Şaban'ı* başarıyla sahnelediler. Şu satırları yazarken de Semih Çelenk'in William Shakespeare'den uyarladığı *Hamlet Renkli Türkçe* adlı oyuna hazırlanıyorlar. Tiyatro, ödül üstüne ödül alıyor. 2014 Yılın Köy Tiyatrosu Ödülü de Balıklıova Köy Tiyatrosu'na veriliyor...

Mavikeçi'den Mordoğan.

Mordoğan'a vardık bile. Keyifli bir balıkçı kasabası. Uzunada'nın tam karşısında. Dağ taş yazlık dolu, ama sahil balık lokantaları ve kafeleriyle keyifli güzel bir yer. Kocakum plajı, bölgenin tek sığ sahili. Çocuklar ve yüzmeyenler, burada denize giriyorlar. Ardiç, Ayıbalığı daha çok yüzmeyenlerin ve kayalıklarda denize girmeyi göze alanların plajları.

Ayıbalığı bölgesindeki deniz mağaraları, Akdeniz foklarının dünyadaki en önemli üreme alanlarından biri.

Mordoğan'ın tarihi, yarımada'daki birçok yerleşimden çok daha eskilere dayanıyor. Yöredeki buluntular, M.Ö. 4000 yıllarını, Kalkolitik dönemi işaret ediyor. Eski Mordoğan mahallesindeki Ayşe Hatun Camisi'ni, Çatalkaya Camisi'ni gezmeyi unutmayın. Her köşe başında çeşmeler göreceksiniz. Eskiden beri süren gelenekle maddi durumu iyi olanların yaptırdığı bu çeşmeler, yöreye nostaljik görünüm kazandırıyor.

Mordoğan'dan ayrılmadan bir dostun yanına Mavikeçi'ye uğramadan olmaz. Siz de çok beğeneceksiniz. Mordoğan'dan Karaburun yoluna çıktığınızda karşıki dağlarda bir 'kartal yuvası' var. İşte orası. Ana yolun karşısındaki dar yoldan girip, küçük caminin yanından kıvrılıp ulaşıyorsunuz. İstanbul'daki işini, gücünü bırakıp, 'pılıyı pırtıyı' toplayıp yarımada'ya ge-

len Derya Okçelik Özcan, yöreyi gezdikten sonra Mordoğan'da karar kılıyor ve buraya harika bir 'hayat alanı' kuruyor. Konuk odalarıyla, incelikli düşünölmüş mimarisi, ayrıntılarıyla, huzur veren doğası ve manzarasıyla tadına doyumaz bir yer. Hele terasında Mordoğan manzarasıyla içkinizi yudumlayanın keyfi, çok az yerde vardır. Bir kahve içimi bile olsa zaman ayırmalısınız.

* * *

İki Bakkal, Bir Fırın, İşte Karaburun...

Çok eskilerde kalmış, 'iki bakkal bir fırınlık' Karaburun. Şimdilerde keşfedilmenin getirdiğı sancıları yaşıyor.

Bodrum sahilinden giriyoruz Karaburun'a. Sahile iner inmez hemen sol tarafta sevgili arkadaşım, İzmir'deki çevre eylemlerinin öncüsü Savaş Emek'in son yıllarını geçirdiğı ev. Bahçe kapısında kedileri toplanmış onu bekliyor. Savaş çok sevdiği Karaburun'un yüksek bir tepesinde derin uykusunda bizi gözlüyor. Savaş'ın aramızdan ayrılışından sonra ayağım bir türlü gitmedi Karaburun'a. Bugün onunla paylaştığımız güzel günlerin anısıyla geleceğim yöreyi.

Agora Kitaplığı'ndan çıkan Mehmet Eroğlu'nun *Düş Kırgınları'nı* okudunuz mu? Okumadıysanız Karaburun'u gezmeden mutlaka okuyun. Ya da Karaburun'da çok zaman geçirecekseniz, bu kitabı okuyarak gezin. Karaburun atmosferinde, düşlerle, söylencelerin 'hamurunda' sizler de kendi öykülerinizi yaratacaksınız. Hayaller eksikse tam anlamıyla gezmiş olunmadığını fark edeceksiniz...

Bodrum sahilinde yürüyorum. Denize girilecek en rahat yeri Karaburun'un. Belki ben alışkın olduğum içindir. Havlunuzu alıp bütün koylarda denize girebilirsiniz. Rüzgâr ve kayalık alanları da göze almalısınız. Karaburun şehir merkezi kavşağını geçer geçmez sağa denize doğru indiğinizdeki Mimoza koyu, hemen tepenin arkasındaki de mavi bayraklı İncirli ko-

yundaki Akvaryum plajı. Aslına bakarsanız Karaburun sahilinin her yeri koy ve koycuklar.

Karaburun merkezi tepede, denizden epey uzak. Meydandaki kır kahvesi yöre insanının toplanma yeri. Manzara harika. İleride tepenin yama-cında hayvan barınağı. İzmir'in en küçük ilçesinde bir hayvan barınağının olması ne güzel. İnsan mavi tahta sandalyelerde saatlerce oturabilir, çam ağaçlarının gölgesinde hayallere dalabilir. Siz bu güzel manzarada kahvele-rinizi yudumlayın, ben sizi eskilere götüreyim.

Homeros, 'Rüzgârlı Mimas' diyor buralara. Mimas, bugün Karaburun'un sırtını yasladığı Bozdağ. Mitolojik tanrılarla savaşımların başındaki Mimas, Zeus'u çok kızdırıyor. Mimas'ın üzerine erimiş demir, bakır dökülerek öldürülüyor ve bu dağın altına gömülüyor. Söylenceye göre Mimas ismi bu-radan geliyor.

Çakmaktepe yöresinde yapılan kazılarda Kalkolitik döneme ait (M.Ö. 4000) kesici araçlar, taş el baltaları ve ilkel çanak çömleklere rastlanıyor. Bölge M.Ö. 3000'li yıllardan itibaren Hititler'in egemenliğinde. Daha sonraları, Yunanlılar, Persler, Romalılar ve Bizanslılar 'konuk' oluyorlar. Yıldırım Beyazıt zamanında Osmanlıların, Ankara savaşının ardından (1402) Aydınoğulları'nın hakimiyetine geçen Karaburun, 1425'te yeniden Osmanlı topraklarına katılıyor.

Şimdi burada duralım. O yıllara Şeyh Bedreddin'e, Börklüce Mustafa'ya gidelim. Şeyh Bedreddin, Börklüce Mustafa'yla birlikte farklı bir insanlık ütopyasının hayallerini kuruyordu. Börklüce Mustafa sadece Anadolu için değil, insanlık için gerçek barışın, adaletin, eşitliğin, özgürlüğün peşine düşüyor ve çalışmalarını Karaburun'da sürdürüyordu. Üzerlerine ordular geldi ardı ardına. Susturduklarını sandılar. Oysa bıraktıkları miras bugünün-müzü aydınlatıyor.

Karaburun'a saldırılar bugün de sürüyor. Ordularla değil, balık çiftlikleriyle, tarım alanlarını talan etme projeleriyle, diledikleri yere rüzgâr sant-rali kurma planlarıyla geliyorlar. Bu konuları gezimizin en sonunda payla-şayım.

Karaburun, İskele.

Eğer kış aylarında Karaburun'daysanız, nergis kokacaktır her yer. Mevsim bahara varmışsa enginar bahçelerinin arasında yürüyeceksiniz.

Karaburun yarımadası tipik Akdeniz bitki özelliği taşıyor, ama zeytinde 'hurma'yı, çiçekte nergisi, sebzede enginarı, kendine has özellikleriyle sadece bu topraklarda bulabiliyorsunuz. Kokulu mandalini de unutmamak lazım. Bir zamanlar bağlarıyla da öne çıkıyor Karaburun. Yeterli ilgi gösterilmeyince bağcılık epey geriliyor.

Zeytinde hurma dedik ya, sofraya zeytininin geçtiği yollardan geçmiyor. Bildiğimiz zeytin ağaçlardan toplandıktan sonra soframıza gelene kadar çeşitli işlemlerden geçerken, hurma zeytini mevsiminde ağacından koparıp yiyebiliyorsunuz. Bu zeytin yalnızca Karaburun'a özgü.

Nergis dedik. Onun da söylencesini anımsamadan olur mu? Narsis, ırmak ilahı Kephissos ile arındırıcı suların bekçi perisi Liriope'nin oğlu olarak doğar. Bir kâhin, Narsis'in dünyada, kendi yüzünü görmediği sürece ya-

şayacağını bildirir. Narsis bir gün bir su birikintisine dökülen bir kaynağın yanına gelir ve su birikintisine doğru eğilerek oradaki sudan içmeye başlar. Doğal olarak, bu sırada, birikintide yansıyan yüzünü görür. Kendi yüzünü görünce önce şaşkınlığa düşer, sonra kendini hayranlıkla seyre dalar ve kendisine âşık olur. Bu seyirden kendisini bir türlü alamayan Narsis gitgi-de hissizleşir, dünya hayatına ilgisiz, etrafında dolaşan dağ perilerine kayıtsız kalır. Bulunduğu yere kök salarak açılmış bir çiçeğe dönüşür. Bu çiçek, güneş gibi, sarı göbekli, beyaz yapraklı, çevresine güzel kokular yayan Nergis'tir. Kendine, bedenine hayranlık olarak tanımlanan Narsisizm bu öyküden bize kalmış.

Günümüzde de aşkın sembolü olmayı sürdürüyor nergis. Genç kızlar, özel olarak yetiştirdikleri dokuz çangallı nergisleri boncuklarla süslüyor ve ilgi duydukları gence veriyorlar. Genç de ilgi duyuyorsa süslü nergisi sol göğsüne takarak gün boyu ortalıkta dolaşıyor. Böylece gençlerin aşkları ilan edilmiş oluyor. Türkülere de konu olmuş:

*Türkmen kızı Türkmen kızı
Sen allar giy ben kırmızı
Çıkalım dağlar başına
Sen gül topla ben Nergis'i*

Zeus'un çapkınlığı meşhur, biliyorsunuz. Hatta kıskanç karısı Hera'nın bu ilişkileri haber versinler diye yüksek yerlerde gözetleme yaptırdıklarından İris de Karaburun'da görevli. İris gölü, adını belki de ondan alıyor. İşte Zeus'un yine âşık olduğu hatta sonradan tanrıça yaptığı kadınlardan biri Cynara. Ama güzel genç kız sonradan vazgeçiyor. Zeus, çok kızıyor ve bu güzel kızı bir bitkiye dönüştürüyor. İşte o bitki sofralarımıza enginar olarak geliyor.

Mart ayı, enginarın tam zamanıdır. Klazomenai'deki zeytinyağı işliklerini gün yüzüne çıkaran Prof. Dr. Güven Bakır'a gazeteci dostum Nedim Atilla, "2 bin 600 sene önce insanlar burada sıktıkları zeytinyağını nasıl

“Nasıl olacak, bakla ezmesi (yani fava) ve enginarla...” cevabını vermiş Güven Bakır.

Akdeniz havzasında antik Yunan ve Roma’dan beri bilinen enginarın atası ise ‘kenger’. Antik çağın meşhur ‘korint’ tipi sütun başlıklarını süsleyen motifler de kenger yapraklarından başkası değil. Ancak enginar konusunda Prof. Bakır’a katılmayanlar, o dönemde yenen enginarın bugün yediğimiz türle pek alakası olmadığını, halen yabancı olarak yetişen kengere daha yakın bir bitki olduğunu öne sürüyorlar.

Enginar, karaciğer dostu olarak biliniyor, zeytinyağlısı, dolması ve daha birçok çeşitli yemekleri yapıyor. Vitamin ve liflerinden yararlanmak için enginarın incecik dilimlenip zeytinyağı, limon, tuz ve taze otlarla karıştırılarak çiğ tüketilmesi öneriliyor.

Karaburun’da keçi besiciliği ve peynir yapımı yüzyıllardır temel geçim kaynağı olmuş. Keçi sütünden sepet peyniri, tulum peyniri ve lor üretiliyor. Lorun günlerce yoğrulmasıyla yapılan ‘kopanesti’ peyniriyle de çok ünlü Karaburun.

Söz keçilerden açılmışken her yıl Haziran ayında gerçekleştirilen Karaburun Kırkım Şenliği’ni unutmayalım. Keçilerin kırılması basit bir olay, ama yüzyıllardır süren geleneksel bir tören. İmece usulü bir sürü sahibinin keçileri hep beraber kırılıyor, sonra yenip içiliyor, eğleniliyor. Amaç, doğaya faydalı olan keçilerin ve kültürünün yaşatılması.

Karaburun’un köylerine de vakit ayırın. Ambarseki, Bozköy, Hasseki, Saip, Tepeboz başta olmak üzere bir çay içimi de olsa köy kahvelerinde oturun, yörenin güzel insanlarıyla sohbet edin. Bir de mübadele sonrası boşalıp öylece kalan ve sessizliğe gömülen eski Rum köyü Sazak’ı da ihmal etmeyin. Sakız adasının tam karşısına düşen köyün restore edilmesiyle ilgili girişimler sürüyor.

Karaburun bir yandan yazlıkların baskısında ezilirken diğer yandan yöreyi talan edecek dokusunu bozacak girişimler gündemde. Yöre halkı, sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere bilim insanları, odalar, gelen tehlike-

Karaburunlular hep eylemde.

ye dikkat çekiyor. Ben de yapılan çağrılarla sizinle paylaşarak altına imzama atmış olayım: “Doğu Akdeniz Havzasının en temiz bölümü olarak tanımlanan Karaburun Yarımadası, nadir ekosistemi, uluslararası anlaşmalarla ülkemizin de koruma altına almayı taahhüt ettiği, nadir, azalan, nesli tehlike altındaki türleri de barındıran zengin biyoçeşitliliği ile dünya mirasıdır. Denizlerimizde ve karasal alanlarımızda doğal habitatı hızla tahrip ederek yaban hayatı geri dönüşsüz bir şekilde yok oluşa doğru götüren, kısıtlı tarım alanlarımıza, otlaklarımıza ve denizlerimize yayılarak yerel halkın sosyal ve ekonomik varlığı ile kadim kültürünü tehdit eden yatırımların ağır baskısı hızla ve katlanarak devam ediyor. Akdeniz Fokları, Ada Martısı, Yılan Kartalı, Nal Burunlu Yarasa, Ada Doğanı, Deniz Çayırıkları gibi ülkemizin de koruma altına almayı taahhüt ettiği daha pek çok canlı türünün yaşamı teh-

dit altında.Çok geç olmadan, yaban hayatı ve yaşam alanlarımız tümüyle yok edilmeden, Karaburun Yarımadası Özel Çevre Koruma İlânı Gerekçe Raporu’nun henüz imzalamayan ilgili bakanlık ve kurumlarca onaylanarak Yarımadamızın bir bütün olarak ÖÇKA ilan edilmesi yaşamsal önem taşıyor. Tüm doğaseverleri, yaşam hakkı savunucularını Karaburun Yarımadası’nın çığlığını imzalarıyla desteklemeye ve bu imza kampanyasını yaygınlaştırmaya davet ediyoruz.”

Karaburun’un gündemindeki öncelikli sorun Rüzgâr Enerji Santralleri (RES). Karaburun rüzgârı bol olan bir bölge, bundan tabii ki yararlanalım, ama elimizdeki değerli, önemli, bir daha ele geçmeyecek kaynaklarımızı yok etme pahasına değil.

Dönüş yolumuzda Erythrai Antik Kenti’nin bulunduğu ıldırı var. Yarımadanın batı sahillerini de görmek isterseniz yorucu bir yolu göze almalısınız. Ama sıkıntıya değeceğini söyleyeyim. Karaburun’un en büyük köyü Küçükbahçe’yi de görmüş olursunuz. Kıyıda kafelerde soluklanabilir, berrek sularında serinleyebilirsiniz. Ya da Balıklıova’ya kadar aynı yoldan dönüp buradan gidebilirsiniz.

Erythrai, ıldırı Köyü’nün antik dönemdeki adı. Erythrai sözcüğünün Yunanca ‘kırmızı’ anlamına gelen Erythros’dan türediği, toprağının kırmızı renginden dolayı ‘Kızıl Kent’ anlamında kullanıldığı sanılıyor. Bir başka varsayıma göre ise kent adını ilk kurucu Giritli Rhadamanthes’in oğlu Erythros’tan alıyor. Buluntular, yörede ilk Tunç Çağı’ndan bu yana yerleşimin olduğunu gösteriyor.

Jandarma karakolunu ve hemen yanındaki balıkçı lokantasını geçtiğinizde yel değirmenlerinin eşliğinde başka bir dünyaya geçmiş gibi oluyorsunuz.

Kazı çalışmaları ödenek yetersizliğinden 1983’de durduruluyor. 2005 yılında İsviçre’nin Bern kentinde bulunan Arkeoloji Enstitüsü ve Ankara Üniversitesi işbirliğiyle kazılar yeniden başlatılıp sürdürülüyor. Bugüne değin Athena tapınağı, tiyatro, anıt mezar, Hellenistik ve Roma dönemine ait villalar açığa çıkarılıyor.

Mısırlılar hazırladıkları çok büyük bir Herakles heykelini Anadolu'ya gönderiyorlar. Mısırlı denizciler heykeli Sakız adası ile Eritre adası arasında bırakıp, kuvvetin, gücün simgesi Herakles'e kim güçlüyse sahip olsun diyorlar. Her iki taraf, aylarca uğraşmasına rağmen bu eseri kendi kıyılarına çekemiyor. Sonunda Erythraî kadınlar saçlarını uzatıp yaptıkları halatlarla Herakles'e sahip oluyor. Mitolojik söylence böyle, ama Herakles heykeli ortalarda yok, nerede olduğu da bilinmiyor.

Yarımada'nın bütün kuzeyini dolaşamasak da epeyce yer gördük. Şimdi biraz güneye inip sonra batıya yöneleceğiz. Yolumuz son yıllarda turizmde 'patlama' yapan Çeşme ve Alaçatı'ya doğru...

* * *

Çeşme Diyarı...

Eski Erythrai'nin küçük bir sahil mahallesi iken, bugün popüler bir tatil yöresine dönüşen Çeşme'de sahilden Kale'ye doğru yürüyoruz. Güneş, deniz, koylar, plajlar, gece hayatı demek Çeşme. Tabii Çeşme derken Alaçatı ve Ilica bölgesini de söylemiş oluyoruz. Alaçatı son yıllarda Çeşme denilince akla gelen ilk yer oldu. Çeşme merkezi Alaçatı'nın gölgesinde kalmaya başladı dersek bilmem abartmış olur muyuz?

Çeşme'nin hem tarihiyle buluşmak hem de yöreyi şöyle 'kuşbakışı' görebilmek için en uygun yer kale. Hele elinizde bir külah sakızlı dondurma da varsa. Kale'ye varmadan az önce meşhur dondurmacıdan ben de aldım. Ayvalık'ın sakızlı dondurmasıyla karşılaştırdım ve berabere ilan ettim. Çeşme Kalesi, önünde dar bir yolla denizden ayrılıyor. Aslında kale denizle iç içeymiş, ama önü biraz doldurularak yol yapılmış. Kaleye girerken hemen ön tarafta Cezayirli Hasan Paşa ve aslan heykeli karşılıyor bizi. İkinci Beyazıd'ın 1508 yılında yaptırdığı kale, altı kulesi, hendekleri ve bakımlı halıyla Çeşme'nin en güzel yerinde. Çeşme Müzesi de kalenin içinde. Eryth-

Çeşme, çarşı.

rai, Çeşme ilçe merkezi, Alaçatı ve Kalemburnu yöresinden çıkan arkeolojik buluntular bu müzede sergileniyor.

Kalenin hemen yan tarafındaki Kervansaray 1528 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmış. İki tarihi yapı yan yana birbirini tamamlıyor. İlk yıllarında yabancı tüccarların konaklaması için yapılan Kervansaray bugünlerde tatilci konuklarını ağırlıyor. Alışveriş merkezlerinin de bulunduğu tarihi mekân, gece eğlencelerinin de merkezi gibi.

Arka yoldan marinaya doğru yürüdüm. Çarşı caddesi üzerindeki, kesme taştan yapılmış Hacı Memiş Ağa Camisi'ni gezdim. 1827 yılında yapılan caminin minaresi de kesme taştan ve tek şerefeli. Memiş Ağa ve ailesi de cami bahçesinde sonsuz uykularında.

Sahil yoluna çıkıp Çeşme Marina'sı'nı yakından görmek istedim. Gümüşe kadar yürüyüp geri döndüm. Belediye binasının önünden geçip Çeşme'nin en kalabalık yerini, İnkılap caddesini boydan boya turladım. Cadde

günün her saatinde cıvıl cıvıl. Alışveriş mağazaları, kafeler, eski bakımlı güzel binalarıyla tam bir buluşma noktası.

Kalabalık caddeyi gezerken mağazalara dalıp ihtişamlı mimarisiyle dimdik ayakta duran Ayios Haralambos Kilisesi'ne uğramayı unutmayın. Kilise şimdilerde Çakabey Kültür Merkezi'ne ev sahipliği yapıyor. Kilisenin hemen arkasında keyifle kahvenizi yudumlayacağınız çok güzel bir açık alan var. Madem tarihi bir yerdeyiz, bu sıcaklarda sizi sıkmadan kısaca paylaşayım.

Antik çağda Cyssus adıyla bilinen Çeşme'nin adını denizcilerin su temin ettikleri yörenin her yerine dağılmış çeşmelerden aldığı sanılıyor. O yıllarda Çeşme hem sakin bir liman hem de içme suyu temin edilen bir yer. Kaynaklar Çeşme yöresinde 146 çeşmenin varlığını kanıtıyor. Ancak bugüne yalnızca 16'sı kalabilmiş. Geriye kalanların da çoğu bakımsız. Maraş sokaktaki 1824 yılı tarihli çeşmeyi mutlaka görmelisiniz. Çeşmenin üzerinde yapım tarihinin de yer aldığı bir kitabe de var. Çeşme Turistik Otelciler Birliği ve Vakıflar İzmir Bölge Müdürlüğü yaptıkları protokolle beş çeşmeyi restore etmek üzere çalışmalara başlamışlar.

Yine eskiye dönersek, Çeşme, Lydia, Pers, Pergamon (Bergama) Krallığı, Roma ve Bizans egemenliklerini yaşıyor. Daha sonra uzun süre Cenevizliler'in kontrolüne giriyor. 14. yüzyıl başlarında Çeşme Limanı Aydınöğulları'nın deniz üssü durumuna geliyor. İlk kez Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı topraklarına katılan Çeşme, 1402'deki Ankara Savaşı'ndan sonra, Timur tarafından yeniden Aydınöğulları'na veriliyor. 17. yüzyıldan sonra İzmir'in bir ticaret merkezine dönüşmesiyle liman giderek önemini yitiriyor.

Çeşme limanının yanındaki gümrük binası bugünlerde Sakız yolcularıyla dolup taşıyor. Yeşil Pasaport'a vizenin kalkması, yaz aylarında kapı vizesi uygulamasıyla, Sakız neredeyse komşu kapısı haline geliyor. Sabah gidip akşam dönebiliyorsunuz. Çok ucuz gecelemeli turlara da katılabiliyorsunuz. Ayrıca bütün Yunan adalarına da Çeşme'den gidebiliyorsunuz.

Bir ân önce kendinizi Ege'nin lacivert sularına atmak istiyorsunuz, anlıyorum.

Çeşmenin yirmi dokuz kilometrelik sahil şeridi, herkesi mutlu edecek plajlarla sarılı. Ilıca, Şifne, Küçük Liman, Pırlanta, Paşa Limanı, Çiftlik, Altınkum, Çatal Azmak, Sakızlı Koyu, Tekke, Ayayorgi hemen akla gelenler. Merkezden bütün plaj yerlerine minibüsler kalkıyor.

Ilıca'dan başlayalım gezmeye. Merkezden dört kilometre uzaklıkta, İzmir'den geliyorsanız Çeşme'ye girmeden hemen sağda. İki kilometreye yakın beyaz kumlu plajı, termal olanakları ve konaklama yerleriyle huzur veren bir yöresi Çeşme'nin. Bu arada çok kalabalık zamanlar dışında demeliyim. Deniz'in içinden kaynaklanan sıcak termal suları, Ilıca plajını ve yöredeki diğer plajları büyük birer termal havuz haline getiriyor. Adı üstünde Ilıca. Kıyıda yüz metreye kadar rahatça açılabilirsiniz, su boyunuzu aşmayacaktır. Çocuklar ve yüzmeyenler için ideal. Aslında Çeşme'nin birçok yerinde de sular sığ.

Ilıca'nın iki kilometre kadar kuzeyinde yani aynı sahilde Boyalık Koyu yaklaşık beş kilometrelik kumsalıyla harika bir koy. Araya tatil siteleri, apart oteller 'burnu'nu soksa da şimdilik sorun yok gibi. Daha kuzeye ilerlerseniz Şifne, ve Aya Yorgi'nin de keyfini çıkarabilirsiniz. En kuzeyde ise Dalyanköy limanı, balıkçı köyü yaşantısı, plajlarıyla sizi büyüleyecektir. Rahatlıkla geceleyebileceğiniz oteli ve pansiyonuyla Çeşme'nin en beğendiğim yerlerinden.

Biraz da güneyde gezinelim. Çiftlikköy ve Pırlanta Plajı da kuzeyi aratmayacak güzellikte. Otel ve pansiyonların dışında kamp yapılabilecek yerler de var. Çadırılı gezginler için bulunmaz yer.

Çeşme plajlarında gündüz denize giriliyor, yeniliyor, içiliyor, akşamları bambaşka bir dünya başlıyor. Neredeyse bütün kumsallar gece kulübü, disko oluyor.

Çeşme kıyılarında keşfedilecek daha çok yer var. Bu sizin ilginize, zamanınıza ve de tabii ki paranıza bağlı. Çeşme'de fiyatların epeyce yüksek olduğunu söylemem lazım. Çeşme'nin meşhur kumrusuyla idare edip, denizinize girip, dondurmanızı yiyip az bir parayla güzel bir gün de geçirebilir-

Çeşme, Dalyan.

siniz. Kumru demişken biraz söz edeyim. İzmirlilerin alışkın olduğu, kumru ekmeğinin arasına peynir, domates ve biber konulanı. Çeşmeliler bunu biraz geliştirip eritilmiş kaşar peyniri, sucuk, salam eklemişler. Çeşme’de Kumrucu Şevki, Kumrucu Hikmet gibi şöhretli olanlar var.

Çeşme’nin en önemli özelliği, yörede sanayi yatırımının olmaması. Turizmde öncü yerini koruyabilmesi ve geliştirebilmesi için sanayinin buralara uğramaması gerekiyor. Koyların yanı sıra bir de adalar var. Tümünü gezebilir misiniz bilmem, ama ben kısaca anlatayım.

Eski adıyla ‘Goni’ diye bilinen günümüzün Eşek Adası Çeşme’den yatlarla bir saat uzaklıkta, temiz koyları ve konuksever eşekleriyle gününbirlik yat gezintileri için ideal bir yer. Doğal konumu itibarıyla kuzey rüzgârlarına kapalı olan koylarında sualtı ve su üstü sporları yapmaya çok elverişli. Eşeklerin yaşayabilmesi için rüzgârla çalışan bir tatlı su kuyusu bulunuyor. Özellikle bahar aylarında yolunuz düşerse yaban nergisleri, katırtırnakları ve kekiklerin sarhoş eden kokusuyla yürüyüş yapabilirsiniz. Milli Parklar kapsamında olan adada gece konaklama yapılamıyor.

Eski fok mağaralarının bulunduğu Fener Adası'nın iki tarafında bulunan dalış noktalarından on sekiz metreye dalışlar yapılabilir, şanssız varsa foklarla da karşılaşabilirsiniz. Yatak Adası ise sekiz-on metre derinlikte yer alan muhteşem mağarasıyla ünlü. Dalgıçların genellikle günün son dalışı için toplandıkları bölge burası.

Çeşme Yarımadası'nın güneyi Türkiye'nin belli başlı yat güzergâhlarından birini oluşturuyor. Çeşme-Kuşadası güzergâhı yat turizmi altyapısının en çok geliştiği alan olarak biliniyor. Ticari ve yat limanı bulunan Çeşme Limanı iskelesi iki küçük tonajlı gemi yanaşabilecek kapasitede. Yat Limanı ise 150 tekneye barınma olanağı sağlıyor. Alaçatı'da seksen, Çeşme Altınunus bölgesinde ise yetmiş büyük kırk küçük tekne konaklayabiliyor.

Çeşme'nin sakız ağacı ve anasonundan söz etmesek çok eksik kalacak. Aslında altı bin yıldan bu yana buralarda sakız ağacı. Sakız adasında sakız ağacı ormanlarını görünce bizim nasıl sonradan 'uyandığımızı' anladım. Eski Yunan doktorları kuduza, yılan sokmalarına, mide rahatsızlıklarına, bağırsak ve akciğer hastalıklarına karşı sakızdan çeşitli ilaçlar yapıyorlar. Eczacılık başta olmak üzere çeşitli yerlerde kullanılan sakız, dondurmadan, tatlılara ve bazı yemeklere de tat oluyor. Tema'nın öncülüğünde "Sakız Ağaçlarına Sevgi Aşılıyoruz" projesiyle sakız ağaçlarını yeniden canlandırılması ve ağaç sayısının artırılması hedefleniyor.

Anason üretimimizin büyük bölümü Çeşme'den. Mübadelede Çeşme'den giden Rumların yerine Kuzey Yunanistan'ın dağlık bölgesinde hayvancılıkla uğraşan Türkler yerleştiriliyor. Çeşme'ye yerleşen mübadiller, devletin kendilerine verdiği hayvanları otlarla kaplı araziye salıyorlar. Ama hayvanlar o otları yemiyor. Mübadiller, "Bu nasıl memlekettir, hayvanlar bile otunu yemiyor," diye yakınıyorlar. Sonradan nasıl kıymetli ve bulunmaz bir 'ot'la karşı karşıya olduklarını anlıyorlar tabii. O gün bugündür anason üretimi kesintisiz ve çoğalarak sürüyor. Rakınıza su eklediğinizde buram buram kokuyor. Bunun dışında eczacılıkta da kullanılıyor.

* * *

Alaçatı Boğuluyor mu?

Şimdi yönümüz Alaçatı...

O küçücük eski Rum köyü burası mı? Kısacık bir zamanda nasıl oldu da sözümona gelişti, büyüdü?

Hiç abartmıyorum, eğer yaz sıcaklarında Alaçatı'daysanız, işiniz zor. Çünkü herkes orada. Magazin programlarının bütün 'malzemesi' artık oradan çıkıyor. Herkes orada görünmek istiyor. Şöyle söyleyeyim, İstanbul'un Bağdat caddesini ya da Etiler'i getirip buraya kondurmuşsunuz. Aynen öyle.

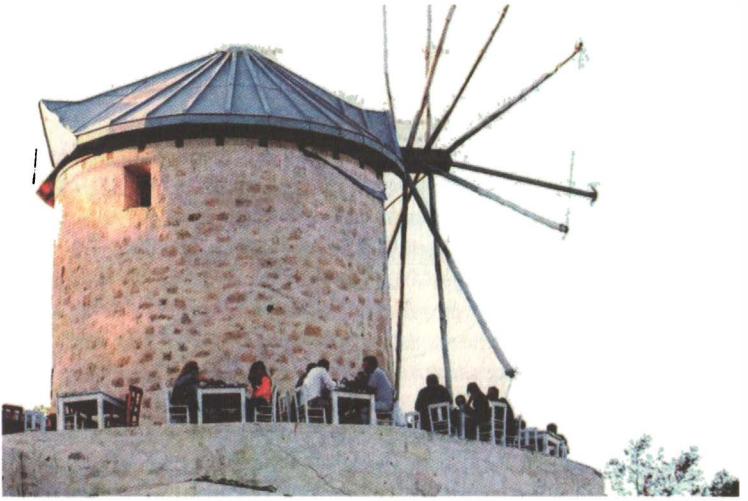
Arnavut kaldırımı dar sokakları, eski taş evleri, sokaklara taşan çiçekleri, sakız ağaçları, rüzgârı, sepet peyniri, kavunu, limonu, otları, Piri Reis'in dediği gibi, 'yufka' gibi deniziyle say say bitmeyecek güzellikleriyle kafa dinleyecek, mutlu olunacak bir yer Alaçatı. Ama ne zaman? İlk ya da sonbahar aylarında. Yörenin üzerinden o ağır yük kalktıktan sonra.

Ne yapalım ki, biz yaz sıcaklarında ve en kalabalık zamanında Alaçatı'dayız.

'Rüzgâr gülleri'nin çelik kanatlarının altından geçip biraz ilerleyince, Alaçatı'nın kesme taştan küçük eski yel değirmenleri görünüyor. Arabayı girişte bir yere park etmeli ki kaçışımız kolay olsun.

Kalabalığın peşine takılıyorruz. Dutlu kahve meydanında mola mı versem? Önce Kemalpaşa caddesini şöyle bir turlayayım. Ya da şöyle söyleyeyim; Alaçatı'nın en kalabalık yerini gezebilmek için kuyruğa gireyim. Restoranlar, kafeler, küçük dükkânlar, sokağın yarısını kaplamış, masalar sandalyeler atmışlar. Oturacak bir taburelik yer bulabilmek mucize. Masalarda oturanlara çarpmamaya özen göstererek yürümeye çabalıyoruz. Rumlardan kalan restore edilerek güzelleştirilen taş yapılar kalabalığı unutturuyor, hayran oluyorsunuz. Alaçatı'nın kalbi bu sokakta atıyor.

Kiliseden dönüştürülen Pazaryeri Camisi'nin boşluğuna attım kendimi. Rumların çoğunluk olduğu zamanlarda yapılan üç kiliseden tek ayakta kalanı. 1874 yılında Yuhannis Halapes'in inşa ettiği Ayios Konstantinos Ki-

Alaçatı'da günbatımı çayı.

lisesi yığma bir taş yapı. 2010 yılında restorasyonu bitirilen kilisenin ikonları duvarlarda yerini koruyor. Namaz saatlerinde otomatik bir perde ile duvarlar kapatılıyor. Yabancı turistlerin gözdesi bir mekân. Hem cami hem kilise gibi. Çok hoş.

Koruma altına alınan iki yüz yıllık sakız ağacının önü fotoğraf çektirenlerle dolu. Gidip iki yüz yıl öncesine dokunuyorum. Neler gördü geçirdi, kim bilir. Bizim bildiklerimize gelince...

Alaçatı, antik çağda, Agrilia olarak biliniyor. 1830'lu yıllarda Alaçatı'da bir mahalleye de adı verilmiş olan Hacı Memiş Ağa, depremleyle yerle bir olan Sakız Adasındaki yoksul Rumları çalışmaları için davet ediyor. Bu arada bölgenin güneyindeki sivrisinek yuvasına dönen bataklıktan denize kanal açmak için de çalışacak insanlara gerek duyuluyor. Rum nüfus, gide-

Camgeran.

rek Alaçatı'yla birlikte bütün yarımada da çoğalıyor. Toprak sahibi Türkler, tarlalarını 'imar' edip işlemleri koşuluyla Rum göçmenlere veriyorlar. Bağcılığı geliştiren Rumlar, yöreyi üzüm ve şarapçılıkta tanınır bir yere dönüştürüyorlar. Kıyıda biraz içeride de kendilerine taş evler yapıyorlar. Bugün Alaçatı'nın restore edilmekte olan taş evlerinin çoğu 1850-1890 yılları arasında Rum ustaların bugüne armağan ettikleri. Mübadeleden sonra Rumların yerine yerleştirilen Türkler bağcılığı nereden bilsin. Şimdilerde Alaçatı'nda ara ki bağ bulasın. Bazı özel girişimciler arazilerine asma fidanı diktirerek bağcılığı yeniden diriltmeye çalışıyorlar.

Madem adı geçti, Hacı Memiş Ağa mahallesine, antika dükkânlarının merkezine yürüyoruz. Yan yana sıralamış taş binalarda aklınıza gelebilecek her türlü eski obje ya da eşyayı bulabiliyorsunuz. Bu sokakta dostların var.

Çay molasını orada vereceğim. Nuray ve Hıdır Göktaş, uzun yıllar birlikte koşturduğum gazeteci arkadaşlarım. Bir gün aniden karar verip Alaçatı'ya kaçıyorlar. Öyle incelikli ve renkli bir antika dükkânı oluşturmuşlar ki, hayran oluyorsunuz. Adını Camgeran koymuşlar. Hıdır, camdan büyümlü dünyalar yaratıyor. Cam işçiliği konusunda kurslar veriyor. Eşi Nuray da sanat-severlerle ilgileniyor ve uzun açıklamalarla bilgilendiriyor. Çaylarımızı içtik. Yaz aylarının kalabalığıyla kış aylarının sessizliği arasında güzel mekânlarında hayatlarını sürdürüyorlar. Mutlaka uğramalı, bu cana yakın dostlarımla tanışmalı, çaylarını içmelisiniz.

Alaçatı demek, rüzgâr demek. Rüzgâr demek sörf demek. Alaçatı, yaz-kış *windsurf* yapılabilen ve Dünya'nın en iyi *windsurf* lokasyonları arasında ilk sıralarda yer alıyor. Hem yeni başlayanlar, hem de ileri seviyedeki sörfçülerin yararlanabildiği, kurslar alabildiği göl izlenimi veren bir iç körfez Alaçatı denizi. Çok rüzgârlı havalarda bile sörfçüleri etkileyecek kadar dalga yaratmıyor. Piri Reis boşuna dememiş, 'yufka gibi deniz' diye. Gerçekten yumuşacık bir deniz. Kıyıda dilediğiniz yerde denize girebilirsiniz her yer plaj.

Günlerden cumartesi ise Alaçatı pazarını mutlaka gezmelisiniz. Başka hiçbir yerde buradaki kadar değişik ot çeşidi göremezsiniz. 26-29 Mart tarihlerinde Alaçatı Ot Festivali yapılıyor. Her yıl bir ot ana tema seçiliyor. Örneğin son festivalde ana tema Ebegümeci oldu. Öğreniyoruz ki, Ebegümeci'nin tam bin farklı türü varmış. Şaşıyoruz. 10-12 Ekim tarihlerinde de Alaçatı Kaybolan Lezzetler Festivali düzenleniyor. Bir zamanlar evlerde pişen ancak geleneklerin korunamaması ya da yeni nesillere aktarılamaması nedeniyle artık kaybolan lezzetler yeniden hayatımıza kazandırılıyor.

Kavunlu dondurma yemeyi unutmayın. Çeşme'nin kavunu ün yapmış, ama Alaçatılılar o kavunu kendilerinin yetiştirdiğini söylüyorlar.

Geriye beş tane kalmış yel değirmenlerinden birinin gölgesinde biraz keyif yaptım. Alaçatı'nın güzellikleriyle yaşanan karmaşanın sonunun nereye varacağını düşündüm. Aynı günlerde İzmirli gazeteci Melis Alphan, şu ân ailesinin yaşadığı Alaçatı'nın artan şöhretiyle gelen sıkıntılara dikkat

Aziz Nesin, son imza.

çekiyordu. 14 Ağustos 2014 tarihli yazıda Alphan'ın anlattıkları, benim bazı şeyleri hiç de abartmadığımı gösteriyordu: "...Annem yaz-kış Alaçatı'da yaşıyor ama ben son üç-dört yıldır tatillerimi daha sakın yerlerde geçiriyorum, çünkü Alaçatı'nın aldığı hâl beni çileden çıkarıyor. Tam da bu hisler içindeyken mimar Ahmet Mesut Palamutçu'nun feryadı hiç de haksız olmadığımı gösterdi. Palamutçu, 'Ne yazık ki Alaçatı'ya yapılan binalarda beldenin ruhuna uygunluk aranmadı; birkaç müteahhidin mutlu olduğu, kontrol dışı ve çoğunlukla uydurma bir plan ve işçilikle yapılan, 'Taş Ev' yerine 'taştan bitişik site evleri' oluştu,' diyor. Malum, basın genelde bu konulara değinmeden pembe yazılar yazıyor; Alaçatı'yı hep hoş ve güzel gösteriyor. Alaçatı büyüyle tenkit yazıları yazılamıyor. Ama ben, kısmen ora-

lı biri olarak biraz da bu tarafa dikkat çekmenin sorumluluğum olduğunu düşünüyorum. Büyü çoktan bozuldu. Bunu görelim, bilelim...”

Önce keşfediliyor, sonra dışarıdan birileri gelip mekânlar açıyor yan yana. Yöre halkı giderek kenara çekiliyor. Yıllar sonra artık gittiğiniz yöre İstanbul’un bir çarşısı oluyor. Yazık oluyor...

Kalabalıktan bunaldık mı? Öyleyse sakın bir yere gitmeye ne dersiniz? Otobandan İzmir yönüne giderken, Seferihisar ayrımından çıkacağız ve ‘yavaş’ bir yöreye Sığacık’ın sakinliğine sığınacağız.

Yalnız yola çıkmadan önce, Alaçatı’ya Dost kitabevinin sahibi Ömer Önal’ın davetiyle gelen Aziz Nesin’in son imzasını o büyük çınarın altında yaptığını ve aynı gece Çeşme’de kaldığı otelde son nefesini verdiğini not edelim.

* * *

Sığacık Ranta Yenik Düşer mi?

Seferihisar’a vardığınızda sağa çok güzel bir yola dönüyorsunuz. Satsuma bahçelerinin arasından bitmesini istemediğiniz beş kilometrelik yol, sizi Sığacık’a ulaştırıyor. Karşınızda kale ve giriş kapısı. Eminim hiç böyle bir kale beklemiyordunuz. Burası bir köy. Etrafı surlarla çevrili ve ancak kapılardan girilen bir köy.

Ne uzun yıllar ne doğa ne de teknoloji bu kaledeki düzeni bozabilmiş. Restore edilmiş rengârenk, yan yana bakımlı kerpiçten evler. Dar sokaklarda herkes kapısın önünde muhabbette. Bir kapının önünde kadınlar dinleniyor, yaşlı adam fasulye ayıklıyor. Çocuklar koşturuyor. Korku yok, çünkü trafik yok. Kale duvarları ardında bir cennet hayatı.

Osmanlı döneminde Sığla ve Sığala olarak bilinen Sığacık, Seferihisar’ın bir mahallesi. Sığacık’ın etrafını çevreleyen kale ve sur duvarları 1521 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılıyor. İç kale ve dış kale olmak üzere iki kısımdan oluşan kalenin iç kale bölümünün köşelerinde birer

burç bulunuyor. Rodos kuşatmasına hazırlanan Kanuni'nin emriyle zamanın donanma komutanı Parlak Mustafa Paşa tarafından büyük ölçüde Teos Antik Kenti'nden getirilen taşların kullanılmasıyla yapılıyor.

Kale savunma amacından çok bir sığınma üssü olarak kullanılıyor. Etrafındaki hendekler üzerindeki köprüler gece kaldırılıp kapılar kilitleniyor. Tabii şimdi ne hendek var ne de kapatılan kapılar. İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Seferihisar Belediyesi'nin bölgeyi kalkındırmak ve turizm merkezi yapmak için başlattıkları proje kapsamında yenileme ve düzenleme çalışmaları tamamlanan 220 ev turizme kazandırılıyor. Yenilenen evlerin bulunduğu sokaklarda sıcak, güzel ve insanı öne çıkaran havayı hemen duyumsuyorsunuz.

Kalenin hemen ön tarafına 'sıkıştırılmış' yat limanı yaşadığınız büyüğü bozmaya yetiyor. Bir zamanlar yalnızca küçük balıkçı motorlarının sığındığı bölgeyi şimdilerde yatlar kapmış. Sahildeki yeşil alan, çay bahçeleri, balık lokantaları, gezinti alanıyla güzel planlanmış. Ama kahvenizi yudumlarken yatlardan oluşan duvar ne yazık ki keyfinizi kaçırıyor.

Limanın hemen yanından yokuşu çıkıp sola döndüğünüzde plajlar bölgesi başlıyor. Akkum Plajı hem gününbirlikçilerin hem de yörede yazlığı bulunanların ana mekânı. Özellikle hafta sonları 'iğne atsan yere düşmez' bir kalabalık yaşıyor yörede. Ekmeksiz plajında ve Orman Piknik Alanı'nda yaz sıcaklarından korunabilir esintili bir gün geçirebilirsiniz. Çadırlarıyla gezenler için de kamp yerleri bulunuyor. Seferihisar'ın 29 kilometreyi bulan sahilinde neredeyse her yer plaj.

Piknik alanından bir kilometre kadar ilerideki on iki İon kentinden biri olan Teos Antik Kenti'ni uygunsa sabah ya da akşamüzeri serinliğinde gezin. Teos'un kuruluşu M.Ö. 2000 yıllarına uzanıyor. Akalardan kaçan Giritliler ilk yerleşim başlatanlar. Thales, Ege'nin tam ortasında bulunması nedeniyle bütün İonia'nın merkezi olmasını öneriyor, ama kabul görmüyor. M.Ö. 545 yılında Persler'in işgaline uğrayan kent, M.Ö. 3. yüzyılda Dionysos sanatçıları sayesinde yeniden ünleniyor. Helenistik çağ boyunca sanatçılar Teos'da yaşıyor, gösteriler yapıyorlar. Teos bu yıllarda altın çağını yaşıyor.

Teos, Kale.

Teosluların baş tanrı olarak neden Dionysos'u seçtikleri bilinmiyor, ama Yunan dünyasında büyük ses getirdiği ve tiyatroların hızla artmasına katkıda bulunduğu biliniyor. Dionysos, şarap tanrısı olarak bilinse de sosyal etkinlikler ve bunun içinde sanatı da temsil ediyor.

İşte şu ân gezdiğimiz antik kentin en önemli yeri Dionysos Tapınağı. M.Ö. 2. yüzyılda yapıldığı sanılıyor. Tapınağın ve antik kent taşlarının Osmanlı döneminde başta kale olmak üzere değişik yerlerde kullanıldığı biliniyor. Kentin asıl yağmalanması 19. yüzyılda İzmirli bir işadınının tapınak çevresine mermer ocağı kurup, antik bölgeyi işyeri olarak kullanmasıyla yaşanıyor. Yıllar boyu antik kentlerin 'harabe' yerine konmasının en vurucu göstergesi gibi.

Teos Antik Kenti'nde tapınak dışında, tiyatro, satsuma bahçeleri arasındaki Roma döneminin konser yeri Odeon ve denize yakın olduğu zamanlardan kalan liman kalıntıları görülebilir.

Seferihisar denildiğinde genelde Sığacık ve Teos anlatılmaya başlanıyor. Seferihisarlılar bazı konularda kendilerini ‘öksüz çocuk’ gibi hissediyor, “Bütün yatırımlar Sığacık’a yapılıyor,” diye yakınıyorlar.

Seferihisar, Türkiye’nin ilk ‘yavaş şehir’. Hayatın kolay olduğu kentlerin uluslararası ağı ‘Cittaslow’, çevre politikaları, altyapı, kent dokusunun kalitesi, yerel üretim ve ürünlerin desteklenip desteklenmediği ve konukseverlik gibi kriterlere bakıp, uygun olanlara logoları salyangozu kullanma hakkı veriyor. Yavaş şehir kabul edilenler sık sık da denetleniyor.

Kendi kendime sordum. Acaba Sığacık olmasaydı, o kale içi evlerin büyüleyici güzelliği olmasaydı yine de sakin şehir seçilebilir miydi Seferihisar?

Sığacık’ı gezmeniz pazar gününe denk geldiyse yöre halkının ürettiklerini görebilme ve alabilme şansınız var. Pazarda da doğal olarak Cittaslow kriterleri geçerli. Satılan bütün ürünler Seferihisar ve köylerinde üretiliyor. Halden mal girişi kesinlikle yasak. Ürünler doğrudan üreticiler tarafından satılıyor. Ev kadınlarının el işi üretimleri de satılıyor. Pazarda naylon poşet kullanımı da yasak. File ve kâğıt torbalar satılıyor.

Yıllardır gerçekten kale duvarları içinde sakin sakin yaşayan Sığacıklılar, ‘yavaş şehir’ olduktan sonra sanki hızlanmışlar. Yörede turizm potansiyeli öne çıkınca ev fiyatları sekize ona katlanmış. Kimileri evini satıp iki üç daire alma hesabı yaparken, kimileri de, “Alaçatı gibi olur muyuz?” korkusu yaşıyor.

Uzun yıllardır o yörede yaşayan İtalyan dostum da yakınanlardan. Hızla hareketlenen bölgede yavaş yaşamının artık zor olduğunu, böyle giderse memleketine geri dönmeyi düşündüğünü söylüyor. Kale içi sakinleri de yeni hayata ayak uydurmaya başlamış bile. Pazar satışlarında kimin ne sattığı gözleniyor, hatta anne kız arasında bile satışlar konusunda kavgalar yaşandığı söyleniyor.

Gazeteci dostum Saadet Erciyas’ın kentyasam.com’da yayınlanan “Sığacık Ranta Kurban “Gitmesin” başlığıyla yayınladığı röportajında ilginç yaklaşımlar var. Bir kısmını özetleyerek paylaşayım: “Sığacık’ta kısa süre-

de çok ciddi bir rantsal hareketlilik başlamış. Yapılan yenileme çalışmaları ev fiyatlarını adeta uçurmuş. Birkaç yıl öncesine kadar evlerini 100 bin liraya satmakta zorlanan Sığacıklılar, özellikle de Kaleiçi'ndekiler evlerine 700-800 bin lira değer biçmeye başlamış. Kaleiçi'ndeki bir evin satışıyla kale dışından ya da Seferihisar'dan birkaç ev sahibi olabilecek duruma gelmiş yerliler. İmar durumundaki değişiklikler Kaleiçi'nde inşaat sayısını da artırmış. Dolayısıyla satılan evler, yeni mahalle sakinleri, yabancı komşuları da beraberinde getirmiş. Kapılardan ipler yavaş yavaş sökülme, kilitler takılmaya başlamış.

"Kaleiçi'nde üç yıldır butiği bulunan Elvan Sayıl, yaşanan gelişmelerin bizzat tanığı. 'Yapılan restorasyon rantı yükseltti. İnsanlar pansiyon işletmek yerine evlerini satmayı tercih etmeye başladı. Kimseyi yargılayamayız ama amaç burada farklıydı. Mekânlar el değiştirmesin, insanlar kendi evlerinde de para kazanıp atadan oğula geleneklerini yaşatarak ayakta kalsın isteniyordu,' derken, Sığacık Mahallesi muhtarı Yaşar Keleş, son zamanlarda en az yüz evin el değiştirdiğini söylüyor."

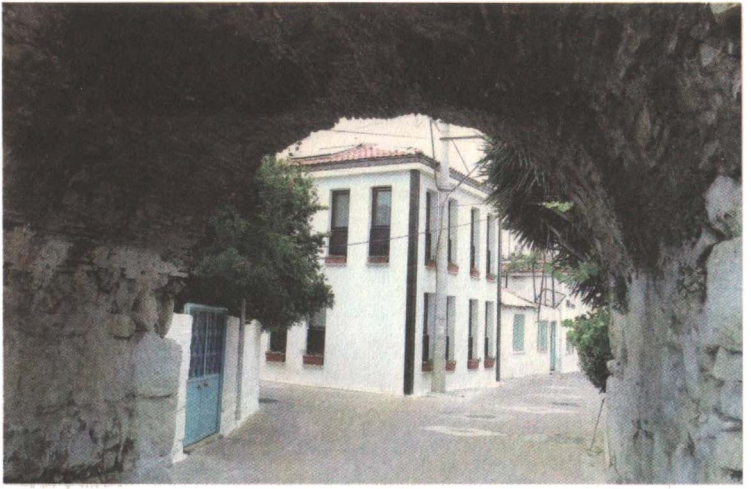
Saadet'in izlenimleri bilindik yaşanmışlıkları anımsatıyor.

Hep böyle oldu ve böyle oluyor. Keşfediliyor, fiyatlar yükseliyor, yöre halkı artan fiyatların cazibesine kapılıyor, dışarıdan birileri geliyor ve artık o yer o yer olmaktan çıkıyor.

Bir gün kale içini restoranlar, barlar, dükkânlar doldurur ve yöre sakinleri ortadan kaybolursa yazık olur. Umarım Ege'de elden giden, vahşi kalabalıklara dönüşen yörelerden ders çıkarılabilmıştır.

Acıkmadınız mı?

Yörenin yemeklerinden, tatlılarından hiç olmazsa birini seçin. İster Seferihisar'ın tas kebabı 'Lok lok'u, ister nohutlu mantıyı. Tatlı tarhananın tadına doyamayacaksınız. Un, süt, damla sakızı, yumurta, karanfil ile yapılan tarhana, kurutulup bez keselerde saklanıyor. Pişirildikten sonra, küçük küçük parçalanıp tereyağında tulum peyniriyle kavrulan ekmeklerle servis ediliyor.

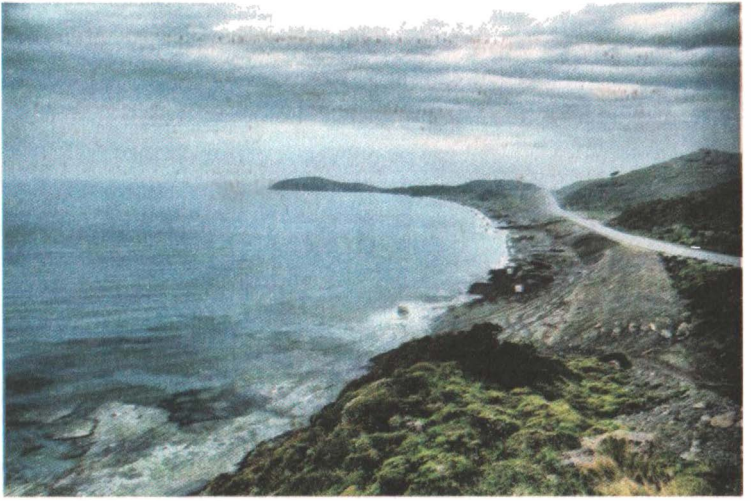

Kale Kapısı.

Olmuşken bir de tatlı tarifi vereyim: Lor peyniri, tarçın ve şekerden yapılan iç harcı, ince açılmış hamurların içine koyulup muska şeklinde sarılıp kızgın yağda kızartılıyor. Ardından tarçınlı şerbetin içine atılıp içine çekene kadar bekletiliyor. Kaymakla birlikte sunuluyor. Yöre halkı 'Samsades' diyor bu tatlıya.

Yola çıkma zamanı...

Gümüldür, Ürkmez üzerinden doğru Kuşadası'na. Yol boyunca deniz sağ yanınızda. Doğanbey sahiline hayran kalacaksınız. Dilediğinizde durdurun arabanızı, serinleyin. Ürkmez'e varmadan, "Kısık neresi?" diye sorun. Alçak kayalardan oluşmuş bir yarımada'yı tarif edecekler. On iki İyon kentinden biri olan Lebedos burada. M.Ö. 7. yüzyılda kuruluyor kent. Efes Antik Kenti'nden göçe zorlananlar buraya getiriliyor. M.Ö. 2. yüzyılda Teos

Seferihisar, Doğanbey sahili.

ve Myonnesos'dan kovulanlar da buraya gönderilince kent tam bir sürgün yeri oluyor. Bu günlere Helenistik duvarlar, jimnazyum ve tapınağa ait olduğu düşünülen teras ve konut kalıntıları dışında bir şey kalmamış.

Kuşadası'nda Eylem Asrav Akınhay bizi bekliyor, bekletmeyelim. Kuşadası'nı ve çevresini Eylem gezdirecek. Nasıl mı oldu?

Eylem'in sosyal medyada paylaşımlarını okuyanlarınız vardır. Bulunduğu atmosferi 'iki fırça darbesi'yle 'çizer', kendinizi o mekânda bulursunuz. Gözlemleri ve yazı dili hayranlık uyandırır. Onlar, eşi Osman ve kızları Asyak'la Bodrum'da tatildegdiler. Eylem yine güzel paylaşımlar yapıyordu. "Bodrum'u sen gezdirsene," dedim. "Gezdireceksem kendi memleketimi, Kuşadası'nı gezdiririm," dedi.

Şimdi Eylem'in rehberliğinde Kuşadası'ndayız...

Kuşadası – Güvercinlerin Adasıydı

Ön sayfada: Kuşadası.

Kuşadası, benim kızımı doğurduğum kasaba. Ve bir sahil kasabası; gerçi eskiden şirin bir sahil kasabasıydı demek herhalde daha doğru olacak, çünkü şimdi, Kadınlar Denizi ve şehrin sırt kısmında; hem Söke çıkışında, hem Aydın'a giden Kirazlı köyü yolu üzerinde, hem de Selçuk çıkışı tarafında gerçekleşen ve halen de sürüp giden yapılaşma, kasabanın 'şirin'liğini çoktan aldı götürdü. Buna rağmen, hâlâ yerli ve yabancı turistlerin rağbet ettiği; Mart ayından Ekim ayına kadar süren, bir tatil beldesi için Ege'ye tipik biçimde, hayli uzun süren turizm sezonunda, limanında büyük şileplerin eksik olmadığı bir yer.

Kuşadası'nda çarşıda ticaretin hareketlenmesinde ciddi bir beklentidir yolcu gemisinin gelişi. Sabahın erken saatinde kuyumcu, deri ve halı mağa-

zaları açılır, sokaklar süpürölüp yıkanır, hatta esnaf bu temizliği kendisi yapar, dahası bazı dükkân sahipleri öyle heyecanlanırlar ki, evden acele çıkar-ken kravatlarını boyunlarına asıp, bağlamadan sokaklarda hızlı hızlı yürür-ler. Belki bu, Kuşadası'nda kuyumcu, derici ve halıcı olmanın bir râjonudur, bilemem.

Bu arada, Kaleiçi'nde Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu* romanına ilham kaynağı olan Feride öğretmenin evinin bulunduğunu özellikle vurgulayalım. Ayrıca, şimdi bir kültür tesisi olarak kullanılan bu evin mimarisinin Kuşadası'nın geleneksel mimarisiyle örtüşmekte olduğunun altını çizelim. Kaleiçi'nden çıkmadan da, yerli ve yabancı turistlerin rağbet ettiği, akşam eğlenceleri ve danslarının vazgeçilmez mekânı olan Barlar Sokağı'na vaktiniz varsa uğrayın, bir soğuk bira içmeden geçmeyin derim.

Her ne kadar şehirleşme bir yandan almış başını gidiyorsa da, sabahları Kuşadası'nda uyandığınızda hâlâ bir parça Ege'nin sahil beldesinde gözünüzü açtığınızı hissedebilirsiniz. Hele ki uyandığınız yerden denizi görebiliyorsanız; bir yanınızda zeytin ağaçları varsa, odanız bir çatı katıysa, sizden önce uyanan anneniz verandada kahvaltı hazırlıyorsa ve sıcak ekmek kokusu sizin katınıza kadar çıkmışsa, bahçenizde çilekler yetiştiriyorsanız; elinizde havlunuz, çantanızda nevaleniz, deniz kıyısına inip önce bir güzel güneşlenir, sonra kendinizi denizin sularına bırakırsınız.

Ben Kuşadası'nın Selçuk yönünden çıkışını severim. O yakadaki koylar güzeldir; saatlerce sıkılmadan şnorkelinizi takıp koylarda yüzebilirsiniz. Denizin altı başka bir dünyadır çünkü.

O taraftan Kuşadası'nın suları, Kuştur'un koyuyla başlar. Yanında, tarihi özelliğe sahip olduğu bilinse bile geriye herhangi bir kalıntının kalmadığı, ama denizi derin ve suyu temiz olan Pigale koyu bulunur. Benim her daim yüzmeyi tercih ettiğim, babamla annemin evinin de olduğu koy, Pigale'ye komşudur. Zeytin ve çam ağaçları denize dönmüştür yüzünü; onların gölgesinde kulaç atarsınız. Koylarda küçük küçük mağaralar vardır; yü-

Kuşadası, sahil caddesi.

zerken bu mağaraların içine daldığınızda, üstünüzde kırlangıçlar, güvercinler uçuşur. Dilerseniz, bir hayal edin. O yakada yazın ortasında en sıcak günlerde bile, yüzünüzü okşayan güzel bir esinti hissedebilirsiniz.

Kuşadası'nın karşısına Sisam adası düşer. Günübirlik ya da birkaç gece konaklamalı turlar vardır Kuşadası limanından çıkışlı. Limanda balık restoranları sıralıdır. Ben eskiden beri Toros'u severim. Kuşadası'nda yaşadığım günlerde Toros'ta baharda, denizin kıyısında uzun öğle yemekleri yer, arkadaşlarımla muhabbete daldık. Salatası bir başkadır; yeşil salatanın üstüne pancar turşusu ve siyah zeytin serperler. Balığa gelince bahtınıza o gün ne çıkmışsa; levrek olur, çipura olur, barbun olur. Balıkhaneden balığı alıp pişirebilirsiniz. Babam balığın canlı mı ölü mü olduğunu bir bakışta anlar, hiçbir satıcı da onu tersine ikna edemez. Zaten şimdi balıkhaneye de

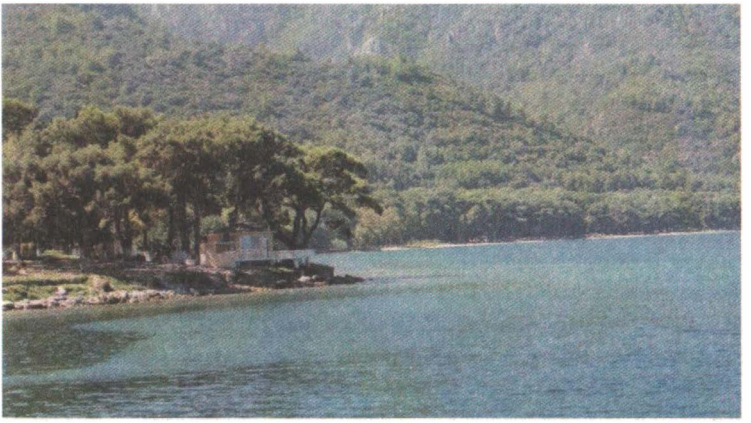
gitmiyor, limandaki bir balıkçıdan, doğrudan tekneden seçiyor balığını. (Babamın delikanlılığına düşen 1960'lı yıllarda balıkçılar balıkları bir sicime dizip, kahvehanelerde dolaşarak satarlarmış. Ayrıca, kasap dükkânı yokmuş ve kasaplar da etleri, peştemallarına sarıp balıkçılar gibi sokak sokak dolaşarak satmaya çalışırlarmış. Şimdiki marinanın bulunduğu yerde, Sökelilerle Adalıların geldiği hasırdan yapılma tek bir balık meyhanesi varmış.)

Kuşadası'nda günbatımını seyretmek çok güzeldir; yavaş yavaş denize düşer güneş, kaybolur suların içinde.

Cuma günleri şehirde pazar kurulur. Her mevsim başkadır tadı. Kışın çeşit çeşit otlar satılır, çoğunun adını bile duymamış olabilirsiniz. Deniz bölüresi her yerde demet demet satılırken, burada kiloyla alabilirsiniz. Arapsacı, şevket-i bostan (ki biz Giritliler 'şevket' der geçeriz), sarmaşık, kedirgen, sinavri, filades, turpotu (Mart ayında acılı filiz turp çıkar), radika bu otlardan bazılarıdır.

Hadi, annem kadar güzelini yapamasam bile, size bir de arapsacı tarifi vereyim: Önce ayıklarsınız arapsacını, sonra sirkeli suda bekletip defalarca yıkarsınız. Bir tencereye bir orta boy soğan doğrar, içine yıkayıp süzdüğünüz arapsacını koyar, üzerine otun yarısına denk gelecek şekilde suyunu ekler, tuzunu katar, yarım saat kadar pişirirsiniz. Pişen arapsacını ocaktan alacağınız vakitte üzerine yarım limon sıkar, sonra başka bir kaba alır ve iki yemek kaşığı zeytinyağı eklersiniz. Uzun zamandır yemeklerimi pişirirken soğanı kavurmadan, çiğden pişiriyorum (bu tarif alışlagelen tariflerin dışında, daha sağlıklı olduğundan ayrıca belirtmek istedim; çünkü zeytinyağını pişirmemek gerektiği artık kabul edilmiş bir yoldur). Aslında arapsacı yemeğine et de konur, ancak ben sebzeleri etsiz yemeyi tercih ettiğimden en sonda belirtmeyi uygun gördüm.

Otogardan kalkan dolmuşlar şehrin içinden de geçer; o dolmuşlara binerek ya da kendi arabanızla Güzelçamlı'daki Milli Park'a (Kalamaki'ye) gidebilirsiniz. Kalamaki'de hava kararmaya başlayınca dağdan yaban domuz-

Güzelçamlı (Kalamaki).

ları iner; yanınızda kalan piknikliklerden verirsiniz afiyetle yerler. Park koruma altında ve çok büyüktür; içinde çeşit çeşit koyları bulunur, düz bir sahilden ibaret değildir. Her koyda basit tesisler vardır; basit diyorum, çünkü gece konaklama mümkün olmadığından ancak en asgari ihtiyaçlarınızı karşılayabilirsiniz buralarda. Orman bitince deniz başladığından, kenardaki ahşap banklarınızda kendi tesisinizi de ayaküstü kurup, sonra kaldırabilirsiniz aslında. Dağın içine doğru yürüyüş parkurları bulunduğunu, uzun yürüyüşler yapabileceğinizi, üstsüz güneşlenebileceğinizi de bir not olarak düşeyim.

Milli Park'ın ve hemen yanındaki Güzelçamlı köyü ve sahilinin havasında öyle oksijen vardır ki, ister yazlığınızda ister köy evinizde isterse bir ağacın altında bambaşka uykulara dalabilirsiniz. Güzelçamlı demişken, artık bir tatil köyü olmaktan çıkıp, küçük bir kasabaya dönmüştür. Upuzun bir sahili olan Güzelçamlı'nın hemen bitişiğinde, Davutlar kıyısı uzanır. İç içe

geçmiş olan bu iki beldemizde, yolun hem kara hem deniz tarafında her yer şeftali bahçesiydi benim çocukluğumda. Ne yazık ki bu mis kokulu şeftali bahçelerinin çoğu satılıp sitelere dönüştürüldü, o güzelim bahçeler birer ev çöplüğü haline geldi.

Güzelçamlı ve Davutlar tarafına gitmek istediğinizde, Söke yolunda belli bir sapaktan ayrılacaksınız. Daha berideyse, yani şehrin doğal uzantısında, daha eski tatil köyleri sıralanır. Burada Küçükoğlu Kamping ve Ömer Tatil Köyü'nü anmadan geçmeyelim. Bu yerlerin kasabaya doğru devamında ise çok bilinen Kadınlar Denizi vardır. Aslında adından başka bir özelliği de yoktur. Oradan çıkıp kasabaya girdiğinizde Yılandıcı Burnu ve onun ilerisinde Küçük Ada, nam-ı diğer Güvercin Adası önünüze çıkacaktır.

Yılandıcı Burnu denize uzanan ikinci bir yarımada halindedir. Antik Nio polis'in Kuşadası'nda ilk yerleşme yeri olduğu ve İyonlar tarafından kurulduğu sanılmaktadır, fakat bugüne birkaç duvar kalıntısından başka bir iz kalmamıştır. Küçük Ada denilen Güvercin Adası ise tarihte Bizanslılar için askeri üs işlevi görmüş. 1834 yılında büyük bir yenilenmeyle adanın ünlü kalesi inşa edilmiş. Kuşadası'nın adı da aslında bu kaleden gelir. Güvercin Adası, 1960'ların sonlarına kadar kayıkla gidilebilen, üstünde tavşanların yaşadığı bir yer iken, sonra ara bağlantı yolu yapılarak kasabayla birleştirilmiş. Şimdi de döküntü surlarında fotoğraf çektiirmek, girişindeki kahvede bir çay ya da soğuk bir bira içmek için tercih edilen yerlerden birisidir.

Kuşadası Orta Çağ'da korsanlar tarafından kullanılan bir liman olmuş. 15. yüzyılda Venedikliler ve Cenevizliler zamanında Scala Nuaova adını almış. Fakat şimdiki limanda, denizin üzeri doldurularak bir çarşı haline getirildi ve çarşıya bu ad verilse de, imara aykırı inşaatıyla, pek de göze hoş görünen bir yere çevrilmediği herkesin hemfikir olduğu bir gözlem.

Kuşadası 1413 yılında Osmanlı egemenliğine geçmiş. Bugün hâlâ varlığını sürdüren Kervansaray ile ilçeyi çevreleyen surlar, Sadrazam Öküz Mehmed Paşa tarafından yaptırılmış. O yıllarda surlarla kaplı şehre üç kapıdan

girilebiliyormuş. Bugünse bu kapılardan sadece bir tanesi, Barbaros Hayreddin Paşa Caddesi ile Kahramanlar Caddesi'ni birbirinden ayıran kapı varlığını sürdürüyor.

1618'de yaptırılan Öküz Mehmed Paşa Kervansarayı, Kuşadası Limanı yakınındadır. 1966'da restore edilene kadar boş kalmış, Cuma günleri pazara gelen köylülerin eşekleriyle develerini bağladığı dam olarak kullanılmış. Restorasyondan sonra ise otel, kafe ve restoran olarak kullanıma açılmış bir yerdir. Avlusunun ortasında kazıyla ortaya çıkartılan şadırvan, bugün havuz haline getirilmiştir.

Son yıllarda Kuşadası'nın en büyük tanıtım aracı, her yıl yaz aylarında düzenlenen ve tanınmış bazı pop isimlerin çıktığı şarkı yarışması, Altın Güvercin Müzik Festivali. Onun dışında, Kuşadası, Türkiye'de gerçek anlamda turizmin başladığı ilk yer olsa da, ne yazık ki cazibesi giderek azalmaya yüz tutan, turistlerin de ayaklarını bir ölçüde kestiği bir beldemiz şimdilerde.

* * *

Bence zamanınızın büyük kısmını Kuşadası'nın çevresine ayırmalısınız. Yıllar geçse de özelliğini yitirmeyecek, tarihiyle kültürüyle, doğasıyla hep gündemde olacak o kadar çok yer var ki...

Hadi başlayalım...

Otoyol yapılmadan önce, Torbalı tarafından otobüs yolunda Selçuk adına sizi ilk karşılayan yer, Belevi köyü. Eğer vaktiniz rahatsa, Belevi'nde yol üstünde güzel bir köy kahvesinde, sağlam bir Türk kahvesi içmenizi özellikle tavsiye ederim. Bu köyün başka bir özelliği, şimdi Ortaklar'da yan yana dizili çöp-şiş restoranları ticari şöhrete kavuşmadan önce, kargıya dört kırmızı et, bir yağ şeklinde dizilen çöp şiş ayranın en leziz sunulduğu yer olması.

Keyifli bir yemekten sonra doğruca eski adı Ayasuluk olan ve yeni adına 1914'te kavuşan Selçuk'a doğru yola çıkıyorsunuz. Selçuk Kalesi, tüm görkemiyle size "hoş geldiniz" der gibi.

Selçuk, kale.

Kasabanın içinde biraz ilerleyip, sağa kıvrılan, ince bir sokaktan yukarı doğru yürüdüğünüzde kendinizi kalenin önünde bulursunuz. Tarihi kayıtlarda bu kalenin sur duvarlarının Bizans, Aydınoğulları ve Osmanlı dönemine ait olduğu bildirilir. Kale tuğla, taş ve harçtan yapılmış olup, tüm civarında on beş kuleyle desteklenmiş. İç kısımlarındaki merdivenlerden surlara tırmandığınızda, tam bir açık hava müzesi niteliğinde bir tarihi kasaba olan, her köşe başında sizi bir sütunun, duvarın, kümbetin, yatrın ve her cins kalıntıların ve daha nice sürprizlerin beklediği Selçuk gözlerinizin önüne serilir. Mevsimin bahara dönmesiyle birlikte, tepeden baktığınızda, kararmış antik sütunların üstünde yuvalarını eşleyen leylekleri takip edebilirsiniz.

Kaleden inip karşıya geçerek çarşısı gezdiğinizde, yıllarca kara trenin kasabalıları İzmir'e, Torbalı'ya, Ödemiş'e taşıdığı istasyonla birlikte büyük su

Selçuk'ta su kemerleri.

kemerleri göreceksiniz. O kemerlerin altında soluklanıp, esnafla hal ve gidişat hakkında sohbet de açarak bir demli çay içmeyi ihmal etmeyin. Dilerse-niz, önünüzden geçen dolmuşlardan birine atlayıp ya da arabanızla Ali Ne-sin'in büyük emeklerle sürdürdüğü Matematik Köyü'nün de bulunduğu Şi-rince köyünde kısa, keyifli bir gezinti yapabilir; eşinize dostunuza küçük bir sabun, birkaç hediyelik, hatta meşhur Şirince şaraplarından alabilirsiniz.

Selçuk eskiden beri açık fikirli olmaya müsait bir kasaba. Kalesiyle, İsa-bey Camisi'yle, çok değerli antik eserlerin sergilendiği Müze'siyle, Müze'nin önündeki güzelim yeşil parkıyla, dünya harikası Artemis Tapınağı'yla, yakındaki Yediuyurlar Mağarası, tüm Hiris-tiyan aleminin hac yeri olan Meryemana'sı ve tabii ki tarihi antik kent Efes'iyle yıl içerisinde

de o kadar çok turist ağırlıyor ki (sırf Efes'e her yıl 2-3 milyon yabancı yerli turist geldiği bildirilir), bu kültür alışverişinde tersinin olması zaten pek eşyanın tabiatına uygun olmasa gerek.

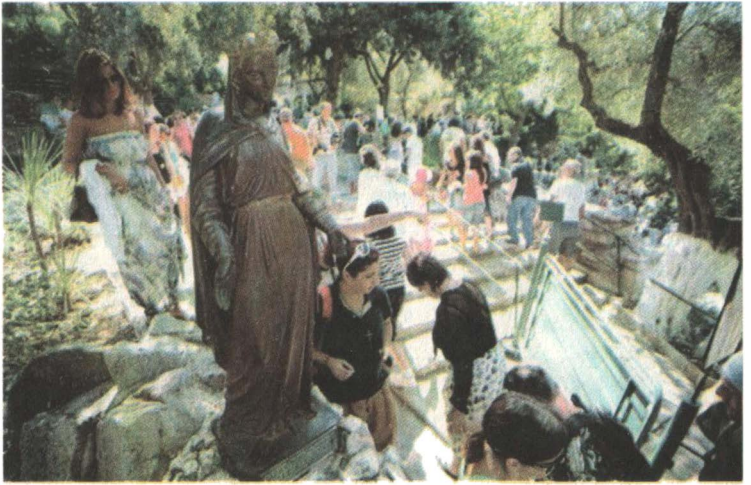
Şimdi otobüs garajının olduğu yer, eskiden boş, kullanılmayan bir arsaymış. Hemen yanında da toprak top sahası varmış. İsabey İlkokulu, top sahasının karşısında. Efes Gençlik, kasabanın spor kulübü, fakat amatör kümelerin üstüne çıkmayı pek başaramamış hiç. Garaj ile eski top sahasının arasındaki ara yoldan kasabanın pazaryerine gidiliyor.

Dağlarda zeytin ağaçları sıra sıra. Karpuzu ise zaten dünyanın dilinde; öyle ki, pek azı yerli pazarda tüketilirken, çok fazlası ihraç malı olarak yurt dışına yollanıyor. Her yıl Mayıs ayında, kasabanın merkezindeki Büyük Park'ta sonuçları açıklanan bir karpuz festivali de düzenlenirmiş, ama devir zamaneleştikçe, deve güreşlerine olduğu gibi bu şenliğe de ilgi giderek sönmüş.

Solda otogar ile sağda büyük parkın ortasında durduğunuzda iki istikamete gidebilirsiniz. Doğru giderseniz, yol sizi Söke'ye götürür. Sağdaki kavşaktan saparsanız, ağaçlı yolda ilerleyip, sağ tarafta İsabey Camisi'nin, Artemis Tapınağı'nın bulunduğu yerlere uğrayabilirsiniz.

Meryemana, Selçuk'a dokuz kilometrelik mesafede. Meryemana Evi de o mıntıkada, Bülbül Dağı'nın üzerinde bulunuyor. Tarihsel kayıtlara göre, St. John'un İsa'nın ölümünden dört veya altı yıl sonra Meryem Ana'yı Efes'e getirdiği bildiriliyor.

Meryem Ana'nın son günlerini geçirdiği rivayet edilen bu evi, Alman rahibe A. Katharina Emerich'in rüyasında görmesi üzerine Lazarist papazlar 1891 yılında ortaya çıkarıyorlar. Tabiatıyla bu olay Hıristiyan aleminde büyük yankılar uyandırıyor; nitekim, 1967'de Papa VI. Paul, haç planlı ve kibleli olan, sonradan restore edilmiş bulunan, yaklaşık yarım mil büyüklüğündeki engebeli bir yaylada kurulmuş bu evi ziyaret ediyor. Ondan sonra her yıl 15 Ağustos'ta büyük ayinler düzenlenmeye başlanıyor ve Hıristiyanlarca yo-

Meryemana evi.

ğün ilgi görüyor. Hac niyetine gelenlerin hiç boş bırakmadığı bu kutsal mekân, haliyle Selçuk turizmi adına vazgeçilmez bir gelir kaynağı.

Evin arkasındaki keçi yoluyla tırmanılan dağın zirvesinden, adaların olduğu denizi ve Efes antik kentini görmek mümkün. Son bir not olarak, Meryemana Evi'ndeki çeşmenin suyunun şifa getirdiği, Selçukluların yıllarca hiç dillerinden düşürmedikleri bir inanış olmuş.

Kuşadası'na doğru yol alırken kilometreler ilerledikçe solda küçük, eski-yeni uçakların bulunduğu minik bir havaalanı göreceksiniz. 1933'te hayata geçirilen bu havaalanının idaresi Türk Hava Kurumu'nda. Dikkatle baktığınızda küçük uçak gövdelerinde kurumun armasını seçebilirsiniz zaten. Yolunuza devam ettiğinizde ise sizi başka bir tarihi sapak bekliyor olacak: Antik Efes Kenti.

Efes, Celcius kütüphanesi.

Kuruluşu M.Ö. 6000 yıllarına dayanan, klasik Yunan döneminde İyonya'nın on iki şehrinden biri olan, daha sonra da önemli bir Roma kenti olarak tarihe geçen Efes, Ephesos'u nasıl anlatmalı?

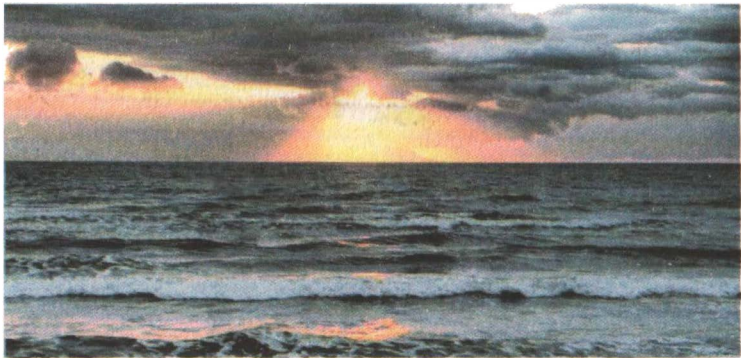
Şimdi beş-altı kilometre içeride olan Efes, eskiden tabii önemli bir liman kentiymiş. Tarih içerisinde hem yer değişikliğine uğramış, hem birbiri üstüne şehirler kurulmuş. Bugün gezip göreceğiniz Efes'i, Büyük İskender'in generallerinden Lisimahos'un M.Ö. 300 yıllarında kurduğu söyleniyor. İlk ku-

ruluş efsanesine dair, Hadrianus Tapınağı girişindeki frizde şu cümleler okunur: "Atina kralı Kodros'un cesur oğlu Androklos, Ege'nin karşı yakasını keşfetmek ister. Önce, Delfi kentindeki Apollon Tapınağı'nın kahinlerine danışır. Kahinler ona, balık ve domuzun işaret ettiği yerde bir kent kuracağını söylerler. Androklos bu sözlerin anlamını düşünürken Ege'nin lacivert sularına yelken açar... Kaystros (Küçük Menderes) Nehri'nin ağzındaki körfeze geldiklerinde karaya çıkmaya karar verirler. Ateş yakarak tuttukları balıkları pişirirlerken çalıların arasından çıkan bir yabandomuzu, balığı kaparak kaçar. İşte kehanet gerçekleşmiştir. Burada bir kent kurmaya karar verirler..." Daha sonra, Hellenistik ve Roma dönemlerinde altın çağını yaşayan, filozofları ve edebiyatçılarıyla da komşularını imrendiren şehir nüfusunun, milattan sonraki ilk yüzyıllarda 200 bine kadar çıktığı bile olmuş.

şimdiki Efes antik kentinin içinde en görkemli iki yapı, bir ara görkemli müzik konserlerinin de düzenlendiği, akustiğinin antik mimarının mucizelerinden sayıldığı Büyük Tiyatro ile Celsius Kütüphanesi. Ayrıca, Mermer Cadde'nin ucundaki bu tiyatronun, yirmi dört bin kişiyi alan kapasiteyle antik dünyanın en büyük tiyatrosu olduğu biliniyor.

Efes'in en uzun caddesi olan Liman Caddesi'nden doğu yönüne ilerlediğinizde, M.S. 106 yılında, zamanın Efes valisi Celsius'un ölümünden sonra, oğlunun babasının anıt-mezarı olarak yaptırdığı ve kendi çağında benzeri birçok büyük kütüphaneye ilham veren Celsius Kütüphanesi'ni göreceksiniz. Yapılan arkeolojik çalışmalarda, ön cephesinin şimdiki iki katlı görünümüne rağmen aslında üç katlı olduğu belirlenen; elyazmalarının rulmolar halinde üst katlarda saklındığı kaydedilen bu devasa yapının, zamanında 14 bin kitaba ev sahipliği yaptığı söylenir.

Civarıyla birlikte tam bir antik eserler şöleni olan bu yörenin diğer belli başlı eser ve yerleri arasında, yukarıda bahsettiiğimiz İsa Bey Camii ile Artemis Tapınağı'nın yanı sıra, yakındaki (Tarsus ve Afşin'dekilerle birlikte Türkiye'de üç tane bulunan bu mağaralardan daha çok yabancıların ziyaret ettiği) Yedi Uyurlar Mağarası'nı anmadan geçmeyelim.

Pamucak'ta günbatımı.

Selçuk'un denize kıyısı yok, ama kasabadan sekiz (Efes'ten ise altı) kilometre mesafede Pamucak plajı var. Üstelik burası, 11 kilometre uzunluğuyla Türkiye'nin en uzun plajları arasında sayılıyor. Tarihe doyacağınız Efes'ten çıkıp Kuşadası sapağına yönelmeden doğru gittiğinizde, az biraz da vaktiniz varsa, bu kumlu ve güneşli plajın keyfini dilediğiniz kadar çıkarabilirsiniz.

Karya'ya Konuk Olmak – Didim, Güllük, Bodrum

Ön sayfada: Gümüşlük'te günbatımı.

İon diyarının sınırındayız...

Söke Ovası'ndan Bafa Gölü'ne doğru yol alıyoruz.

Akköy yol ayrımına geldiğimizde sağa dönüyoruz. Balat üzerinden yirmi dakika sonra Miletos Antik Kenti'ndeyiz. Prenses Ada'nın Karia'sını görmeden önce Thales'e, Anaksimenes'e, Anaksimandros'a "merhaba" demeden geçmek olmazdı...

Miletos ve Didim'e uğramadan Milas yoluna devam edip bir ân önce Bodrum'a ulaşmak isteyenlere önerilerim var.

Bafa Gölü'nde mola veriyorsunuz. Eğer iki bin yıl önce gelseydiniz, Ege Denizi'nin büyük bir körfezinde soluklanacaktınız. Bafa 'gümüş bir tepsi'ye benziyor diyecektim, ama dilim varmıyor. Giderek kirleniyor, balıklar ölüyor. Çayınızı içerken uzaklara, Beşparmak Dağları'na bakın. Heraklia'ya akşam çıktüğünde Ay Tanrıçası Selene'yle yoksul ama çok yakışıklı çoban Endymion'un tatlı telaşını hatırlayın. Homeros'un dizeleri gelsin aklınıza:

*Parlak ayın çevresinde sayısız yıldız
Rüzgârsızken duru gökyüzü
Nasıl yanarsa ıslıl ıslıl.
Bütün doruklar, sivri kayalar ve çayırlar
Nasıl serilirse göz önüne
Gökler yırtılıp da açılır
Tekmil yıldızlar görünür
Ferahlar yüreği çobanın.*

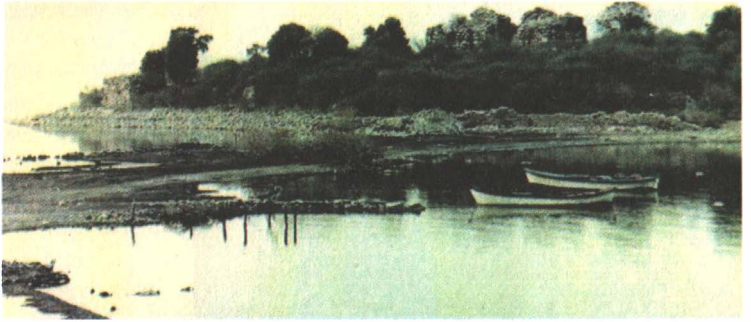
Milas'ı da 'es' geçmeyin. Halicarnassos'un şimdilerde olmayan, dünya'nın yedi harikasından biri sayılan Mausoleum'un küçük bir benzeri Gümüşkesen'i, merkezde az sayıda kalmış Macar evlerini, 'Uzun Yuva' diye bilinen antik sütunu, Baltalı Kapı'yı, sırtını eski bir volkan olan Sadra Dağı'na dayayan Beçin Kalesi'ni görmek için az da olsa zaman ayırın.

Biz Miletos, Didim, Akbük üzerinden Bodrum yoluna çıkacağız.

Denizciliğiyle ünlenen ve ticaret merkezine dönüşen Miletos, Büyük Menderes nehrinin kıyısı doldurmasıyla 'içerilerde' kalıyor. Neolitik Çağ'dan itibaren iskân edilen, belki de dünyanın en eski yerleşimlerden biri, İonya'nın en önemli kenti sayılıyor. M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda büyük bir zenginliğe ulaşıyor, antik dünyanın bilim ve kültür merkezi haline geliyor. Doğadaki her olayın ayrı bir tanrının varlığına bağlanması Thales'le son buluyor, her şeyin sebebi doğanın kendisinde aranmaya başlanıyor. Öğrencileri de Thales'i izliyor, 'Fizikçiler Okulu' olarak anılıyorlar.

Miletos çok büyük bir alanı kapsıyor. Kenti gezdiğinizde, iki bin altı yüz önceden günümüze kalmış örnekleri varken biz nasıl oluyor da bugünün 'derme çatma' sözümona kentlerini yaratmışız diye düşünmeden edemiyorsunuz. Miletos'a ne yazık ki toplu taşıma araçlarıyla ulaşamıyorsunuz. Kışın yöre tam bir bataklığa dönüşüyor. Bahar aylarında da her yer çamur. Yaz aylarını seçmekten başka çare yok. Var olanı da gereğince koruyamıyoruz.

Miletos Tiyatrosu'nun basamaklarında Helenistik döneme gidiyoruz. O dönemde beş bin kişilik olan tiyatro Roma döneminde yirmi bin kişilik oluyor. Hayal etmeye çalışıyorsunuz, zorlanıyorsunuz. Kutsal Mezar Yapısı,

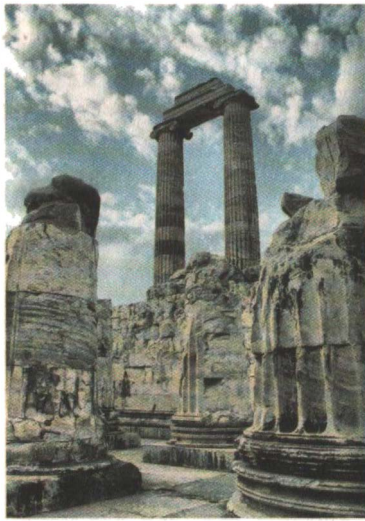
Bafa Gölü ve antik kalıntılar.

liman agorası, hamamlar, meclis binası, çeşme yapısı, Faustina Hamamı. Faustina'yı sanırım İzmir Agora'dan hatırlıyorsunuz. Son mekân gimnazyum. Filozofların heykellerini, sikkeleri, nehir tanrısı ve aslan heykellerini görmek için ören yerindeki Miletos Müzesi'ni gezmeniz gerekiyor. Eğer günbatımı saatleriyse, tiyatronun en üst basamaklarında hayallerinize bırakın kendinizi. Miletos Müzesi'nin hemen yan tarafındaki kafe restoranda da kahvenizi içip dinlenebilirsiniz.

Miletos'la Didim'i 17 kilometrelik 'Kutsal Yol' birbirine bağlıyor. Şu ân üzerinden geçtiğimiz yol değilse bile yakınlarda bir yerlerde olmalı. "Neyin var olduğu", "neyin gerçek olduğu" sorularına cevap aranan filozoflar kentinden, 'biliciler'in hüküm sürdüğü 'kehanetler kenti'ne gidiyoruz. İşte Apollon Tapınağı'nın görkemli sütunları görüldü bile...

Dünyanın yedi harikasından biri olan Efes Artemis ve Sisam'daki Heıraion'dan sonra üçüncü büyük tapınak olarak biliniyor, şu ânda sütunlarının arasında dolaştığımız Apollon Tapınağı.

Arkaik Dönem'den kalan, krallar tarafından, hatta Lidya Kralı Krezüs tarafından da ziyaret edilen tapınak, M.Ö. 5. yüzyılda Persler tarafından yer-

Apollon Tapınağı.

le bir ediliyor. Yirmi beş metre yüksekliğindeki bronz Apollon Heykeli de bu saldırılarda yok oluyor. Yüz seksen yıl boyunca bakımsız ve harabe olarak unutilan tapınakta, Büyük İskender'in Persleri kovmasının ardından yeni bir yükseliş dönemi başlıyor. M.Ö. 300'de Artemis Tapınağı'nın mimarlarından Efesli Paionias ile Miletoslu Daphis tarafından tapınak yeniden inşa edilmeye başlanıyor.

Ama proje öyle büyük tutuluyor ki bir türlü bitirilemiyor. Bugün de hâlâ bitirilememiş yerlerden örnekler görülebiliyor. Yapıldığında 112 sütun bulunan tapınakta, yalnızca üç sütun ayakta kalmayı başarabiliyor. Tapınağın en çarpıcı yeri, görkemli kapı. Kapının bu kadar büyük olması dini bir amaç olarak yorumlanıyor. Tapınakta yer alan Medusa ise Didim'in en önemli

sembollerinden. Bakanı taş yaptığına inanılan Medusa başı heykeli yöreyi gezenlerin en çok ilgi gösterdiği yerlerden.

Mitolojiye göre yeraltı dünyasının dişi canavarı olan üç kız kardeşten biri de Medusa. Bunlardan yalnızca yılan saçlı Medusa ölümlü ve kendisine bakanları taşa çevirme gücüne sahip. Bu yüzden Antik dönemde büyük yapıları ve özel yerleri kötülüklerden korumak için Medusa kabartmaları ve resimleri kullanılıyor. Medusa, söylencelere göre Perseus tarafından başı kesilerek öldürülüyor, kanından Kanatlı at Pegasos ve Khrysaor doğuyor.

Yıllar önce *Cumhuriyet* gazetesi için, “Medusa’nın saçları dökülüyor” diye bir haber yapmıştık. Nasıl dökülmesin? Çevredeki termik santrallerin oluşturduğu kirlilik, asit yağmurları, mermer güzellikleri siyaha dönüştürüyor.

Tapınakla Didim merkez arasında eskiden bir kilometrelik bir boşluk vardı. Şimdilerde yazlıklar her yeri doldurmuş. Çok sayıda İngiliz ve İrlanda vatandaşının konut alarak yöreye yerleşmesi, geçmişte daha çok orta gelirlielerin tatil beldesi olan Didim’de fiyatları epey yukarı çekmiş. Kuzey ülkelerinden yerleşimcilerin ilgisi nemsiz hava ve rahat yaşam koşullarına bağlıyor.

Dokuz plajı, marinasıyla yaklaşık elli kilometrelik bir sahile sahip Didim’in merkezindeki Altınkum plajı Mavi Bayraklı ve temi Üstelik sığ bir plaj. Özellikle çocuklar rahatça denize girebiliyor. Deniz kenarında gezinti yolu, her bütçeye göre kafeler, lokantalar, balık restoranları yer alıyor.

Didim ne yazık ki yeşilden yoksun. Biraz yeşil görmek isterseniz yirmi kilometre ileriye, Akbük’e gitmelisiniz. Denize girerken sırtınızı dağlara dönün. Üst üste beton yığını keyfinizi kaçırmayın. On bir kilometrelik sahil, dalgasız ve derin bir deniz. Doğal liman burası ve yatçıların uğrak yeri.

Bu güzellikler daha ne kadar sürer bilinmez, çünkü tehlike çanları çalıyor. Yörede hızla çoğalan balık çiftlikleri denizi kafesleriyle parsellemiş. Sayıları 150’ye yaklaşmış koyların bazılarında kirlilik sebebiyle denize bile girilemiyor. Bazı kıyılar, balık çiftliklerinin çöplüğü gibi.

1920 yılına kadar Rumların yaşadığı yöre daha sonra çeşitli yerlerden göç alıyor. Rumlardan bir hatıra olarak kalan tek kilise de restore edilerek

kültür merkezine dönüştürülmüş. Sahilde balıkçı lokantalarında fiyatlar uygun. Gecelemek için de ucuz pansiyonlar var. Buradaki fiyatlardan sonra Bodrum'da fena çarpılacaksınız, şimdiden söyleyeyim. Yeri gelmişken, yaz aylarında Didim'den Bodrum ve Datça'ya feribot seferleri yapılıyor. Arabasız gezginler için iyi bir fırsat.

Biz Kazıklı, Kızılağaç, Kıyıkışlacık üzerinden Milas-Bodrum yoluna kestirmeden çıkacağız. Hem gözümüz denizde olacak hem de İasos Antik Kenti'ni gezeceğiz.

Akbük-Kıyıkışlacık arası otuz beş kilometre. Yaklaşık yarım saatlik bir yol. İasos Antik Kenti, eski adı Asıncurin olan Kıyıkışlacık'ın bulunduğu yarımada ve çevresinde kurulmuş. İasos önceleri bir adaymış. Zamanla alüvyonların dolmasıyla yarımada haline gelen yörede en eski yerleşim M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanıyor.

Balıkçılık ve denizcilik İasoslular için çok önemli. İasos'un simgesi olan 'Yunuslu Çocuk' heykeli de bunun en büyük kanıtı olarak gösteriliyor. Yunuslu Çocuk'la ilgili söylenceler birbirinden epeyce farklı. Olay, İasos'ta erkek çocukların gimnazyumda çalıştıktan sonra denizde yıkanmaları geleneğinin sürdüğü günlerde yaşanıyor. Çocuklar denizde yıkanırken, kıyıya yaklaşan bir yunus çocuklardan birini sırtına alıyor. Çocukla birlikte açıklara giden yunus, bir süre sonra çocuğu yeniden kıyıya bırakıyor. Bunu duyan Büyük İskender, çocuğu Babil'e getiriyor ve deniz tanrısı Poseidon'un rahibi yapıyor. Selçuk'taki Efes Müzesi'nde sergilenen 'Yunuslu Çocuk' heykeli söylenceyi doğrular nitelikte, ama bir başka söylence de Bodrum'a giderken uğrayacağımız Güllük'te dillendiriliyor. Onu da Güllük'ü gezerken paylaştım.

Sahile inip sola saptığınızda kemerli kapıdan geçip Roma çağında inşa edilmiş agorayı, kent meclisi binasını, Hellenistik çağda yapıldığı Roma çağında onarılan tiyatroyu ve doğu bazilikasını gezebilirsiniz. Ortaçağ yapısı mendirek kalıntıları sahilde gençlerin oyun alanı gibi. Hemen yan tarafta güzel bir kumsal sizi bekliyor. Tepeye doğru tırmanırsanız ortaçağ kalesinden bütün yöreyi görebilirsiniz.

Menderes nehri koluyla beslenen sulak alanlara da sahip olan İasos'un en önemli özelliği, sınırları içinde koruma altına alınan bir Kuş Cenneti'ni barındırması. Kuş Cenneti koruma altına alınmış ama burada da deniz balık çiftliklerine emanet. Bütün tatil yörelerinde aynı şeyi söylemekten, yazmaktan ben de bıktım, ama beton saldırısı burada da hükmünü sürdürüyor. Yüzlerce yazlığın çoğu boş, bazıları terk edilmiş izlenimi uyandırıyor.

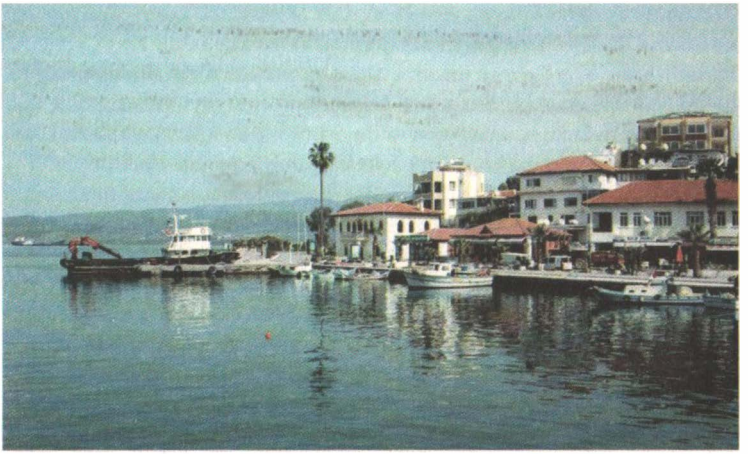
Kıyıkışlacık'tan ayrılıyor. On sekiz kilometre sonra Milas-Bodrum yolundayız. Bodruma bir ân önce ulaşmak için aceleniz yoksa Güllük'ten önce çok beğeneceğiniz bir yer önermek istiyorum. Anayola çıkar çıkmaz sola, Gökçeler köyüne yönelirseniz, köyden bir kilometre uzaklıkta bütün yorgunluğunuzu alacak saklı bir cennete varacaksınız. Burası Uyku Vadisi.

Vadiye iki giriş var. Birisi alabalık çiftliğinden yürümeye başlanıp dere boyu izleniyor ve yaklaşık bir saat sonra mağaraya varmak için yukarıya yürünüyor. Sık sık dereyi aşmayı gerektiren bu yol yazın çok keyifli olabilir. Diğer yol, iki kilometrelik araç yolunu izlemeyi ve 300 metrelik iniş gerektiriyor. Uyku Vadisi Mağarası geniş bir salonla başlıyor. Solda çok sayıda yarasanın yaşadığı Yarasa Galerisi, biraz yokuş çıktıktan sonra sarkıtlar, dikitler ve küçük havuzcuklar büyüğü bir dünya yaratıyor. Mağara, doğal SİT alanı. Muğla Valiliği'nce hazırlanan 'Tema Park Projesi' kapsamında botanik park alanları oluşturuluyor, Bodrum ve Milas'tan günübirlik gelen turistlere hizmet veriliyor, altyapı hizmetleri, seyir terasları, yürüyüş patikalarının düzenli hale getirilmesi, yöredeki tarihi eserlerin onarımı, derenin köye yakın alanlarında kültürel faaliyetler ve eko turizme yönelik uygulamalar yapılıyor.

* * *

Küllük'ten Güllük'e

Geldiğimiz yoldan geri dönüyoruz. Anayola çıktıktan sonra Bodrum'a doğru yedi kilometre gidiyoruz, havaalanı kavşağından biraz daha ilerdeki

Güllük.

Güllük yoluna giriyoruz. On dakika sonra yörenin en sakin, insanı rahatlatan sahiline varıyoruz. Adı üzerinde, Güllük. Gerçekten adına uygun bir yer. En önemli özelliği nereye giderseniz gidin yıllardır evlerini, işlerini terk etmeyen yöre halkıyla muhatap oluyorsunuz. Bodrum ve çevresi talan edilip ranta kurban edilirken, Güllük halkı bugünlere kadar direnmişler. İyi de yapmışlar.

Güllük'ün ismi Küllük'müş aslında. Yıllar önce odun kömürünün üretildiği bir bölgeymiş. 1950'li yıllarda Küllük limanı üzerinden Muğla yöresine gelen Mareşal Fevzi Çakmak, hayran kaldığı bölgenin isminin Küllük olduğunu öğrenince şaşırıyor ve "Ne küllüğü, güllük gülistanlık bir yer burası," deyince, Küllük oluyor Güllük.

Kentin meydanındaki küçükçe çarşıda, eski depo denilen bina hemen göze çarpıyor. Rum tüccarların depo olarak kullandıkları bir yermiş bu taş

bina. Alt katında balıkçı lokantaları var. Rumlardan 'hatıra' olarak kalan ba-
kımlı küçük kilise de Kültür Merkezi olarak yaşamın içinde.

Denizin kenarındaki Belediye Parkı yorgun tatilcilerin dinlenme alanı.
Güllüklülere pek yer kalmıyor yaz kalabalığında. Parkın hemen yanındaki
liman, denizi yarıyor gibi. Sahildeki iskelelerden teknelere civardan çıkarı-
lan boksit yükleniyor. Bu yükleme için ayrı bir iskele tahsis edilmiş, tatilci-
lerin huzuru kaçmasın diye.

Merkezden sola doğru yürürseniz deniz fenerini göreceksiniz. Çok ke-
yifli bir yer, ama yazlıkların kuşatmasına katlanacaksınız. Güllüklüler evle-
rini terk etmemişler ama etrafı kuşatma altında, her yerde olduğu gibi. En
azından kentin içinde yoklar. Eski yaşam sürüyor.

Burada da Foça'da olduğu gibi iki ayrı koy var. Büyük ve küçük kordo-
nu gezerken, yol bitti sanıyorsunuz, devamını görüyorsunuz.

Kıyıda dolaşırken Yunus balığı ve sırtındaki çocuk heykelini görmemeniz
imkânsız. İasos'ta öyküsünü anlattığımız Hermiyas, Yunus'un sırtında etrafı
gözler gibi. Bir de Güllüklülerin ağzından dinleyelim Hermiyas'ın öyküsünü.

Hermiyas sarı saçlı, mavi gözlü, dünyalar güzeli, herkesin çok sevdiği
bir çocuk. Arkadaşlarıyla birlikte denize açılıyor. Akşam bütün arkadaşları
dönerken Hermiyas yok.

Güllük' ün en usta balıkçıları aramaya başlıyor ama bulamıyorlar. Her-
miyas'ı Ege'nin aldığına inanıyorlar. Bir gün bir balıkçı Hermiyas'ı gördü-
ğünü söylüyor. "Neden getirmedi?" diye soranlara, "Nasıl getirseydim,
yunusun sırtındaydı. Ben ona yaklaştıkça denize dala çıka uzaklaşıyordu,"
cevabını verince kimseler inanmıyor. Hermiyas bir gün gerçekten geri dö-
nüyor. Köylüler Hermiyas'ı kumsalda yunus balığıyla cansız biçimde yatar-
larken buluyorlar. Yaşlı bir Güllüklü, "Şu gördüğünüz üzerinde iyi düşü-
nün. İşte gerçek dostluk budur. Birlikte oynarken yüzgecinin boynunu kes-
tiği Hermiyas'ın ölümü, bu yunusu da ölüme götürmüştü. O, dostunu hiçbir
koşulda yalnız bırakmamış. Yaşamda da, ölümden de birlikte olmayı yeğle-
miş," diye açıklama getiriyor. Bundan etkilenen Güllüklüler, az önce sözü-
nü ettiğimiz heykelciği yaparak bu dostluğu ölümsüzleştiriyorlar.

Bodrum, kale.

Bodrum demek kale demek, Cevat Şakir demek, süngerciler, kaptanlar demek, Zeki Müren demek, “Şimdi uzaklardasın, gönül hicranla doldu” demek...

Şöyle bir plan yaptım: Kaleyi, çarşığı, Barlar Sokağı’nı, Rum mahallesi-ni ve sahili gezelim. Sonra yarımada-daki bütün yerleşimleri anlatayım size. Hoşunuza giden yeri siz seçin. Merkezde kalmak istiyorsanız, geceleri kulaklarınızı tırmalayan ve her yerden gelen müzik ortamında uyumak istiyorsanız, siz bilirsiniz...

Kale girişinde bizi Halikarnas Balıkçısı ile Halikarnasos doğumlu, tarihin babası sayılan Herodotos karşıyor.

Bodrum Kalesi, iki liman arasında kayalık bir alan üzerinde kurulu. Kale ve çevresi Bodrum’un kalbi gibi. Antik çağda önce ada olan bu alan sonraları anakaraya bağlanarak yarımada şeklini alıyor. Saint John şövalyelerinin 1406-1523 tarihleri arasında inşa ettikleri kale, Osmanlıların eline

geçmesinden sonra askeri özelliğini yitiriyor ve 1964 yılında Sualtı Arkeoloji Müzesi'ne dönüştürülüyor.

Şövalyeler konuştukları dile göre kalenin değişik yerlerinde yaşıyorlar. Kaledeki en küçük topluluk olan Alman Şövalyeler, üzerinde çift başlı kartal figürü bulunan Alman Kulesi'nde, Fransızlar kalenin orta yerindeki görkemli, Fransa ve Papa armalarının yer aldığı Fransız Kulesi'nde, İngilizler de kalenin güney bölümünde, üç katlı planlanmış İngiliz Kulesi'nde bulunuyorlar.

Kalenin doğu duvarı dışında kalan bölümleri çift beden duvarları olarak takviye edilmiş. İç kaleye yedi kapı geçilerek ulaşılabilir. 19. yüzyıl sonunda kalenin hapisane olarak kullanıldığı dönemde bir hamam yapısı eklenmesiyle Osmanlı niteliği kazanıyor. Müzeye dönüştürülen kalede Türk hamamı, Amphora sergilemesi, Doğu Roma Gemisi, Cam Salonu, Cam Batığı, Sikke ve Mücevherat Salonu, Karyalı Prenses Salonu, İşkence ve Katliam Odaları'nı görebilmek için epey zaman harcamanız gerekiyor. Batıklarla, su altı kazılarıyla ortaya çıkarılan cam eşyalar, amforalar, batıkların, aslı ve maketleri sizi bambaşka bir dünyaya alıp götürüyor.

Kale'nin en ilgi çekici yerlerinden biri Karyalı Prenses'in Mezar Odası. 1989 yılı Nisan ayında Bodrum girişinde, temel kazısı sırasında bulunan mezar odasında günümüze kadar hiç ellenmeden gelen bir lahit ortaya çıkartılıyor. Oldukça iyi durumdaki bir iskeletle altın taç, iki altın kolye, altın elbise süsleri, üç yüzük ve iki bilezik bulunuyor. Kafatası etlendirilip yüze kavuşturuluyor. Önceleri Karya Prensesi Ada'ya ait olduğu sanılıyor, ama kemikler üzerinde yapılan incelemede, iskeletin birden fazla doğum yapan kırk yaşlarında bir kadına ait olduğu anlaşıyor. Karya Prensesi Ada'nın ise hiç doğum yapmadığı ve elli dört yaşında öldüğü biliniyor. Bulunan iskeletin önemli bir prenses olduğuna inanılıyor.

Kaleyi gezmeden önce, müzede sergilenenlerle ve öyküleriyle ilgili ön bir okuma, araştırma çok yararlı olur. Ayrıca kalede çeşitli sergilemeleri gezerken ayrı giriş bileti almak yerine, yıllık Müze Bileti almak daha kârlı.

Bodrum Barlar Sokağı çok meşhur. O daracık sokaklarda özellikle akşamları adım atacak yer bulamazsınız. İzmir'in Kemeraltı sokağı gibi. Ne

ararsanız var. İster giyim, ister çok pahalı takılar, ister deri işleri. Tabii müzik seslerinin sokağı teslim aldığı barlar, kafeler, restoranlar, hazır yiyecek büfeleri. Bana bir kez görmek yeterli geldi. Akşamları mecburmuşçasına aynı sokağa yönelen kalabalıklara hep şaşmışımdır.

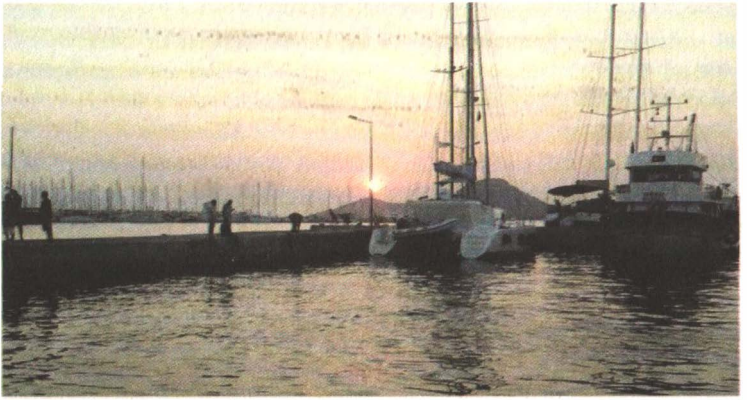
Rum mahallesi tarafını daha çok severim ben. Osmanlı döneminde adı Rum Mahallesi olan mahalle, Rumlar gidince yerleşen Giritlilerden dolayı Girit Mahallesi adını alıyor. Daha sonraları Cedit Mahallesi deniyor ama tutmuyor. Toprağı kumlu olduğu için, bahçelere koydukları toprak da zamanla kumlaştığı için Kumlubahçe adında karar kınıyor.

Bugün yaşlı Bodrumluların kimi Girit, kimi Rum mahallesi demeyi sürdürüyor. Azmakbaşı'ndan Halikarnas Disko'ya kadar uzanan bölge sözünü ettiğim. Azmakbaşı'nda 1930'lu yıllarda yan yana birkaç kahve varmış. Denizcilerin, balıkçıların müdavim olduğu kahveler. Şimdiki Halikarnas Disko'sunun olduğu yerde papazların kaldığı lojman ve ibadet de yapılan bir bina olduğu söyleniyor.

Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde biz gazetecilerin mekânıydı buralar. Özal eşiyle birlikte diskoya girer, biz de Mavi diye bilinen küçük sevimli yerde Grup Gündoğarken'i dinlerdik.

Kale'den Tepecik mahallesine ve yat limanına doğru yürüyorum. Sahil bandı bir karışık yer kalmamacasına kafeler, barlarla kuşatılmış. Dünyanın yedi harikasından biri kabul edilen Maussollos'un evi Maussolleion'u yüreğinde barındıran, Cevat Şakir'in neredeyse hayatını verdiği, yollarına çiçekler, Okaliptüs ağaçları diktiği 'büyülü' yerin, onca kalabalığa, karmaşaya yenik düşüyor görüntüsüne bir türlü alışılmıyor ya da ben alışamıyorum...

Klasik çağdaki Bodrum'dan günümüze ulaşabilen tek yapı olan on üç bin kişilik Antik Tiyatro'yu gezmeyi unutmayın. Yeri de çok kolay. Bodrum içine giren ana yolun hemen sağ tarafında. Anadolu'nun da bu en eski tiyatrosunun aralarında kırk santim boşluklar bırakılmış koltuklarına oturun. Oyunlardan önce Dionysos uğruna kurbanların kesildiği sunağı görün.

Yalıkavak.

Mutlaka yat gezilerinden birine katılın. Güzelim koyları bir de denizden görün. Bodrum'un bütün dağlarını kaplamış sözümona Bodrum evleri için, içinizden ne geçiyorsa söyleyin.

Sizi daha fazla yormayacağım. Biliyorum, Bodrum demek güneş, deniz, eğlence, hareket demek. Şimdi sizi Bodrum yarımadasının kuzeyinden başlayıp, bir yarım daire çizerek, önemli ve ünlü yörelerinde gezintiye çıkara-
cağım. Neresini severseniz orada kalırsınız.

Denizime gireyim, kitabımı okuyayım diyenlerdenseniz, Torba tam size göre. Bodrum'a girişte, beş, altı dakikalık uzaklıkta. Torba yolu üzerinde bulunan Zeytin Ada Otel'i'nin hemen yanındaki Torba tabelasını takip edip, yokuştan aşağıya doğru indiğinizde huzurlu bir yere varmış olacaksınız. Gerek yeme içmede gerek konaklamada Bodrum merkeze göre fiyatlar çok daha ucuz. Deniz de harika.

Göltürkbükü: Gököy ve Türkbükü belediyeleri birleşerek Göltürkbükü adı altında toplandı. Bodrum'un en popüler tatil beldesi olan Türkbükü, yüksek, hatta çok yüksek gelir düzeyine hitap eden bir tatil beldesi. Fiyatla-

rn astronomik oluşuna çok sayıda ünlü işletmecinin bu yöreyi mekân edinmesi sebep gösteriliyor. Bodrum-Türkbükü arası yirmi iki kilometre. Bodrum garajından sürekli minibüs kalkıyor. Minibüsten inince sağ tarafta bir taksi durağı var. Buraya doğru yürüdüğünüzde sahili göreceksiniz. Sahilin sol tarafında küçük bir köprü var. Köprünün beri tarafında kalırsanız yöre halkının deyimiyle daha ucuza yaşarsınız. Köprünün karşısına geçtiğinizde yanıyorsunuz. Beri tarafta Belediye Çay Bahçesi ve Halk Plajı yer alıyor. Çok fazla para harcamadan burada vakit geçirebilirsiniz. Köprünün karşı tarafında aklınıza gelen bütün ünlenmiş 'markalar' sizi bekliyor. Neye el atsanız para. Arabamı şuracığa park edivereyim, yok. Eliniz cebinizden çıkmayacak. Güzel mi güzel. Bütçeye uyar mı? Onun kararını siz vereceksiniz. *Hürriyet*'te hem şarkıcılık yapan hem de köşe yazarı bir hanım, yaşadığı olayı kaleme almıştı da inanmamıştım. Bir aile akşam yemeğine gidiyor. Yenilip, içilip, eğleniliyor. Sabaha karşı hesap geliyor on bir bin lira. Hesap, aile içi tartışmalara bile sebep oluyor. 'Uçmuş' fiyatlarla ilgili gezinin sonunda daha ayrıntı vereceğim. Aman dikkat...

Gündoğan: Yalıkavak ile Göltürkbükü arasındaki koyda, uzunca bir sahil ile sahip olan Gündoğan, en eski yerleşim yerlerinden. Günöbirlikçilerin en çok ilgi gösterdiği yerlerden. Sahili kapalı bir koya sahip ve genelde dalgasız. Havaşının da astım hastalarına iyi geldiği söyleniyor. Bodrum'dan ve Torba'dan minibüsler sürekli çalışıyor. Minibüs sizi hemen sahilde halk plajının karşısında bırakıyor. Otel ve restoranların şemsiye ve şezlonglarını kullanmazsınız her yerde denize girebilir ve ücret de ödemezsiniz.

Yalıkavak: Bir zamanlar fokların eviydi. Kalabalıklar gelince kaçtılar. Güzel koylarıyla, yel değirmenleriyle Bodrum'un popüler yerlerinden Yalıkavak. Eski bir yerleşim. M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzanıyor tarihi. Leleglerin Myndos Yarımadası'nda kurduğu sekiz kentten biri. Osmanlı döneminde donanmanın taze içme suyu aldığı Paşa Limanı'yla ünleniyor. Yaz aylarında nüfusu milyona ulaşan Yalıkavak'ta 60'ın üzerinde konaklama tesisi bulunuyor. Yöre epey rüzgârlı. Sörfçüler ve dalma meraklılarının büyük

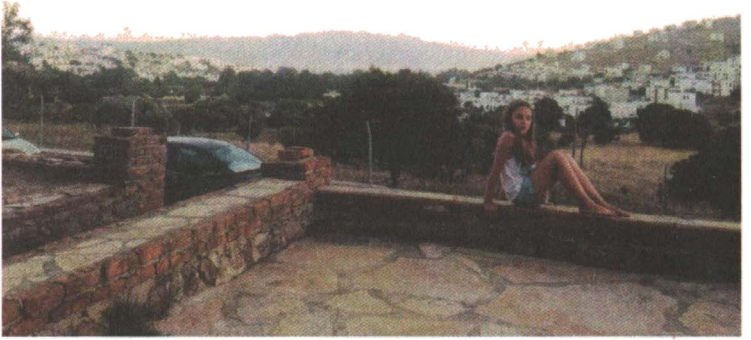
ilgisi var. Karian Mağarası, Burgaz Tepe'deki kaya mezarları ilginizi çekebilir. Tekne gezisine de zaman ayırmalısınız. Yalıkavak köftesinin tadına bakmayı unutmayın.

Yalıkavak'a gitmişken eski Rum köyü Sandıma'yı da gezmelisiniz. Beş yüz yıllık iki yüz haneli köyde, Rumlar gittikten sonra yöre halkı yaşamaya başlıyor. Ancak 1960 yılından sonra burada yaşayanlar da turizme ilgi duyarak Yalıkavak'a göç edince köy uzun süre ıssızlaşıyor. Yapılan restorasyonlarla, köy yeniden yaşanılır bir duruma getiriliyor.

Gümüşlük: Myndos antik kentinin üzerine kurulmuş Gümüşlük, Bodrum'un en hareketli ve özel yerlerinden. Girişte arabanızı park ediyorsunuz. Gümüşlük girişinde sıralanmış takı satanların başından hanımları ayırmanız epeyce zor olabilir. Tavşan Adası'na yürüyerek geçmeyi çok seveceksiniz.

Leleg kenti olan Myndos, kısmen sular altında kalmış, dalmasını biliyorsanız kalıntıları görebilirsiniz. Koy, korunaklı, tabii bir liman. Bugün bir batık kent görünümündeki antik Myndos'tan stadyum, tiyatro, sur, mozaik plato kalıntılarını görebilirsiniz. Bizans döneminden kalan kilise bugün sarnatevi olarak işlev görüyor. Tepedeki bir başka küçük kilise bara çevrilmiş. Yerlerde minderler, küçük bir kaktüs ormanı ve ayaklarınızın altında deniz. Mavi Yolcular'ın en sevdikleri yer olan Gümüşlük'ün her bölgesinden denize rahatça girebilirsiniz. Günbatımı saatleri kıyı muhteşemdir. Deniz kenarına konulan masalardan birine oturup akşam keyfi yapabilirsiniz. Gümüşlük Akademisi Vakfı'nca gerçekleştirilen etkinliklere de önceden kayıt yaptırarak katılabilirsiniz.

Turgutreis: Merkeze yirmi kilometre uzaklıktaki Turgutreis, Bodrum'dan sonra yarımada'nın en kalabalık yerleşim yeri. Adını Batılıların 'Dragut' dedikleri 16. yüzyılın Osmanlı denizcisi Turgut Reis'ten alıyor. Turgut Reis adına dikilen heykel, yarımada'nın batı tarafında Ege'ye hakim bir konumda bulunuyor. Batı rüzgârlarına açık olduğu için yazın en sıcak zamanlarında bile nispeten rüzgârlı. Üç kilometrelik kumsalın karşısındaki Yassıada 1961'den beri sualtı arkeolojik araştırmalarına ev sahipliği yapıyor. Turgut-

Akyarlar, Sarnıç'tan Kos adası.

reis aynı zamanda Türkiye'de devre mülk sisteminin ilk uygulandığı yer olarak biliniyor. Yaz aylarında Bodrum'un en kalabalık yerlerinden, ama rahat bir yaşam sunuyor.

Akyarlar: Yarımadanın en güney ucunda yer alan Akyarlar, Bodrum merkeze yirmi iki kilometre uzaklıkta. Beyaz kayalıklardan oluştuğu için 'Akyarlar' olarak biliniyor. Akyarlar Burnu Kos Adası'ndan, yani İstanköy'den üç deniz mili uzaklıkta. Açık havalarda İstanköy'ün bütün yapılaşması görülebiliyor, geceleri araçların ışıkları da.

Önceleri bir süngerci ve balıkçı köyü olan Akyarlar, günümüzde deniz sporlarının öne çıktığı önemli bir tatil yöresi. Genelde karadan denize doğru esen ve sahile doğru şiddetini arttıran bir rüzgârı var. Sahile inildiğinde sağda balıkçı barınağı, ortada restoranlar ve solda ise bir ay şeklinde yayı-

lan kumsalı yer alıyor. Ilık deniz suyu, kumsalı ve yemyeşil doğasıyla Bodrum'un cazibe merkezlerinden. İlkbaharda Akyarlar 'mis' kokar. Yamaçlar dağ çiçekleriyle rengârenk olur. Yürüme mesafesindeki eski Leleg yerleşmesi olan antik Termara kentini gezebilir, yakınındaki küçük koyda serinleyebilirsiniz. Kemer Köyü sahili de yüzmek için çok uygun. Buradaki Hüseyin Burnu Feneri,1931 yılında Fransızlar tarafından yapılmış. Fenerin yakınında 'kum hamamı' olarak bilinen kumsal ve plaj da ilginizi çekebilir.

Bitez: Benin en hoşuma giden yerlerdendir Bitez. Merkeze çok yakın. Minibüslerle on dakikalık bir yol. Ama kestirme yollardan yürüyerek de yarım saatte gidilebilir. Hepimizin bildiği Çökertme türküsüne konu olan Bitez'de Mavi Bayraklı halk plajı her türlü isteminize cevap verebilecek güzellikte. Bodrumlular buraya 'ağaçlı' diyorlar. Göz alabildiğine turuncgil bahçeleri ve zeytinlikleriyle Bodrum'un yeşili en bol yörelerinden Bitez. Yürüyüş tutkunları için yeşillikler içinde parkurlar var. Halk plajındaki şemsiyelere para ödemiyorsunuz. Yöredeki sörf okulları da ilgilenenlere her türlü imkânı sunuyor. Bütçenize uygun pansiyon ya da diğer konaklama yerleri bulabilir, gözden ırak köşelere çadırınızı kurabilirsiniz.

Bitez'le Gümbet arasında, güneye doğru uzanan yarımada ve Görecik Adası arasında kalan, Bodrumluların Akvaryum dedikleri koy, tekne gezilerinin vazgeçilmez durağı. Denizin dibini görüyorsunuz ve o turkuaz dünyadan ayrılmak istemiyorsunuz.

Gümbet: Bodrum ile Bitez arasında yer alan Gümbet koyu, her iki yere de arabayla on dakikalık mesafede. İngiliz turistler bu koya büyük ilgi gösteriyorlar. Yöre halkının dediğine göre bunun sebebi, sabahın ilk ışıklarına kadar devam eden gece hayatı. Tabelalar, yemek mönüleri de İngilizlere göre düzenlemiş. Ayrıca Japon, Hint, İtalyan, Meksika, Çin mutfaklarına yer verilmiş. Çok büyük bir kumsalı var. Su kayağı yapmak isteyenler yandaki büyük tesisin akuaparkından yararlanabilir. Yel değirmenlerini gezebilir, buradan günlük turlara da çıkabilirsiniz.

Bardakçı: Gümbet'ten Bodrum'a dönerken yolunuzun üzerinde Bardakçı koyu var. Hani Zeki Müren'in denize girdiği ve meşhur ettiği koy. Bardakçı, Bodrum merkezin plajı sayılır. Bu koyun bir de söylencesi var: Güzellik tanrıçası Afrodit'in oğlu Hermeafrodit bu koya yüzmeye geliyor. Orada yaşayan su perisi Salmakis onu görünce âşık oluyor, ama karşılık göremiyor. Salmakis tanrılara yakarak Hermeafrodit'in bedeni ile kendi bedeninin birleşmesini istiyor. Erkek ve kadın özelliklerini aynı bedende taşıyan anlamına gelen Hermeafrodit'in bize bu söylenceden kaldığına inanılıyor. Bardakçı'ya Bodrum yat limanından kalkan dolmuş motorlarla gidebilirsiniz.

Yarımadanın tam ortasında kalan *Ortakent*'i de unutmayalım. Ortakent tepelerdeki yel değirmenleri, Bodrum yöresel mimarisinin en eski ve en güzel kule tipi evleriyle önemli bir yerleşim yeri. Yerel halkın kendilerini korumak amacıyla sahilden uzakta inşa ettiği evler, üç katlı inşa edilmiş; girişleri birinci kattan değil, ikinci kattan yapılarak bir savunma önlemi alınmış. Ortakent'in sahili olan Yahşi-Kargı kumsalı yarımadanın en güzel yerlerinden. Deniz biraz soğuk, ama mavi bayraklı, çok temiz. Ortakent'teki Rum evlerinin çoğu koruma altında. Turizm öne çıksa da yöre halkı narenciye, zeytin, incir üretimini ve hayvancılığı sürdürüyor.

Halikarnas Balıkçısı'nın, Azra Erhat'ın, Bedri Rahmi'nin Bodrum'u hayallerimizde kaldı. Körfeze saldırıya geçmiş beyaz çirkin evler, kalabalıklar, gürültüler, aymazlıklar, doymazlıklar, utanmazlıklar arasından kendimize bir parça da olsa güzellik çıkarabilirsek ne mutlu.

Bodrum'da bugünlerin en önemli sorunu, altyapı ve 'kazıkları'yla şöhret olmuş işletmeler. Bir yer keşfedilince para önem kazanıyor. Yöre halkı bir kenara çekilirken meydan dışarıdan gelen 'birileri'ne kalıyor. Hayatı da fiyatı da onlar belirliyor. Ne zamana kadar, bilinmez. Bodrum Ticaret Odası başkanı Mahmut Kocadon, "Şikâyetleri yüzümüz kızarak dinliyoruz," demek zorunda kalıyor. Basit bir akşam yemeğine kesilen 1500 liralık faturalardan, 30 liraya satılan maden sodasından sonra bu işin nereye varacağını sorup ekliyor Kocadon:

“Bodrum’a gelen turistler dünyanın en pahalı yemeğini, hatta açıkçası kazığını yiyorlar, biz de çok üzgün ve mağduruz. Belediye, esnaf odası ve meslek kuruluşlarıyla acil toplantı yapıp gerekli sınıflandırmaların yapılmasını, ayrıca yiyecek içeceklerin alt ve üst sınırlarının belirlenmesini sağlamaktan başka çaremiz yok. Önüne gelen restoran, kafeterya açıyor. Bir yılda zengin olmak için de istediği fiyatı uygulamaktan çekinmiyor. Gerçek esnaf böyle yapmaz. Bodrum’a gelen zenginler bile artık bizden çok daha ucuz olan Yunan adalarına giderek oradaki restoranlarda yiyip içiyorlar.”

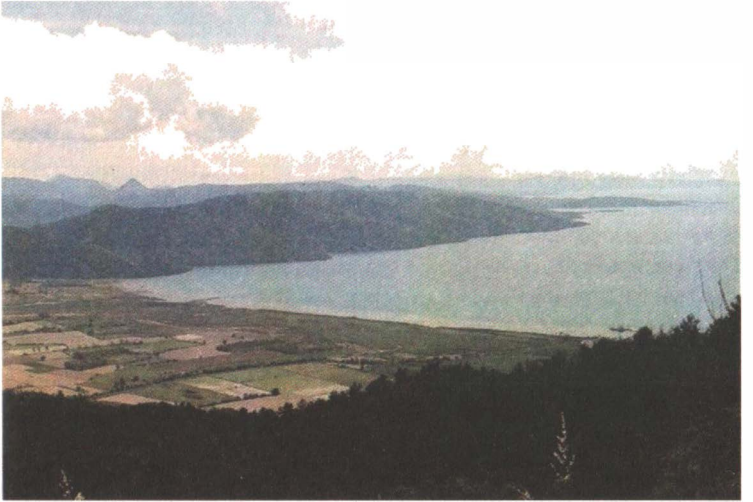
Bunları ben söylemiyorum. Bodrum’un konuyla ilgili en yetkilisi söylüyor. Bu turistlerden bir örnek vereyim. Londra’dan on günlük tatil için Bodrum’a gelen üniversitede öğretim üyesi elli altı yaşındaki Andrew Macton, eşi, elli üç yaşındaki Maggy Macton ve üç çocuğu liman kenarına oturup döner ekmek yerken, yanlarına gelen gazeteciye konuşuyorlar.

“İki gün önce Yalıkavak’ta bir restoranda sadece birer balık yedik ve içecek aldık. 1.850 TL hesap geldi. Bir kafeteryaya oturup dondurma yedik, 200 TL ödedik. Eşim de öğretmen. Burada yediğimiz yemeklerin fiyatı Londra’nın en lüks semtlerine göre çok çok pahalı. Karşılığını almadığımız bir hizmete yüksek ücret ödemek çok zorumuza gitti. Altı yıldır Bodrum’a tatile geliyoruz, bu yıl fiyatlar gerçekten kabul edilemez hale gelmiş. Bu nedenle otel dışına çıktığımızda küçük bir sandviç veya döner ekmekle karnımızı doyurmaya çalışıyoruz. Bir daha Bodrum’a gelir miyiz, bilmiyoruz, ama Bodrum’da harcadığımız paranın yarısıyla dünyanın en güzel yerlerinde rahatlıkla tatil yapabiliriz.”

Dağları, taşları, işletmeleriyle bir doymazlık, arsızlık, utanmazlık zamanı yaşanıyor Bodrum’da. Çok abarttığımı sanabilirsiniz, çok kötümser olduğumu da söyleyebilirsiniz. Yine de benden bir öneri, bilmediğiniz yerlere dalmayın, inanın çıkamazsınız...

Bodrum’dan Mavi Yolculuk’la ayrılıp ‘Balıkçı’ya bir selam gönderebilirsiniz. Mavilikler içinde Gökova’ya doğru süzülürken “Aganta Burina Buri-nata” diye seslenin, o sizi duyacaktır...

Ege'nin Sonunda: Gökova, Marmaris, Datça

Ön sayfada: Gökova.

Gökova sabaha uyanıyor...

Ege'nin mavisiiyle gökyüzü yanak yanağa...

Sakar geçidinden, 670 metre yüksekten aşağıya süzölüyoruz. Bir yanı-
mız çam ormanları, bir yanımız denize uzanmış yemyeşil ova. Üstümüz
mavi, altımız mavi, her yer çiçek kokuyor.

Keskin virajlardan döne döne iniyorsunuz. Aralarda manzara keyfi yap-
mak için alanlar var. Duruyorsunuz, ayrılamıyorsunuz, orada kalmak isti-
yorsunuz. Çadır kurup konaklamayı hayal ediyorsunuz...

Eşsiz koyları, azmakları, tarihi, mavi turları, evleri, söylenceleriyle sizi
alır başka dünyalara savurur; "Deniz mavi mavi yanar" Gökova'da...

Gökova'nın 'bağrı'na indiğinizde Akyaka'nın meltemine emanetsiniz
artık. Yeşilliklerine 'boğulacak', begonvillerle süslü evlerine vurulacaksınız.

Akyaka'da Nail Çakırhan evleri.

Tatilcilerin bütün istemlerine cevap veren nadir yerlerden biri Akyaka. Gezdikçe siz de hak vereceksiniz.

Önce çarpıcı mimariden başlayalım, ahşap ağırlıklı, betona yer verilme-
yen evlerden. Nail Çakırhan'ın yarattığı güzelliklerden.

Nail Çakırhan, bozulan sağlığı nedeniyle doktorların tavsiyesi üzerine
eşi Halet Çambel'le birlikte 1970'te Akyaka'ya yerleşiyor. Burada kendine
geleneksel mimari özelliklerini günümüz şartlarıyla buluşturan, çevre ve
doğayla bütünleştiren bir ev yapıyor. Ardından arkadaşlarından, özel kişi-
lerden ve turizm işletmelerinden benzer evler yapması için teklifler alıyor.
Sonuçta yörede 'Akyaka evleri' ekolünü oluşturuyor. Beton yerine ahşap

evler inşa ederek çevreye saygılı mimariye öncülük etmesi Çakırhan'a 1983'te, dünyanın en saygın mimarlık ödülllerinden Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü getiriyor.

Ahşabın ağırlıkta olduğu güzel evlerin arasından yürüyerek sahile çıkıyoruz. Yeni yapılanmaların da tümü Çakırhan evlerinden etkilenmiş. Hiçbir tatil beldesinde böyle doğayla iç içe, 'kardeşçe' bir mimariye rastlayamazsınız. Asıl mesleği mimarlık olmayan bir kişi tek başına bize bir 'cennet' armağan ediyor. Anısı önünde saygıyla eğilirken teşekkürler yağdırıyorum...

Akyaka'nın kumu bol, iki yüz metreye kadar sığ, güzel bir halk plajı var. Gökova'dan inerken gördüğümüz o uzun kumsal işte tam burası. Plajın etrafında kafeler, barlar, restoranlardan yararlanabilirsiniz; ağaçların arasındaki çay bahçelerinden de.

Cumhuriyet gazetesindeki yıllarımda görev icabı bütün koyları, kıyıları adım adım gezer; röportajlar yapardık. "İşte Kıyılarımız" başlığıyla nerede, neler oluyor, ayrıntısıyla aktarırdık. Son otuz yıl içinde kendini koruyabilmiş tek yer neresi diye sorsanız, hiç duraksamadan Akyaka derim. Gökova demek isterdim, ama içim buruk. Gökova'nın Ören sahiline hançer gibi saplanan termik santral bacası, denizi, havayı ve bütün doğayı her geçen gün biraz daha kirletiyor. Yöre halkı çok karşı çıktı, eylemler yapıldı, bütün ülke Ören'e aktı, ama ne yazık ki engellenemedi.

Akyaka'nın hemen yanı başından ağaçlar ve sazlıklar arasından süzülerek Gökova Körfezi'ne akan Kadın Azmağı doğal bir akvaryum gibi. Buraya yürüyerek veya teknelerle de ulaşip gezebilirsiniz. Azmağın serinliği, su altı bitki örtüsü, elinizle tutuverecekmiş hissine kapılacağınız balıkları, kaplumbağaları, ördekleri sizi 'iki kadeh atma'ya zorlayacaktır.

Akyaka'da her türlü su sporu, tarih ve doğayla kucak kucağa orman yürüyüşleri, kaya tırmanışları yapabilir; bisikletle çevreyi gezebilir, Sakar Tepesi'nde yamaç paraşütü keyfini yaşayabilir, safari turlarıyla çevre köylerdeki yerel kültürü keşfedebilirsiniz. Gezi tekneleriyle günlük turlara katılabilirsiniz.

Önerim, arabanız olsa bile Akyaka'dan Sedir Adası'na, Kedrai'ye tekneyle gidin. Ucuz turlar var. Karayoluyla gitmekten çok daha keyifli olacağını yaşıyarak göreceksiniz. Üçlü bir ada gurubunun en büyüğü olan Sedir Adası, mavinin her tonundaki deniziyle, kumuyla, antik tarihiyle Türkiye'nin en önemli turizm bölgelerinden sayılıyor.

Doğal ve tarihsel dokusu kadar, adanın kuzey kısmında yer alan ve koruma altındaki kumsalı da çok özel. Bu kumlar jeolojik oluşumlar sonucu, özel biçimde oluşan kalker damlacıkları. Sedir Adası dışında sadece Girit Adası'nda görüldüğü söyleniyor. Mısır Kraliçesi Kleopatra'nın güzelliğini bu kumlara borçlu olduğu yıllardır dilden dile dolaşıyor ve bu yüzden Kleopatra Adası diye biliniyor. Söylenceye göre, kendisiyle evlenmeyi kabul eden Kleopatra'ya hediye vermek isteyen Mısır Kralı Antonius, yaklaşık 3.000 yıl kadar önce balayını geçirmek üzere gidecekleri adaya Mısır'dan 60 büyük gemiyle çapları 1 milimetreden daha küçük ve her tanesi aynı büyüklükte olan kumları getirtiyor.

İşte şu ân o kumların üzerinde yürüyorsunuz. Kumsal koruma altında. Denize akıp gitmesin diye önlemler alınırken, turistlerin de avuç avuç alıp götürmemeleri için her şey düşünülmüş. Yalnızca mayonuzla girebiliyorsunuz ve çıkarken duş almak zorunluluğu var.

Zeytin ağaçlarıyla kaplı adada, Helenistik ve Roma dönemlerine ait antik tiyatro, agora ve antik liman kalıntıları bulunuyor.

Teknelerle tekrar Akyaka'ya dönüp geceyi buradaki pansiyonlarda geçirebilirsiniz. Karavanı olanlar ya da çadırlarıyla gezenler doğru orman kampına. Çam ağaçlarıyla kaplı ve Akyaka sahiline 150 metre uzaklıktaki kamp alanının içinde sekiz koy bulunuyor ve bütün koylardan kolaylıkla denize girilebiliyor.

Kamp alanında dilediğiniz yerde çadır kurabiliyorsunuz. Kalabalık zamanlarda bile masa sıkıntısı olmuyor. Tuvalet, sıcak-soğuk duş, çamaşırhane, bulaşıkhanesi var. Hepsisi oldukça temiz. Dilerseniz elektrik de alabiliyorsunuz, tükettiğiniz kadar elektrik için ücret ödüyorsunuz. Alanda aydınlatma bulunuyor. Elektrik kullanacaksanız yanınızda uzatma kablosu bulun-

sun. Kampta çocuk parkı, basketbol sahası ve sezonda açık olan bir büfe ve restoran da yer alıyor. Marmaris öncesi zamanınız uygunsa Akyaka'da epeyce kalın, derim.

* * *

Biraz Ege, Biraz Akdeniz, Marmaris...

Sanki bir göl var karşınızda.

Gölü binalar kuşatmış, binaları da ormanlar. Demek ki yıllar önce o ormanlar sahile kadar iniyormuş. Denizden de yatlarla kuşatılmış gibi...

Marmaris, ağzı daracık kapalı bir koyun etrafında kurulmuş, bir yanı Ege'ye bir yanı Akdeniz'e bakan Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden. Yeşilinin büyükçe bir kısmını bugüne kadar koruyabilmiş. En sevdiğim yanı da merkezde tüm sahil boyunca denize giriliyor olması.

Yazın sıcak günlerinde tarihi yerleri dolaşmak epey zor, biliyorum. Sabahın erken saatlerini seçmelisiniz.

İlk uğrak yerimiz, Marmaris Kalesi. Bodrum'da olduğu gibi denizin içinde değil, biraz kenarda kalmış. Kente hâkim bir noktada olmasına karşın, yapılaşmaların arasında boğulmuş izlenimi veriyor. Marmaris yerleşimi M.Ö. 3400 yıllarına kadar uzanıyor.

Herodot'a göre, Marmaris'te ilk surların yapılması M.Ö. üçüncü yüzyıl öncesine rastlıyor. M.Ö. 334'te Marmaris'i işgal eden Büyük İskender stratejik noktadaki kaleyi onartıyor. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1522 yılı Rodos seferi öncesinde tekrar elden geçirilen kale genişletiliyor. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız donanmasının topçu atışlarıyla büyük zarar görüyor. 1980-1989 yılları arasındaki restorasyon sonrası 1991 yılından bu yana müze olarak hizmet veriyor. Kapalı yedi alandan ikisi arkeoloji, biri de etnografya salonu. Diğer bölümler sanat galerisi ve depo olarak kullanılıyor. Sergilemede eksiklikler olsa da kalede gezinmek kente yukarıdan bakmak güzel.

Marmaris, içmeler.

Kaleye uzanan dar yol üzerindeki Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan adını taşıyan kervansaray da Marmaris'in önemli yapılarından.

Döneminin dinlenme ve konaklama yeri olan kervansaray, 1545 yılında inşa ediliyor. Bir büyük salonu, yedi küçük odası bulunan kervansaray, kafe ve hediyelik eşya dükkânlarıyla turistlerin büyük ilgisini çeken mekânlardan.

Kalenin hemen arka tarafındaki Bedesten'e uğramadan olmaz. İlk kurulduğu günden bu yana alışverişin merkezi olan çarşının içinde yer alan Bedesten'de genellikle turistik eşyalar satılıyor. Küçük çay ocaklarında oturup dinlenebilirsiniz.

Sizi çok yürütmeyeceğim. Yine merkeze yakın İyelik Kayalıkları olarak bilinen yamaçta Arkeoloji Parkı'nı seveceksiniz. Sekiz bin metrekarelik alan

düzenlenmiş, birinci derece SİT kapsamına alınmış. Yeşillikler arasında M.Ö. 4. yüzyılda geziniyorsunuz.

Marmaris yaz aylarında yaklaşık 400 bin yabancı turist ağırlıyor. Marmaris, yat ve Mavi Yolculuk turizminin de önemli merkezlerinden. Yalnız sayılar bazen yanıltıcı olabiliyor. Gelen turist sayısı artarken bıraktıkları para aynı derecede artmıyor. 'Her şey dâhil' paketlerini erken rezervasyondan yararlanarak alan orta gelirli turist, gelip oteline yerleşiyor; havuzuna, denizine girip, yiyip, içip, otelden çıkıp ülkesine dönüyor. Turizmin önde gelen ülkeleri yavaş yavaş bu 'her şey' dâhil 'furyası'na çözüm aramaya başladı. Çünkü yerel esnaf bu turizm 'patlamaları'ndan yeterince yararlanamıyor.

Yukarıda da söz ettim, Marmaris'in en güzel özelliği merkezde bir yerde kalıp rahatça denize girme olanağı. Bir pansiyon kiralayıp, havlunuzu omzunuza atıp tam merkezde Halk Plajı'nda rahatça ve ücret ödemeden denizin keyfini çıkarabilirsiniz. Diğer plajlara ve yerleşimlere sürekli ve yirmi dört saat ulaşım sağlanıyor.

Yöredeki kumsallar, plajlar, koylar bırakın gezmeyi, saymakla bitecek gibi değil. Biz yine de Datça yoluna koyulmadan, en önemlilerini sırayla gezelim.

İlk durağımız *İçmeler*, arada sekiz kilometre olmasına karşın neredeyse Marmaris'le birleşmiş gibi. İçmeler, Marmaris'in en popüler ve en çok ilgi gören yeri. Merkezde konaklayanların da genelde tercih ettiği yerlerden. Konaklayanlar için en lüks otellerden pansiyonlara kadar her türlü olanak var.

Çevre koyları gezmek isteyenler için de sürekli tekne turları düzenleniyor. İçmeler, geceleri de huzurlu ve sessiz bir ortam sunuyor. Burada kumsallar gece diskoya dönüşmüyor. Çok yıldızlı oteller etkinliklerini kendi mekânlarında düzenliyorlar. Eğlence arayanlar, dakika başı kalkan minibuslerle merkeze gidiyorlar.

İçmeler'den ormanlar arasında dolanarak on iki kilometre uzaklıktaki *Turunç'a* varıyorsunuz. Çok güzel bir koyu var. Deniz çok temiz ve Mavi

Bayrak'lı. Yıllar önce küçük bir balıkçı köyüyken şimdilerde Marmaris'in en ilgi çeken yerlerinden. Marmaris sahilinden teknelerle ya da minibüslerle de ulaşabiliyorsunuz.

Deniz keyfinin yanında muhteşem doğası, çam ormanlarıyla kaplı tepelerinde doğa yürüyüşü yapabilir, Palamut Tepesi'ne çıkabilir, safari turlarına da katılabilirsiniz. Yorgunluğunuzu kıyıda kafe, çay bahçelerinde atabilir, her bütçeye uygun balıkçılarda rakınızı yudumlayabilirsiniz. Amos Antik Kenti Turunç'a bir saatlik yürüme uzaklığında. Marmaris yöresinde hangi yerleşime giderseniz gidin, orada mutlaka bir antik kentin izine rastlıyorsunuz.

Berrak, dibi görünen bir denize dalgıçlar da ilgi gösteriyor. Sualtı mağaralarının çokluğu da bu kıyıların cazibesini artırıyor. Kıyıda su sporları yapmanız için her türlü olanak düşünülmüş. Donanımları kiralayabiliyor, eğitimlere katılabilirsiniz.

Zamanınız uygunsa, Kumlubük, Çiftlik ve Gebekse koylarına düzenlenen tekne turlarına katılabilirsiniz. Marmaris'ten olduğu gibi Turunç'tan da Dalyan ve Caretta Caretta'ların yumurtlama bölgesi İztuzu sahiline düzenlenen turlara katılabilir, eğer kalabalıksanız tekne de kiralayabilirsiniz.

Şimdi Turunç'tan yola çıkıp yarımada'yı enine aşarak otuz kilometrelik yolculuktan sonra görmeden geçilemeyecek bir yere, *Selimiye*'ye varıyoruz. Karşımızda Datça yarımadası.

Selimiye sesten, gürültüden, karmaşadan uzak tatil geçirmek isteyenlerin gözdesi. Merkezde deniz berrak güzel, ama en yakın plaja gitmek için iki kilometre yürümeniz gerekiyor. Yeşilin her tonu toplanıp buraya gelmiş.

Turunç'ta söz ettiğimiz gibi burada da bir antik kentin üzerindeyiz. Yörede Hydas Antik Kenti'nden bugüne kalanları görmek mümkün. Selimiye koyunun etrafında üç ayrı noktadaki Helenistik döneme ait kale kalıntıları hemen ilginizi çekecektir. Sahilden yüz metre uzaklıktaki fener, kilise ve antik tiyatronun bulunduğu bölgeyle, Turgut Köyü sınırları içinde kalan antik kentin merkezini gezebilmek için biraz zaman ayırmalısınız. Piramit mezar

taşlarının kullanıldığı mezarlık alan, sarnıçlar, yapı kalıntılarına ait temeller, kutsal alan, liman, piramit çatılı anıt mezar, Hydas Antik Kenti'nden bize kalanlar.

Küçük, temiz ve ucuz pansiyonlarda konaklayabilir ya da yöreye gün-birlik turlarla gelebilirsiniz. Sahildeki küçük balıkçı lokantaları da uğramadan geçemeyeceğiniz yerlerden.

Marmaris'e kadar gelmişken Kızkumu sahilinde denizin üzerinde yürümenin keyfine varmayacak mıyız? Kızkumu, Turgut köyünden dört kilometre uzaklıktaki *Orhaniye*'nin sahili.

Orhaniye, Hisarönü körfezinin en önemli yat demirleme bölgelerinden sayılıyor. Çok da turist çekiyor. Marmaris koylarının çoğunda olduğu gibi burada da doğa muhteşem. Plajları çevreleyen çam ormanlarının görüntüsü maviye vuruyor. Maviyle yeşil değişik tonlarıyla büyümlü bir dünya yaratıyor.

Sahile vardığınızda denizin üzerinde yürüyormuş izlenimi yaratan insanlar göreceksiniz. Birazdan siz de yürüyeceksiniz aynı yoldan. Kızkumu plajının tam orta yerinde bir çizgi halinde daracık bir sığılık var. Denizin ortalarına kadar geldiğinizde bile su bileklerinizde oluyor. Uzaktan bakanlar sizi suyun üzerinde yürüyormuşsunuz gibi görüyor.

Böyle bir güzelliğin söylencesi olmaz mı?

Bybassos Kralı'nın kızı güzel prenses, korsanlardan kurtulmak için denize doğru kaçıyor. Yüzme bilmediğinden eteğine kum doldurarak ve karşı kıyıya ulaşmak için bunları denize serpererek ilerliyor. Ancak karanlıkta yolunu kaybettiğinden ve kumları da bittiğinden boğularak ölüyor. İşte şu ân üzerinde yürüdüğümüz sığılık bölge o prensesin döktüğü kumlarla oluşmuş ve bölgenin adı da Kızkumu olmuş.

Denizin keyfini çıkardınız. Hemen karşıda küçük bir adacık var. Küçük bir bot ya da kayıkla gidebilirsiniz. Bybassos Krallığı'na ait olduğu söylenen kaleden geriye kalanları görüp tepeye yürüyerek Kızkumu'na yükseklerden bakabilirsiniz.

Kızkumu sahilinden de tekne turlarına katılabiliyorsunuz. En başta da söylemiştim. Eğer çadırılı gezgincilerdenseniz, ki umarım öyledir, orman kampına çadırınızı kurup tüm koyları gününbirlik teknelerle gezebilirsiniz. Hem daha az yoruluyorsunuz, her yeri içinize sindire sindire geziyorsunuz, hem doğanın 'kucağında' uyuyorsunuz hem de beton yığınlarına ödeyeceğiniz paradan daha azını harcıyorsunuz. Orhaniye'den ayrılmadan Martı Marina'nın yakınındaki eski bir kilisenin bulunduğu bahçedeki mozaikleri görmeyi de unutmayın.

Datça yoluna çıkmadan son durağımız, *Hisarönü*. Büyük bölümü sahil-den olmak üzere yedi kilometrelik yolu on dakikada alarak ulaşıyoruz Hisarönü'ne. Denizi biraz rüzgârlı, kumu da alışılageldiğimiz altın sarısı değil, kiremit rengine benziyor.

Diğer koylara göre daha büyük. Bir yanı Hisarönü, diğer yanı Gökova Körfezi, manzara anlatılacak gibi değil. Yöreye daha çok sakinliği sevenler ilgi gösteriyor. Havasının da astım hastalarına iyi geldiği söyleniyor.

Rüzgâr varsa sörfçüler de var demektir. Ayrıca Marmaris'in üç binicilik noktasından biri Hisarönü'nde. At safari ve binicilik eğitimi veren kulüpler ilginizi çekebilir. Hisarönü de Bybassos antik kenti sınırları içinde yer alıyor.

Eren Dağı'na yürüyüşlere katılabilir, ortaçağ kalesini, Hemithea tapınağını, Kastabos kentine ait kalıntıları görebilirsiniz.

Şimdi gezimizin son durağına Datça'ya doğru yola çıkıyoruz. Assoslu Athena'nın selamını götüreceğiz Knidoslu Afrodit'e...

* * *

Ölümsüz Datça...

"Datça yarımadası, Anadolu'nun Knidos'ta şakıyan dilidir..."

Tam da Halikarnas Balıkçısı'nın dediği gibi, daracık upuzun bir yarımada. Keskin virajlı dar yollarında ilerlerken sağ yanınız mavi, sol yanınız mavi. Bir yanağı Akdeniz'de, diğeri Ege'de...

Datça yarımadası 235 kilometre sahile sahip. Bu çok uzun sahilde inci gibi dizili tam elli iki koy ve plaj bulunuyor. Türkiye'nin belki de en çok çadır kampları da bu sahillerde. Bu çadırlar o bildiklerinizden değil, koca evler. Okullar tatil olur olmaz bu kıyılara taşınan aileler, sonbahara kadar denizin, doğanın, yan yana çadırlarda yaşanan arkadaşlığın, dostluğun, eğlencenin ve en önemlisi paylaşmanın, dayanışmanın tadına varıyorlar.

Ünlü coğrafyacı, tarihçi Strabon demek boşuna söylememiş, "Tanrı, yattığı kulunun uzun ömürlü olmasını istiyorsa Datça Yarımadası'na bırakır," diye.

Datça yoluna döner dönmez solumuzda Çubucak Orman Kampı karşılıyor bizi. Mersin, Kızılçam, Defne ve Sığla ağaçlarından gökyüzünü görmek mucize. İki kilometreye yakın kumsalı var. Alana dört yüz çadır kurulabiliyor, otuz beş karavanlık park yeriyle günde bin kişiye hizmet verecek durumda. Yetkililer çok talep olduğunda çadır alanını genişlettiklerini, 850 çadır kurulabildiğini söylüyor. Kampta alışveriş yerleri, spor sahası, su, elektrik, telefon ve kanalizasyon sistemleri bulunuyor. Bu kampların işletilmesi, ihaleyle belli yıllarla özel kişilere veriliyor. Datça kıyılarının neredeyse her yeri koy, bük, kamp olunca bu tür kamplara daha çok dışarıdan gelenlerin ilgisi büyük.

Daha Çubucak'ın etkisinden kurtulamadan beş kilometre sonra İnbükü'ne geliyoruz. Orman aynı orman. İnbükü, Çökertme ve Mağara koylarıyla çevrelenmiş. Karavancılar ve çadırcılar için bulunmaz bir yer. Gününbirlikçiler de epey kalabalık.

Haritaya baktığınızda yarımadaının ha koptu ha kopacak gibi görünen daracık yerinden geçiyoruz şimdi. Burası aynı zamanda Datça sınırı. Hisarönü körfezine bakan tarafı Bencik limanı, Gökova tarafı ise Bördübet. İki körfez arasındaki mesafe 800 metre. Balıkçılar kayıklarını rüzgârın olmadığı tarafa geçirip durduklarından 'Kayıkışiran' diye biliniyor, kimileri de 'balıkışiran' diyor. Bir zamanlar o incecik yeri açıp Datça bölgesini adaya çevirmeye çalışmışlar. Heredot'a göre, Perslerin İonya'ya girmesi üzerine Kni-

Datça'da günbatımı.

doslular yurtlarını adaya çevirmek için bu dar yeri kazmaya başlıyor. Çok çaba harcıyorlar ama kayalar çok sert. Taşları kıranların başta gözleri olmak üzere her yerlerinde yaralar çıkmaya başlayınca vazgeçiyorlar.

Şimdi yarımadanın tam ortasından her iki denize de aynı mesafede ormanlar arasından ilerliyoruz. Kovanlık Orman Kampı yakınlarında denizle yeniden buluşuyoruz. Datça'ya yirmi beş kilometre yolumuz kaldı. Burada uzun bir mola verelim. Yanlarında çadırı olanlar hemen bir yer bulsunlar kendilerine. Kızılçam ormanı içindeki kampın kırk iki hektarlık alana yayıldığı belirtiliyor. Elektriği, suyu, satış yerleri, konaklama yerleri ile günde altı bin kişiye hizmet verebilen bir yer. Çadırlı kampçı ailelerin geneli orta gelirli. Onlara yalnızca tatilci, yazlıkçı demek zor. Yılın epeyce büyük bölümünü buralarda geçiriyorlar. Bu hayat onların yaşama biçimi olmuş. Her yerden kahkaha sesleri yükseliyor. Kentlerde ne kadar da hasret kalmışız.

Genelde maddi olanakları daha iyi olanlar biraz ilerideki özel tatil köyünde konaklıyorlar. Onun da yanında yine özel 400 kişilik bir kamping alanı var. Çok iyi düzenlenmiş, bakımlı bir yer. Orman alanı olduğu için ateş yakmak yasak. Bu nedenle yemek pişirme yerleri yapılmış. Dilerseniz küçük odalarda dilerseniz çadırınızda kalabiliyorsunuz. Fiyatlar değişiklik gösterebilir, ama ben yine de çadırlarla ilgili bilgi vereyim. Çadır başı, yaz dönemi on beş; diğer zamanlarda on lira alınıyor. Kişi başına da aynı parayı ödüyorsunuz. Kalabalıksanız biraz pazarlık payı olabileceğini sanıyorum. Sonuçta, dört kişilik bir aileyseniz Eylül ayında günlük kırk lira ödeyeceksiniz.

Neredeyse yıl boyu parıldayan güneşi, bol oksijeni, sıfır seviyesindeki nemi, her yerden ‘fışkıran’ tarihi ve ılık rüzgârlarıyla bilinen Datça’ya Can Yücel’in son yıllarını geçirdiği ve son yolculuğuna uğurlandığı ‘memleketi’ne vardık bile...

Datça ilk kurulduğu Reşadiye’den zaman içinde İskele mahallesine, kıyıya taşınmış. Yeni yerleşimin çirkin binaları ağırlıkta, Datça evlerinin ‘kokusu’ yok.

Sahile yakın, Almanya’da yaşayan bir ailenin işlettiği, çiçeklerle, begonvillerle bezeli şirin bir pansiyona yerleştim. Her işe yaşlı karı-koca koşturuyor. “Bir yorgunluk kahvesi yaptım,” dedi, güleryüzlü kadın. Hava çok sıcaktı, ama veranda püfür püfür esiyordu. Güzeldi.

Datça’da turistik beldelerdeki her şey var. Tek fark sakinlik. Burası ‘yavaş kent’ olmalı. Datça’da da merkezde de hemen her yerden denize girilebiliyor. Yat limanına varmadan Kumluk’ta, az geçtikten sonraki Talık plajında ya da yürüme mesafesindeki Kargı koyunda rahatlıkla denize girebilirsiniz. Talık kumsalının arkasında kocaman gölet şaşırtıyor. Dağdan gelen sular gölü oluşturmuş buradan da denize akıyor. Berrak suda çocuklar oynuyor. Etrafı ağaçlarla çevrili, harika bir yer.

Dilerseniz Talık plajlarının yakınındaki kampingde de kalabilirsiniz. Okalıptus ağaçlarının altına çadırınızı kurabilir, hem deniz hem orman keyfi yapabilirsiniz. Temiz ve düzenli bir yer. Restoran ve kafesinde de dilediğiniz her şey var.

Akşamı Kumluk'a ayırdım.

Meyhanelerin, kafelerin ve restoranların yan yana dizili olduğu yolun önu kumsal. Gündüz deniz keyfi, akşamları romantizm yaşıyor. Masalar kum-sala sıralanıyor, mumlar yakılıyor. Denizden yansıyan yakamoz, mûmların tit-reşimleriyle oynanıyor. Masalarda sevgililer göz göze, sokak lambasının altın-da orta yaşlı bir çift öpüşüyor, müzik yalarcasına sokağa taşıyor. Gürültü yok, koşturmaca yok, karmaşa yok, nasıl desem bir nefaset ortamı, büyüleyici.

Sabah çayımı limandaki kahvede içtim. Şimdi doğru merkeze üç kilo-metre uzaklıktaki Eski Datça'ya. Aslına bakarsanız Datça demek 'Eski Dat-ça' demek.

Sokaklara sarkan begonvillerin süslediği taş evlerin arasında yürüdüm. Daracık sokaklarda Can Baba'yı aradım, hayallere, öykülere, şiirlere ve mü-ziklere daldım. Yel değirmenlerine baktım. Küçük avlulu 'Canevi' burada. Ziyaretinize açık. Can Yücel'in 'uyuduğu' İskele mahallesindeki tepeye de çıkıp bir "merhaba" diyebilirsiniz.

Yörede yapılan kazılarda M.Ö. 4. yüzyıla ait seramik atölyeleri bulun-u-yor. Lidyalılardan Dorlara, Perslerden Romalılara ev sahipliği yapan Datça, aslında Antik Çağ'ın Knidos'u. Eski Knidos'u gezerken dalarız. Şimdi bir tur daha yapalım Datça'nın sahilinde.

Yat limanı sahilin tam göbeğinde, özellikle yaz ayları çok hareketli. Yu-nan adalarından gelip gitmeler her geçen gün artıyor. Simililer pazar alış-verişlerini Datça'dan yapıyor. Datça'dan da Simi'ye turlar düzenleniyor.

Kaldığım pansiyonun penceresinden üst üste yığılmış binalar görül-ü-yor. Yeşil ortadan yarılmış ve içerilere dalınmış. Datçalıların gündemi, gö-zünü bu güzelim doğaya dikmiş olanlar.

Datça'da, turizm tesis alanlarının genişletileceği, sit alanlarının tahrip edi-leceği endişesi yaşıyor. Datçalılar yirmi yıldır bir plan beklemişler. Plan ol-madığı için çığ gibi artan kaçak yapılaşmanın engellenmesini istemişler. An-cak gündeme getirilmeye çalışılan Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Böl-gesi Çevre Düzeni Planı Revizyonu planının yörelerini betonlaşmaya açaca-ğını savunup iptal edilmesini istiyorlar. Knidos'un çok yakınına yapılması

planlanan yat limanının da antik kent için tehlikeler içerdiği, arkeolojik sınırları halen net olarak çizilememişken, buraya yakın bölgenin de imara açılmasının ciddi sorunları beraberinde getireceği savunuluyor.

Datça'nın üç 'B'sini de atlamayalım: bal, badem, balık. Kimileri balığın yerine 'bük'ü koyuyor. Çok çeşitli yemeklerden oluşan bir mutfak var Datça'nın. Karaville dedikleri salyangoz yemeği, papatya sapından yapılan dal-lampa, turp ucu salatası, kabak çiçeği dolması, Girit yemekleri, tabii ki balık. Tatlıyı çok severim. Tam dişime göre bir tatlısı var, bademli incir. Kurutulmuş incirlerin içine kavrulmuş badem yerleştiriliyor. Tepsiyeye dizilip taş fırında pişiriliyor. Çok hoş bir tat. Ayrıca baklava benzeri 'damat tatlısı' var. Ceviz, fıstık yerine badem kullanıyorlar. Çantanızın bir köşesinde Datça kekik balı için yer ayırmayı da unutmayın.

Şimdi Datça'nın 'tarihi'ne, Knidos'a gidiyoruz. Yolumuzun üzerinde yine güzel yerler, koylar, bükler var. Keyifli bir yolculuk olacağı kesin. Datça'dan Mesudiye'ye kadar, adanın en geniş yerinde ilerliyoruz. Datça yarımadasının en geniş yeri on yedi kilometre. Sağımızda da solumuzda da denizi göremiyoruz, ama ormanların, meyve bahçelerinin arasından rüzgârın, binbir çeşit kokunun tadını çıkararak Mesudiye'ye geliyor. Burada Knidos anayolundan ayrılıp dört-beş dakika sonra sahile ulaşıyoruz.

Mesudiye el değmemiş, rantçıların henüz ulaşamadığı, doğal güzellikleri ve yan yana üç büküyle şanslı yörelerden. Ovabükü, Hayıtbükü ve Kızıl-bükü'ü içine alan Mesudiye köyünün plajları sanki size özgü tahsis edilmiş gibi. Hele sonbahar aylarında deniz, kuş sesleri ve siz varsınız. Yer bulma sıkıntısı çekilmiyor.

Hayıtbükü ve Kızıl-bükü, Ovabükü'ne sekiz-on dakikalık yürüme mesafesinde. Neredeyse bir bükten çıkıp diğerine giriyorsunuz. Koy boyunca küçük restoranlar, kafeler sıralı ve sürekli açık. Hayıt Bükü'ndeki iskele, yatçılar için popüler olmasını sağlıyor. Ova Bükü-Datça arası on altı kilometre ve günün belirli saatlerinde minibüsler çalışıyor. Datça'dan tekne turlarıyla bükleri gezme olanağı da var.

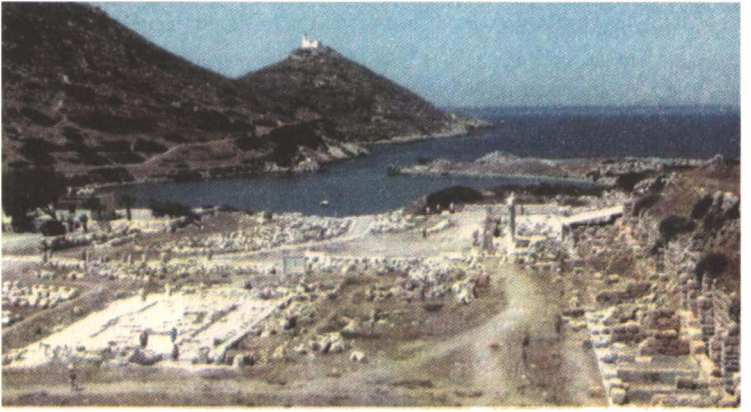
Bence Datça yarımadasının en güzel yeri Ovabükü ile Palamutbükü arasındaki denizle yan yana gidilen yaklaşık sekiz kilometrelik sahil yolu. Sa-
ğınız yeşil solunuz mavi. İki dakikada bir durup kendinizi o laçıvert sulara
atasınız geliyor. Aslında en güzeli, Ovabükü'nden Palamutbükü'ne kadar
yürümek. Aralarda bir yere çadır kurup bir gece geçirmek.

Palamutbükü tekne turuna katılanların, yatçıların uğrak yeri olduğun-
dan epey popüler ve tabii fiyatlar da ona göre. Sırtını tepeye yaslamış iki ki-
lometrelik biraz çakıllı kumsalı, tertemiz deniziyle görülmesi gereken yer-
lerden Palamutbükü. Kumsalı ağaçlıklar çevreliyor. Küçük pansiyonlar, ev-
ler ağaçların altına gizlenmiş gibi. Sırayla yatlar demir atmış sahile. Resto-
ranlar, çay bahçeleri kalabalık. Tam karşımızda minicik bir ada var. Pala-
mutbükü adası diyorlar. Adada küçük teknelerin sığınabileceği bir barınak
görülüyor.

Palamutbükü'nden kuzeye Knidos anayoluna ilerliyoruz. Yedi kilomet-
re sonra Yakaköy kavşağından sola dönüyoruz. Yazıköy üzerinden yarım
saatlik bir yolculuk sonrası "Anadolu'nun mavilikler içinde şakıyan di-
li"nin en ucunda, Knidos'tayız.

Knidos'un ilk kurulduğu yer aslında burası değil. Kent, Datça'nın he-
men kuzeyindeki Burgaz yöresinde kuruluyor önce. Daha çok tarıma daya-
lı bir yaşam tarzları var. Daha sonra denizciliğin, deniz ticaretinin büyü-
ne kapılıp M.Ö. 4. yüzyılda bulunduğumuz yere geldikleri sanılıyor. Tarihi
Miken uygarlığına kadar uzanıyor. Knidos'ta yaşamın M.Ö. 12. yüzyılda,
Dorların gelişiyile canlandığı savunuluyor. Dorlar'ın Hexapolis Birliği altın-
da kurduğu altı şehirden biri de Knidos. Üstelik birliğin merkezi konumun-
da. Daha sonra Persler, Atinalılar konuk oluyorlar yörede. 1390 yılında Yıl-
dırım Beyazıd, Osmanlı topraklarına katıyor.

Tarihçi Strabon, kıyıda Akropolis'e doğru yükselen bir tiyatroya ben-
zetiıyor kenti. Yukarılardan baktığınızda kuzey ve güneyde iki körfez görü-
yorsunuz. Burada da hayatı rüzgâr belirliyor. Bir taraf rüzgârlıysa diğeri
sakin. Deveboynu olarak bilinen yarımada bir zamanlar adaymış. Karayla

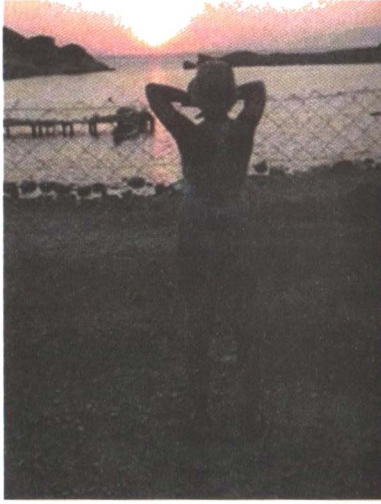
Knidos.

deniz arası doldurularak her iki yanda suni limanlar oluşturulmuş. Dolgu alana iki tarafa geçişi sağlamak için de kanal yapılmış.

İşte o yukarılara baktığınız yerde Knidos'u dünyaya tanıtan Afrodit'in tapınağı var.

O dillere destan Knidos Afrodit'i'nin yalnızca kaidesi kalmış günümüze, kendisi yok. Çırılçıplak ilk tanrıça heykeli kabul edilen Knidos Afrodit'i, sikkelerin üzerindeki resimlerden esinlenilerek yapılan kopyalarla çeşitli müzelerde sergileniyor.

Halikarnas Bahkçısı'nın koluna girdim. Biliyordum ki o, hayallerini ceplerinden birinde taşır; herkesin taş olarak gördüğü, onun için sayfalar dolusu söylencedir. Dedi ki, "İnsanoğlunun, insan imgesinin düşünebildiği en güzel Afrodit, Praksiteles'in başeseri Knidos Afrodit'i". Sonra Milo Afrodit'i'yle kıyaslamaya girişti: "Milo Afrodit'i etten, kemikten, güzel, dolgun, tombul bir kadındır. Knidos Afrodit'i'nde et yoktur. O, yalnız dişi insan şeklinin güzelliğidir."

Knidos'ta akşam.

Hayalsiz olur mu Halikarnas Balıkçısı. Bakın nerelere varıyor: "Milo Afrodit'i canlansaydı yirmi yıl sonra yaşlanırdı. Knidos Afrodit'i ise yalnız güzellik olduğu için yaşlanmaz, ihtiyarlamazdı. Milo Afrodit'i bir sinema yıldızı ya da herhangi bir zengin'in pehpehlenen karısı olabilirdi. Ama Knidos Afrodit'i, ancak şairin müziği ve gizidir..."

Bir türlü aslı bulunamayan heykel, Balıkçı'ya göre, İmparator Teodosyus tarafından Bizans'taki Losus Sarayı'na konuluyor. Sarayla birlikte heykel de yanıyor (*Ege'den Denize Bırakılmış Çiçek*, Bilgi Yayınevi).

Kim bilir, belki bir gün bir yerlerde çıkıverir Knidos'un en görkemli simgesi.

Üzerinde gezinmekte olduğumuz koca bir kent.

Knidos'un biri yirmi, diğeri beş bin kapasiteli iki tiyatrosu var. Ticari limanın yanındaki küçük olan. Akropoldeki büyük tiyatro ise taşları ve mermerleri 19. yüzyılda gemilerle götürüldüğü için bugüne ulaşamamış. Kentin ilginç noktalarından biri de mevsimleri ve zamanı gösteren güneş saati. En tepede Apollon Tapınağı. Aşağıda tiyatronun hemen üzerinde Korint Tapınağı. Apollon tapınağına giden yolun ortasındaki terasta bulunan Dor tapınağı üzerine erken Hristiyanlık döneminde kilise yapılmış. Kiliselerin renkli mozaiklerle kaplı tabanları bugün de görülebiliyor.

Kurtarma kazıları 1996'dan beri sürdürülen ve bugüne kadar büyük bölümü tamamlanan Stoa, M.Ö. 3. yüzyılda Knidos'un ünlü mimarı Sostratos tarafından yapılmış. 113 metre uzunluk ve 16 metre genişlikteki yapıya hepsi güneye bakan küçük odalar yerleştirilmiş. Buluntular ören yerindeki küçük müzede sergileniyor.

Knidoslular şarapçılıkta da çok ünlüler. Doğu Akdeniz'in en önemli şarap üreticisi ve ihracatçısı olarak tanınıyorlar. Şu gezindiğimiz terasları baştan aşağı asmayla donatıyorlar. Şarap üretiminin bazı zamanlarda bir buçuk milyon litreyi aştığı öne sürülüyor. Ucuz şarabın ön aldığı zamanlarda da sirke üretimine geçiyorlar.

Gerek Datça yarımadası gerek Knidos anlatmakla, gezmekle bitecek gibi değil. Gelin tiyatronun merdivenlerine oturup günbatımını izleyelim. Asos'un Athena'sının selamını söyleyelim Afrodit'e...

* * *

Şu ân bu son satırları yazarken aranızda kamp malzemesi aramaya başlayanların, yaz dinlencesini toprağa basarak yeşillikler, mavilikler arasında yıldızları sayarak geçirme planı yapanların olduğunu hayal ediyorum. Eğer bu gerçekse gezimizin amacına ulaştığını varsayıyorum.

Can Yücel'in mezarı.

Yeniden yola düşme zamanı. Bir gün, Kazdağları'nda, Ayvalık'ta, Karaburun'da, Datça'da çadırlar arasında karşılaşır mıyız? Umarım...

Datça aşığı Can Yücel'in dizeleriyle vedalaşalım:

*Bir gece sevgi duvarını aştık
Düştüğüm yer öyle açık öyle seçik ki
Başucumda bi sen varsın bi de evren
Saymıyorum ölüp ölüp dirilttiklerimi
Yalnızlığım benim çoğul türkülerim
Ne kadar yalansız yaşarsak o kadar iyi...*